

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**МЕТОДИКА ОБЛІКУ,
АНАЛІЗУ І АУДИТУ В КОНТЕКСТІ
СВІТОВОЇ ТА ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРАКТИКИ
ЇЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ**

МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
СТУДЕНТІВ ТА МОЛОДИХ УЧЕНИХ

27—28 квітня

Методика обліку, аналізу і аудиту в контексті світо

М 54 вої та вітчизняної практики її вдосконалення:
Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції
студентів та молодих учених. Київ, 27—28 квітня 2005 р. —
К.: КНЕУ, 2005. — 291 с.

ISBN 966–574–731–2

У збірнику зібрано тези доповідей учасників першого й другого етапу конференції — студентів та молодих вчених з багатьох вищих навчальних закладів України.

ББК 65.052

Редакційна колегія: **Савчук В. С.** — член-кореспондент НАН України, проректор з наукової роботи Київського національного економічного університету; **Єфіменко В. І.** — проф., к.е.н., декан обліково-економічного факультету КНЕУ; **Коцупатрий М. М.** — проф., к.е.н., декан факультету економіки агропромислового комплексу Київського національного економічного університету; **Кужельний М. В.** — проф., д.е.н., завідувач кафедри обліку підприємницької діяльності Київського національного економічного університету; **Кузьмінський Ю. А.** — проф., д.е.н., завідувач кафедри обліку базової підготовки Київського національного економічного університету; **Лішник В. Г.** — проф., д.е.н., завідувач кафедри обліку, аналізу та аудиту в АПК Київського національного економічного університету; **Савченко В. Я.** — проф., к.е.н., завідувач кафедри аудиту Київського національного економічного університету; **Кіндрацька Л. М.** — проф., д.е.н., в.о. завідувача кафедри обліку в кредитних і бюджетних установах та економічного аналізу Київського національного економічного університету; **Потопальська Г. Г.** — голова Наукового студентського товариства Київського національного економічного університету, аспірантка кафедри обліку підприємницької діяльності Київського національного економічного університету.

Члени редколегії: **Кірданов М. Г.** — к.е.н., доцент кафедри обліку підприємницької діяльності; **Козак В. Г.** — к.е.н., доцент кафедри обліку базової підготовки; **Ларіонова А. С.** — старший викладач кафедри обліку підприємницької діяльності; **Степаненко О. І.** — старший викладач кафедри обліку підприємницької діяльності; **Лежненко Л. І.** — асистент кафедри обліку підприємницької діяльності; **Охромович О. Р.** — асистент кафедри обліку базової підготовки; **Петроківська О.** — асистент кафедри обліку базової підготовки; **Джога Р. Т.** — к.е.н., професор кафедри обліку в кредитних і бюджетних установах та економічного аналізу; **Кузьмінська О. Є.** — к.е.н., доцент кафедри обліку в кредитних і бюджетних установах та економічного аналізу; **Заросило А. П.** — старший викладач кафедри обліку в кредитних і бюджетних установах та економічного аналізу; **Тюхляєва М. Ю.** — старший викладач кафедри обліку в кредитних і бюджетних установах та економічного аналізу; **Мельничук В. В.** — к.е.н., старший викладач кафедри обліку, аналізу та аудиту в агропромисловому комплексі; **Михайлова Т. П.** — к.е.н., старший викладач кафедри обліку, аналізу та аудиту в агропромисловому комплексі; **Примаченко О. Л.** — к.е.н., старший викладач кафедри обліку, аналізу та аудиту в агропромисловому комплексі; **Горбаток Н. І.** — к.е.н., професор кафедри обліку в кредитних і бюджетних установах та економічного аналізу; **Івахненко В. М.** — к.е.н., професор кафедри обліку в кредитних і бюджетних установах та економічного аналізу; **Калабухова С. В.** — к.е.н., доцент кафедри обліку в кредитних і бюджетних установах та економічного аналізу; **Зотов В. О.** — к.е.н., доцент кафедри аудиту; **Сухоребра О. П.** — к.е.н., старший викладач кафедри аудиту; **Чумакова І. Ю.** — к.е.н., доцент кафедри аудиту; **Свідерський Д. Є.** — к.е.н., старший викладач кафедри аудиту; **Мельничук О. В.** — студент обліково-економічного факультету, 2 курс, гр.13.

*Розповсюджувати та тиражувати
без офіційного дозволу КНЕУ заборонено*

МЕТОДИКА ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ І АУДИТУ В КОНТЕКСТІ СВІТОВОЇ ТА ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРАКТИКИ ЇЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ

**МАТЕРІАЛИ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
СТУДЕНТІВ ТА МОЛОДИХ УЧЕНИХ**

27—28 квітня

Видано в авторській редакції
Верстка *О. Дворнік*

Підписано до друку 19.04.05. Формат 60×84/16. Папір офсет. № 1
Гарнітура Тип Таймс. Друк офсетний. Умовн. друк. арк. 16,97
Обл.-вид. арк. 19,31. Наклад 120 пр. Зам. 05-2952.

Київський національний економічний університет
03680, м. Київ, просп. Перемоги, 54/1

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи (серія ДК, №235 від 07.11.2000)

Тел./факс (044) 458-00-66; (044) 456-64-58
E-mail: publish@kneu.kiev.ua

ВЕЛЬМИШАНОВНІ УЧАСНИКИ КОНФЕРЕНЦІЇ!

Ректорат Київського національного економічного університету щиро вітає бажання юних талантів займатись науково-дослідною роботою. Беручи участь у різноманітних наукових конференціях, кожен з Вас має можливість виявити свої творчі здібності та вміння у сфері розкриття та дослідження актуальних питань сучасної економіки. Адже реалії сьогодення ставлять нас перед багатьма соціально-економічними проблемами, які потребують негайного розв'язання як на рівні окремих підприємств, організацій, держави, так і в глобальному масштабі.

Із задоволенням хочу зазначити, що для участі в науково-практичній конференції до організаційного комітету надіслано біля 150 тез доповідей студентів, аспірантів та молодих вчених з різних вищих навчальних закладів та регіонів України. Це свідчить про посилення потягу студентів до науки, активізацію їхньої наукової роботи, яка стає важливим чинником формування висококваліфікованих молодих фахівців. З іншого боку, це є свідченням того, що студентська молодь сприймає ринкові перетворення, які здійснюються в Україні, вболіває за них.

Ви зібралися, щоб обговорити важливі питання подальшого удосконалення обліку, контролю, економічного аналізу та аудиту. Саме ці сфери діяльності у їх єдності та координації лежать в основі створення інформаційних систем на мікро- та макрорівні, забезпечують інформаційні потреби різних користувачів для прийняття оптимальних управлінських рішень.

За останні роки в Україні багато зроблено для приведення національних систем обліку, контролю, аналізу та аудиту у відповідність до вимог ринкової економіки і міжнародних стандартів.

Проте процес реформування та удосконалення обліку, контролю, аналізу та аудиту не можна вважати завершеним. Попереду ще багато роботи з адаптації їх до міжнародних стандартів.

Бажаю всім успіхів на цій ниві, гарячих наукових дискусій та плідних результатів у науковій роботі.

Ректор Київського національного
економічного університету

А. Ф. Павленко

СЕКЦІЯ 1 «ОБЛІК ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»

Алексєєва Н. О.,
аспірантка 2-го року навчання
Київський національний економічний університет

РЕФОРМА ГАЛУЗЕВОГО ОБЛІКУ В КОНТЕКСТІ СВІТОВОЇ І ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРАКТИКИ УДОСКОНАЛЕННЯ

Ринкові трансформації вимагають змін національної системи обліку, з цією метою в Україні продовжується процес реформування системи обліку в цілому і галузях народного господарства зокрема.

Розвиток системи бухгалтерського обліку в Україні здійснюється з метою приведення її у відповідність до світового і вітчизняного досвіду, проте кінцевою ціллю є формування національної системи обліку, яка відповідає сучасним вимогам господарювання, забезпечить синхронність змін економічної ситуації в країні, її відповідність характеру і рівню розвитку господарського механізму.

Питання побудови нової системи обліку передбачає реформування методичних, методологічних і організаційних аспектів. Загальне методологічне регулювання бухгалтерського обліку здійснюється з метою забезпечення ефективного функціонування обліково-аналітичних систем для задоволення інформаційних потреб користувачів. Державну політику у сфері бухгалтерського обліку згідно Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» здійснює Міністерство фінансів України, Національний банк України, Державне казначейство України, міністерства і інші центральні органи виконавчої влади.

В умовах трансформації національної системи обліку негайної адаптації потребують системи обліку різних галузей економіки. Перебудова галузевого обліку здійснюється під час здійснення удосконалення механізмів господарювання більшості галузей економіки, часті зміни в законодавстві, розбіжності в податково-

му і бухгалтерському обліку зумовлюють необхідність системної координації дій на загальнодержавному рівні.

Міжнародні стандарти фінансової звітності відображають традиції різних країн, щодо ведення обліку і не відображають галузевої специфіки обліку окремої країни. Одним із шляхів вирішення проблем галузевого обліку може бути відтворення галузевого рівня нормативного регулювання бухгалтерського обліку, який завжди був достатньо розвиненим і послаблення якого в пореформений період негативно відзначилося на якості організації бухгалтерського обліку в багатьох галузях економіки.

З метою розвитку галузевого обліку корисним буде використання досвіду розвинених країн, які вже здійснили реформування системи бухгалтерського обліку відповідно до міжнародних стандартів. Так, наприклад, у Франції при Міністерстві економіки, фінансів і промисловості створено Національну раду по бухгалтерському обліку, яка діє з метою координації і практичного впровадження розробок в області обліку; здійснення удосконалення бухгалтерського обліку в інтересах галузевих об'єднань; консультування з питань в промисловості, торгівлі, сфери послуг, страхуванні, сільському господарстві і т.д. Крім того, при Національній раді створено галузеві комітети, задачею яких є вирішення суперечок між загальними правилами бухгалтерського обліку і потребами компаній різних галузей. Таким чином, в Україні з метою синхронізації (гармонізації) побудови національної системи обліку необхідно відтворити галузевий рівень нормативного регулювання. В умовах адміністративної реформи корисним було б забезпечити наявність у відповідних міністерствах і відомствах департаментів з питань бухгалтерського обліку у галузях економіки, або створення при Методологічній раді з бухгалтерського обліку галузевих комітетів. Галузеві комітети (департаменти) мають бути створені з метою удосконалення бухгалтерського обліку та фінансової звітності в галузях економіки, методологічне забезпечення впровадження сучасної техніки, розробку і впровадження нових форм і методів бухгалтерського обліку, надання методичних рекомендацій та консультацій. Крім того, для підприємств різних галузей розробити галузеві плани рахунків, які являють собою бухгалтерські довідники, які характеризують галузь і розкривають специфічні для неї проблеми обліку. Також слід розкрити аспекти загальної (фінансової) бухгалтерії, що включає правила кореспонденції рахунків галузевого плану і методи оцінки активів і зобов'язань, і виробничої (управлінської)

бухгалтерії, термінологію і методи калькулювання собівартості, що притаманні даній галузі економіки. До сфери впливу галузевих комітетів (департаментів) можна ввести такі напрямки, як розробка і впровадження комп'ютеризованих систем обробки і передачі інформації, перепідготовку і підготовку фахівців.

Галузеве регулювання бухгалтерського обліку допоможе підвищити ефективність управління, усунути проблеми і прискорити процес формування національної системи бухгалтерського обліку, яка ґрунтується на міжнародному досвіді і враховує національні особливості господарювання.

Алхазян І. А.,
З курсу Обліково-фінансовий факультет
Київський національний
торговельно-економічний університет

ІНВЕНТАРИЗАЦІЯ ТОВАРНО-МАТЕРІАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ.

Статтею 10 Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» від 16.07.99 р. № 996-XIV передбачено проведення інвентаризації активів і зобов'язань. Зокрема, для забезпечення достовірності даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності підприємства зобов'язані проводити інвентаризацію активів і зобов'язань, під час якої перевіряються і документально підтверджуються їх наявність, стан і оцінка.

В літературних джерелах по цьому питанню основний акцент робиться на опис інструктивних матеріалів, техніку проведення інвентаризації, а також на порушення, які були допущені під час проведення інвентаризації, шляхи їх виявлення та попередження. Натомість мало уваги приділяється методиці проведення інвентаризації, тобто способам, якими потрібно її здійснювати. Нами зроблений основний акцент саме на цьому питанні.

Історії виникнення інвентаризації датується 4 століттям до н. е. (Єгипет) і звичайно методи та техніка проведення з того часу суттєво змінилися. Об'єкти і періодичність проведення інвентаризації визначає власник (керівник) підприємства, крім випадків, коли її проведення є обов'язковим згідно з законодавством. По-

рядком надання фінансової звітності, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 28.02.2000 року №419 (п. 12) передбачені умови проведення обов'язкової інвентаризації активів та зобов'язань підприємства. Однією з обов'язкових умов проведення інвентаризації є перед складанням річної фінансової звітності.

Але цікавим є те, що санкції за не проведення інвентаризації перед складанням річного фінансового звіту у чинному законодавстві не передбачені. Однак річний фінансовий звіт може визнаватися недійсним без проведення перед його складанням інвентаризації. Це пов'язано з тим, що в балансі мають бути відображені активи, що в майбутньому принесуть економічні вигоди, ті активи які визнані активами.

Головним завданням дослідження було порівняння методів проведення інвентаризації в Україні і за кордоном. У розвинутих країнах вже багато років застосовується саме перманентна інвентаризація.

Перевага перманентної інвентаризації цінностей полягає в тому, що не припиняється процес приймання і відпуску матеріальних цінностей, скорочується трудомісткість інвентаризаційної роботи та обробки її результатів за рахунок застосування обчислювальної техніки. Серед **недоліків проведення повних інвентаризації** можна відмітити закриття складських приміщень на тривалий час, додаткові витрати на оплату праці членам інвентаризаційної комісії у випадку проведення інвентаризації по закінченню робочого дня. До того ж нерідко такі інвентаризації проводяться формально й не досягають своєї мети.

На нашу думку в Україні теж необхідно запровадити перманентні інвентаризації цінностей.

Інвентаризація має пряме відношення до бухгалтерського обліку, але займатися нею повинні не бухгалтери, а оперативні працівники. Бухгалтери, як правило, не знають технічних особливостей цінностей, що перевіряються, тому у складі інвентаризаційної комісії обов'язково повинен бути товаровізнавець.

По закінченню інвентаризаційні описи підписує робоча інвентаризаційна комісія, матеріально-відповідальна особа, яка до підпису має зазначити що матеріальні цінності перелічені в цій відомості, прийняті на відповідальне зберігання і жодних претензій до інвентаризаційної комісії у неї немає. Підписані інвентаризаційні описи перевіряють так само як бухгалтерські документи, тобто юридично та арифметично.

Розбіжності, виявлені за результатами проведення інвентаризації, підлягають документальному оформленню та відображенню в обліку. (рис. 1)

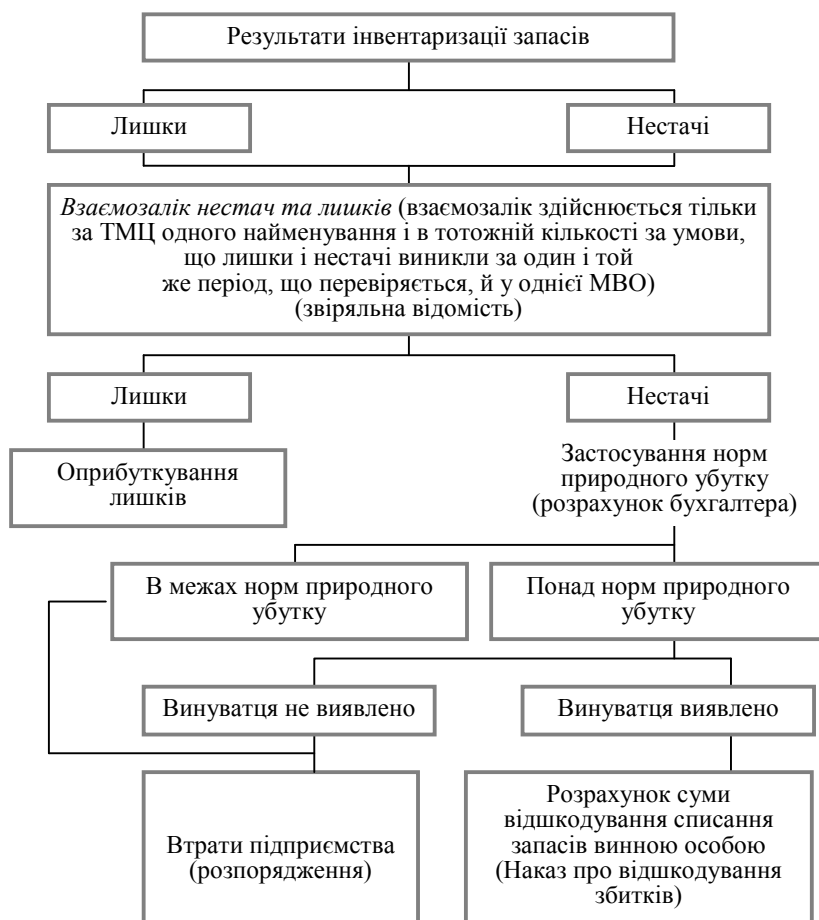

Рис. 1. Регулювання розбіжностей за результатами проведення інвентаризації та їх документальне оформлення.

Як закінчення можна навести такі вислови. Кант: «Практика без теорії сліпа», а «Теорія потрібна не стільки тим, хто просто працює, скільки тим, хто думає і працює» — Соколов. Отже, яка б не була вірна теорія її теж необхідно застосовувати з розумом.

КЛАСИФІКАЦІЯ ЗАБЕЗПЕЧЕНЬ: МІЖНАРОДНИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД

Забезпечення витрат є об'єктом бухгалтерського обліку. В деяких країнах забезпечення відносять до зобов'язань, в деяких їх при цьому ж відносять до резервів та називають «резервами майбутніх витрат і платежів». Така невизначеність зумовлює актуальність проблеми на сьогоднішній день.

В Україні забезпечення виступають одним з основних важливих складових облікової політики підприємства, при формуванні якої слід звернути увагу на створювані резерви майбутніх витрат і платежів. Склад резервів майбутніх платежів та порядок їх створення і використання належить до елементів облікової політики.

Забезпечення — це зобов'язання, для яких сума або час майбутніх платежів є невизначеними. Відповідно до МСБО 37 «Забезпечення, непередбачені зобов'язання та непередбачені активи» під забезпеченнями розуміють теперішню заборгованість підприємства, яка виникає в результаті минулих подій та погашення якої, як очікується призведе до вибуття з підприємства ресурсів, які втілюють в собі економічні вигоди і їх оцінку можна достовірно визначити. Таким чином, забезпечення виникають тільки в тому випадку, якщо підприємство має теперішню заборгованість, яка виникла внаслідок минулих подій.

Забезпечення відповідно до МСБО відображається на рахунках та в балансі відповідно до таких критеріїв, як:

- виникнення внаслідок минулої операції або події;
- залежність від майбутньої події;
- можлива ймовірність здійснення майбутньої події;
- достовірно оцінена сума майбутнього зобов'язання.

В окремих країнах забезпечення не визнається зобов'язанням, оскільки концепція зобов'язання викладена вузько й охоплює тільки ті суми, які можуть бути визначені без застосування попередніх оцінок.

За МСБО забезпечення слід створювати лише для тих витрат, для яких забезпечення було первісно визнано. Ця вимога забороняє підприємству використовувати забезпечення для покриття

витрат, для яких його нарахування не передбачалось. Докладніше порядок створення та використання забезпечень розглядається в МСБО 37.

За ознакою регулювання відповідно до МСБО загальна класифікація забезпечень подана на рис. 1.

Рис. 1. Класифікація забезпечень за МСБО

В Україні на сьогодні облік забезпечень регулюється Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання». В ньому наводиться порядок формування та відображення у звітності інформації про зобов'язання та забезпечення. Цим стандартом усі зобов'язання класифікуються на довгострокові, поточні, забезпечення та непередбачені зобов'язання (рис. 2).

Отже, забезпечення визнаються у складі зобов'язань. При цьому ні до поточних, ні до довгострокових їх не включають, адже час їх погашення та сума на дату балансу є невизначеними.

Однак необхідно мати на увазі, що чинні П(С)БО були засновані на МСБО, і деякі їх положення перейшли до вітчизняної практики, до якої були внесені певні елементи, та відрізняються від практики обліку, яка існувала дотепер. За МСБО забезпечення можуть відображатися у складі Балансу як довгострокові або короткострокові зобов'язання.

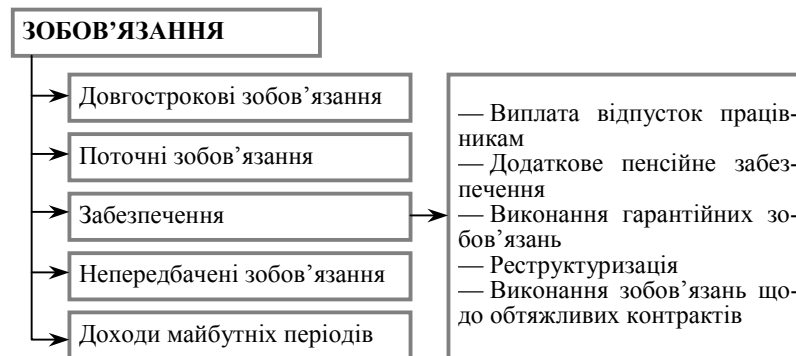

Рис. 2. Класифікація забезпечень відповідно до П(С)БО 11

Забезпечення створюється при виникненні внаслідок минулих подій зобов'язання, погашення якого, ймовірно, призведе до зменшення ресурсів, що втілюють в собі економічні вигоди, та його оцінка може бути визначена шляхом розрахунку. В Україні забороняється створювати забезпечення для покриття майбутніх збитків від діяльності підприємства, на відміну від загальноприйнятої практики в США.

В Україні суми створених забезпечень визнаються витратами. Забезпечення використовується для відшкодування лише тих наступних (майбутніх) витрат, для покриття яких воно було створене, що свідчить про цільове призначення сум таких коштів. Сума забезпечення визначається за обліковою оцінкою ресурсів (за вирахуванням суми очікуваного відшкодування), необхідних для погашення відповідного зобов'язання, на дату балансу.

Таким чином, ми можемо зробити висновок, що зарубіжні країни мають набагато більший досвід щодо створення забезпечень та їх використання. В Україні необхідно доопрацювати нормативно-правові акти Міністерства фінансів України щодо складу забезпечень та відображенні даних у фінансовій звітності з розподілом їх на довгострокові та поточні.

Булкот Г. В.,

ПРАВОВІ АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ В УКРАЇНІ

Головним напрямком політики ринкової трансформації економіки України є створення умов становлення та розвитку національного підприємства, у першу чергу малого і середнього бізнесу. Світовий досвід і практики господарювань доводять, що саме існування і взаємодія великих, середніх і малих підприємств, їх природно регульоване оптимальне співвідношення становлять характерну рису ринкової економіки.

Одним із найбільш помітних явищ в економіці України останніми роками стало масове створення акціонерних товариств. До того ж у ході приватизації середні і великі підприємства перетворюються в акціонерні товариства з подальшим продажем акцій фізичним і юридичним особам.

Отже, для економічної ситуації, яка створилася в теперішній час, важливою формою підприємства, є створення та організація акціонерних товариств.

У Законі України «Про господарські товариства» зазначається, що акціонерним товариством називається організація, яка має статутний фонд, поділений на визначену кількість акцій номінальної вартості, і несе відповідальність за зобов'язання тільки майном товариства.

Дана проблема постійно знаходиться в колі інтересів різних науковців, зокрема цим питанням і приділяють увагу такі автори, як Волкова І. Н., Андрущенко В. І., Костикова Є. В., Сопко В. В. та інші.

Головною метою створення акціонерних товариств у нашій країні є залучення до господарського обігу вільних коштів (грошових і матеріальних) трудящих, а також підприємств для виконання певних господарських завдань. Акціонерне товариство створюється на основі купівлі-продажу акцій.

Створення акціонерного товариства покладається на засновників, які мають у зв'язку з цим спеціальну засновницьку компетенцію. Засновниками можуть бути фізичні та юридичні особи. Враховуючи договірний характер створення акціонерного това-

риства, засновників має бути щонайменше двоє, якщо спеціальним законодавством не передбачено інше.

Акціонерні товариства можуть створюватися шляхом створення нового акціонерного товариства або шляхом реорганізації, тобто перетворення інших форм власності в акціонерні товариства. Процес створення акціонерного товариства — це ряд послідовних стадій, передбачених законодавством України. Вважається за доцільним розглянути процес створення шляхом створення.

Перша стадія передбачає заснування фізичними та юридичними особами простого товариства для створення акціонерного товариства. Це суб'єкт права, який не має прав юридичної особи. Товариство виникає і діє у формі **договору про сумісну діяльність** щодо створення акціонерного товариства. Договір укладають засновники товариства в письмовій формі.

Другою стадією є реєстрація випуску цінних паперів (акцій) та інформації про їх емісію і опублікування засновниками акціонерного товариства (емітентами) інформації про випуск акцій. Зміст та порядок реєстрації випуску цінних паперів та інформації про їх випуск встановлюються Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

Третьою стадією є відкрита підписка на акції, яку організують засновники. Строк відкритої підписки на акції не може перевищувати 6 місяців. Особи, які бажають придбати акції, повинні внести на рахунок засновників не менше 10 % вартості акцій, на які вони підписалися, після чого засновники видають їм письмове зобов'язання про продаж відповідної кількості акцій.

Четвертою стадією є установчі збори, що їх повинні провести засновники не пізніше двох місяців з моменту закінчення підписки на акції. Пропуск строку може призвести до не створення товариства, і особа, яка підписалася на акції, має право після цього строку вимагати повернення сплаченої нею частини вартості акцій.

П'ятою стадією заснування є державна реєстрація акціонерного товариства, яка здійснюється за процедурою, встановленою для державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності.

Якщо правове становище інших господарських товариств визначається передусім законами України «Про господарські товариства», «Про власність», «Про підприємництво», «Про підприємства в Україні», то діяльність акціонерних товариств у зв'язку з наявністю у них акцій регулюється ще й законами України «Про цінні папери і фондову біржу», «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні», «Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні».

Існує два типи акціонерного товариства: закрите і відкрите. Вони в свою чергу мають такі відмінності:

Закрите акціонерне товариство

- ✓ При відчуженні акцій акціонерам необхідна згода інших акціонерів;
- ✓ Акціонери товариства при відчуженні акцій мають переважне право купування;
- ✓ Акції розповсюджуються серед засновників чи раніш визначеного кола осіб;
- ✓ Проводиться тільки закрита передплата на акції.

Відкрите акціонерне товариство

- ✓ Акції можуть відчужуватися й без згоди інших акціонерів;
- ✓ Інші акціонери при відчуженні не мають права переважного купування;
- ✓ Кількість акціонерів необмежена;
- ✓ Акції розповсюджуються серед усіх бажаючих;
- ✓ Проводиться відкрита передплата на акції;
- ✓ Засновниками можуть бути всі бажаючі.

Отже, новелою Цивільного кодексу України є закріплення обов'язку при створенні акціонерного товариства розподіляти усі акції між засновниками акціонерного товариства, тобто між тими особами, які підписали установчий договір. Виходячи із змісту Цивільного кодексу України, відкрита підписка на акції можлива лише у випадку збільшення розміру статутного капіталу. При цьому, як висновок, необхідно зазначити, що обмеження проведення відкритої підписки до повної сплати статутного капіталу стосується саме періоду заснування акціонерного товариства.

Таким чином, процес створення та реорганізація акціонерних товариств є досить цікава проблема, яка має досить важливе і вагомe значення для розвитку економіки України взагалі та підприємницької діяльності зокрема.

Герасименко О. С.,
аспірант кафедри обліку підприємницької діяльності
Київський національний економічний університет

ФОРМИ ОБ'ЄДНАННЯ ПІДПРИЄМСТВ

У 21 столітті спостерігається загальна тенденція до стрімкого розвитку і глобалізації всіх сфер життя. В економіці, наприклад, цей процес шляхом розвитку конкуренції спричинив концентра-

цію капіталу. Яка, поряд із розоренням підприємств, створила різноманітні форми їх об'єднань. Подібні об'єднання стрімко почали відігравати домінуючу роль в країнах з ринковою економікою, витісняючи дрібніших товаровиробників.

Об'єктивними причинами формування об'єднань підприємств є:

1. Необхідність і можливість комплексного використання сировини і ресурсів завдяки поєднанню усіх стадій технологічного процесу.

2. Можливість комплексного виготовлення кінцевого продукту за допомогою кооперування взаємопов'язаних виробництв.

3. Можливість постійного оновлення асортименту, масовість випуску продукції і інші можливості, що зумовлені зручним використанням циклу «наука — технічні розробки — інвестиції — виробництво — збут — споживання».

Отже, об'єднання дає змогу успішно функціонувати в умовах ринкової конкуренції.

Законодавством України створена можливість для об'єднання підприємств. ЗУ «Про підприємства в Україні» надає їм право об'єднувати на добровільних засадах свою науково-технічну, виробничу, комерційну та інші види діяльності, якщо це не суперечить чинному антимонопольному законодавству. Він визначає види господарських об'єднань, основи і порядок їх створення та реєстрації, ознаки об'єднання як суб'єкта права, правове становище підприємств-членів об'єднання. ЗУ «Про власність» визначає питання пов'язані з правом власності, підставами її виникнення і об'єктами на підприємстві. Правові норми об'єднання підприємств в галузях народного господарства визначені також в спеціальних декретах і постановах Кабінету Міністрів. Також законодавство з питань створення об'єднань узгоджується зі статтями ЗУ «Про обмеження монополізму і недопущення недобросовісної конкуренції в підприємницькій діяльності» і ЗУ «Про антимонопольний кабінет». Питання нормативного регулювання бухгалтерського обліку об'єднання підприємств визначені у П(с)БО 19 «Об'єднання підприємств». Отже єдиного нормативного акту, який би чітко і ясно виклав загальні норми про об'єднання підприємств, немає. До того ж у вищевказаних нормативних актах присутні невідповідності у трактовці основних понять об'єднання, що створює ускладнення при формуванні їх в Україні.

Слід відмітити, що питаннями об'єднання підприємств в Україні займається багато дослідників, як наприклад Голов С.Ф.,

Гольцова С.М., Стеченко Д.М., Тирпак В.І, Плікус І.Й., Уманців Г. І кожен з них має свій погляд на це питання.

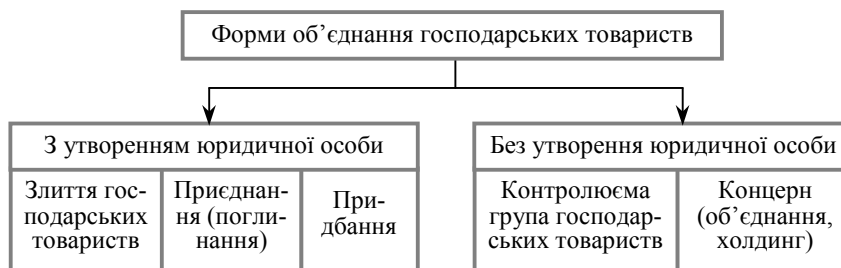
Так С.Ф. Голова подає це в такому вигляді:

С. М. Гольцова виділяє третьою схемою об'єднання підприємств (поруч із злиттям і придбанням) об'єднання інтересів.

Г. Уманців додає наступною формою злиття підприємств (поруч із створенням нового підприємства і взаємним обміном акціями) приєднання одного підприємства до іншого. При цьому перше підприємство має ліквідуватись і передати майно підприємству до якого приєднується.

Підхід до об'єднання з боку російських вчених (які треба відмітити приділяють цьому питанню багато уваги), таких, наприклад, як Палій В.Ф. теж відрізняється від попередніх.

На мою думку, поєднавши погляди С.Ф. Голова і Г. Уманців, можна побачити найбільш раціональний погляд на схеми об'єднання підприємств. Усі вони мають різну ефективність і

підходять для різних підприємств і різних ситуацій на ринку. Але жодну з них не можна опустити, вони мають різні ознаки, результати і оскільки для будь-якого підприємства вона може бути найсприятливішою і найефективнішою.

Хочеться також сподіватись, що з часом законодавство України з питань об'єднання підприємств вийде на новий рівень. Для цього необхідна докорінна його перебудова, перегляд, розробка і чітке визначення термінів (так, наприклад, у П(с)БО 19 «Об'єднання підприємств» термін «об'єднання підприємств» виступає лише в якості процесу, дії, а визначення в якості суб'єкта або організації відсутнє), розробка єдиної класифікації схем об'єднання підприємств, єдність у визначеннях термінів з боку різних нормативних актів... І ще треба просто дати можливість підприємствам об'єднуватись без проблем, сприяти цьому процесу і не ставити перешкод.

І тоді в економічному просторі України з'являться нові суб'єкти господарювання, що стабілізуватимуть і розвиватимуть економіку, сприятимуть її конкурентоспроможності і будуть вирішувати назрілі економічні проблеми українського суспільства.

Гироль С. В.,
старший викладач кафедри обліку,
аналізу і аудиту
Європейський університет

УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК ВИТРАТ ВИРОБНИЦТВА

Розкривається необхідність ведення управлінського обліку на підприємстві для пошуку раціональніших методів і прийомів обліку витрат на виробництво і формування собівартості готової продукції.

В умовах переходу економіки України до ринкових відносин все більше виникає необхідність активніше використовувати бухгалтерський облік і аналіз в управлінні виробничим процесом. Із впровадженням національних стандартів бухгалтерського обліку суттєво змінилась бухгалтерська звітність, її склад та зміст стали відповідати міжнародній практиці. Головне завдання трансформації національної системи бухгалтерського обліку полягає у прискоренні процесу приведення її у відповідність вимогам рин-

кової економіки та міжнародним стандартам бухгалтерського обліку. Суб'єктам господарювання надані можливості визначити межі та форми внутрішнього управлінського обліку. Також впровадження національних стандартів бухгалтерського обліку дало можливість інтегрувати показники фінансового обліку у світову облікову політику. Даними стандартами розроблено концептуально нову облікову політику відображення економічних процесів, які все більше за своїм змістом схожі на процеси у розвиненій ринковій економіці.

У країнах з розвинутою економікою вже декілька десятиліть існує поділ бухгалтерського обліку на фінансовий та управлінський. Розвиток ринкових відносин привів до такого поділу обліку і в нашій країні. З фінансовим обліком наші бухгалтери стикаються постійно, його проблеми обговорюються на сторінках періодичних видань. Поряд з цим, управлінському обліку, який є життєво важливим для повноцінного функціонування будь-якого підприємства, приділяється уваги значно менше, тому нашому бухгалтеру управлінський облік не зовсім зрозумілий. Загальні концепції управлінського обліку затверджені міжнародними стандартами, прийнятими Міжнародною федерацією бухгалтерів. Саме ними і необхідно користуватися з метою ведення управлінського обліку. Міжнародні нормативи передбачають визначення управлінського обліку як процесу ідентифікації, вимірювання, накопичування, аналізу, підготовки, інтерпретації і передачі інформації, яка використовується управлінською службою для планування, оцінки, контролю діяльності підприємства. До прийнятності такого визначення прийшли у своїх працях багато зарубіжних та вітчизняних вчених. Серед них К. Друрі, Дж. Фостер, Р. Антони, Ф. Ф. Бутинець, Н. В. Герасимчук, С.Ф.Голов та інші.

У Законі «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» зазначається, що управлінський облік — це система обробки та підготовки інформації про діяльність підприємства для внутрішніх користувачів у процесі управління підприємством. Управлінський облік охоплює господарські операції всередині підприємства, де готується інформація для керівництва з метою надання допомоги у прийнятті правильних рішень. До сфери цього обліку входить облік і контроль витрат, а також процес калькулювання собівартості продукції, які займають домінуюче місце у загальній системі бухгалтерського обліку.

Існуючий на підприємствах механізм роботи з витратами практично не дозволяє своєчасно впливати на їх рівень та струк-

туру. Це пов'язано з організацією інформаційних потоків та особливостями формування відомостей про витрати. Як правило, відомості про фактичні витрати за звітний місяць з'являються у бухгалтерії тільки по закінченні місяця або пізніше. Тому корисність такої інформації дещо викликає сумнів, бо немає можливості не тільки приймати рішення з оптимізації рівня витрат, але й аналізувати поточні операційні процеси.

Тому зміст радикальних перетворень в економіці підприємства розкривається в побудові нової системи управління витратами на підставі облікової інформації та забезпеченні зацікавленості всіх підрозділів компанії в результативності праці з оптимізації рівня витрат. Облік для управління має на меті забезпечити коло внутрішніх користувачів інформацією, необхідною для контролю за виробничою діяльністю, і прийняття рішень за результатами цієї діяльності. До такої інформації, в першу чергу, належать дані про витрати на виробництво, собівартість реалізованої продукції, її випуск і реалізацію.

Функціонування системи управлінського обліку виявляється в реальному відліку часу, що дозволяє відстежувати стан досліджуваних показників, виявляти причини їх динаміки та тенденції розвитку. Управління являє собою наявність функціональної системи, яка дає можливість забезпечувати оперативний вплив на рівень фактичних значень із застосуванням методів прогнозування досліджуваних показників.

Існують такі напрями використання інформації у системі управління собівартістю:

- Прогнозування, тобто розрахунок величини досягнутого рівня витрат з метою виявлення шляхів розвитку підприємства.
- Планування, тобто розрахунок величини витрат найбільш короткий проміжок часу з урахуванням організаційного і технічного рівня виробництва.
- Нормування, тобто визначення оптимального розміру витрат.
- Облік фактично отриманих витрат і калькулювання собівартості продукції, включаючи порівняння фактичних і планування з метою розробки заходів у випадку їх розходження.
- Аналіз, тобто дослідження поведінки витрат, виявлення резервів зниження витрат виробництва.
- Контроль і регулювання, тобто оцінка результатів діяльності.

Таким чином, управління собівартістю продукції підприємства є планомірним процесом формування витрат виробництва. Облік виробничих витрат і калькулювання собівартості організується на підприємствах у тісному взаємозв'язку з іншими

елементами системи управління собівартістю. Однією із важливих умов отримання достовірних даних про собівартість продукції і фінансових результатів діяльності підприємств є чітке визначення виробничих витрат, що регулюється П(С)БО 16 «Витрати».

Від того, які витрати задіяні у процесі виробництва, залежить собівартість як всього обсягу, так і одиниці продукції, а також продажна ціна і фінансові результати. Тому необхідно чітко визначати склад витрат, які визначають собівартість продукції, і відмежовувати їх від інших витрат підприємства.

В умовах поглиблення ринкових відносин результати роботи кожного підприємства і його конкурентноздатність залежать від обсягів понесених ним витрат та їх ефективності. Тому здійснення дієвого контролю витрат з метою постійного їх зниження на одиницю продукції стає одним із важливих завдань системи управління виробництвом.

Раскрывается необходимость ведения управленческого учета на предприятии для поиска более рациональных методов и приемов учета затрат на производство и формирования себестоимости готовой продукции.

The management accounts of expenditures calculations for production

S. V. Girol.

The necessity of keeping management accounts at an enterprise for searching more rational methods and ways of expenditures calculations for production and forming the first cost of finished commodity.

Карась К. С.,

асистент кафедри аудиту

Київський національний економічний університет

ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ВИТРАТ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ

В умовах реформування національної системи бухгалтерського обліку, приведення її у відповідність до вимог ринкової економіки і міжнародних стандартів бухгалтерського обліку знову стає актуальним питання витрат виробництва. Від правильного розрахунку витрат залежить результат основної діяльності виро-

бничого підприємства. Результат діяльності відображає фінансовий стан підприємств, який можна продемонструвати потенційним інвесторам.

Інтеграція економіки України до світової системи неможлива без застосування в системі обліку міжнародних стандартів, які стають природною складовою національного бухгалтерського обліку. Процес реформування бухгалтерського обліку проходить складно, з урахуванням національних особливостей та набутого досвіду розвитку колишньої облікової системи.

Важливе значення відіграє науково обґрунтований бухгалтерський облік витрат, що формує інформацію про використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, а в кінцевому результаті показники ефективності роботи підприємств і об'єднань.

Процес ведення бухгалтерського обліку на підприємстві представляє собою сукупність інформаційних і контрольно-організаційних операцій. До інформаційних відносяться операції збору, реєстрації, передачі, зберігання і обробки даних. Контрольно-організаційні операції, пов'язані з контролем і використанням одержаної в результаті виконання інформаційних операцій, які займають найбільшу питому вагу в діяльності бухгалтерського апарату, що являється відображенням об'єкту бухгалтерського обліку, як функціональної управлінської роботи.

Задачі обліку затрат на виробництво інформаційно пов'язані з суміжними дільницями обліку і підсистемами автоматизованих систем управління підприємством (АСУП). Лише незначна по об'єму вихідна інформація формується на основі первинних документів.

Отже, умовами функціонування автоматизованого робочого місця (АРМ) бухгалтера обліку затрат на виробництво являється формування на машинних носіях необхідної вихідної інформації, яка виникає при рішенні задач по обліку основних засобів, матеріальних цінностей, заробітної плати, фінансово-розрахункових операцій, готової продукції, її відвантаження і реалізації. Вказана інформація повинна бути представлена у виді єдиної бази даних бухгалтерських записів, які формуються у відповідності з вимогами АРМ бухгалтера.

Цільова функція обліку — виявлення і усунення недоліків організації виробництва і матеріально-технічного забезпечення, направлення на максимальну економію матеріальних і трудових затрат, підвищення продуктивності праці.

Для здійснення розходів АРМБ по обліку затрат на виробництво необхідна інформація яка надходить з інших АРМБ і інфор-

маційної системи АСУП. Для цього в АРМБ необхідно передбачити функцію «контроль наявності інформації», яка дозволяє здійснювати аналіз поступаючої інформації і представити бухгалтеру відомості про недостаючу інформацію або про помилки наявні в інформації. Програмним шляхом контролюється кількість записів, переданих з інших АРМ, значимість показників, допустимість кореспонденції рахунків.

Бухгалтер здійснює аналіз і контроль за витрачанням засобів, проводить порівняння з плановими показниками як в кількісному, так і в вартісному вираженні.

Аудитор, аналізуючи собівартість, виявляє відхилення, пропонує конкретні заходи по раціональному використанню матеріальних, трудових і грошових засобів. Дана відомість відображає не тільки кінцеві результати, але і проміжкові.

Важливим моментом по проведенні аудиту являється здійснення перевірки на правильність віднесення затрат на конкретні об'єкти затрат. Для цього аудитор аналізує кожну статтю і при необхідності відображає в одному із АРМБ необхідну первинну інформацію.

Особливе значення в умовах ринкових відносин набуває прогнозування затрат на випущену продукцію, а також одержання найвищого результату. Для цих цілей в АРМБ використовується функція «Моделювання затрат на виробництво». Дана функція пов'язана з пошуком оптимальних господарських рішень, розрахунком найбільш вигідних варіантів, і разових рішень і довгострокових від господарської політики підприємства

На основі наявних фактичних даних, нормативно-довідкової інформації і бази знань здійснюється розрахунок і відображення оптимального використання ресурсів, а також можливість одержання інформації про відхилення і запропонованих шляхах не допущення перевитрат.

При цьому автоматизованим шляхом здійснюється вибір оптимального стану виробництва, цілеспрямованість виконання замовлень і видів послуг. Керівнику надається можливість прогнозувати склад затрат, а також одержання максимального прибутку.

Даною моделлю можна проаналізувати кожний елемент в розрізі підприємства, в структурних підрозділах.

Отже зниження собівартості може відбутися при створенні автоматизованих систем керування, використанні ЕОМ, модернізації існуючої техніки і технології.

Необхідно на кожному господарюючому суб'єкті створити єдину для всіх структурних підрозділів класифікацію статей ви-

трат, визначити методики нормування витрат для розділення витрат на економічно виправдані та надмірні, створити методику розрахунку собівартості продуктів і послуг.

Класифікацію виробничих витрат і в тому числі розмежування прямих і загально виробничих витрат бажано б доручити керівникові підприємства при створенні облікової політики.

Розширення складу прямих витрат дало б змогу конкретизувати вплив на раціональне використання виробничих ресурсів та оптимізацію виробничої собівартості виробів.

Для підприємства важлива не стільки собівартість продукції скільки уникнення необґрунтованих витрат.

Українська держава потребує еволюційного шляху реформування бухгалтерської системи, який дозволяє гармонійно поєднати національні традиції з рекомендаціями міжнародних Стандартів фінансової звітності, мати час для самостійного опанування новим та найбільш безболісно пройти перехідний етап запровадження реформованої системи обліку без будь-яких вимог щодо обов'язкової сертифікації бухгалтерів.

Катукова А. О.,
Факультет Економіки і менеджменту, IV
Севастопольський національний технічний університет

ДОХОД ЯК ОБ'ЄКТ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Одним з основних об'єктів обліку є дохід від реалізації. При розкритті сутності доходу, а так само його визнанні велике значення має поділ понять дохід і виручка від реалізації.

Існує три концепції трактування сутності доходів, що розглядають дану категорію з позиції продукту, вибуття і приросту активів. Ряд авторів, зокрема В.А. Патон і А.С. Литтлтон у роботі «Введення в корпоративні стандарти фінансового обліку», розглядають дохід як продукт динамічного процесу діяльності підприємства протягом визначеного проміжку часу. У той же час, Американська бухгалтерська асоціація наголошує на тім, що продукт повинен залишити підприємство, перш ніж може бути названий доходом, тобто розглядають дохід з точки зору вибуття активів. Концепція приросту була розроблена Радою по стандар-

тах фінансового обліку (FASB), яка розглядає дохід як приток активів підприємства в результаті продажу продукції.

Остання концепція описує таку категорію як «виручка». Аналіз економічної сутності діяльності підприємства показує, що поняття «дохід» ширше поняття «виручка». Дохід запрацьовується протягом всього операційного циклу, а виручка виникає лише в той момент, коли дохід з немонетарного активу перетворюється в монетарний, при цьому мова йде не тільки про кошти, але і про дебіторську заборгованість. Поняття «виручка» традиційно асоціюється з певною сумою коштів, при цьому виручка не завжди дорівнює вартісній оцінці доходу. У залежності від того, яка подія відбудеться раніше: виникне виручка чи сформується дохід (будуть закінчені всі дії, необхідні для його одержання), дохід може бути більше, менше чи дорівнювати виручці. З положень концепції вибуття виходить, що якщо продукція відвантажена (всі операції, зв'язані з одержанням доходу, довершені), а момент одержання коштів відстрочений на значний час, то вартісна оцінка доходу більше виручки. Якщо відбувається зворотна ситуація, тобто кошти від покупця зараховані на розрахунковий рахунок, а продукт не залишив підприємство, то величина виручки буде перевищувати дохід. У випадку якщо вибуття продукту й одержання виручки відбуваються одночасно (чи рознесені в часі незначно), те величини доходу і виручки рівні. На підставі вище викладеного необхідно підкреслити неприпустимість використання в національних стандартах понять «дохід» і «виручка» як синоніми (010 рядок «Звіту про фінансові результати»: «Дохід (виручка)» від реалізації). Така назва показника фінансової звітності припускає рівність доходу і виручки від реалізації, що в умовах ринкової економіки відбувається рідко.

Відповідно до принципу нарахування доходи і витрати відображаються в бухгалтерському обліку і фінансовій звітності в момент їхнього виникнення, незалежно від дати надходження чи сплати коштів. Виконання даного принципу дозволяє відобразити доходи в тому періоді, коли вони були зароблені, тобто коли підприємство виконало обсяг робіт, здійснення якого дає йому право на одержання доходу відповідно до умов контракту.

З принципу нарахування виходить, що в залежності від обставин операції дохід від реалізації продукції може визнаватися на момент реалізації продукції покупцям, до нього чи після нього. Вибір цього моменту залежить від того, коли господарська операція, зв'язана з доходом, буде відповідати критеріям визнання доходу, викладеним у П(С)БО 15 «Дохід».

Доход визнається до моменту реалізації у випадку, якщо підприємство укладає договір, предметом якого є тривалий проект. При цьому для обліку доходу використовується метод поетапного виконання робіт, заснований на вимірі ступеня завершеності робіт. З точки зору бухгалтерського обліку важливо те, що якщо відобразити всі доходи по завершенні всіх робіт, то така інформація буде несвоєчасною. Такий підхід до відображення в обліку доходу, з однієї сторони цілком відповідає принципу нарахування, тобто доход визнається в тому періоді, у якому були завершені усі види діяльності, необхідні для створення продукту. З іншого боку, не відповідає критеріям визнання доходу в частині юридичної передачі права власності.

Визнання доходу на момент постачання продукції є найбільш розповсюдженою і простою ситуацією. Вважається, що підприємство в основному виконало все необхідне для одержання доходу, коли воно реалізувало продукцію, а також існують усі юридичні передумови для дотримання критеріїв визнання доходу. При цьому, для правильного відображення в обліку доходу необхідний аналіз господарської операції, зв'язаної з доходом, на відповідність критеріям визнання. Якщо за якимись обставинами умови визначення не дотримуються, то доход визнається після моменту реалізації.

Існує ряд ситуацій, коли дотримання критеріїв визнання доходу стає можливим лише після моменту постачання товарів. Так, відповідно до статті 20 Закону України «Про захист прав споживачів» покупець протягом 14 днів має право на обмін товару належної якості, у зв'язку, з чим у підприємства немає впевненості в одержанні економічних вигод від операції. Таким чином, у сформованій господарській практиці існує невизначеність щодо визнання доходу, досить значна для того, щоб використання методу відображення доходу на момент реалізації було неможливим. При цьому для дотримання вище зазначеного критерію доцільно визнання доходу відкладати до того моменту, коли минає право покупця повернути куплений товар, що в сформованій практиці обліку досить проблематично.

Висновки:

➤ ґрунтуючись на тому, що доход, запрацьовується протягом всього операційного циклу, а виручка виникає лише в момент, коли доход з немонетарного активу перетворюється в монетарний, можна зробити висновок що поняття «доход» ширше поняття «виручка»;

- у залежності від того, яка подія відбудеться раніше: виникне виручка чи сформується дохід (будуть закінчені всі дії, необхідні для його одержання), дохід може бути більше, менше чи дорівнювати виручці;
- момент переходу доходу з немонетарного активу в монетарний є моментом визнання доходу в обліку. При цьому у відповідність із принципом нарахування він може не збігатися з моментом реалізації, у залежності від того коли господарська операція, зв'язана з доходом, буде відповідати критеріям визнання доходу, викладеним у п.8 П(С)БО 15 «Дохід».

*Кір'ян С. М.,
старший викладач кафедри обліку, аналізу і аудиту
Приватний вищий навчальний заклад
«Європейський університет»*

РЕАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ ЯК ОБ'ЄКТ ОБЛІКОВОГО ПРОЦЕСУ

В умовах сучасних економічних перетворень на всіх щаблях діяльності підприємств різних форм власності зростає роль системи інформації і управління, найважливішою функцією якої є бухгалтерський облік. Систематично відображаючи реальні процеси виробництва, обігу, розподілу та споживання, облік характеризує фінансово-економічний стан господарювання підприємства, надає оперативні дані для стратегічного планування його майбутньої діяльності, виявляючи і систематизуючи інформацію про всі ланки підприємницької діяльності — операційної, фінансової та інвестиційної.

Виділення реальних інвестицій як окремого об'єкту досліджень в обліку інвестиційної діяльності є обґрунтованим не лише з економічного впливу на розвиток країни та конкретного підприємства зокрема, але і з огляду на ряд невирішених проблемних питань в галузі реального інвестування.

Термін «реальні інвестиції» застосовується в системі національних рахунків ООН, а основні вимоги до порядку їх оцінки і подання у бухгалтерській звітності фірм та компаній регулюється Четвертою директивою ЄС «Про річну звітність підприємств певного типу». Відповідно до цієї директиви підприємствам країн-членів ЄС рекомендується подавати відомості про реальні вкла-

дення в земельні ділянки, будівлі, споруди, обладнання у складі довгострокових активів за балансовою статтею «Реальні активи».

Більш широке розкриття інформації щодо методики і техніки обліку реальних інвестицій передбачено у Міжнародних стандартах бухгалтерського обліку (МСБО) — International Accounting Standards (IAS), які розробляються і публікуються Комітетом з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (КМСБО) — International Accounting Standards Committee (IASC).

Серед діючих на сьогодні МСБО значна їх частина регулює порядок обліку реальних інвестицій та відображення у фінансовій звітності, а саме: 1 «Подання фінансових звітів», 4 «Облік амортизації», 7 «Звіт про рух грошових коштів», 11 «Будівельні контракти», 16 «Основні засоби», 23 «Витрати на позики», 27 «Консолідовані фінансові звіти та облік інвестицій у дочірні підприємства», 28 «Облік інвестицій в асоційовані підприємства», 31 «Фінансова звітність про частки у спільних підприємствах», 34 «Проміжна фінансова звітність», 40 «Інвестиційна нерухомість».

Більш ширша інтерпретація основних положень бухгалтерського обліку і, зокрема, питань обліку реальних інвестицій знайшла своє відображення в загальноприйнятих принципах обліку GAAP (Generally Accepted Accounting Principles). Система GAAP об'єднує ряд професійних організацій бухгалтерів, у функції яких входить розробка стандартів фінансового обліку, здійснення різних дослідницьких програм з метою надання підтримки процесу розробки стандартів, проведення консультацій по різних бухгалтерських проблемах і питаннях, по пріоритетних напрямках розвитку і т.д. Стосовно обліку реальних інвестицій, в системі GAAP розкривається повна інформація про їх сутність, оцінку, механізм формування інвестиційних витрат і доходів, а також відображення інвестиційної діяльності у фінансовій звітності.

В обліковій практиці українських підприємств реальні інвестиції довгий час ототожнювалися з поняттям «капітальні вкладення». Визначення капітальних вкладень було подане у Положенні про організацію бухгалтерського обліку і звітності в Україні № 250 від 3 квітня 1993 р., згідно якого «до складу капітальних вкладень належать витрати на будівельно-монтажні роботи, придбання обладнання, інструменту, інвентарю, інші капітальні роботи і витрати на проектно-розвідувальні, геолого — розвідувальні та бурові роботи, на відведення земельних ділянок та переселення у зв'язку з будівництвом, на підготовку кадрів

для підприємств, що будуються та ін.». Для синтетичного обліку капітальних вкладень передбачався однойменний рахунок 33.

Із прийняттям Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 22 травня 1997 року № 283/97-ВР в облікову теорію було внесено видозмінену категорію — «капітальні інвестиції». Згідно ст. 1.28.1 даного Закону під поняттям «капітальна інвестиція», слід розуміти «господарську операцію, яка передбачає придбання будинків, споруд, інших об'єктів нерухомої власності, інших основних фондів та нематеріальних активів, які підлягають амортизації згідно з цим Законом». Як бачимо, крім уточненої назви даної категорії, змінилась і сама її сутність.

З 1 січня 2000 р. Законом України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» від 16 липня 1999 р. №996-XIV було закладено основи нової системи бухгалтерського обліку і звітності, орієнтованої на міжнародний досвід ведення обліку. Проведення заходів з гармонізації і стандартизації бухгалтерського обліку в Україні максимально наблизили його до міжнародних норм. Підтвердженням цього є майже ідентичне трактування реального інвестування як одного із напрямків діяльності підприємства в міжнародних та національних стандартах бухгалтерського обліку.

Національні стандарти, які стосуються реального інвестування, в цілому можна вважати уніфікованими. Зберігаючи концептуальні положення відповідних МСБО, вони конкретизують їх з урахуванням рівня економічного розвитку нашої країни та національних традицій, в значній мірі задовольняючи потреби споживачів і передусім зовнішніх інвесторів. На внутрішньому рівні реальні інвестиції розглядаються у єдиній взаємоузгодженій інформаційній системі підприємства.

На наш погляд, до розгляду обліку реальних інвестицій необхідно підходити з двох аспектів:

- по-перше, важливою особливістю, що характеризує реальні інвестиції як об'єкт обліку і аналізу є їх тісний взаємозв'язок з діяльністю підприємства в цілому, тобто у взаємодії з основними напрямками діяльності;

- по-друге, облік реальних інвестицій слід розглядати як складову загальної системи обліку окремого суб'єкта господарювання. У зв'язку з цим, бухгалтерський облік реальних інвестицій інформаційно пов'язаний з іншими ділянками обліку і, насамперед, з обліком капітальних інвестицій; обліком інвестиційних витрат, які, в залежності від їх змісту та спрямування

або капіталізуються, або виступають як поточні; обліком джерел фінансування та доходів від реалізації реального інвестування.

Так, в розрізі першого напрямку дослідження, інформація, яку надає облік реальних інвестицій, визначає значну кількість функцій і рішень (і сама визначається цими функціями і рішеннями), які формують діяльність підприємства. Крім цього, облік реальних інвестицій повинен співвідноситися з процесами, що відбуваються у зовнішньому середовищі підприємства.

Рис. 1 показує взаємодію обліку реальних інвестицій з іншими сторонами діяльності підприємства, з урахуванням постійно мінливого внутрішнього середовища, на яке, в свою чергу, впливає зовнішнє середовище. Зв'язок процесу прийняття фінансових рішень і обліку реальних інвестицій поєднує в собі вибір напрямку інвестицій та джерел їх фінансування. Фінансовий аналіз і звітність виявляють способи оцінки реальних інвестицій, що паралельно відображається і в системі обліку.

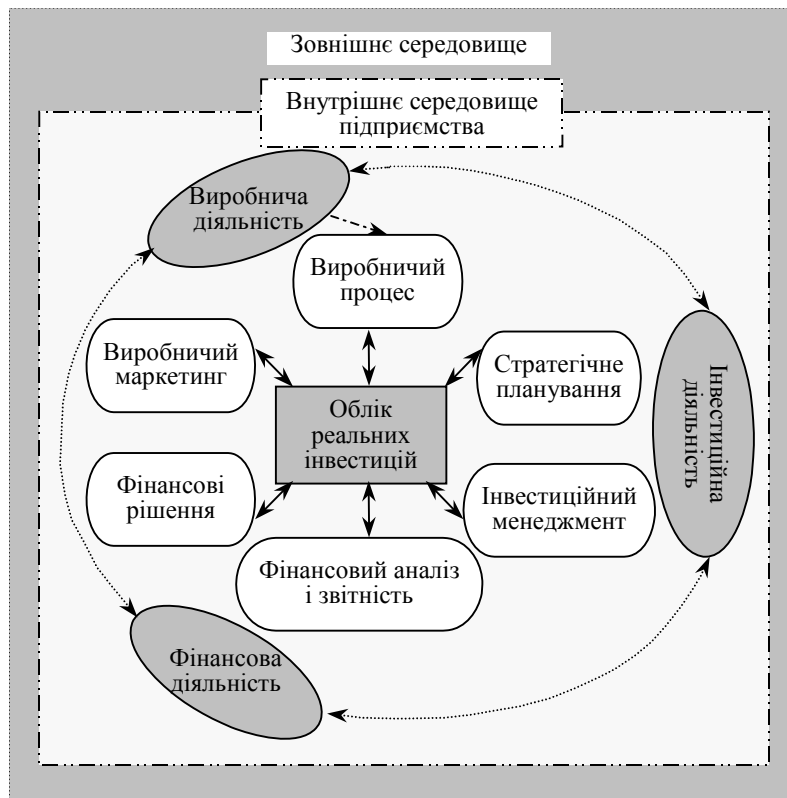

Рис. 1. Взаємозв'язок обліку реальних інвестицій із основними напрямками діяльності підприємства

Процес виробництва визначає двоїсту природу реальних інвестицій: з одного боку, інвестиційні витрати формують собівартість виробленої продукції і виконують затратну функцію, а з іншого, на основі бухгалтерських даних, — відображають величину збільшення доходу (капіталу), що вказує на їх накопичувальну функцію. Виробничий маркетинг сам по собі може розглядатися як область реального інвестування, що вимагає особливих інвестиційних рішень.

Реальні інвестиції, як об'єкт обліку, одночасно виступають як об'єкт і як інструмент інвестиційного менеджменту, функції якого визначають стан інформаційного забезпечення інвестиційної діяльності, що в свою чергу впливає і на напрямки збору і подання бухгалтерських даних. Стратегічне планування як діяльність,

що направлена на майбутнє підприємства, має саме безпосереднє відношення до прийняття реальних інвестиційних рішень, оскільки повинна забезпечити узгодженість довгострокових цілей підприємства. При цьому основним джерелом інформації, яка виступає невід'ємною частиною стратегічного планування, є бухгалтерський облік, як система відображення всієї діяльності підприємства, так і облік реальних інвестицій, як об'єкт довгострокового інвестиційного планування.

Другий напрямок обліку реальних інвестицій включає постановку завдань та формування відповідних напрямків дослідження на рівні підприємства.

Основними завданнями обліку реальних інвестицій є:

- ✓ об'єктивна оцінка об'єктів реального інвестування в залежності від напрямків їх надходження та вибуття на підприємстві;
- ✓ своєчасне і повне відображення: витрат на будівництво, придбання, виготовлення та створення об'єктів необоротних активів; витрат на поліпшення об'єктів необоротних активів; джерел фінансування інвестицій у реальні активи, зокрема, внутрішніх;
- ✓ визнання і правомірне відображення в обліку доходів від здійснення інвестиційних операцій;
- ✓ об'єктивне і повне фіксування даних обліку реальних інвестицій у бухгалтерській (фінансовій) звітності підприємства;
- ✓ формування інформаційної бази для здійснення аналізу реального інвестування.

З урахуванням поставлених завдань облік реальних інвестицій, на наш погляд, повинен базуватись на чотирьох основних аспектах, які доцільно об'єднати у взаємопов'язані напрямки досліджень:

- ✓ облік операцій реального інвестування;
- ✓ облік джерел фінансування реальних інвестицій;
- ✓ звітність реальних інвестицій;
- ✓ інформаційне забезпечення аналізу реальних інвестиційних рішень.

Таким чином, в контексті наведеного матеріалу вважаємо найбільш доцільним для вітчизняної практики ввести категорію «реальні інвестиції» до облікового понятійного апарату, перейменувавши назву рахунка 15 «Капітальні інвестиції» та змінивши статті відповідних форм звітності, які відображають процес реального інвестування. Крім цього, вказані напрямки дослі-

дження обліку реальних інвестицій дадуть змогу повно та об'єктивно висвітлювати інформацію, необхідну для прийняття зважених інвестиційних рішень підприємства.

*Коліндрицька О. Д.,
аспірант кафедри обліку підприємницької діяльності
Київський національний економічний університет*

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ МЕТОДІВ ОБЛІКУ ВИТРАТ ВИРОБНИЦТВА І КАЛЬКУЛЮВАННЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ

На сучасному етапі розвитку бухгалтерського обліку існує велика кількість наукових публікацій і праць присвячених проблемі удосконалення організації та методики обліку виробничих витрат і калькулювання собівартості продукції. Чимало пропозицій внесено вченими-економістами з приводу вирішення цієї проблеми. Не дивлячись на це, залишаються питання, що і до тепер є приводом для дискусій. Одним з таких є питання про можливість відокремлення методів обліку виробничих витрат від методів калькулювання собівартості продукції.

Аналіз вітчизняної літератури свідчить, що це питання широко обговорювалося за радянських часів. Сьогодні воно залишається також відкритим і не втрачає своєї актуальності. Вчені так і не прийшли до єдиної погодженої думки стосовно класифікації та співвідношення методів обліку виробничих витрат і калькулювання собівартості продукції.

Можна виділити два діаметрально протилежних підходи до вирішення цієї проблеми. Перший підхід базується на тому, що калькулювання та облік витрат є одним цілісним процесом. Відповідно до цього С.А Стуков стверджував, що може існувати лише єдиний метод обліку виробничих витрат і калькулювання собівартості продукції. Прихильником такої концепції є і А.М. Маргуліс, який під методом обліку витрат на виробництво і калькулювання собівартості продукції розумів певний підхід до систематизації та контролю витрат виробництва. Він вважав, що на вибір методу обліку виробничих витрат і калькулювання собівартості продукції впливають організаційно-технологічні

особливості підприємств певної галузі. На цій підставі А. М. Маргуліс виділив наступні методи обліку витрат і калькулювання: попроцесний метод, що використовується на підприємствах добувної промисловості та попередільний, перехідний, позамовний і нормативний методи, які переважно застосовуються в галузях переробної промисловості. Він заперечує думку окремих спеціалістів, щодо віднесення таких способів калькуляції як коефіцієнтний, прямого розрахунку, підсумку витрат, виключення витрат та комбінованого способу до самостійних методів калькулювання. А. С. Маргуліс наголошував на тому, що відрив методів калькулювання від методів обліку витрат, а тим більше підміна методу як підходу до виявлення та вивчення витрат на економічній основі варіантом технічного розрахунку означає штучне відокремлення калькулювання від облікової бази.

Прихильники другого підходу переконані, що облік витрат на виробництво і калькулювання є окремими поняттями, яким властиві різні способи пізнання. Це пов'язано з поступовим виходом бухгалтерського обліку витрат за межі калькулювання у зв'язку із розширенням об'єктів обліку витрат. Н. Г. Чумаченко та І. А. Басманов були одними із перших, хто висунув та обґрунтував це питання. І. А. Басманов стверджував, що облік витрат має самостійний напрямок розвитку, не обов'язково пов'язаний з калькулюванням. Під обліком витрат на виробництво він розумів сукупність робіт по групуванню всіх елементів витрат у різних розрізах, необхідних для управління і контролю. І. А. Басманов вважав, що існує два методи обліку витрат на виробництво: нормативний та ненормативний. Але в запропонованій класифікації методів обліку витрат він розділяє їх за двома ознаками: за методом пізнання та об'єктами обліку (переділ, перехід, замовлення, виріб). В. Ф. Палій також виділив нормативний та ненормативний методи обліку витрат, але він наголосив на тому, що класифікація методів є єдиною і не можна їх класифікувати за об'єктом обліку оскільки об'єкт обліку характеризує ознаку групування витрат, а не метод їх обліку. Під методом калькулювання В. Ф. Палій розумів сукупність способів аналітичного обліку затрат на виробництво по калькуляційним об'єктам та прийомів обчислення собівартості калькуляційних одиниць. Саме групування витрат на виробництво по об'єктам калькуляційного обліку: замовленням, переділам, процесам дає економічну характеристику методу калькулювання. Згідно з цим В. Ф. Палій виділив позаказний, попередільний, попроцесний та нормативний методи

калькулювання. Також він наголосив на тому, що нормативний метод можна застосовувати разом з попередільним або позаказним методом калькулювання. Щодо способів обчислення собівартості калькуляційної одиниці: прямого розрахунку, розподілу витрат, виключення витрат, нормативного, які І. А. Басманов відніс до методів калькулювання, В. Ф. Палій стверджував, що такі способи ґрунтовані на методиці аналітичного групування витрат в обліку, залежать від них і не можуть претендувати на характеристику методу калькулювання.

Згідно з Методичними рекомендаціями з формування собівартості продукції у промисловості, затвердженими наказом Держкомітету промислової політики від 02.02.2001р. №47, на виробничих підприємствах може застосовуватися два основні методи калькулювання собівартості продукції: позамовний та попередільний. Крім того, ці методи можуть застосовуватися на основі нормативного методу обліку витрат та нормативного методу калькулювання собівартості.

Отже, можна стверджувати, що сьогодні не має єдиного підходу до визначення суті методу обліку витрат на виробництво і калькулювання собівартості продукції. На наш погляд, теоретичне обґрунтування вирішення цього питання викладене у роботах В.Ф.Палій дає найбільш повну характеристику сутності та взаємозв'язку методів обліку витрат виробництва і калькулювання собівартості продукції. Хоча на практиці методи обліку витрат на виробництво дуже рідко відокремлюються від методів калькулювання і застосовуються переважно в різних комбінаціях.

Ланова М. І.,
Викладач кафедри «Облік і аудит»
Кіровоградський інститут комерції

СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД НА МЕТОДОЛОГІЮ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ

Вивчення змісту посадових інструкцій менеджерів виробничих підприємств свідчить, що у практичній діяльності вони наділені широким колом обов'язків щодо планово — економічної та організаційно — управлінської діяльності.

Вивчення «Концепції управлінського обліку», розробленої Міжнародною федерацією бухгалтерів, дозволяє виділити чотири категорії концепцій:

- концепції, пов'язані з функцією (орієнтація управлінського обліку на продуктивність ресурсів, створенні доданої вартості, бізнес — процесах, командних цілях та діях);

- концепції, пов'язані з використанням ресурсів (з точки зору підзвітності, результативності та порівняння з еталоном);

- концепції, пов'язані з процесом і технологією (пояснює зв'язок управлінського обліку з іншими процесами управління та є основою чи керівництвом для розробки технологій, що використовуються в управлінському обліку);

- концепції пов'язані з потенціалом функції (розгляд потенціалу, необхідного для ефективного виконання функції управлінського обліку з позиції компетенції, безперервного вдосконалення, розвитку найкращих особистісних характеристик, креативного мислення).

Саме ці концепції становлять підґрунтя управлінського обліку і використовуються вченими для удосконалення методик управлінського обліку, інтеграції управлінського обліку в систему управління витратами.

Стратегічна спрямованість інформаційної системи вимагає зміни у поглядах на систему інформації для управління та обумовлює розвиток нових напрямів управлінського обліку, таких як: 1) аналіз вартісного ланцюжка (передбачає визначення діяльності в межах вартісного ланцюжка, визначення факторів витрат щодо кожного виду діяльності, обґрунтування життєздатної конкурентної переваги, при цьому система обліку повинна (нині цього немає) забезпечити менеджерів інформацією про витрати і доходи, які відносяться до конкретної стадії вартісного ланцюжка: вартісного ланцюжка постачальника, вартісного ланцюжка підприємства, вартісного ланцюжка дистриб'ютора, вартісного ланцюжка покупця. При цьому щодо вартісного ланцюжка підприємства, то їх вивчають у розрізі стадій дослідження та розробок, впровадження, виробництва, маркетингу, розповсюдження та обслуговування клієнтів); 2) калькулювання на основі діяльності (процес розпізнавання видів діяльності, які споживає продукт з метою ліквідації марнотратства, управління причинами, а не витратами, які вже виникли. При цьому розглядаються переваги такого калькулювання в контексті удосконалення методики віднесення (розподілу) накладних витрат. Між тим з'являються нові погляди, що калькулювання на основі діяльності при суттєвих перевагах має

обмеження, оскільки зусилля, спрямовані на вдосконалення діяльності, носять фрагментарний характер, не поєднуються зі стратегією та місією підприємства. Виникла потреба в «навігаційній системі», які Д. Каплан та Р. Нортон назвали безперервним вдосконаленням. Новим етапом в управлінському обліку стала стратегічно — орієнтована система обліку відповідальності, яка перекладає місію та стратегію організації на операційні цілі та показники для чотирьох різних перспектив: фінансової, перспективу клієнтів та інфраструктуру); 3) калькулювання життєвого циклу виробу (передбачає вимірювання та накопичення всіх фактичних витрат, пов'язаних з конкретним виробом протягом стадій життєвого циклу виробу: дослідження та розробки виготовлення, реалізація, експлуатація, утилізація. Калькуляція передбачає накопичення витрат за всіма стадіями для визначення повної собівартості, тобто включаючи до витрат на продукцію витрати періоду (дослідження на розробки, навчання персоналу, маркетинг, збут). Якщо при традиційній системі обліку калькулювання є функцією обліку, то при дотриманні цієї концепції — підприємство загалом: до калькулювання активно мають залучатися не лише бухгалтери, а і маркетологи, менеджери відділів постачання, збуту, конструктори тощо. Отже система цільового калькулювання передбачає розрахунок собівартості виробу, виходячи з заздалегідь визначеної ціни реалізації. Ця ціна визначається з допомогою маркетингових досліджень з урахуванням частки на ринку та функціональності продукту. Але цільове калькулювання не забезпечить очікуваних результатів без застосування тотального управління якістю); 4) тотальне управління якістю (має на меті повне виключення дефектів і задоволення потреб клієнтів. Зростання уваги до якості. В тому числі в українському бізнесі, висуває нові завдання перед обліковою системою. Виникає необхідність накопичення інформації про витрати на якість. Традиційно у калькуляціях така стаття не передбачалася, реальні витрати на якість розмивалися за різними статтями, що унеможливило контроль за ними. Дана система передбачає вимірювання якості саме витратами на неї. Витрати на якість включають витрати на забезпечення відповідності продукції (робіт, послуг) встановленим стандартам якості та витрати. Що виникають внаслідок невідповідності цим стандартам).

Поступово розвиваючись, управлінський облік набуває рис стратегічного управлінського обліку. Стратегічна спрямованість інформаційної системи вимагає зміни у поглядах на систему інформації для управління та обумовлює розвиток нових напрямів

управлінського обліку, таких як: аналіз вартісного ланцюжка, калькулювання на основі діяльності. Калькулювання життєвого циклу, аналіз витрат конкурентів, аналіз витрат на якість. Саме ці методики потребують подальшого запровадження на вітчизняних виробничих підприємствах.

Ларіков В. Ю.,

аспірант

Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Прийняття управлінських рішень вимагає дослідження витрат, як з точки зору управління ними, так і як складової загальної системи управління структурними підрозділами і у цілому підприємством, оскільки зміна рівня витрат впливає на фінансові показники діяльності.

Із введенням П(С)БО 16 «Витрати», затвердженого наказом Мініфіну України 31.12.1999р. №318, основного нормативного документу, що регулює бухгалтерський облік витрат, виникло багато питань у методології обліку, рішення яких ускладнюється тією обставиною, що визначення витрат у бухгалтерському обліку не збігаються з визначенням валових витрат у податковому обліку.

Ефективність кожної управлінської системи значною мірою залежить від якості інформаційного забезпечення. У даному зв'язку реалізація завдань управління витратами підприємства можлива лише при достатній інформаційній базі. Організація належного інформаційного забезпечення, його розвиток у напрямку інтеграції інформаційних потоків і створення на цій основі інтегрованої системи обробки даних є однією з основних умов удосконалювання системи управління витратами. Саме в створенні інтегрованої системи обробки даних полягає оптимальність процесу керування конкретним об'єктом.

Зміст системи інформаційного забезпечення управління витратами підприємства визначають галузеві особливості діяльності підприємств, їх організаційно-правова форма, а також ряд інших факторів. Система показників інформаційного забезпечення

управління витратами формується як на основі зовнішніх, так і внутрішніх джерел. Об'єктом дослідження є вивчення внутрішніх показників інформаційного забезпечення, які, на нашу думку, можна поєднати в чотири основні групи:

- нормативно-довідкові показники;
- показники бухгалтерського (фінансового) обліку;
- показники оперативно-аналітичного (управлінського) обліку;
- показники податкового обліку (рис.1).

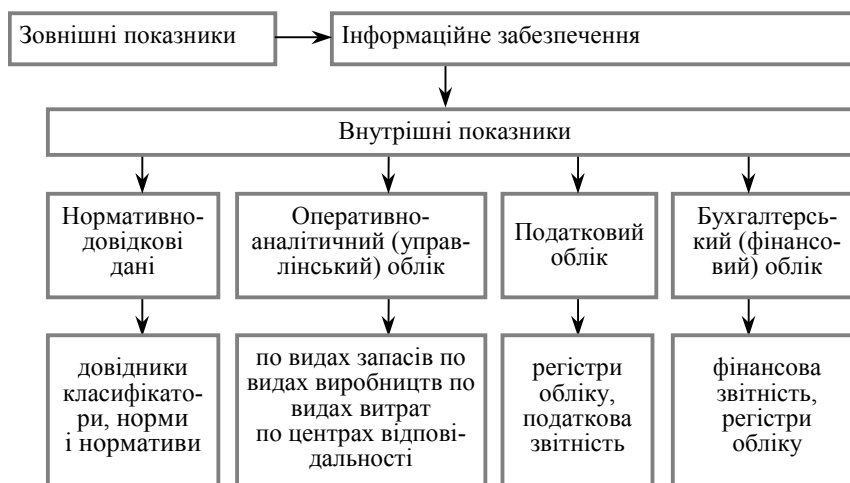

Рис.1. Показники інформаційного забезпечення управління витратами підприємства

Основу облікової інформаційної системи становлять нормативно-довідкові показники, до складу яких входять різні норми й нормативи, розроблені в рамках самого підприємства, а саме: норми витрат матеріалів на деталь, вузол і виріб; норми запасів виробничих ресурсів; перелік причин і винуватців відхилень фактичних витрат від нормативних. Ця система показників доповнюється різними довідниками й кодифікаторами, що діють як у цілому по країні, так і в окремо взятій галузі.

Основним джерелом інформації бухгалтерського (фінансового) обліку є баланс. Баланс, як звітна форма, характеризує у вартісному вираженні стан господарських засобів з точки зору їхнього складу та джерел формування на певну дату.

Система показників бухгалтерського обліку становить основу інформаційної бази керування витратами підприємства,

на основі якої проводиться узагальнений аналіз і прогнозування формування і використання ресурсів підприємства. Для показників цієї групи характерна їхня уніфікованість, регулярність формування (у встановлений термін), високий ступінь надійності (звітність, сформована на базі даних бухгалтерського обліку надається зовнішнім користувачам і підлягає зовнішньому аудиту).

Поряд з перерахованими вище перевагами, інформаційна база бухгалтерського обліку має й недоліки: відображення показників не по центрах витрат, а по підприємству в цілому; значна періодичність розробки; використання в основному вартісних показників, що ускладнює аналіз впливу факторів на формування і використання ресурсів підприємства.

У зв'язку з переходом підприємств нашої країни до загальноприйнятої в міжнародній практиці системи обліку, значення показників оперативного-аналітичного (управлінського) обліку стає очевидним, тому що вони відповідають інтересам управління. Управлінський облік дозволяє істотно доповнити бухгалтерський (фінансовий) облік. Він являє собою систему обліку необхідних показників, що формують інформаційну базу для прийняття оперативних управлінських рішень і прогнозування діяльності підприємства в майбутньому періоді.

Управлінський облік у відмінності від фінансового, має наступні переваги: він, як правило, орієнтований не тільки на вартісні, але й на натуральні значення показників; періодичність подання його результатів повністю відповідає потребі в інформації для прийняття оперативних управлінських рішень (при необхідності інформація може надаватися щодня, а в певних випадках — у реальному режимі часу; він може бути структурований у будь-якому розрізі й по різних напрямках — по центрах відповідальності, по центрах виникнення витрат, по видах послуг. Він може відбивати окремі активи з урахуванням темпів інфляції.

Управлінський облік будується індивідуально на кожному підприємстві, його результати є комерційною таємницею підприємства, він повинен бути підлеглий завданням інформаційного забезпечення процесу оперативного керування формуванням і використанням всіх ресурсів.

Показники податкового обліку розкриваються в законодавчо встановлених формах податкових декларацій, у яких фіксують розмір об'єктів оподаткування й податкових зобов'язань підприємства перед бюджетом по податкових платежах. Доступ до інформації про величину всієї сукупності податкових платежів з

числа зовнішніх користувачів мають як податкові служби, так і організації, що здійснюють незалежний аудит.

Використання всієї сукупності показників, сформованих із зовнішніх і внутрішніх джерел, дозволяє створити на кожному підприємстві цілеспрямовану систему інформаційного забезпечення, орієнтовану як на прийняття стратегічних рішень, так і на ефективне поточне й оперативне керування формуванням і використанням всіх ресурсів.

Проведене дослідження процесу управління витратами підприємства свідчить про особливе місце внутрішніх джерел інформації, у складі якої провідна роль належить обліковій інформації. Це висуває нові вимоги до методології й організації всіх видів обліку, значення яких у сучасних умовах управління витратами підприємства постійно зростає.

Липчанська О. В.,
Студентка 5-го курсу обліково-економічного факультету
Київський національний економічний університет

МЕТОДИКА ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ ТА ПРОБЛЕМИ ПОБУДОВИ УКРАЇНСЬКИХ ФОНДОВИХ РИНКІВ

Економічний розвиток в Україні в останні роки пов'язаний з її вступом до міжнародних організацій активізували діяльність фінансового ринку цінних паперів. На фоні цього виникли деякі проблеми, що пов'язані з підвищенням ролі і стабілізацією фінансового ринку, як сектора економіки. На перше місце постала проблема економічного аналізу ринку цінних паперів та інвестування різних секторів економіки та розвитку українських бірж, вибір методів аналізу цінних паперів для сучасного українського фондового ринку та застосування їх у практиці інвестиційних фондів і бірж.

Все більшу увагу для економічного аналізу як інституціональних, так і професійних інвесторів привертають саме наукова обґрунтованість прийняття інвестиційних рішень.

Для аналізу біржової кон'юнктури суттєве значення має ряд важливих показників. Так, аналізуючи динаміку акцій на макrorівні заведено враховувати показники *обсягу акцій е обігу і середньоденний обіг акцій*. Важливим макроекономічним показником є відношення зміни курсів акцій до змін ВВП за період. Ріст

фіктивного капіталу по відношенню до вартості реальних активів може свідчити про ріст в економіці. Відношення *репродуктивної вартості активів до ринкової вартості акцій* — показник, який використовується як для окремих корпорацій, так і на макрорівні.

Головними показниками для аналізу дослідження і прогнозування загального стану фондового ринку і стану в окремих галузях є показники курсу цінних паперів зокрема або *біржові індекси* взагалі (*аналітичні показники фондового ринку*)

В усьому світі фондові індекси вважаються найважливішим індикаторів для прийняття рішення про проведення інвесторів на ринку цінних паперів, а аналіз динаміки фондового індексу — обов'язковим атрибутом кожного серйозного дослідження фондового ринку. Загалом фондові індекси — це різновид фінансових аналітичних показників, що характеризують загальні тенденції на ринку цінних паперів.

По-перше, на основі вивчення динаміки індексів приймаються конкретні інвестиційні рішення, а по-друге і самі індекси є інструментом економічного аналізу на біржі. В Україні, нажаль фондові індекси існують поки-що тільки у вигляді фінансового індикатора, та й то з різних причин далеко не бездоганного.

Біржові індекси можуть обчислюватись за допомогою різних методик аналізу: деякі біржові індекси є простими середніми величинами (середніми арифметичними) руху курсів акцій; інші ж є індексами в традиційному розумінні цього слова, тобто середньозваженими величинами, де в ролі терезів часто-густо виступають показники базисної ринкової вартості всіх акцій кожної складової корпорації, що обертаються на ринку (капіталізація корпорації).

Розвиток вітчизняного фондового ринку привів також до необхідності формування фінансових індикаторів і проблеми вибору: по-перше, автори індексів застосовують різноманітні методики розрахунку; по-друге, все зростає кількість самих індексів. Підходячи до проблеми побудови фондового індексу для наших умов варто ще раз наголосити, що специфіка економічної ситуації в Україні не дозволяє копіювати західні методики розрахунку фондових індексів. На сьогодні — це специфічна та неординарна проблема саме вітчизняного фондового ринку.

Для того, щоб зрозуміти, який індекс потрібен на сьогодні в Україні для фундаментального аналізу фондового ринку, перш за все необхідно визначити, що саме він має відображати та яку сутність повинен він мати. Існує декілька поглядів на цю проблему:

Індекс як індикатор стану економіки повинен відображати довготермінові тенденції розвитку економіки, показувати відмінності у рівнях розвитку промисловості.

Індекс як індикатор кон'юнктури ринку відображає поточну ситуацію на ринку і відслідковує її локальні коливання, поточні котування конкретних операторів.

Вважається за доцільне виділити блок основних проблем, які доводиться вирішувати при розробці будь-якого фондового індексу, як аналітичного показника:

- проблема визначення середньої ринкової ціни акції того чи іншого емітента;

- проблема побудови вагових коефіцієнтів, з якими ціни акцій входять до формули індексу;

- проблема визначення переліку цінних паперів, ціни котрих підсумовуються;

- проблема зіставлення, тобто коригування індексу при зміні розрахункової бази, списку підприємств (лістинг), тощо.

Найпростіший спосіб визначення середньої ринкової ціни (тобто просте середньоарифметичне) — коли всі котирування вважаються рівноцінними та виникає проблема відсікання крайніх значень, тобто котирувань, які дуже відрізняються від загальної маси. Другий метод визначення середньої ціни базується на гіпотезі, що більш реально, з точки зору укладання угод.

Найбільш поширеними на сучасному етапі фондовими індексами є: **КАС-20, WOOD-15, INDEX-SGU-50, PROV-50 та ПФТС -індекс.**

Таким чином методика економічного аналізу ринку цінних паперів та проблем побудови українських фондових індексів стає актуальною для визначення напрямків інвестиційної діяльності в Україні, розвитку фінансового ринку цінних паперів, різні сфери діяльності якого потребують удосконалення та ретельного дослідження в умовах економічної ситуації в Україні.

Лосіцька М. А.,
аспірантка

Київський національний
торгівельно-економічний університет

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ОРЕНДИ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ У ОРЕНДОДАВЦЯ

В Україні облік оренди здійснюється у відповідності з Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку (П(С)БО) 14 «Оренда», у міжнародній практиці — Міжнародним стандартом фінансової звітності (МСФЗ) 17 «Облік оренди». Дані стандарти застосовуються підприємствами, організаціями та іншими юридичними установами незалежно від форм власності (П(С)БО 14 — крім бюджетних установ). На відміну від (МСФЗ) 17, (П(С)БО) 14 не поширюється на угоди щодо оренди цілісних майнових комплексів (табл. 1).

Таблиця 1

**СФЕРА ЗАСТОСУВАННЯ МСФЗ 17 «ОБЛІК ОРЕНДИ» ТА
П(С)БО 14 «ОРЕНДА»**

Сфера застосування	МСФЗ 17 «Облік оренди»	П(С)БО 14 «Оренда»
Орендні угоди, пов'язані з дослідженням та використанням природних ресурсів	не поширюється	не поширюється
Угоди щодо використання авторських та суміжних прав	не поширюється	не поширюється
Угоди щодо цілісних майнових комплексів	не поширюється	поширюється

Об'єкт фінансової оренди (ОФО) у орендодавця відображається як дебіторська заборгованість орендаря (ДЗ) в сумі мінімальних орендних платежів (МОП) і негарантованої ліквідаційної вартості (НЛВ) за вирахуванням фінансового доходу (ФД), що підлягає отриманню, з визнанням іншого доходу (ІД) (доходу від реалізації необоротних активів) згідно П(С)БО 14 «Оренда»:

$$\text{ОФО} = \text{ДЗ} = \text{МОП} + (\text{НЛВ} - \text{ФД} + \text{ІД}).$$

Орендований актив (ОФО) в умовах фінансової оренди слід визнавати у балансі не як основні засоби, а як дебіторську заборгованість (ДЗ) у сумі, що дорівнює чистим інвестиціям в оренду (ЧІО) згідно МСФЗ 17 «Облік оренди»:

$$\text{ОФО} = \text{ДЗ} = \text{ЧІО}.$$

Чисті інвестиції в оренду — це валові інвестиції в оренду мінус незароблений фінансовий дохід (НФД). Валові інвестиції в

оренду (ВІО) — це сукупна сума мінімальних орендних платежів (МОП) за договором про фінансову оренду з точки зору орендодавця та будь-якої негарантованої ліквідаційної вартості (НЛВ), нарахованої орендодавцю, а отже:

$$\text{ОФО} = \text{ДЗ} = \text{МОП} + \text{НЛВ} - \text{НФД}.$$

Незароблений фінансовий дохід — це різниця між валовими інвестиціями орендодавця в оренду та їх теперішньою вартістю.

Отже, зрозуміло, що об'єкт фінансової оренди у орендодавця в Україні та у міжнародній практиці відображається однаковим чином.

У МСФЗ 17 надаються такі поняття як чисті інвестиції в оренду та валові інвестиції в оренду. У П(С)БО 14 такі поняття не вживаються, але під ними розуміють відповідно фінансовий дохід, що підлягає отриманню, інший дохід (дохід від реалізації необоротних активів).

Різниця між сумою мінімальних орендних платежів і негарантованої ліквідаційної вартості об'єкта фінансової оренди та теперішньої вартості вказаної суми, що визначена за орендною ставкою відсотка, є фінансовим доходом орендодавця (П(С)БО 14).

Орендні виплати, що підлягають отриманню, розглядаються орендодавцем як погашення основної суми боргу і як фінансовий дохід для відшкодування та винагороди за його інвестиції й послуги.

З вищезазначеного зрозуміло, що в Україні, як і у міжнародній практиці переданий у фінансову оренду об'єкт орендодавець відображає в обох випадках однаково, лише формулювання у стандартах дещо відрізняються. На наш погляд, П(С)БО 14 викладає порядок обліку об'єкта фінансової оренди логічно і послідовно, не оперуючи великою кількістю термінів, як у МСФЗ 17.

Що ж до наданого орендодавцем об'єкту операційної оренди, то він залишається у складі його основних засобів. Вартість і нарахування амортизації об'єкта операційної оренди відображаються на рахунках бухгалтерського обліку класу 1 «Необоротні активи» (П(С)БО 14). Дохід від операційної оренди визнається іншим операційним доходом відповідного звітного періоду на прямолінійній основі протягом строку оренди або з урахуванням способу одержання економічних вигід, пов'язаних з використанням об'єкта операційної оренди.

Витрати, включаючи амортизацію, пов'язані з отриманням доходу від оренди, визнаються як витрати. Амортизацію орендованих активів слід здійснювати відповідно до звичайної політики орендодавців щодо амортизації подібних активів, а суму аморти-

заційних відрахувань варто обчислювати згідно з вимогами МСФЗ 4 «Облік амортизації» та МСФЗ 16 «Основні засоби», а також у відповідності з П(С)БО 7 «Основні засоби», який визначає методологічні засади обліку амортизації основних засобів.

Отже, облік оренди основних засобів у орендодавця в Україні наближений до міжнародного обліку, але існують певні відмінності, які потребують подальшого дослідження та вдосконалення.

Лунка Ю. С.,
IV курс, обліково-фінансовий факультет
Донецький національний університет

ПРОБЛЕМИ ЛЕГІТИМАЦІЇ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ В УКРАЇНІ

Вивчення структури взаємозв'язків виробництва та використання всіх видів ресурсів на підприємствах різних форм власності з метою здійснення господарських операцій та робіт показує, що на нинішньому етапі підприємницької діяльності з властивою йому конкурентною боротьбою акцент переноситься на управлінський аспект.

Одним з основних засобів обробки облікових джерел інформаційного забезпечення управлінської діяльності та учасників управлінської політики багатьох підприємницьких структур є управлінський облік. Але на сьогоднішній день в Україні не існує теоретичної й практичної системи управлінського обліку як окремої інформаційної системи. Саме тому розробка проблем легітимації управлінського обліку в країні є необхідною умовою успішного розвитку вітчизняної економіки.

Реалізація централізованого рівня реформи національного бухгалтерського обліку в Україні має низку позитивних моментів, серед яких розробка й впровадження національних стандартів бухгалтерського обліку, що відповідають міжнародним стандартам та враховують особливості вітчизняної облікової практики.

Проте існує цілий ряд проблем, що пов'язані з децентралізованим рівнем реформування щодо надання суб'єктам господарювання можливості вибору меж та форм внутрішньогосподарського (управлінського) обліку, серед яких слід виділити:

- ✓ відсутність рекомендацій з впровадження управлінського обліку в Україні, що ґрунтовані на специфіці діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання;
- ✓ процес «фетишизації» управлінського обліку;
- ✓ неоднозначне тлумачення відносно сутності, місця, ролі, методологічних прийомів та особливостей управлінського обліку на території України;
- ✓ питання про межі впливу, що відокремлюють управлінський облік (англ.-management accounting) від виробничого обліку (нім.-betriebsabrechnung) й контролінгу (англ., нім.-controlling);
- ✓ дефіцит спеціалістів-практиків, які здатні організувати якісну систему управлінського обліку на підприємстві;
- ✓ відсутність досвіду системного застосування управлінського обліку у вітчизняній практиці;
- ✓ неадаптованість закордонних рекомендацій з організації управлінського обліку до особливостей української економіки;
- ✓ недостатня увага керівництва підприємств до питання зниження витрат виробництва, собівартості продукції.

Наведені фактори обумовили відповідні тенденції й закономірності, які, в свою чергу, обумовили необхідність узаконення управлінського обліку.

Аналіз міжнародного наукового і практичного досвіду, вітчизняної законодавчої й нормативної бази, існуючих напрямків реформування обліку в Україні дає можливість визначення фундаментальних напрямків формування методичної основи легітимації управлінського обліку в країні.

З метою гармонізації різних аспектів управлінського обліку в Україні на основі принципу зближення національної й міжнародної систем обліку, що покладені в основу концепції Програми реформування бухгалтерського обліку з застосуванням міжнародних стандартів, існує необхідність розробки Національних нормативів управлінського обліку або Методичних вказівок з організації й ведення управлінського обліку в Україні. В якості методичної основи доцільно використання наступних складових:

- ✓ існуючі наукові теоретичні дослідження й практичні розробки з питань управлінського обліку;
- ✓ діючі міжнародні нормативи управлінського обліку, розроблені й затверджені Комітетом з фінансового й управлінського обліку Міжнародної федерації бухгалтерів;
- ✓ зарубіжні рекомендації з організації управлінського обліку багатьох інших країн.

Основним стратегічним завданням затвердження управлінського обліку в Україні на законодавчому рівні є уніфікація підходів щодо тлумачення його функціонального інструментарію та механізму, не відокремлюючись при цьому від національного ґрунту та людського фактору.

Практична значимість легітимації управлінського обліку в Україні полягає в сприянні утворенню, організації й використанню на вітчизняних підприємствах якісної системи управлінського обліку з врахуванням їх специфіки; зменшенні кількості гострих дискусій з приводу тлумачення основних елементів й механізму цього прогресивного виду обліку; припинення його «фетишизації», передусім відносно наділення невластивими йому функціями й об'єктами; чітке визначення меж впливу управлінського, фінансового обліку й контролінгу; зростання кількості теоретиків й практиків даної сфери діяльності. Реалізація запропонованих заходів буде сприяти удосконаленню методології й організації управлінського обліку в Україні, на основі міжнародного досвіду з врахуванням особливостей національної економіки.

Малюська В. А.,

*II курс, факультет економіки та менеджменту
Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного
торговельно-економічного університету*

РОЛЬ ТА МІСЦЕ ОБЛІКУ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА ТА ДЕРЖАВИ

Облік займає значне місце в інфраструктурі економічних досліджень, кожна з його підсистем виконуючи ту чи іншу функцію гармонізує роботу тієї чи іншої установи. А оскільки економіка підприємств, держави та інших суб'єктів господарювання пов'язана зі значними затратами, то виникає питання безпеки усіх ресурсів та й самого підприємства. Облік в даному контексті є одним з інструментів забезпечення економічної безпеки підприємства.

Інтеграційні тенденції світового господарства на тлі позитивних, але ще безперечно недостатніх для аргументації повної

відкритості внутрішнього ринку зрушень у економіці України надають проблемі економічної безпеки держави особливе місце. Виявлення загроз економічній безпеці та обґрунтування шляхів їх нейтралізації на даному етапі розвитку економіки України та світогосподарських зв'язків в цілому стають загально методологічним імперативом розвитку вітчизняних економічних досліджень за всіма значимими факторами і тому є декілька їх пояснень.

Визначальна причина актуалізації проблем економічної безпеки держави в усьому спектрі наукового аналізу від фундаментальних до вузько специфічних аспектів пов'язана з результатами економічного реформування у перші роки незалежності України. Безпрецедентне руйнування виробничих сил в цей період наблизило Україну до втрати державної безпеки.

Результатами досліджень вітчизняних та зарубіжних дослідників стають висновки аналізу обсягів, динаміки та структури тіньової економіки, засоби легалізації бізнесу та боротьби з економічними злочинами, фактори економічної безпеки, її основні індикатори та методи розрахунку показників. Це дає змогу визначити основні напрямки державної політики забезпечення економічної безпеки, між тим конкретні механізми поліпшення ситуації не набули достатнього опрацювання. Тому висвітлення ролі обліку та впливу стану організації обліку на різних ланках господарювання на рівень безпеки держави, виявлення першочинних складових облікового механізму покращення економічної безпеки України за умов сьогодення є головними завданням нашого дослідження. Економічна безпека є універсальною категорією, яка відображає ступінь захищеності суб'єктів соціально-економічних відносин усіх рівнів від держави до окремої фізичної особи. На оцінку економічної безпеки держави впливають динаміка ВВП, напрямки руху капіталу, масштаби тіньового сектору економіки. Втім, державна безпека ґрунтується на економічній безпеці первинної ланки господарювання — підприємства.

Економічна безпека останнього визначається його стабільністю, захищеністю діяльності від негативних впливів різних чинників, здатністю швидко пристосовуватися до змін зовнішнього середовища, фінансовою стійкістю та конкурентоспроможністю. Відповідно доцільно відокремити підсистеми аналізу: технологічну безпеку підприємства, ресурсну, фінансову, соціальну, збуту та інформаційну.

Аналіз цих підсистем дозволяє виявляти незалучені резерви підвищення ефективності функціонування підприємств, розробляти комплекси конкретних заходів, результатом яких стає створення надійної системи економічної безпеки, та ґрунтується на даних обліку: фінансового, управлінського, податкового, статистичного. Таким чином, облікова політика кожного підприємства повинна забезпечувати надання користувачам повної, правдивої та неупередженої інформації про організацію обліку на засадах обачності, повного висвітлення, автономності, послідовності, безперервності, превалювання сутності над формою. Недотримання цих об'єктивних вимог призводить до хибних результатів аналізу та зводить нанівець управлінські дії. Отже, вірна організація обліку на підприємстві лежить в основі заходів щодо поліпшення рівня його економічної безпеки.

З іншого боку, організація обліку відповідно до законодавчих вимог стає чинником легалізації бізнесу. Ефективний контроль з боку відповідних органів поряд зі зменшенням податкового тиску та прискоренням формальних процедур є дієвою мірою детінізації економіки.

Базою ефективного державного контролю за діяльністю суб'єктів підприємницької діяльності є досконалий механізм виявлення, вимірювання, реєстрації операцій, накопичення, обробки, зберігання та передачі облікової інформації. Такий механізм повинен чітко відповідати напрямку державного контролю, відбивати його специфіку, отже, для його формування потрібно виокремити основні параметри порушень.

Тому саме на основі повної та достовірної облікової інформації існує можливість розробки та здійснення дійових заходів, спрямованих на підвищення економічної безпеки окремого підприємства та держави в цілому. Актуальними завданнями подальших наукових досліджень у цьому напрямку є виявлення особливостей кожної з підсистем аналізу та вдосконалення індикаторів економічної безпеки та механізмів її забезпечення.

Застосування обліку є важливим фактором усунення не тільки недоліків підприємства, але чинником для ефективної боротьби з такими національними проблемами, як наприклад тіньова економіка.

Ночовна Ю. О.,
здобувач кафедри бухгалтерського обліку та аудиту
Полтавський університет споживчої кооперації України,

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА

Формування облікової політики є важливою передумовою та основою організації й ведення бухгалтерського обліку на підприємстві, що зумовлює необхідність та актуальність дослідження теоретичних основ, методики та сучасних проблем її формування.

Поняття облікової політики безпосередньо пов'язано із застосуванням відповідного підходу до організації бухгалтерського обліку і значною мірою є його наслідком.

Загальновідомо, що в міжнародній обліковій практиці існує три підходи до організації обліку:

- централізований, що передбачає жорстке державне регулювання бухгалтерського обліку і застосування однакових облікових правил всіма господарюючими суб'єктами;

- децентралізований, який передбачає індивідуалізацію правил бухгалтерського обліку для кожного господарюючого суб'єкта і не втручання держави в організацію та ведення обліку;

- змішаний, коли на державному рівні визначаються загальні (базові) правила ведення бухгалтерського обліку, які конкретизуються на кожному підприємстві, виходячи з особливостей їх діяльності і поставлених цілей.

Таким чином, поняття облікової політики пов'язано із застосуванням децентралізованого або змішаного підходів до організації бухгалтерського обліку, відповідно до яких господарюючі суб'єкти мають право розробляти власну облікову політику, що у загальному розумінні представляє собою сукупність організаційно-методичних прийомів і способів ведення бухгалтерського обліку, які обираються кожним підприємством самостійно.

В Україні поняття облікової політики виникло у зв'язку з реформуванням вітчизняної облікової системи і прийняттям Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» і національних Положень (стандартів) бухгалтерського обліку. Зазначені нормативно-правові документи, з одного боку, визначають базові правила ведення бухгалтерського обліку, які повинні дотримуватись усіма підприємствами незалежно від їх

організаційно-правової форми, форми власності чи виду діяльності, а з іншого боку, вони регламентують альтернативні способи організації та ведення обліку окремих видів активів, зобов'язань, доходів, витрат і фінансових результатів, щодо яких підприємство має право вибору з урахуванням власних особливостей та специфіки діяльності.

Згідно із Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» облікова політика — це сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для складання та подання фінансової звітності.

На нашу думку, наведене визначення має два суттєвих недоліки, які викривлюють суть і значення облікової політики. По-перше, недоречним є вживання у наведеному визначенні категорії «принципи», оскільки принципи бухгалтерського обліку є базовими загальноприйнятими обліковими правилами, щодо яких підприємство не має право вибору, а повинно дотримуватись їх обов'язково. По-друге, очевидним є те, що підприємство використовує обрані облікові методи та процедури для ведення бухгалтерського обліку, а вже потім, як наслідок, для складання фінансової звітності.

Тому більш коректним та доречним, на думку автора, є визначення облікової політики як сукупності методів та процедур, що використовуються підприємством для ведення бухгалтерського обліку, складання та подання фінансової звітності.

Разом з тим, проведені дослідження засвідчують, що на вітчизняних підприємствах виникають значні проблеми при формуванні власної облікової політики, зумовлені різноманітними факторами.

Так, відсутність чітких методичних рекомендацій щодо розробки облікової політики і складання відповідного наказу призводить до того, що, по-перше, на практиці зустрічаються слабо систематизовані, перенасичені зайвою інформацією або незмістовні накази про облікову політику, а, по-друге, підприємствами часто використовуються економічно недоцільні та не ефективні способи і прийоми обліку окремих видів активів, зобов'язань, доходів, витрат і фінансових результатів. При цьому, саме відсутність достатньої інформації та нерозуміння сутності, особливостей, недоліків і переваг альтернативних облікових методів і процедур, а також низький професійний рівень облікових працівників зумовлюють складність вибору найбільш оптимального варіанту обліку.

Разом з тим, чинні Положення (стандарти) бухгалтерського обліку, що регламентують альтернативні способи ведення та організації обліку, мають ряд недоліків, які ускладнюють процедуру формування облікової політики вітчизняними підприємствами. Серед найбільш суттєвих з них доцільно відзначити наступні:

- недоречність застосування окремих елементів облікової політики, наприклад, податкового методу нарахування амортизації основних засобів, спрощеного 100-відсоткового методу нарахування амортизації малоцінних необоротних матеріальних активів та бібліотечних фондів, способу встановлення порогу суттєвості для проведення переоцінки основних засобів у розмірі 1 відсотку чистого прибутку (збитку) підприємства;

- не розкриття або поверхнєве розкриття сутності і методики застосування окремих елементів облікової політики (порядок розподілу загальновиробничих витрат на змінні та постійні, метод нарахування резерву сумнівних боргів виходячи із платоспроможності окремих дебіторів, порядок оцінки ступеня завершеності операцій з надання послуг шляхом вивчення виконаної роботи, способи обліку готової продукції, способи обліку товарних запасів, способи оцінки незавершеного виробництва, прямий спосіб обліку транспортно-заготівельних витрат тощо);

- суперечливість окремих елементів облікової політики принципам бухгалтерського обліку: обачності, історичної (фактичної) собівартості, нарахування та відповідності доходів і витрат (способи оцінки ступеня завершеності операцій з надання послуг, методи оцінки вибуття запасів, непрямий спосіб обліку транспортно-заготівельних витрат, методи нарахування амортизації необоротних активів і т. д.);

- відсутність чітких вимог щодо строків і порядку внесення змін в облікову політику підприємства.

Таким чином, виникнення поняття облікової політики є об'єктивною вимогою часу та наслідком реформування вітчизняної системи обліку, а проблеми формування облікової політики лежать, насамперед, у площині нормативно-правового регулювання методологічних засад ведення бухгалтерського обліку.

Пархоменко О. П.,
IV курс Фінансово-економічний факультет
Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля

ПРОБЛЕМА З'ЯСУВАННЯ СУТІ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ

Нині найскладнішим питанням є управління дебіторською заборгованістю, що пов'язано з проблемою неплатежів. Підприємства першочергово розв'язують власні проблеми, незважаючи на виконання фінансових зобов'язань із платежів перед контрагентами. У таких умовах дедалі більше зростає необхідність управління дебіторською заборгованістю.

Реалізація управлінських функцій підприємством щодо дебіторської заборгованості зумовлює необхідність вирішення таких завдань, як дослідження економічної сутності дебіторської заборгованості та її виникнення у сучасних умовах господарювання, доповнення й класифікації й обґрунтування критеріїв визначення удосконалення нинішньої методики обліку заборгованості та її рефінансування, удосконалення обліку простроченої й безнадійної заборгованості, здійснення аналізу і внутрішнього контролю дебіторської заборгованості спеціальним структурним підрозділом підприємства із проблемної дебіторської заборгованості. Постановка таких завдань зумовлює необхідність з'ясування передусім суті дебіторської заборгованості.

Дебіторська заборгованість розглядається як кошти, вилучені у підприємства, або які певний термін знаходяться у інших осіб. Таке трактування дебіторської заборгованості ставить проблему відображення в обліку коштів які фактично перебувають у розпорядженні іншої особи. Виникає сумнів щодо правильності диференціації видів дебіторської заборгованості та назв бухгалтерських рахунків, де вона відображається. Як переконує досвід країн із розвинутою економікою, рахунки, що використовуються там, правильніше відображають сутність дебіторської заборгованості. Так, як зазначають Д. Стоун, К. Хітчинг, у США дебіторська заборгованість має назву «рахунки до отримання», а дебіторами є «особи які винні гроші за товари і послуги, вже одержані, але ще не оплачені ними».

Проведений аналіз визначень сутності поняття «дебіторська заборгованість» у спеціальній економічній літературі свідчить про відсутність єдиного його розуміння авторами. Різні підходи науковців до визначення сутності дебіторської заборгованості дають змогу виділити шість груп.

Перша група авторів — А.Ф. Вещунова, А.Ю. Редько та автори-розробники Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» — до останньої відносить тільки грошові кошти до оплати. На мій погляд, таке визначення неповне, оскільки дебітори можуть заборгувати підприємству не лише кошти, а й інші активи.

Друга група авторів — Л. Е. Алексєєва, О. М. Бандурка, І. О. Бланк, Е. П. Козлова, М. Я. Коробов, Е. М. Причепій, А. М. Черній, В. Д. Гвоздецький, Л. А. Чекаль та інші визначає дебіторську заборгованість як борги. Вважаю такий підхід виправданим, бо слово «дебітор» походить від слова «дебет» (борг).

А.Б. Борисов, О. І. Лаврушин, І. Бернар, Ж.-К. Коллі в економічних словниках борг (зобов'язання) характеризують як «грошову суму, що взята в позику на строк на певних умовах і підлягає поверненню». Автори економічної енциклопедії за редакцією С.М. Мочерного визначають боржника як особу, що зобов'язана повернути борг. Тобто з економічної точки зору борг (зобов'язання) трактується майже так само, як кредит. Проте це не правомірно, так само, як і заборгованістю не можна називати тільки грошові суми, що підлягають сплаті. Поняття «борг» вужче, ніж поняття «зобов'язання». В юридичній літературі поняття «зобов'язання» визначено так: у силу зобов'язання одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь іншої сторони (кредитора) певну дію, а саме: передати майно, виконати роботу, сплатити гроші та інше або утриматися від певної дії, а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку. Зобов'язання — це різновид цивільно-правових відносин, до яких входить право — у даному разі, право вимагати — і відповідний йому обов'язок. Тобто — зміст зобов'язання становлять правила, вимоги кредитора і тільки дії.

Третя група авторів — Г. Г. Кирейцев, І. Бернар, Ж.-К. Коллі — розуміє дебіторську заборгованість як вимоги щодо оплати, тобто боргові вимоги є еквівалентом боргу тієї особи, на яку покладатися виконання обов'язку. Як і борги, боргові вимоги розглядаються з точки зору терміну їхнього виконання. Боргова вимога право кредитора вимагати виконання зобов'язань у натуральному або грошовому виразі.

Четверту групу складають М. В. Кужельний, В. Г. Лінник, які під дебіторською заборгованістю мають на увазі *права на повернення боргу*.

До п'ятої групи слід віднести таких авторів, як Н.В. Дембінський, І.А. Єфремов, Ю.С. Ігумнов, котрі визначають дебіторську заборгованість як *кошти у розрахунках*.

І, нарешті, шосту групу репрезентують В.Ф. Палій, В.В. Палій, що визначають дебіторську заборгованість як *вкладення в обігові кошти*.

Визначення п'ятою і шостою групами авторів дебіторської заборгованості як вкладення коштів у оборотні активи або як кошти у розрахунках (вилучені кошти), з одного боку, майже тотожні, а з другого — такий підхід також не розкриває повністю сутності поняття, і до того ж дебіторська заборгованість за П(С)БО відноситься не лише до складу оборотних, а й необоротних активів.

Отже, оцінка визначень різними авторами дебіторської заборгованості свідчить про найобґрунтованішу точку зору другої групи авторів, котрі характеризують дебіторську заборгованість як борги. Борги — це зобов'язання особи перед іншою щодо передачі майна чи сплати певної суми коштів. Таким чином, дебіторська заборгованість — сума боргів юридичних і фізичних осіб підприємству. Дебіторська заборгованість є наслідком господарських операцій, що мали місце в минулому, але підлягають погашенню в майбутньому, оскільки по суті незавершеною залишається така угода. Однак, як мені здається, зрозумілішим було б таке визначення «дебіторська заборгованість — це матеріальні ресурси, не оплачені контрагентами, або готівка, що вилучена у підприємства».

Пастушенко В. І.,
аспірант кафедри обліку підприємницької діяльності
Київський національний економічний університет

СУТНІСТЬ ПОКАЗНИКА СОБІВАРТІСТЬ ПРОДУКЦІЇ

Основою розвитку людства є виробництво — процес впливу людини на предмети і сили природи і пристосування їх для задоволення запитів людей. Виробництво має суспільний характер і ґрунтується на праці людей. Результатом трудової діяльності є продукт праці, який має споживчу вартість, тобто здатність задовольняти ту чи іншу потребу людини. В процесі обміну продукт виступає як відповідне благо і набуває форму вартості. Вартісна структура продукту може бути визначена як

витрати суспільства — вартість, і витрати підприємства — собівартість.

Розрізняють витрати виробництва загальні й такі, які безпосередньо належать виробництву певного виду продукції. Витрати виробництва, виражені в грошовій формі на одиницю продукції, становлять собою її собівартість.

Більшість вчених при визначенні собівартості трактують її як об'єктивну економічну категорію, але зазначають що вона є часткою вартості продукції. Сопко В.В. визначає собівартість як грошовий вираз суми затрат на виробництво конкретного продукту. Бутинець Ф.Ф. трактує собівартість як поточні витрати підприємства, виражені в грошовій формі на виробництво продукції, товарів, послуг. Кужельний М.В. сутність собівартості визначає через її функцію оцінки засобів підприємств та здійснюваних ним господарських процесів. Узагальнивши наведені висновки можна стверджувати, що економічна суть собівартості визначається як джерела акумуляції в грошовій формі всіх фактичних витрат конкретного підприємства для забезпечення процесу простого відтворення.

Собівартість певного виду продукції відтворює реальні прямі витрати підприємства на виробництво, що дозволяє визначити ефективність його роботи, а також відображає економічні відносини (ціни на засоби виробництва, рівень заробітної плати працівників, швидкість обороту капіталу тощо). Для підприємства собівартість — це критерій витрат і доходів. При певному рівні ціни зменшення собівартості, власне витрат на одиницю продукції, забезпечує збільшення доходів.

Собівартість продукції (робіт, послуг) має свою структуру, під якою розуміється співвіднесеність різних елементів або статей витрат у загальній сумі витрат на виробництво і реалізацію продукції. Структура собівартості може визначатися на основі класифікації витрат за економічно однорідними елементами (поелементна) і статтями калькуляції.

Структура собівартості може змінюватися під впливом різних чинників, які впливають із умов роботи окремих галузей і підприємств. Таким способом, на неї впливають розташування підприємств відносно джерел палива й сировини, зміни рівня цін на предмети і засоби праці, питома вага витрат на управління та реалізацію продукцію та інші.

У ринкових умовах підприємства намагаються збільшити свої прибутки. Політика збільшення прибутку не може бути спрямована на безкінечне збільшення ціни на свою продукцію,

бо це тягне падіння її попиту. Ефективна політика управління прибутком буде орієнтована на зниження витрат виробництва, а отже, і на зниження собівартості. Таким чином, для будь-якого підприємства необхідний точний і обґрунтований розрахунок собівартості для визначення реальних витрат на виробництво одиниці продукції (робіт, послуг) та пошук можливих резервів їх зниження.

Калькулювання собівартості — це обчислення у грошовій формі витрат на виробництво й реалізацію продукції, робіт, послуг. Результатом калькулювання є калькуляція, тобто розрахунок витрат на одиницю продукції. Калькуляцію собівартості складають згідно з основними положеннями планування, обліку та калькулювання собівартості продукції, робіт і послуг у галузях народного господарства, затверджених постановами Кабінету Міністрів, основними положеннями про склад витрат, які відносять на собівартість продукції, галузевими інструкціями.

Так, наприклад, собівартість на молокопереробних підприємствах становить собою виражені в грошовій формі поточні витрати, які безпосередньо пов'язані з підготовкою та здійсненням процесу переробки молока, а також виконанням робіт і послуг, які забезпечують процес переробки.

Таким чином, економічний термін собівартість доцільно розглядати в різних аспектах, а саме:

- собівартість як об'єктивна економічна категорія, яка характеризує індивідуальні витрати товаровиробника, що забезпечують просте відтворення;

- як об'єкт фінансового обліку, відповідно до функції розмежування витрат, собівартість — це витрати, що включають до оцінки запасів або витрати, що порівнюють з вартістю наданих послуг за цінами продажу і визначають у відповідності з обліковими стандартами для формування фінансових результатів;

- як об'єкт внутрішньовиробничого обліку, відповідно до функції контролю витрат, собівартість — це витрати, які ідентифікуються з конкретним продуктом праці і в залежності від мети оцінки можуть мати різний склад.

Платонова К. М.,
IV курс, фінансово-економічний факультет
Східноукраїнський національний університет

ЗМІСТ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА

Перехід України до ринкових відносин, які зумовлюють функціонування різноманітних форм власності, докорінно змінив відношення до бухгалтерського обліку. Підприємства отримали велику самостійність у сфері вибору форми обліку, але це також викликало велику відповідальність, особливо в обміні закінченою бухгалтерською звітністю, яка надається інвесторам, органам статистики, банкам, іншим контрагентам.

Таким чином, в умовах проведення трансформації системи бухгалтерського обліку з метою наближення її до міжнародних стандартів виникла необхідність у розробці облікової політики, яка мала б бути керівництвом до дій робітників бухгалтерії. Це поняття було введено з 1 січня 2000 року і визначено ст.1 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.99р. та п.3 П(С)БО1. Згідно цих норм, облікова політика — сукупність принципів, методів та процедур, які використовує підприємство для складання та подання фінансової звітності. Вона впливає на фінансовий результат діяльності підприємства за звітний період залежно від вибору методів оцінки активів та обов'язків.

Формування облікової політики зумовлено необхідністю подати фінансової звітності, але це зовсім не означає, що вона повинна висвітлювати положення лише фінансового обліку. Для того, щоб вона всебічно відображала облік на підприємстві, потрібно відбити її зв'язок із кожною підсистемою бухгалтерського обліку, а саме із фінансовим, управлінським та податковим обліком.

Проаналізував усі основні положення облікової політики, слід зазначити, що вони відображають особливості і методологію ведення фінансового та частково податкового обліку. Це говорить про те, що вона прямо впливає на формування фінансових результатів діяльності підприємства. Однак, ці численні складові облікової політики зовсім не відображають особливості ведення внутрігосподарського обліку, якому також характерно застосування різноманітних методів та прийомів, які, у свою чергу, безпосередньо впливають на фінансові результати діяльності підприємства.

Таким чином, існує об'єктивна потреба у доповненні існуючої облікової політики деякими положеннями, які б відображали важливі позиції ведення управлінського обліку підприємства. Од-

ним з таких важливих положень має бути, наприклад, зазначення яку саме систему калькулювання та метод обліку витрат на виробництво використовує підприємство. Бо від цього залежить визначення фактичної собівартості продукції, а значить, що це відіграє важливу роль при формуванні фінансових результатів.

Запропоновану структуру облікової політики надано у табл.1.

Таблиця 1

ЗМІСТ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА

Фінансовий облік	Управлінський облік	Податковий облік
1. Затвердження порогу суттєвості облікової інформації. 2. Розробка та затвердження робочого плану рахунків підприємства. 3. Порядок визнання основних засобів та інших необоротних матеріальних активів, термін їх корисного використання, методи нарахування амортизації та визначення ліквідаційної вартості. 4. Порядок визнання нематеріальних активів, термін їх корисного використання та методи нарахування амортизації. 5. Вартісна межа віднесення матеріальних активів до малоцінних необоротних активів та метод нарахування амортизації. 6. Методи оцінки вибуття запасів та порядок обліку ТЗВ. 7. Порядок створення резерву сумнівних боргів. 8. Методи оцінки ступеня завершеності операції з надання послуг. 9. Порядок формування резервів за для забезпечення майбутніх витрат та платежів. 10. Метод обліку довгострокових інвестицій. 11. Перелік пов'язаних сторін.	1. Перелік статей калькуляції виробничої собівартості продукції. 2. Перелік та склад змінних та постійних витрат. 3. База розподілу постійних загально виробничих витрат. 4. Система калькулювання та метод обліку витрат на виробництво. 5. Варіант ведення зведеного обліку витрат на виробництво. 6. Періодичність та порядок проведення інвентаризації. 7. Порядок оцінки залишків незавершеного виробництва. 8. Затвердження системи оплати праці та системи преміювання згідно колективного договору. 9. Порядок створення та використання резервного капіталу підприємства.	1. Розкриття застосування П(С)БО17 «Податок на прибуток» та рахунку 79 «Фінансові результати». 2. Процедури обґрунтування накопичення валових доходів та валових витрат підприємства.

Так, облікова політика з урахуванням важливих положень внутрігосподарського обліку підприємства стане більш повною та забезпечить регламентування більшої частини господарських

процесів, бо вміщуватиме тлумачення системи бухгалтерського обліку підприємства в цілому, визначатиме особливості ведення фінансового, податкового та управлінського обліку.

І на додаток слід ще зазначити, що сьогодні не існує універсального наказу про облікову політику, бо у кожного суб'єкту господарювання є свої особливості ведення обліку.

Проскурівський М. І.,
III курс, обліково-економічний факультет
Київський національний економічний університет,

МЕТОДИ ОЦІНКИ ВИБУТТЯ ЗАПАСІВ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПРИБУТОК ПІДПРИЄМСТВА

Вартість запасів — одна із основних складових собівартості продукції. Від форми організації обліку запасів залежить точність визначення фінансових результатів та інших показників діяльності підприємства.

Облік запасів є одним з найбільш трудомістких видів бухгалтерського обліку. Це пояснюється тим, що на підприємстві часто існує велика кількість найменувань запасів, окремі партії яких закуплені за різними цінами. Крім того, облік запасів пов'язує облік розрахунків з постачальниками та підрядниками, підзвітними особами, облік запасів на складі, облік розрахунків з покупцями та замовниками.

Важливим аспектом організації обліку запасів є оцінка їхнього вибуття. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» визначає такі її методи (1 січня 2005 року набули чинності зміни до п.5.9 Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств», передбачені Законом України від 01.07.2004р. №1957-IV, що дозволяють використовувати для обліку всі п'ять методів):

- ідентифікованої собівартості відповідної одиниці запасів;
- середньозваженої собівартості;
- собівартості перших за часом надходження запасів (ФІФО);
- нормативних затрат;
- ціни продажу.

Для всіх одиниць бухгалтерського обліку запасів, що мають однакове призначення та однакові умови використання, застосовується тільки один із наведених методів.

Слід зазначити, що наказом Мінфіну України «Про затвердження змін до деяких нормативно-правових актів Міністерства фінансів України з бухгалтерського обліку» від 22.11.2004 р. № 731 із п. 16 П(С)БО 9 «Запаси» виключено метод собівартості останніх за часом надходження запасів (ЛІФО).

Оцінки запасів за різними методами, як правило, різняться, оскільки в своїй основі мають ціни на запаси різних закупівельних партій. Ціни ж ці постійно змінюються, але існує тенденція у довгостроковому періоді до їхнього зростання внаслідок інфляційних процесів в економіці.

Згідно із Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» підприємство самостійно обирає один з методів оцінки вибуття запасів, що надає можливість оптимізувати облік відповідно до особливостей діяльності. Одночасно у підприємства з'являється можливість цілеспрямовано впливати на фінансові результати та показники фінансового стану, оскільки від обраного методу оцінки вибуття запасів залежать:

- собівартість продукції
- грошова оцінка запасів «на складі»
- інші показники

В свою чергу, від вищенаведених показників залежить фінансовий результат, кількість оборотних коштів та інші індикатори стану підприємства.

Фактично підприємство може легально управляти показником собівартості продукції, а через нього — іншими фінансовими показниками. Наприклад, в умовах інфляції:

— завищити собівартість (отже і занизити прибуток) можна з допомогою методу середньозваженої собівартості, а донедавна — і ЛІФО;

— занизити собівартість (завищити прибуток) можна, використовуючи ФІФО.

Із допомогою методу нормативних затрат можливо маніпулювати собівартістю як в сторону завищення, так і в сторону заниження.

Яка ж користь із регулювання фінансових показників? Наприклад, занижувати прибуток доцільно для зменшення податкових платежів, завищувати — для підвищення інвестиційної привабливості підприємства.

Отже, вибір методу оцінки вибуття запасів може помітно вплинути на фінансові показники діяльності підприємства. І законодавство дозволяє цей вплив. Тому завдання менеджменту та бухгалтерії підприємства — користуватися цією можливістю відповідно до стратегічних цілей підприємства.

Протопопенко Г. О.
Одеський державний економічний університет

НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ ПІДПРИЄМСТВ

Важливим напрямом підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності підприємств є правильно влаштована та раціональна система управління дебіторською заборгованістю. Але, як свідчить статистична інформація, дебіторська заборгованість українських підприємств на початок 2004 року складає 274,5 млрд. грн., з неї прострочена заборгованість — 71,9 млрд. грн., або 26,2%. Отже, при наявності таких негативних даних, можна стверджувати про існування проблем оптимізації, мінімізації дебіторської заборгованості та необхідність їх подальшого наукового дослідження і вирішення.

Проблеми управління, у тому числі обліку, контролю та аналізу дебіторської заборгованості, завжди викликали багато дискусій серед дослідників та науковців. Серед них питаннями управління дебіторською заборгованістю займалися Білик М. Д., Бланк І., Ареф'єва О., безнадійною та сумнівною заборгованістю — Нашкерська Г., Буфатина І., обліком резерву сумнівних боргів — Батищев В., Бакун Ю., Максutow С. та інші.

Проблема у загальному вигляді полягає в необхідності розробки системи комплексного управління станом дебіторської заборгованості, і зокрема функцій обліку, контролю, аналізу, та вирішені низки проблемних питань, що виникають у процесі її запровадження.

Метою даної статті є дослідження методів управління дебіторською заборгованістю в теоретичному та практичному аспектах, а також визначення складу дискусійних питань стосовно проблемної дебіторської заборгованості.

Реалізація управлінських функцій суб'єктами господарювання щодо дебіторської заборгованості (серед яких облік, аналіз та контроль) зумовлює необхідність дослідження таких питань, як:

- оцінка та визнання дебіторської заборгованості;
- вивчення причин виникнення і методів прискорення погашення заборгованості;
- створення та використання резерву сумнівних боргів;
- доцільність вибору того чи іншого методу списання безнадійних боргів;
- використання системи показників аналізу дебіторської заборгованості для оцінки фінансового стану дебіторів;
- оцінка стану обліку та внутрішнього контролю дебіторської заборгованості тощо.

Невирішеність питань оцінки та визнання дебіторської заборгованості обумовлена наявністю певних протиріч між ПСБО — 10 «Дебіторська заборгованість» з іншими ПСБО. Мова йде про наступне: згідно ПСБО — 10 поточна дебіторська заборгованість за продукцію визнається активом одночасно з визнанням доходу від реалізації та оцінюється за первісною вартістю. В той же час ПСБО — 15 «Доход» визнає, що дохід відбивається в бухгалтерському обліку в сумі справедливої вартості активів, які отримані чи підлягають отриманню. Очевидно, що первісна та справедлива вартість, за якою пропонується оцінювати дебіторську заборгованість різні ПСБО, можуть не співпадати.

Серед найважливіших причин виникнення простроченої дебіторської заборгованості, на нашу думку, можна виділити наступні:

- наявність невизначеності доцільних умов продажу товару, що не забезпечує гарантоване надходження грошових коштів від контрагентів у кожному окремому випадку;
- бездіяльність або неефективне впровадження заходів щодо прискорення погашення боргів на підприємствах;
- відсутність окремого координаційного центру, в коло питань якого б входило проведення аналізу, контролю за проблемною заборгованістю та заходів щодо її мінімізації;
- неефективне використання систем знижок або надбавок для різних груп дебіторів з сторони дотримання ними своєчасного розрахунку тощо.

Усунення вище перелічених причин допоможе суттєво знизити рівень дебіторської заборгованості та підвищити ефективність управління за її станом.

Якщо слідувати міжнародній практиці, то підприємства можуть списувати безнадійні борги за допомогою двох методів:

прямого списання та шляхом нарахування резерву. Перший метод — простим у використанні, але його застосування у бухгалтерському обліку України є недоцільним, оскільки він порушує принцип відповідності доходу витратам періоду та робить неможливим відображення дебіторської заборгованості у Балансі за чистою вартістю реалізації. При використанні другого методу — головна проблема, перед якою постають обліковці, є вибір доцільного методу розрахунку резерву сумнівних боргів. Так, ПСБО 10 передбачає два методи: виходячи з платоспроможності окремих дебіторів та на основі класифікації дебіторської заборгованості. Кожен з них має певні недоліки та переваги, а саме:

1) Розрахунок резерву методом класифікації дебіторської заборгованості є достатньо трудомістким, але заснований на фактичних даних, якими розпоряджається бухгалтерія.

2) Розрахунок резерву, виходячи з платоспроможності окремих дебіторів, вирішає недоліки першого методу, але потребує наявності повної та достовірної інформації щодо фінансових становищ дебіторів, отримання якої є достатньо важким в сучасних умовах.

Для успішного впровадження заходів по прискоренню погашення боргів керівництву підприємства необхідно володіти детальною інформацією стосовно фінансового стану окремого дебітора. Для отримання цієї інформації необхідне використання системи показників аналізу дебіторської заборгованості, які дозволять провести оцінку ліквідності, платоспроможності, ефективності діяльності, фінансової стабільності, фінансового ризику дебітора.

Оскільки майже не найважливішою функцією управління взагалі є облік і контроль діяльності підприємства, у тому числі окремих її засобів та процесів, раціонально організована система обліку та внутрішнього контролю дебіторською заборгованістю здатна суттєво покращити процес управління її станом. Так, при організації системи обліку та внутрішнього контролю дебіторської заборгованості слід враховувати наступне:

— дотриманість критеріїв поділу дебіторської заборгованості на довгострокову та поточну, що має значення при складанні фінансової звітності, аналізі та контролі за заборгованістю, а також вимог щодо формування інформації про дебіторську заборгованість в обліку та відображення її в балансі згідно ПСБО 10;

— доцільність використання методів розрахунку резерву сумнівних боргів;

— необхідність активної роботи з дебіторами підприємства стосовно прискорення погашення ними прострочених боргів, що посилює систему внутрішнього контролю;

— наявність тісного інформаційного взаємозв'язку бухгалтерської з іншими підрозділами підприємства (відділом збуту, маркетинговою службою, фінансовим відділом та ін.)

Таким чином, на сьогоднішній час склалася ситуація, коли на підприємствах рахуються величезні суми дебіторської заборгованості, а діючі заходи керівництва щодо її погашення залишаються неефективними та не дають потрібного результату. Отже, не виникає сумніву в необхідності подальшого удосконалення системи управління дебіторською заборгованістю в цілому і, зокрема обліку, контролю та аналізу. Вважаємо, що запропоновані практичні рекомендації поліпшать діючу систему управління дебіторською заборгованістю на підприємствах України.

*Рябчикова О. А.,
IV курс, обліково-фінансовий факультет
Донецький національний університет*

АНАЛІЗ ЗМІН У ЗАКОНОДАВСТВІ ЩОДО КРИТЕРІЮ ВІДНЕСЕННЯ МАТЕРІАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ ДО ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

З прийняттям Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 01.07.2004 р. № 1957-IVB виникла проблема гармонізації вимог податкового та бухгалтерського обліку. Це насамперед стосується змін у порядку ведення обліку основних засобів. Згідно зі змінами, встановленими вищезазначеним Законом, для визнання матеріальних цінностей основними фондами у **податковому обліку** існують два критерії: 1) часовий (матеріальні цінності мають використовуватися у господарській діяльності на протязі періоду, що перевищує 365 днів); 2) вартісний (вартість матеріальних цінностей має перевищувати 1000 грн. Вартісний критерій розмежовує матеріальні цінності, які відповідають часовому критерію, на ті, які визнаються основними фондами, і ті, вартість яких включається до складу валових витрат та враховується у перерахунку згідно з п. 5.9 Закону про податок на прибуток. В результаті дії

вартісного критерію у податковому обліку будь-які матеріальні цінності, вартість яких не перевищує 1000 грн., як би довго вони не використовувались, не вважаються основними засобами та не амортизуються.

В свою чергу, у **бухгалтерському обліку** також використовуються часовий та вартісний критерій, але останній підприємство встановлює самостійно. Після прийняття відповідних змін у податковому законодавстві більшість підприємств встановила цей критерій також на рівні 1000 грн. Ті матеріальні цінності, вартість яких менше встановленого вартісного рівня, вважаються малоцінними необоротними матеріальними активами (МНМА) та підлягають амортизації за одним з методів: 100% списання вартості у першому місяці використання або 50% списання у першому і 50% — у останньому місяці експлуатації. Саме варіант 100 %-ї амортизації у сукупності з використанням «критерію 1000» при встановленні вартісного критерію у бухгалтерському обліку на рівні 1000 грн. дозволяє досягти ведення єдиного обліку МНМА. Це також дозволить запобігти появі часових різниць між даними податкового та бухгалтерського обліку.

Виникає питання: яку вартість придбаних матеріальних цінностей порівнювати з «критерієм 1000»? Співставлення нової редакції першого та другого абзаців підпункту 8.2.1 Закону про податок на прибуток дозволяє прийти до висновку, що даний критерій застосовується до балансової вартості об'єкта (а це, згідно з загальним правилом оподаткування для платника ПДВ, вартість без «вхідного» ПДВ). Але у випадку, якщо об'єкт оприбутковує не платник ПДВ, то з «критерієм 1000» порівнюють вартість об'єкта з урахуванням «вхідного» ПДВ.

Важливим є питання щодо правил «перерахунку згідно з п 5.9». Як відомо, даний перерахунок проводиться виходячи з балансової вартості запасів, у тому числі малоцінних предметів, за **загальними правилами**. Це означає, що до складу валових витрат матеріальні цінності потрапляють за правилом «першої події». Але це правило діє лише у тому випадку, якщо постачальник є платником податку на прибуток на загальних засадах. У протилежному випадку покупець може збільшити свої валові витрати виключно на дату отримання матеріальних цінностей, а факт оплати (у тому числі часткової чи авансової) не відіграє ролі (згідно з п.п. 11.2.3 ст. 11 Закону про податок на прибуток). Якщо матеріальні цінності оплачені, але на кінець звітного періоду не оприбутковані, то згідно другого абзацу п. 5.9 ст.5 Закону про податок на прибуток, вартість таких цінностей до приросту запасів не включається.

Ще один суттєвий момент — особливість списання матеріальних цінностей, віднесених відповідно вартісному критерію у податковому обліку до запасів. При віднесенні на валові витрати відповідна вартість знаходиться у «перерахунку згідно з п.5.9» доти, доки об'єкт знаходиться на складі, а не доти, доки він фактично використовується. Якщо ж об'єкт переданий зі складу у виробництво, то його вартість знаходиться у залишках незавершеного виробництва. Ті ж МНМА, які придбані та введені в експлуатацію в одному звітному періоді, взагалі не перераховуються.

Прийнята новація законодавства декларує зближення бухгалтерського та податкового обліку, але виходить, що вони розходяться ще більше. Навіть якщо і в бухгалтерському обліку встановити вартісний критерій на рівні 1000 грн., то матеріальний об'єкт балансовою вартістю менше 1000 грн. буде оприбуткований не як елемент запасів, а як МНМА. Після того, як такий об'єкт вже не буде враховуватися у складі залишків у «перерахунку за п.5.9», тобто його вартість потрапить до валових витрат, у бухгалтерському обліку буде лише нарахована амортизація. І навіть якщо вона складе 100 % вартості, то все одно вартості такого об'єкту у залишках перерахунку вже немає, а на балансі об'єкт продовжує враховуватись.

Що стосується матеріальних об'єктів, які припускають «подрібнення» (наприклад, комплект офісних меблів), то тепер для підприємств з'явилося широкє коло можливостей для **податкової оптимізації**.

У якості висновку можна надати наступні рекомендації. Для того, щоб вартість придбаних малоцінних необоротних матеріальних активів не залишалась у запасах на кінець звітного періоду, підприємству необхідно діяти наступним чином:

1) привести у відповідність вартісний критерій віднесення матеріальних активів до основних фондів у податковому та бухгалтерському обліку, тобто встановити його на рівні 1000 грн.;

2) встановити у бухгалтерському обліку метод нарахування амортизації малоцінних необоротних матеріальних активів у розмірі 100 відсотків їх вартості у першому місяці експлуатації;

3) вводити в експлуатацію матеріальні активи відразу після їх оприбуткування (зарахування на баланс);

4) використовувати шляхи оптимізації оподаткування з використанням оприбуткування частинами тих видів матеріальних цінностей, які це дозволяють.

НОРМАТИВНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ МАТЕРІАЛЬНИХ РЕСУРСІВ — СУЧАСНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У зв'язку з переходом нашої країни з командно-адміністративної до ринкової економіки відбувається поступова трансформація усієї системи народного господарства, яка не обійшла стороною і систему бухгалтерського обліку. Відповідні процеси вимагають адекватного внесення змін у існуючу законодавчу базу. Але як показує практична діяльність ці правила надходять із значним запізненням.

Отже, вищеназваний аргумент свідчить про актуальність цієї проблеми.

Безсумнівно деякі позитивні зрушення у цьому процесі є. Так, питання обліку матеріальних ресурсів сьогодні регулюється наступними нормативно-правовими актами, а саме: Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» (зі змінами та доповненнями) — далі П(с)БО 9 «Запаси» [7], наказом Міністерства статистики України від 21.06.96 № 193 «Про затвердження типових форм первинних облікових документів з обліку сировини та матеріалів» [5], листом Міністерства фінансів СРСР від 30.04.74 № 103 «Про основні положення з обліку матеріалів на підприємствах та будівництві» [3], Законом України «Про оподаткування прибутку підприємств» (зі змінами та доповненнями) [1], Інструкцією з інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів, документів та розрахунків (зі змінами та доповненнями) [2] і т.д.

Огляд нормативно-методичних документів з бухгалтерського обліку матеріальних ресурсів доводить, що вони містять різні тлумачення підходів до визначення і порядку обліку матеріальних ресурсів, у ряді випадків вони не ув'язуються між собою.

Підсумовуючи вищевикладене можна говорити про те, що положення деяких нормативно-правових актів у світлі тих реформ, що відбуваються вимагають перегляду і тому до них вносяться доповнення. Аналогічним чином слід діяти і відносно галузевих нормативних документів, які іноді не зазнавали змін з часів радянського союзу. До речі, це стосується деяких ДОСТів, норма-

тивів, які регулюють норми витрачання сировини і матеріалів, особливо для підприємств харчової промисловості, і зокрема, кондитерської галузі.

Ми погоджуємося з тією думкою, що багато чого у нормативних документах можна залишити, але до цього процесу слід підійти творчо. Нам здається, що Міністерство фінансів України повинно розробити Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку запасів, хоча би за такою ж методикою як побудовані Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку основних засобів.

У відповідності з такими шаблонами галузевим міністерствам, враховуючи специфіку підлеглих їм підприємств, буде легше затвердити Галузеві методичні рекомендації з бухгалтерського обліку різноманітних об'єктів, у тому числі і виробничих запасів.

Даний процес повинен відбуватися з широким залученням фахівців з бухгалтерського обліку як з боку підприємств (бухгалтерів-практиків), так і провідних наукових організацій (бухгалтерів-теоретиків). Такий підхід дозволить досягти максимального результату, що позитивно вплине на розвиток як цілісної, так і галузевої системи бухгалтерського обліку.

Наприклад, у Російській Федерації наряду з Положенням бухгалтерського обліку «Облік матеріально-виробничих запасів» (ПБО 5/98) [6, С. 122-129] існують ще й Методичні вказівки з бухгалтерського обліку матеріально-виробничих запасів [4], які носять обов'язковий характер (пройшли реєстрацію у Міністерстві юстиції), і діють з 2002 року.

У нас з цього приводу є упущення, тому пропонуємо затвердити Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку, які мають регламентувати запаси. На нашу думку, вони повинні містити у відповідних розділах наступну інформацію:

- загальні відомості (чітке визначення економічної категорії; основні задачі та вимоги, що висуваються до обліку запасів і т. ін.);

- порядок документального оформлення операцій з руху запасів;

- облік запасів на складах (організація складського господарства);

- облік операцій з надходження запасів (методика формування первісної вартості; облік транспортно-заготівельних витрат; порядок здійснення приймання і т.д.);

- облік вибуття запасів (облік відпуску матеріалів на виробництво; облік продажу; облік списання; облік безкоштовної передачі тощо);

— облік запасів у бухгалтерії (організація обліку запасів із застосуванням плану рахунків з відповідними — аналітичними, синтетичними та забалансовими рахунками; кореспонденція рахунків);
— облік переоцінки запасів.

Усе сказане дозволяє зробити висновок: Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку запасів мають деталізувати П(с)БО 9 «Запаси» і надавати більш докладну інформацію, яка дозволить врахувати особливості поведінки цього вельми складного об'єкта під впливом дії різного роду чинників як зовнішнього, так і внутрішнього середовища.

У результаті дослідження був запропонований власний підхід до удосконалення нормативної бази України стосовно питань обліку матеріальних ресурсів шляхом затвердження Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку запасів.

Поліпшення нормативно-методичної бази бухгалтерського обліку матеріальних ресурсів повинно просуватися у напрямку всебічного висвітлення та своєчасного надання необхідної інформації у зручному для користувачів вигляді.

Старченко Н. П.,
викладач каф. обліку і аудиту
обліково-економічного факультету
Чернігівський державний інститут економіки і управління

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОБЛІКУ ДОХОДІВ ВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ПОСЛУГ ПОСТАЧАННЯ ХОЛОДНОЇ ВОДИ, ЩО ВИКОРИСТОВУЄТЬСЯ ДЛЯ ПОДАЧІ В СИСТЕМУ ГАРЯЧОГО ВОДОПОСТАЧАННЯ, НА ПІДПРИЄМСТВАХ ВОДОПРОВІДНО-КАНАЛІЗАЦІЙНОГО ГОСПОДАРСТВА

Проблеми обліку доходів від реалізації послуг підприємств водопровідно-каналізаційного господарства (далі по тексті — ВКГ) пов'язані зі специфікою діяльності таких підприємств, сучасними умовами господарювання та особливостями Українського законодавства, яким, зокрема, встановлено нормування та державне регулювання тарифів на комунальні послуги. Одним з основних напрямків надання послуг підприємствами ВКГ є постачання холодної води, що використовується для подачі в систему гарячого водопостачання.

Метою даної роботи є розкриття проблемних питань обліку доходів від реалізації послуг по постачанню холодної води, що використовується для подачі в систему гарячого водопостачання, та шляхів їх вирішення.

Для наочності розглянемо спрощену схему гарячого водопостачання. Підприємства ВКГ видобувають холодну воду, проводять її очистку та передають по належних їм мережах підприємствам теплового господарства (далі по тексту — ТГ), що проводять підігрів води, та, безпосередньо, поставку її кінцевим споживачам. (рис. 1). При вході холодної води на центральні тепlopункти встановлено лічильники холодної води, показники яких щомісяця фіксуються в актах, та є основою для обчислення обсягів реалізації води підприємством ВКГ.

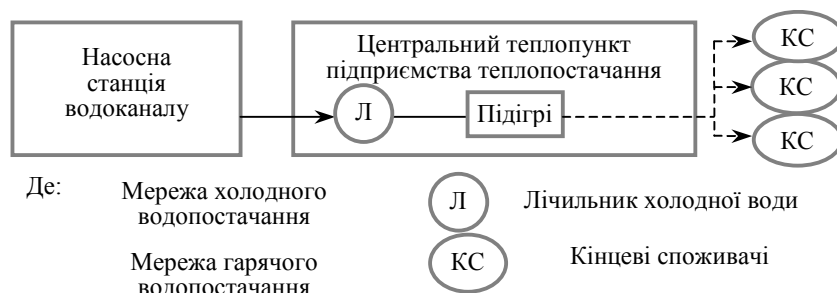

Рис 1. Спрощена схема гарячого водопостачання.

Виходячи з наведеної схеми можливі два варіанти реалізації води підприємствами ВКГ — з передачею та без передачі права власності на холодну воду підприємствам ТГ.

При застосуванні першого варіанту підприємство ВКГ реалізує воду підприємствам ТГ, та відображає дохід від реалізації, на підставі показників лічильників холодної води. Обсяги реалізації води оформляються актами, що фіксують показники лічильників, та підписуються представниками покупця та продавця. На підставі актів виписуються рахунки до сплати. Підприємства ТГ придбану воду використовують як сировину та включають у собівартість реалізованої гарячої води, що надходить безпосередньо кінцевим споживачам. Така схема реалізації холодної води була б оптимальною для підприємств ВКГ за умови своєчасності проведення оплати за спожиту воду підприємствами ТГ. На практиці, несвоєчасне погашення заборгованості останніми призводить до недостатності оборотних коштів, та ускладнення забезпечення

процесу виробництва підприємств ВКГ. У зв'язку з чим частина підприємств ВКГ використовує інший варіант реалізації води.

При другому варіанті, підприємства ВКГ не реалізують воду підприємствам ТГ. Плата за гарячу воду поділяється на плату за воду, яка надходить безпосередньо на рахунки підприємств ВКГ, та плату за підігрів води. Плата за послуги, що надаються кінцевим споживачам обчислюється за встановленими нормативами та тарифами, або по показниках засобів обліку води та теплової енергії, що встановлені на вводі в будинок або квартиру. При цьому, між показниками лічильників холодної води, що встановлені на теплопунктах, та обчисленими за нормативами і засобами обліку обсягами води, що надходить кінцевим споживачам виникає суттєва різниця, яка може бути обумовлена різними чинниками, зокрема, з одного боку, поривами, протіканням арматури, втратами води при ремонті у мережах постачання гарячої води; та, з іншого боку, наявністю не врахованих втрат при споживанні води.

Підприємства ВКГ постають перед проблемою обчислення обсягів наданих послуг, та доходів від реалізації води, при цьому шляхи вирішення цієї проблеми, що використовуються на практиці, не завжди відповідають вимогам нормативних актів з бухгалтерського обліку. Зокрема, керуючись тим, що втрати води відбуваються у мережах гарячого водопостачання, які належать підприємствам ТГ, підприємства ВКГ намагаються покласти на них відповідальність за вказані втрати. Підприємства ВКГ розраховують різницю між обсягами води за даними лічильників, що встановлені на теплопунктах та обсягами спожитої гарячої води населенням за встановленими нормами і обсягами спожитої води на власні потреби теплопунктів. Вказані розрахунки оформляються актами, що підписуються в односторонньому порядку представниками продавця з зазначенням відмови від підпису представника покупця. На заактовані таким чином обсяги постачання води підприємствам ТГ надсилаються рахунки до сплати, які вони не визнають заборгованістю за одержані послуги, та не відображають в обліку. У свою чергу, підприємства ВКГ включають не погоджені з підприємствами ТГ обсяги води до доходів від реалізації послуг водопостачання, відображають дебіторську заборгованість покупців, враховують у складі валових доходів, з метою оподаткування податком на прибуток, та включають суми ПДВ до податкових зобов'язань. Тим самим завищується сума фінансового результату звітного періоду та, відповідно, сума активів підприємства, сплачується завищена сума податків. Договорами, укладеними між підприємством ВКГ та підприємствами ТГ не пе-

редбачена ситуація по врегулюванню питань, пов'язаних з втратами води у мережах гарячого водопостачання. Намагання розв'язати дане питання у судовому порядку не дали позитивного результату. Після закінчення строку позовної давності зазначена дебіторська заборгованість списується підприємством ВКГ з балансу.

Застосування наведеної схеми обліку доходів від реалізації послуг водопостачання не відповідає визначенню активів, принципу обачності, критеріям визнання доходів. Відповідно П(С)БО 15 «Дохід», якщо дохід від надання послуг не може бути достовірно оцінений і не існує імовірності відшкодування зазначених витрат, то дохід не визнається, а зазначені витрати визнаються витратами звітного періоду.

Виходячи з вищезазначеного, обсяги реалізації води по актах, не підписаних підприємствами ТГ не повинні відображатися в складі доходів від реалізації послуг підприємством ВКГ. Витрати на видобуток води, що втрачається в мережах гарячого водопостачання є наднормативними виробничими витратами, що не включаються до виробничої собівартості, а входять до собівартості реалізованих послуг. Обчислення таких витрат доцільно проводити тільки по змінних витратах, оскільки на величину постійних витрат не впливають зміни в обсязі наданих послуг. Особливості діяльності підприємств ВКГ обумовлюють відсутність залишків по статтях «Незавершене виробництво» та «Готова продукція», тому у Звіті про фінансові результати по рядку «Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)» буде показана загальна сума витрат за період, пов'язаних з наданням послуг.

Сушко С. С.,

*З Курс, Обліково-економічний факультет
Київський національний економічний університет*

АМОРТИЗАЦІЯ: СПІВСТАВЛЕННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ТА ПОДАТКОВОГО МЕТОДІВ ЇЇ НАРАХУВАННЯ

Амортизація як економічна категорія є предметом пильної уваги економістів світу. Дискусії щодо сутності амортизації, необхідності її відображення у фінансовій звітності, вибір оптимальних методів її розрахунку ведуться й сьогодні. Значення амор-

тизації в діяльності господарюючих суб'єктів важко переоцінити адже в суті самого терміну закладено її основоположний зміст (*mortalis* — смертний, «а» — надає протилежний зміст). Для кожної країни є характерним існування певної законодавчої бази, особливостей ведення господарської діяльності.

В Україні з липня 2000 року Урядом було гармонізовано принципи амортизації до вимог міжнародних стандартів фінансової звітності. Зараз амортизацію нараховують згідно вимог П(С)ПО та податкового законодавства. Згідно П(С)БО виділяють такі методи:

Прямолінійний метод — рівномірність амортизаційних відрахувань, простота у застосуванні, нормативи легко коректуються.

Зменшення залишкової вартості або кумулятивний метод — Нарахування більшої суми амортизації в перші роки використання об'єкту основних засобів. Зниження податкового тягаря у початковий період використання. Кошти заощадженні у цей час на виплаті податків можуть використовуватись для компенсації видатків пов'язаних з оновленням обладнання.

Прискореного зменшення залишкової вартості — Зменшення терміну використання основних засобів. Можливість впровадження капітальних інвестицій

Виробничий — Якщо об'єкт амортизації використовується не рівномірно та у разі виробничої потреби. Можливість швидкого оновлення парку виробничого обладнання.

За податковим законодавством виділення методів амортизації відбувається згідно з поділом всіх основних засобів на 4 групи. Для кожної групи основних засобів законодавчо встановлюються норми амортизації.

Можливість вибору з поміж п'яти «бухгалтерських» методів амортизації, а також використання норм чинного податкового законодавства з одного боку, надає підприємцю право вибору методів амортизації з іншого — обтяжує обсяг і складність розрахунків. Отже з липня 2000 року у бухгалтерському обліку нараховують економічну амортизацію котра відрізняється від податкової.

За даними економічних досліджень на 1 грудня 2005 року підприємства України використовують:

54% — бухгалтерську амортизацію;

46% — податкову амортизацію

Аргументом на користь вибору «податкового методу» «нарахування амортизації на підприємствах є можливість скорочення обсягу облікової роботи. Але поширення методу обчислення амортизації на бухгалтерський не дає очікуваного ефекту об'єднання податкових інтересів з економічними, адже «бухгалтерська» і «податкова»

вартість основних засобів (як база для обчислення амортизації) не збігатимуться за жодних обставин. Так, наприклад податкова амортизація нараховується не на основні засоби як такі, а на витрати на їх придбання, тобто капітальні інвестиції. І початок нарахувань податкової амортизації залежить не від моменту введення в експлуатацію, а від моменту понесення перших витрат, завдяки чому в податковому обліку амортизується навіть вартість недобудованого об'єкта. З цього випливає, що навіть за умови застосування виключно податкового методу обчислення амортизації, бухгалтерська і податкова база різнитимуться, що означає що різнитимуться і суми амортизації. А все разом означає що, обрання податкового методу обчислення амортизації для бухгалтерських цілей не звільняє підприємство від необхідності проводити два паралельних обліки.

Для досягнення повної відповідності нарахування амортизації в податковому законодавстві і бухгалтерському обліку рекомендується за доцільне запропонувати в останньому використовувати метод прискореного зменшення залишкової вартості з поділом всіх основних засобів на чотири групи з чітко визначеними строками експлуатації об'єктів, а саме:

група 1 — 25 років	група 2 — 5 років
група 3 — 8 років	група 4 — 3 роки

Таким чином амортизація представляє собою унікальну можливість відшкодування витрат, понесених підприємством при купівлі та введенні в експлуатацію необоротних активів (основних засобів і нематеріальних активів). За допомогою амортизації відбувається систематичне і економічно обґрунтоване списання вартості активу на витрати протягом строку корисного використання та виключати необґрунтовані коливання фінансового результату діяльності підприємства при інвестуванні в необоротні активи.

Ткач І. В.,
студент

Київський національний економічний університет

ПОБУДОВА ОБЛІКУ ВИТРАТ В БУДІВЕЛЬНИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ

Із переходом економіки України до ринкових основ особливого значення набуває питання забезпечення керівництва підприємства повною, достовірною та оперативною інформацією щодо витрат

як здійснених для виробництва продукції (виконання робіт, надання послуг), так і інших витрат невикробничого призначення.

В будівельних організаціях це питання регламентується П(С)БО № 16 «Витрати», П(С)БО № 18 «Будівельні контракти» та Методичними рекомендаціями з формування собівартості будівельно-монтажних робіт затверджених наказом Державного комітету України з будівництва та архітектури від 16.02.2004 р.

Згідно з Методичними рекомендаціями об'єктами обліку витрат в будівельних організаціях можуть бути окремі види будівельно-монтажних робіт, окремі будівлі та споруди, договір підряду, відокремлений виробничий підрозділ, будівельні організація в цілому. Бухгалтерський облік витрат на виконання будівельно-монтажних робіт в залежності від видів об'єктів обліку може бути організовано за замовленнями або за методом накопичення витрат за певний період. Основним методом обліку витрат на виконання будівельно-монтажних робіт є облік за замовленнями відповідно до договорів підряду, за яким облік витрат ведеться наростаючим підсумком до закінчення виконання договору.

Облік витрат у будівництві ведеться за такими статтями: прямі матеріальні витрати, прямі витрати на оплату праці, експлуатація будівельних машин та механізмів, відрахування на соціальні заходи, інші прямі витрати, загальновиробничі витрати. Прямі витрати щомісячно визначаються та відносяться на окремі об'єкти калькулювання за прямими ознаками на підставі первинних облікових документів.

Вартість використаних матеріалів включається у собівартість будівельно-монтажних робіт з кредиту субрахунків рахунку 20 «Виробничі запаси», вартість продукції допоміжних і другорядних виробництв — з кредиту відповідних субрахунків «Допоміжні виробництва» рахунку 23 «Виробництво», а вартість послуг виробничого характеру, наданих сторонніми організаціями, — за кредитом рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» та відповідних субрахунків. Фактичні витрати матеріалів на виконання будівельно-монтажних робіт за об'єктами обліку відображаються в облікових реєстрах на підставі матеріальних звітів.

Витрати на оплату праці обліковуються за кредитом субрахунку 661 «Розрахунки за заробітною платою» і включаються у собівартість будівельно-монтажних робіт за прямою ознакою на підставі документів, які визначають витрати праці, на витрати окремих об'єктів калькулювання. Якщо неможливо віднести окремі види надбавок, доплат, заохочувальних і компенсаційних

виплат за прямою ознакою, розподіл їх за об'єктами відбувається пропорційно сумі заробітної плати без цих надбавок, доплат і компенсаційних виплат або іншими методами, що застосовуються у будівельній організації.

Відрахування на соціальні заходи включаються у собівартість будівельно-монтажних робіт за прямою ознакою з кредиту рахунку 65 «Розрахунки за страхуванням» і відповідних субрахунків: 651 «За пенсійним забезпеченням», 652 «За соціальним страхуванням», 653 «За страхуванням на випадок безробіття», 656 «За страхуванням від нещасних випадків».

Витрати на утримання та експлуатацію власних й орендованих машин і механізмів у будівельній організації відображаються на рахунку 23 «Виробництво» (субрахунок «Експлуатація машин і механізмів») за їх видами чи групами і відносяться за прямою ознакою на підставі первинних документів на витрати окремих об'єктів калькулювання.

У собівартість будівельно-монтажних робіт включаються витрати на виправлення браку за вирахуванням: остаточно забракованих робіт чи продукції за справедливою вартістю; суми, що відшкодовуються працівниками, які допустили брак; сум, що одержані від постачальників за неякісні матеріали і комплектуючі вироби тощо.

Загальновиробничі витрати, як постійні, так і змінні, визначаються щодо будівельної організації в цілому. Розподіл загальновиробничих витрат між об'єктами обліку здійснюється із застосуванням бази розподілу, установленої у будівельній організації, та з урахуванням специфіки робіт, що виконуються.

Узагальнення загальновиробничих витрат здійснюється на субрахунку 911 «Загальновиробничі витрати». З кредиту цього субрахунку вони списуються у дебет субрахунку 231 «Основне виробництво» та включаються у собівартість за договором підряду.

При цьому генеральні підрядники щомісяця зменшують величину окремих статей загальновиробничих витрат на суму витрат на обслуговування субпідрядників відповідно до договорів між ними, списуючи їх із субрахунку 911 «Загальновиробничі витрати» на субрахунок 903 «Собівартість реалізованих робіт та послуг». Одночасно, зазначена сума витрат на обслуговування субпідрядників з урахуванням податку на додану вартість збільшується (за відповідними статтями загальновиробничих витрат) та відображається за дебетом рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» та кредитом субрахунку 703 «Дохід від реалізації робіт і послуг». Сума податку на додану ва-

ртість відображається за дебетом субрахунку 703 «Дохід від реалізації робіт і послуг» і кредитом субрахунку 641 «Розрахунки за податками».

Вартість реалізованих будівельно-монтажних робіт, виконаних власними силами, списується в кінці місяця записом — дебет субрахунку 903 «Собівартість реалізованих робіт та послуг» і кредит субрахунку 231 «Основне виробництво». Вартість робіт, прийнятих від субпідрядних організацій без суми податку на додану вартість, відображається записом — дебет субрахунку 231 «Основне виробництво» і кредит рахунку 63 «Розрахунки з поставальниками та підрядниками».

Синтетичний облік витрат підсобних і допоміжних виробництв, що знаходяться на балансі будівельного підприємства, ведеться на активному рахунку 232 «Допоміжні виробництва». Цей рахунок використовується будівельно-монтажними підприємствами для обліку витрат, що забезпечують:

- обслуговування різними видами енергії (електроенергією, паром, газом, повітрям тощо);
- транспортне обслуговування;
- ремонт основних засобів;
- лісозаготівлю;
- виготовлення конструкцій (металевих, бетонних, залізобетонних, дерев'яних);
- виготовлення бетону, розчину тощо.

Вартість випущеної допоміжними виробництвами продукції розподіляється за відповідними рахунками та об'єктами обліку будівельної організації.

Продукція допоміжних виробництв, що використовується як матеріальні ресурси при виконанні будівельно-монтажних робіт, відображається у витратах на виробництво цих робіт.

Якщо виробництво деяких видів продукції не відокремлене і здійснюється безпосередньо на будівельному майданчику, то воно не відноситься до підсобного виробництва і витрати на виготовлення цієї продукції збираються на рахунку 231 «Основне виробництво».

Аналітичний облік витрат підсобних і допоміжних виробництв ведеться за видами виробництв і господарств, а в межах виробництв — за видами продукції, виробів, послуг і статтями калькуляції.

Перед тим, як визначити загальну суму витрат за видами допоміжних виробництв, необхідно попередньо врахувати собівартість взаємно наданих послуг (внутрішній оборот по рахунку 232).

ОСОБЛИВОСТІ ВЕДЕННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ СУБ'ЄКТАМ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Одним з найважливіших наслідків реформування адміністративно-командної економіки та її переходу на ринковий шлях розвитку було виникнення і розвиток малого бізнесу як самостійної ініціативної форми господарювання заснованій на недержавній формі власності. Згідно з статистичними даними кількість підприємств малого бізнесу в Україні на даний час складає 217780 одиниць, і їх величина зростає.

В останні роки суб'єкти малого підприємства мали змогу відчувати підтримку з боку держави, яка в певній мірі виражається в тому, що таким суб'єктам підприємництва надано право застосовувати спрощену систему оподаткування, бухгалтерського обліку та звітності. Тому, в обліковій практиці ведеться чимало дискусій щодо правильного вибору облікової політики на підприємствах малого бізнесу, оскільки саме вона обумовлюється стратегією розвитку підприємства і визначається на весь період його діяльності, залежно від мети, яку ставлять перед собою власники.

На цей час велика увага приділяється дослідженням питання ефективності спрощеної системи облік, яким займається к. е. н. Кудря О. П, к. е. н. Фінагіна, економіст-аналітик Видавничого будинку «Фактор» Наталя Білона, начальник Управління методології бухгалтерського обліку у виробничій сфері Міністерства фінансів України Валерій Пархоменко, Корягін М. В, Царенюк В. М. та інші.

Кудря О.П. наголошує на тому, що спрощена система обліку в певній мірі є недосконалою, оскільки при її веденні використання аналітичних рахунків є не обов'язковим, а це, в свою чергу, призводить до викривлення облікових показників, а класифікація витрат за економічними елементами не дозволяє обчислювати собівартість окремих видів продукції (робіт, послуг), що робить спрощену систему обліку нераціональною і обмеженою.

Аналізуючи сутність бухгалтерського обліку в загальному, можна виділити основні вимоги, що ставляться до його ведення, а саме:

- точність ведення бухгалтерського обліку;
- повноту охоплення даних;

- своєчасність відображення інформації;
- раціональність ведення бухгалтерського обліку;
- несперечливість даних бухгалтерського обліку;
- систематизованість і хронологічність запису облікових даних;

Великою мірою ефективність системи обліку залежить від вибору відповідної до умов здійснення господарської діяльності форми бухгалтерського обліку, яка б забезпечувала в належній мірі достатню аналітичність сформованої інформації.

Але, чи в змозі спрощена система обліку задовольнити всі перелічені вище вимоги, що ставляться до її ведення?

Адже, насамперед, спрощена система обліку, як уже було зазначено раніше, не зобов'язує до нагромадження аналітичних і синтетичних облікових даних, до ведення спеціальних реєстрів, а це суперечить завданням обліку, продиктованим національними стандартами.

Дійсно, застосування спрощеної системи обліку обумовлює можливість застосування суб'єктами малого бізнесу бухгалтерських рахунків спрощеного Плану рахунків, в якому передбачені ними синтетичні балансові рахунки. Однак, з метою досягнення необхідної деталізації та аналітичності обліково-економічної інформації суб'єкти малого підприємництва можуть вводити до спрощеного Плану рахунків субрахунки.

Вибір форми обліку суб'єктом малого бізнесу в значний мірі залежить також від кількості здійснюваних господарських операцій. Оскільки, незначні обсяги господарської діяльності здебільшого зумовлюють їх вибір на користь спрощеної форми бухгалтерського обліку.

Порядок ведення бухгалтерського обліку за умови здійснення за місяць не більше 300 (трьохсот) господарських операцій можливий у двох варіантах:

- проста форма (без використання реєстрів обліку майна);
- форма бухгалтерського обліку з використанням реєстрів обліку майна.

Зокрема, суб'єкти малого підприємства, які здійснюють на місяць не більше ста господарських операцій, що непов'язані з великими матеріальними затратами, можуть застосовувати просту форму бухгалтерського обліку.

Згідно з Інструкцією про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку № 291 та Положенням про спрощену форму бухгалтерського обліку № 196 суб'єкти малого підприємництва можуть застосовувати декілька варіантів бухгалтерського обліку

активів, зобов'язань та власного капіталу: із використання рахунків обліку витрат за елементами (рахунків 84 «Витрати за елементами» та 85 «Інші затрати») із введенням поточного обліку залишків незавершеного виробництва та застосуванням рахунків 23 «Виробництво»: 26 «Готова продукція»; із використанням рахунків обліку витрат за елементами (рахунків 84 «Витрати за елементами» та 85 «Інші затрати») без ведення поточного обліку залишків незавершеного виробництва, але із застосуванням рахунків 23 «Виробництво» та 26 «Готова продукція»;

із використанням рахунків обліку витрат за елементами (рахунків 84 «Витрати за елементами» та 85 «Інші затрати») без застосування рахунків 23 «Виробництво» та 26 «Готова продукція»; з використанням загального Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій.

При цьому основна специфіка усіх перелічених варіантів полягає у відмінності методики обліку витрат, а щодо решти об'єктів бухгалтерського обліку (доходів, розрахунків, фінансових результатів тощо), за умови використання будь-якого з вище перелічених варіантів, мало чим відрізняються від загальних правил ведення бухгалтерського обліку.

Перший варіант передбачає ведення поточного бухгалтерського обліку і незавершеного виробництва, і готової продукції.

Специфіка другого варіанту полягає в тому, що незавершеного виробництва у виробничих суб'єктів малого бізнесу на кінець кожного місяця немає, а з'являється воно лише після закінчення звітного року (сальдо рахунку 23) за даними проведеної інвентаризації. Слід відмітити, що другий варіант спрощеного обліку є в певній мірі небезпечними для застосування суб'єктами малого підприємництва, які є платниками податку на прибуток, оскільки в даному випадку виникають труднощі з перерахунком залишків матеріальних запасів, після закінчення звітного кварталу.

Що ж стосується третього варіанту ведення обліку, то в даному випадку суб'єкти малого бізнесу можуть суму витрат операційної діяльності з кредиту рахунка обліку витрат за елементами списувати у дебет рахунку 79 «Фінансові результати».

При четвертому варіанті обліку методика обліку витрат буде аналогічна тій, що використовують усі підприємства України (крім бюджетних та банківських установ).

Таким чином, кожен суб'єкт малого підприємництва має право вибрати один з чотирьох варіантів ведення бухгалтерського обліку, який максимально спростить його здійснення, але водно-

час не викличе великих труднощів під час проведення інвентаризації та складанні фінансової звітності.

Ефективність системи обліку великою мірою залежить від вибору відповідної до умов здійснення господарської діяльності форми бухгалтерського обліку. Ця відповідність повинна забезпечувати, з одного боку, достатню аналітичність сформованої інформації, а з іншого, раціональне використання робочого часу працівників бухгалтерії на процес формування цієї інформації. Невеликі обсяги господарської діяльності суб'єктів малого підприємництва здебільшого зумовлюють їх вибір на користь спрощеної форми бухгалтерського обліку.

Отже, спрощена форма обліку в деякій мірі викриває реальні показники розвитку малого підприємництва в сторону їх зменшення, це створює для суб'єктів малого бізнесу реальну можливість вести справи в більш вільному режимі. Відповідно в більш сприятливих умовах праці може спостерігатись підвищення рентабельності, що сприятиме додатковому залученню капіталу і зростання доходів.

І, все ж таки, не зважаючи на попередні наукові дослідження питання щодо створення та розробки ефективної облікової політики суб'єктів малого підприємництва, дана тема залишається актуальною й надалі, оскільки потребує вдосконалення багатьох її аспектів із законодавчої точки зору.

Устимчук Э. С.,

3 курс, экономический факультет

Харьковский национальный университет им. В.Н. Каразина

КАЛЬКУЛИРОВАНИЕ ЗАТРАТ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ МЕТОДА «ДИРЕКТ-КОСТИНГ»

Изучение практики учета затрат на предприятиях Украины, свидетельствует о том, что не всегда применяемый метод учета затрат удовлетворяет условиям управления затратами в рыночных условиях. В настоящее время появляется потребность в комплексной системе управления затратами, которая соединяла бы планирование, учет, контроль и анализ себестоимости продукции. В этих условиях, задача калькулирования — рассчитать такую себестоимость, которая могла более наглядно продемонстрировать влияние затрат на

получаемую прибыль. Исходя из этого, нужно организовать производство так, чтобы обеспечить наиболее приемлемый уровень себестоимости и возможность её постоянного снижения.

Для углубленного анализа себестоимости и поиска путей снижения издержек, большое значение имеет распределение постоянных расходов по видам продукции и местам возникновения затрат. Неправильное распределение постоянных расходов может привести к ошибкам в ассортиментной политике предприятия, т.е. оно будет вынуждено продавать большие количества тех видов продукции, которые требуют больших постоянных затрат, и снять с производства убыточные виды продукции, хотя их убыточность может быть вызвана тем, что на эту продукцию искусственно распределено большее количество постоянных затрат, чем она на самом деле поглощает.

Основная идея системы «директ-костинг» состоит в определении себестоимости только на основе переменных затрат, т.е. затрат, размер которых зависит от объема производства. При этом, только переменные затраты распределяются по видам продукции и включаются в оценку товарных запасов. Постоянные затраты, т.е. те, которые не зависят от объема выпуска, рассматривают как текущие затраты отчетного периода и отражают на счете 79 «Финансовые результаты» за тот период, когда они произошли. Основным результирующим показателем при этом является маржинальная прибыль (разница между выручкой без НДС и суммой переменных затрат). Сегодня «директ-костинг» применяется в нескольких вариантах:

- простой «директ-костинг» (калькулирование только по переменным затратам);

- развитой «директ-костинг» (калькулирование по переменным затратам, в которые входят прямые затраты и переменные косвенные затраты);

- система учета затрат в зависимости от загрузки производственных мощностей (в калькулирование включаются все переменные затраты и часть постоянных, которая определяется в соответствии с коэффициентом использования производственных мощностей). Метод «директ-костинга» отталкивается от отсутствия непосредственного отношения постоянных затрат к выпуску продукции: предприятия несут их в любом случае, независимо от того, производится что-то или нет.

Очевидно, что украинские стандарты бухгалтерского учета регулируют учет производственной себестоимости продукции методом полного распределения затрат, но это не мешает многим

компаниям во всем мире вести свой внутренний учет в формате прямых переменных затрат. При этом следует отметить, что в производственную себестоимость по П(с)БУ №16, включаются не только прямые расходы, да и не все прямые затраты на производство продукции являются переменными. Поэтому современный бухгалтерский учет не в полной мере соответствует системе «директ-костинг». Эта система в полной мере может быть реализована только в системе управленческого учета.

К преимуществам системы «директ-костинг» относится:

1. Разделение учета постоянных и переменных затрат позволяет контролировать статьи переменных затрат на основе их соотношения с каждой единицей продукции, а статьи постоянных затрат — на основе учета их фактической величины за отчетный период.

2. Возможность определять наиболее рентабельную продукцию по её маржинальной прибыли; рассчитывать порог рентабельности.

3. Метод прямых переменных затрат более точно описывает процессы, происходящие на предприятии.

4. Метод прямых переменных затрат устраняет влияние изменений стоимости запасов на прибыль, что делает оценку динамики прибыли более адекватной.

5. Информация для принятия большинства управленческих решений и оперативных расчетов будет возможной и обоснованной только при условии четкого выделения переменных и постоянных затрат.

К недостаткам системы «директ-костинг» можно отнести то, что иногда использование этого метода может быть затруднено, т.к. в разных условиях одни и те же затраты ведут себя по-разному и сложно четко разграничить постоянные и переменные затраты. Кроме того, ведение учета по сокращенной номенклатуре статей не соответствует требованиям бухгалтерской отчетности.

Таким образом, важнейшим условием применения «директ-костинга» в Украине является формирование стабильной рыночной экономики, что повлечет за собой изменение требований к бухгалтерскому учету, прежде всего в направлении повышения его оперативности, гибкости и аналитичности предоставляемой информации. Сами концепции мало полезны в ответе на вопрос: как общую сумму затрат разнести на отдельные изделия, но они дают возможность применения любого систематического метода с целью проведения анализа для принятия решений. Именно поэтому предприятия идут на дополнительные расходы и ведут учет себестоимости продукции двумя методами.

Федоренко М. М.,
магістрантка економічного факультету
спеціальності «Облік і аудит»
Харківський національний аграрний
університет ім. В. В. Докучаєва.

КОНЦЕПЦІЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ КАПІТАЛУ І ВИЗНАЧЕННЯ ПРИБУТКУ В ВІТЧИЗНЯНІЙ СИСТЕМІ ОБЛІКУ

Актуальність теми. Тривалий час в вітчизняній системі обліку домінувало поняття «прибуток», яке відображало діяльність, як сукупність процесів розширеного відтворення відповідно до теорії додаткової вартості. Зарубіжна ж система обліку пов'язує поняття «прибуток» з точки зору ефективності використання вкладеного власником капіталу, максимізації ринкової вартості підприємства (концепція збереження фінансового капіталу). При цьому прибуток трактується як складова власного капіталу, тобто його приріст протягом певного часу; виробничі ресурси розглядаються не за їх місцем у процесі розширеного відтворення, а за строком повернення вкладених у них коштів (необоротні й оборотні); сама діяльність — не як сукупність процесів розширеного відтворення, а як витрачання вкладеного капіталу (власного й залученого) з метою його збільшення.

Необхідність розгляду цієї концепції в українській обліковій системі зумовлена розширенням форм власності, при яких власник є одним з головних споживачів інформації в ролі зацікавленої сторони. Особливої актуальності питання набуває в аграрному секторі з точки зору оцінки всіх частин ресурсної вартості як джерела прибутку.

Мета та задачі дослідження. Доведення доцільності і пріоритетності застосування концепції збереження фінансового капіталу в вітчизняній системі обліково-аналітичної роботи.

Основний зміст. Концепція збереження капіталу забезпечує зв'язок між концепціями капіталу і концепціями прибутку, оскільки надає відправну точку для виміру прибутку; вона є передумовою для розмежування прибутковості капіталу підприємства і повернення його капіталу; тільки надходження активів, що перевищують суми, необхідні для збереження капіталу, може вважатися прибутком і, відповідно, прибутковістю капіталу. Таким чином, прибуток є залишковою сумою після вирахування витрат (що включає коригування збереження капіталу в разі необхіднос-

ті) з доходу. Якщо витрати перевищують дохід, залишкова сума є чистим збитком. Згідно МСБО концепція збереження капіталу розглядається з точки зору фізичного та фінансового капіталу.

Згідно з цією концепцією фізичного капіталу прибуток заробляється, тільки якщо фізична виробнича потужність підприємства (ресурси чи кошти, необхідні для досягнення такої потужності) на кінець періоду перевищує фізичну виробничу потужність на початок періоду після вилучення виплат власникам та внесків власників протягом цього періоду.

За концепції фінансового капіталу прибуток заробляється, тільки якщо фінансова (або грошова) сума чистих активів на кінець періоду перевищує фінансову суму чистих активів на початок періоду після вилучення будь-яких виплат власникам або внесків власників протягом цього періоду. Збереження фінансового капіталу може вимірюватися або в номінальних грошових одиницях, або в одиницях постійної купівельної спроможності.

Нинішня економічна теорія доводить, що головною метою діяльності підприємства є максимізації його ринкової вартості, оскільки саме така ціль найповніше відображає як інтереси власників та акціонерів, так і держави в цілому. Саме тому вважаємо за доречним при визначенні кінцевого фінансового результату користуватись основами концепції фінансового капіталу.

Реалізація даної концепції в Україні є проблематичною через: невідповідність оцінки капіталу його ринковій вартості; необхідна перебудова менталітету, який не асоціює витрати з капіталом, необхідним на їх формування. Крім цього в аграрній сфері досі залишається питання оцінки землі як фактора виробництва і, одночасно, як об'єкта власності.

Розвиток вітчизняної методології проведення аналізу на основі розрахунку показників рентабельності власного, інвестованого капіталу, показників фінансової незалежності і ризику, виробничого та фінансового лівериджу дає можливість проведення комплексної оцінки фінансового стану підприємства, включаючи умови максимізації прибутку і оптимізації структури капіталу.

Висновки. Сформована система фінансового обліку в Україні в цілому і на сільськогосподарських підприємствах зокрема не відповідає потребам власників і потенційних інвесторів. Виникає необхідність посилити вимоги до змістовності (релевантності) бухгалтерської інформації з метою удосконалення інформаційного потоку.

ОБЛІК ПРОДАЖУ ТОВАРІВ ЗІ ЗНИЖКАМИ

У сучасній торгівлі великі супермаркети й інші підприємства роздрібної та оптової торгівлі зі значним вибором товарів все частіше звертаються до такого методу залучення покупців, як надання різних торгових знижок. Застосування такого маркетингового інструменту дає можливість отримувати додатковий прибуток за рахунок збільшення товарообороту.

Питання відображення знижок у бухгалтерському обліку досліджували такі вчені-економісти, як Ф.Ф. Бутинець, Л. Н. Котенко, Н. В. Манжос, Н. М. Малюга.

Тому актуальним є розкриття поняття та видів торгових знижок, висвітлення порядку відображення операцій з продажу товарів зі знижками у бухгалтерському обліку з метою обґрунтування важливості облікової інформації про використання торгових знижок для прийняття управлінських рішень.

Знижка — умова операції купівлі-продажу, при якій відбувається зменшення вартості продажу товару.

Знижки надаються з метою:

- зміцнення зв'язків із покупцями;
- активізації продаж;
- регулювання надходження замовлень протягом року;
- диференціації цін.

Розмір знижок залежить від характеру угоди, умов постачання і платежу, взаємин з покупцем і від кон'юнктури ринку в момент підписання угоди і встановлюються, як правило, у відсотках до ціни товару, або до вартості покупки. У практиці, особливо міжнародній, використовується близько 20 різних видів знижок, але будь-які стандарти щодо їх класифікації відсутні.

Основні види знижок:

Знижка-сконто — знижка, яка надається при оплаті готівкою або до настання строку платежу. Найбільш поширені в багатьох галузях знижки за сплату готівкою. Перевагою такої знижки є те, що вони дозволяють підвищити ліквідність у фірми-продавця і відповідно знизити витрати завдяки прискоренню оборотності засобів.

Кількісна (оптова) знижка — зниження ціни за купівлю великих партій товару. Перевага такої знижки в тому, що при продажу товарів великими партіями знижуються витрати на збут, відповідно знижується і собівартість товарів, що продаються.

Спеціальна (персоніфікована) знижка надається певній категорії покупців, якими безпосередньо зацікавлені продавці. Тобто знижки на пробні партії і замовлення, що мають на меті зацікавити покупця, і знижки за тривалість відносин.

Сезонна знижка надається покупцеві за купівлю несезонного товару або в період сезонного розпродажу. Це може бути пропозиція післясезонних чи передсезонних знижок як цінові переваги для покупців, готових придбати товар в несезонний час, тобто в період відсутності основного попиту на них. Такі знижки дозволяють підприємству здійснювати управління продажами протягом усього року.

Бонусна знижка надається постійним покупцям, якщо вони за певний період часу купують обумовлену кількість товару.

Експортні знижки надаються продавцями при продажу товарів іноземним покупцям понад ті знижки, що діють для покупців внутрішнього ринку. Метою таких знижок є підвищення конкурентноздатності того чи іншого товару на зовнішньому ринку.

Передсвяткові знижки надаються покупцям у випадку закупівлі товарів у передсвяткові та святкові дні.

Інформування покупців про надані знижки може відбуватися як безпосередньо в пунктах продажу через продавців або вивіски всередині приміщення, так і за допомогою спеціальних щитів або засобів масової інформації.

Рішення підприємства про використання в своїй діяльності системи знижок повинно бути оформлене відповідним положенням або наказом із визначенням в ньому умов надання знижки, розміру (проценту) такої знижки, періоду дії знижок, назви товарів або групи товарів, до яких будуть застосовані знижки. Цей документ є обґрунтуванням для відображення знижок в обліку.

З метою обліку всі види знижок можна поділити на знижки, які надаються після дати реалізації товару та знижки, які надаються в момент реалізації товару. До перших відноситься знижка-сконто, яка, як правило, застосовується на підприємствах оптової торгівлі.

Сума знижок, які надаються покупцям після дати реалізації товарів (з урахуванням ПДВ), відображається в обліку у складі інших вирахувань з доходу і обліковується на окремому субрахунку 704 «Вирахування з доходу». А оскільки підприємство само-

стіжно приймає рішення щодо ведення аналітичного обліку та відкриття рахунків третього і нижчих порядків, доречно ввести рахунок третього порядку 7041 «Вирахування наданих знижок з доходу» з метою деталізації інформації. За допомогою цього аналітичного рахунку можна виділити з інших вирахувань з доходу торговельного підприємства суму наданих знижок. Це полегшить проведення поглибленого аналізу доцільності застосування вибраного виду знижок для стимулювання збуту, що сприятиме прийняттю ефективніших управлінських рішень.

До знижок, які надаються в момент реалізації товару належать кількісні, святкові та передсвяткові знижки, які надаються в роздрібних підприємствах.

В підприємствах роздрібною торгівлі при реалізації товарів зі знижками їх розмір окремо фіксується в касових чеках і щоденному звіті. Також, у зазначених документах окремо виділяється вартість проданих товарів у роздрібних цінах без обліку наданих знижок, а також фактичний виторг — від реалізації товарів з урахуванням знижок.

Оскільки в бухгалтерському обліку при передачі товарів у роздрібну торгову мережу на них була нарахована торгова націнка, то і при їхній реалізації повинна бути списана така сама торгова націнка, чим забезпечиться обчислення правильної суми собівартості реалізованих товарів і залишку торгової націнки. Списання наданої знижки в обліку відобразиться записом по дебету рахунку 285 «Торгова націнка» та по кредиту рахунку 282 «Товари в торгівлі». Ніяких перерахунків і коригувань у зв'язку з наданням знижки робити не потрібно. Отже, розрахунки потрібно робити у відповідності до п.16 П(С)БО 9 «Запаси», затвердженого наказом Мінфіну України від 20.10.99р. № 246, без обліку наданих знижок. Надані знижки повинні враховуватися тільки при зменшенні доходу від реалізації і відображенні валових доходів. Тобто роздрібна ціна товару не змінюється і суми знижок не впливають на середній відсоток торгових націнок і собівартість реалізованих товарів.

СЕКЦІЯ 2

«ОБЛІК В БАНКАХ І БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВАХ»

Буткевич О. В.,
*Викладач кафедри обліку і аудиту
економічного факультету
Кіровоградський інститут комерції*

РЕАЛІЗАЦІЯ ФУНКЦІЙ КОНТРОЛЮ В СИСТЕМІ БАНКІВСЬКОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Діяльність комерційних банків в усьому світі регулюється з боку держави за допомогою непрямих методів — встановлення мінімального розміру статутного капіталу, обов'язкових нормативів, банківського нагляду. Це є необхідним з позиції загальної стабільності всієї банківської системи та регулювання грошово-кредитного механізму певної країни. Зважаючи на це, існує традиційний підхід до розмежування контролю діяльності банку на зовнішній і внутрішній. При всій важливості, необхідності і значущості зовнішнього контролю рівень і якість управління банківською діяльністю визначає внутрішній контроль та ефективна організація його системи.

Створення і побудова системи внутрішнього контролю набуває дедалі більшої актуальності у зв'язку із дією «Положення про організацію внутрішнього аудиту в комерційних банках України». У його загальній частині зазначено, що на службу внутрішнього аудиту покладається перевірка і оцінка адекватності і ефективності системи внутрішнього контролю та якості виконання призначених обов'язків співробітниками банку. Актуальність проблеми створення системи внутрішньобанківського контролю обумовлюється також вимогами і принципами Базельського комітету з питань банківського нагляду і регулювання, рекомендації якого враховують усі світові банки. Зокрема, один із принципів цього комітету регламентує, що органи банківського нагляду повинні впевнитись у наявності системи внутрішнього контролю, яка має відповідати характеру і масштабу операцій відповідного банку.

Необхідність і роль контролю в управлінні діяльністю банку підкреслюється в теоретичних роботах багатьма авторами. Відомий теоретик у галузі банківського менеджменту П. С. Роуз зазначає, що «... банківська установа повинна знаходитись у по-

стійному пошуку нових можливостей подальшого росту, підвищення прибутковості та більш ефективного планування і контролю». Російський вчений В. В. Кисельов підкреслює: «... якість менеджменту в значній мірі визначається рівнем організації контролю за реалізацією всіх його функцій. Контроль за діяльністю банку як найважливіша функція менеджменту здійснюється банківськими менеджерами у відповідності з їх повноваженнями».

Багато уваги питанням банківського контролю приділяють українські вчені та спеціалісти — практики. Так, О.Д. Заруба пише: «Великого значення набуває вміння банківських спеціалістів вибирати найраціональніші менеджментські рішення, робити тактичні і стратегічні прогнози, здійснювати постійний контроль за дотриманням законодавчих норм в проведенні банківських операцій, а також шляхами й формами досягнення стабільного прибутку». Автори В. М. Попович, А. І. Степаненко в своїй роботі пишуть: «... аналітичний внутрішній банківський контроль необхідно розглядати як систему управління факторами ризику, а також як інструмент прогнозування і здійснення ефективної кредитної політики банку».

Аналіз наявних наукових публікацій з питань управління банківською справою свідчить, що основна увага науковців і практиків приділяється розгляду питань контролю з позиції окремих операцій чи напрямків банківської діяльності. Разом з тим питання контролю як функції менеджменту залишається малодослідженими і включають цілу низку проблем, серед яких — проблема побудови, організації і пошуку форм реалізації контролю в системі менеджменту банку.

Для ефективної організації і практичної реалізації контрольного процесу згідно з децентралізацією форми контролюючого процесу необхідним є вирішення таких завдань:

- розробка розвиненої системи стандартів (цільових показників) по напрямках діяльності і окремих господарських операціях;
- конкретизація етапів процесу контролю по окремих об'єктах управління;
- встановлення масштабу припустимих відхилень по об'єктах контролю;
- призначення відповідальних виконавців, яким делегується функція контролю;
- визначення обсягу контрольної інформації, що підлягає обміну між структурними підрозділами;
- визначення обсягу інформації, щ в узагальненому вигляді спрямовується на вищий рівень управління.

Розглянута проблема та шляхи її розв'язання потребують подальшого дослідження у напрямку визначення оптимального співвідношення внутрішнього контролю банку, розмежування їх завдань, узгодження із зовнішнім банківським наглядом і регулюванням.

Гагаріна С. А.,
аспірантка кафедри банківської справи
Київський національний
торговельно-економічний університет

ВАРІАНТИ ВЕДЕННЯ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ В БАНКАХ

При формуванні дієвої інформаційної бази для задоволення внутрішніх потреб банку особливої актуальності набувають питання вибору моделі управлінського обліку, розробки Плану внутрішніх рахунків, формування пакета первинних документів. Можливі наступні варіанти ведення управлінського обліку в банках:

на внутрішніх рахунках 8-го класу «Управлінський облік»
Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України;
введення необов'язкових параметрів аналітичного обліку у фінансовий облік;
позасистемно.

Застосування першого варіанта передбачає формування системи внутрішніх рахунків. У разі вибору моделі обліку повних доходів та витрат банку може бути запропоновано таку структуру номера рахунка:

1 2 3 4
AAAA.

1 цифра приймає значення «8», так як облік здійснюється за 8-им класом «Управлінський облік».

2 цифра характеризує належність структурного підрозділу банку до центру витрат або центру прибутку і приймає наступні значення:

«0» — центр прибутку,
«1» — центр підтримки бізнесу,
«2» — центр обслуговування та забезпечення діяльності бізнесу,
«3» — центр загального управління,
«9» — контррахунки.

3 цифра надає характеристику в розрізі центрів (наприклад, центри обслуговування та забезпечення діяльності бізнесу: «1» —

господарський відділ, «2» — юридичний відділ, «3» — відділ безпеки, «4» — відділ інформаційно-технологічного забезпечення тощо).

4 цифра рахунку управлінського обліку може приймати наступні значення: «0» — результат діяльності, «1» — собівартість, «2» — внутрішні трансфертні витрати, «3» — прямі витрати, «4» — внутрішні трансфертні доходи, «5» — прямі доходи.

Витрати юридичного відділу за такою системою внутрішніх рахунків мають обліковуватися на рахунку 8223, відділу безпеки — на рахунку 8233.

Виходячи з внутрішніх потреб банку, аналітичний облік ведеться в розрізі банківських продуктів, категорій клієнтів, видів доходів та витрат тощо.

Доцільно розробити внутрішньобанківське Положення про порядок ведення управлінського обліку в банку, в якому навести методичні аспекти управлінського обліку, систему внутрішніх рахунків, їх кореспонденцію.

Підвищенню ефективності системи управлінського обліку в банку сприяє її автоматизація: шляхом адаптації програмного продукту, що вже використовується банком для проведення обліку банківських операцій, чи розробки спеціалізованих програмних продуктів власними силами або на замовлення.

Гербиш Л. А.,

кафедра банківської справи, викладач

Київський національний торговельно-економічний університет

СТАНДАРТИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ЯК ВИХІДНА МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА ПОБУДОВИ ФІНАНСОВОГО ОБЛІКУ ОПЕРАЦІЙ З ІПОТЕЧНОГО КРЕДИТУВАННЯ

В силу об'єктивних інтеграційних процесів в розвитку світового господарства, міжнародні стандарти обліку набувають все більшого значення як найзручніший засіб спілкування між економічними суб'єктами різних країн. МСБО забезпечують порівнянність бухгалтерської документації між компаніями у всесвітньому масштабі, будучи основною умовою доступності інформації як для внутрішніх, так і для зовнішніх користувачів. Іншими словами застосування міжнародних стандартів бухгалтерського обліку в банківській системі забезпечує взаєморозу-

міння між банком і його вітчизняними та зарубіжними партнерами. Розробка загальних принципів обліку і звітності пов'язана передусім із глобалізацією економічних процесів та інформаційних технологій, а також з розвитком всесвітнього ринку інвестицій.

На фоні цих процесів та в міру розвитку іпотечного кредитування в Україні в банківській системі виникла потреба щодо впровадження єдиних стандартів бухгалтерського обліку та звітності і за цим видом операцій. Адже іпотечне кредитування являє собою переважно вкладання коштів банку на довгостроковий період, що вимагає в свою чергу залучення ресурсів на відповідний термін. На сьогоднішній день банки надають іпотечні кредити переважно за рахунок запозичених ресурсів, які дорожчі від залучених, що викликає високий рівень процентних ставок за такими кредитами. Як відомо, в розвинених країнах іпотечне кредитування розвивається переважно за рахунок залучення більш дешевих ресурсів на добровільній основі і це сприяє більш низькому рівню відсотків та отриманню банками вищих доходів. Саме цього прагнуть і банки України. Але інвестори не будуть надавати банкам вільні ресурси до того часу, поки не буде досягнуто повної прозорості звітності за тими операціями, в які в подальшому будуть вкладені їхні кошти. Тобто, перед тим як вкладати свої кошти, інвестор повинен детально проаналізувати напрямки їх використання, період повернення тощо. В цьому контексті перед банками стоїть завдання щодо ведення бухгалтерського обліку операцій з іпотечного кредитування та складання звітності за ними в такому вигляді, який дозволить користувачеві з будь-якої країни зрозуміти їх забезпечити їх інформаційні потреби. Саме цим і викликається потреба щодо використання МСБО в бухгалтерському обліку та звітності за іпотечними кредитами банків.

Проведений нами аналіз міжнародних та національних стандартів бухгалтерського обліку показав, що на сьогодні не існує окремо розроблених стандартів, які б регламентували облік банківських операцій з іпотечного кредитування, але разом з тим він повинен базуватися на наступних:

міжнародних стандартах: МСБО 1 «Розкриття облікової політики», МСБО 13 «Подання поточних активів та поточних зобов'язань», МСБО 18 «Дохід», МСБО 30 «Розкриття інформації у фінансових звітах банків та подібних фінансових установ», МСБО 32 «Фінансові інструменти: розкриття та подання», МСБО 37 «Забезпечення, непередбачені зобов'язання і непередбачені активи»;

національних положеннях (стандартах): П(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», П(С)БО 2 «Баланс», П(С)БО 3 «Звіт про фінансові результати», П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», П(С)БО 15 «Доходи», П(С)БО 20 «Консолідована фінансова звітність».

Найважливішого значення серед міжнародних стандартів бухгалтерського обліку для банків набуває МСБО 30 «Розкриття інформації у фінансових звітах банків та подібних фінансових установ». Згідно даного МСБО 30 позики клієнтам, а, отже, й іпотечні кредити, є для банку активами і інформація щодо них повинна розкриватись у балансі. Найбільш корисним підходом до класифікації активів даний стандарт визнає їх групування «за характером та приблизним порядком їхньої ліквідності; це може у широкому розумінні, дорівнювати групуванню згідно з строками їх погашення.».

Щодо розкриття інформації про активи у фінансових звітах, то згідно з МСБО 30 «банку слід розкривати аналіз активів та зобов'язань через групування їх за строками погашення, виходячи з періоду, який на дату балансу залишився до дати погашення згідно з контрактом. Відповідність або контрольована невідповідність строків погашення та ставок відсотків активів строкам погашення і ставкам відсотка зобов'язань є основоположною для керівництва банку».

Таким чином, МСБО визначають загальні підходи щодо відображення банківських операцій у фінансовій звітності, але вони мають лише рекомендаційний характер для різних країн. Випуск фінансових звітів у конкретній країні регулюють місцеві положення. Саме з цією метою в Україні створені національні положення (стандарт) бухгалтерського обліку.

Безпосередньо для обліку операцій з іпотечного кредитування необхідно застосовувати Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість», затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 8 жовтня 1999 року № 237. Це Положення (стандарт) визначає методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про дебіторську заборгованість та її розкриття у фінансовій звітності. Його норми застосовуються підприємствами, організаціями та іншими юридичними особами незалежно від форм власності (крім бюджетних установ). Це положення (стандарт) застосовується з урахуванням особливостей оцінки та розкриття інформації щодо дебіторської заборгованості, встановлених іншими положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку.

Слід зазначити, що заборгованість за іпотечними кредитами, які надані банками своїм клієнтам, є для банків дебіторською заборгованістю. Згідно Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» використовують наступні терміни з іпотечного кредитування, які покладено в основу їх бухгалтерського обліку (табл.).

Таблиця. Термінологічна основа з іпотечного кредитування, яка покладена в основу їх бухгалтерського обліку згідно П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість»

Назва терміну	Визначення
Безнадійна заборгованість з наданих іпотечних кредитів	поточна заборгованість з наданих іпотечних кредитів, щодо якої існує впевненість про її неповернення боржником або за якою минув строк позовної давності
Позичальники	юридичні та фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували банку певні суми грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів
Заборгованість за наданими іпотечними кредитами	сума заборгованості позичальників банку на певну дату
Довгострокова заборгованість з наданих іпотечних кредитів	сума заборгованості з наданих іпотечних кредитів, яка не виникає в ході нормального операційного циклу та буде погашена після дванадцяти місяців з дати балансу
Поточна заборгованість з наданих іпотечних кредитів	сума заборгованості з наданих іпотечних кредитів, яка виникає в ході нормального операційного циклу або буде погашена протягом дванадцяти місяців з дати балансу
Сумнівний борг	поточна заборгованість з наданих іпотечних кредитів, щодо якої існує невпевненість її погашення боржником
Чиста вартість заборгованості з наданих іпотечних кредитів	сума поточної заборгованості з наданих іпотечних кредитів з вирахуванням резерву сумнівних боргів

Заборгованість з наданих іпотечних кредитів визнається активом, якщо існує ймовірність отримання банком майбутніх економічних вигод та може бути достовірно визначена її сума. Поточна заборгованість з наданих іпотечних кредитів визнається активом одночасно з визнанням доходу від їх надання та оцінюється за

первісною вартістю. Поточна дебіторська заборгованість з наданих іпотечних кредитів включається до підсумку балансу за чистою вартістю. Для визначення чистої вартості на дату балансу обчислюється величина резерву сумнівних боргів.

Величина резерву сумнівних боргів визначається на основі класифікації заборгованості з кредитних операцій згідно Положення «Про порядок формування і використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків», затвердженого постановою Правління НБУ від 6.07.00р. №279 з подальшими змінами та доповненнями. Нарахування суми резерву сумнівних боргів за звітний період відображається у звіті про прибутки та збитки у складі витрат на безнадійні та сумнівні борги. Виключення безнадійної заборгованості за наданими іпотечними кредитами з активів здійснюється з одночасним зменшенням величини резерву сумнівних боргів.

У плані рахунків бухгалтерського обліку банків сформовано згідно наведених визначень відповідні рахунки з обліку заборгованості за наданими кредитами, простроченої та сумнівної заборгованості, а також резервів сумнівних боргів за наданими кредитами. Кожному виду заборгованості в Плані рахунків відповідають окремі рахунки з обліку відповідного виду заборгованості.

Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про доходи від надання іпотечних кредитів банками та її розкриття у фінансовій звітності визначаються П(С)БО 15 «Доходи».

Згідно П(С)БО 15 «Доходи» проценти — це плата за використання грошових коштів, що заборговані банку. Дохід, який виникає в результаті використання активів банку у вигляді кредитів, визнається в бухгалтерському обліку у вигляді процентів, якщо:

ймовірне надходження економічних вигод, пов'язаних з такою операцією;

дохід може бути достовірно оцінений.

Дохід у вигляді процентів визнається у тому звітному періоді, до якого належать такі проценти, виходячи з бази їх нарахування та строку користування відповідними активами. Доходи за іпотечними кредитними операціями відображаються в бухгалтерському обліку в сумі справедливої вартості активів, що отримані або підлягають отриманню. У примітках до фінансової звітності розкривається інформація про облікову політику щодо визнання доходів за наданими іпотечними кредитами та наводиться розподіл доходів за кожною групою наданих кредитів.

Таким чином, на сьогодні не існує конкретних міжнародних чи національних стандартів бухгалтерського обліку, які б стосувалися операцій банку з іпотечного кредитування, але разом з тим бухгалтерський облік цих операцій повинен базуватись на вже існуючих стандартах, які визначають загальні підходи щодо обліку та відображення в звітності банківських операцій.

Рябінкіна Т. С.,
5 курс, обліково-економічний факультет
Київський національний економічний університет

ОСОБЛИВОСТІ АНАЛІЗУ СКЛАДУ КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЮДЖЕТНОЇ УСТАНОВИ

Інтелектуальний потенціал України — надійне джерело кадрового забезпечення державної служби. Важливою частиною цього потенціалу є державні службовці, а також фахівці підприємств, установ і організацій, які мають досвід організаційної роботи та набули відповідних знань під час навчання. Основними шляхами визначення якісного складу державних службовців є систематичний аналіз статистичних даних, звітних матеріалів Міністерства та місцевих органів виконавчої влади, соціологічні опитування, а також аналіз результатів роботи фахівців науки, культури, освіти, охорони здоров'я.

Ефективне функціонування будь-якої організації визначається насамперед ступенем розвитку її персоналу. Розвиток персоналу — це системно організований процес безперервного професійного навчання працівників для підготовки їх до виконання нових виробничих функцій, професійно-кваліфікаційного просування, формування резерву керівників та вдосконалення соціальної структури персоналу. Розвиток персоналу забезпечується заходами з виробничої адаптації персоналу, оцінювання кадрів для здійснення атестації кадрів, планування професійної кар'єри робітників і фахівців, стимулювання розвитку персоналу тощо.

Посилення інтелектуального забезпечення економічних та соціальних реформ досягається шляхом залучення до державної служби фахівців вищої кваліфікації, передусім для середньої ланки державного апарату. Ця робота повинна проводитися на

основі постійного аналізу фактичного складу державних службовців, прогнозування кількісних та якісних змін у суспільно-політичному та економічному житті, у законодавстві та викликаного у зв'язку з цим оновленням функцій державних органів.

Передумовою кадрового забезпечення державної служби є створення резерву заміщення посад державних службовців усіх категорій для просування їх по службі, цілеспрямована робота з кадровим резервом.

Зміцнення і послідовне поліпшення кадрового потенціалу державної служби вимагає створення єдиної цілеспрямованої державної системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців, а в основу кадрового забезпечення мають бути покладені принципи демократичного добору, просування по службі за діловими якостями, постійного навчання державних службовців, заохочення їх до службової кар'єри, систематичного оновлення кадрів та здійснення контролю за їх діяльністю. Організація цієї роботи повинна ґрунтуватися на чітко визначеній теоретичній та науково-методичній базі.

Працівники, підвищуючи свій рівень кваліфікації чи опановуючи нову професію або спеціальність засвоєнням нових знань, умінь і навичок, одержують додаткові можливості для планування професійної кар'єри як в організації, так і за її межами. Навіть у випадку безробіття внаслідок звільнення з організації навчена особистість швидше знайде собі нову роботу, легше зможе організувати власну справу і в такий спосіб забезпечити працевлаштування інших громадян. Державна політика України в галузі освіти, навчання здійснюється відповідно до світових тенденцій розвитку освіти (освіти впродовж життя), до соціально-економічних, технологічних і соціокультурних змін.

Аналіз включає виявлення рівня забезпеченості установ працівниками та оцінку ефективності їх роботи, повноту використання робочого часу і раціонального використання фонду заробітної плати. Основні напрямки і послідовність проведення аналізу визначаються з врахуванням особливостей праці спеціалістів бюджетних і наукових установ, виходячи з чого застосовують різні показники з праці і оцінки їх зміни. Так, в силу особливостей організації праці, необхідності додержання територіального принципу в обслуговуванні населення, при вивченні штатів установи використовуються показники чисельності: фізичні особи і штатні оцінки (затверджені і зайняті). Показник «фізичні особи» характеризує чисельність працівників — спеціалістів певної сфери знань (профілю праці), зайнятих в бюджетних і наукових устано-

вах, з їх індивідуальними творчими здібностями і психофізичними можливостями. Показник «штатна одиниця» або посада визначає обсяг роботи працівника (фізичної особи) за встановленою тривалості робочого дня або робочого тижня.

З метою інтенсифікації праці службовців бюджетних і наукових установ застосовується також суміщення професій і функцій суть якого в виконанні працівником поряд з основною допоміжною роботи за другою професією протягом встановленого законом тривалості робочого дня. Застосування такої форми організації праці забезпечує надання послуг населенню в обсязі з меншою чисельністю працівників та економію коштів по оплаті праці, використання якої відкриває додаткові можливості стимулювання покращення якості обслуговування. Під час аналізу важливо встановити масштаби розповсюдження сумісництва і суміщення посад, його змін і дотримання умов його ефективної роботи. Головні задачі аналізу трудових ресурсів зводяться до вивчення оцінки додержання установою ліміту чисельності працівників, нормативів і виконання плану по іншим трудовим показникам, виявленню факторів і конкретних причин відхилень фактичних показників від встановлених нормативів. Важливим завданням аналізу є також оцінка складу працівників, ефективності праці і її оплати.

Рівень кадрів будь-якої організації залежить в першу чергу від кваліфікації та працездатності особи. Згідно Закону України про державну службу, прийняття на державну службу здійснюється на конкурсній основі.

Відповідно до положення про порядок проведення конкурсу на заміщення вакантних посад державних службовців, за рішенням комісії до участі в конкурсі допускаються особи, які відповідають умовам конкурсу, а зайняти вакантну посаду можуть лише ті особи, які успішно пройшли конкурс, тобто відповідають всім вимогам, щодо прийняття на державну службу.

У зв'язку зі змінами в суспільно — політичному житті, які відбуваються останнім часом в Україні можна зробити висновок, що саме від кваліфікації, знань, вмінь та навичок кожного окремого спеціаліста залежить майбутнє нашої країни

Звертаючись до зарубіжного досвіду, слід зауважити, що професійний рівень фахівців за останні роки набагато підвищився. Ними є психологи, соціологи, економісти, фахівці в галузі трудових відносин, методів навчання та оцінки персоналу, консультанти з планування кар'єри, фахівці з організаційного планування тощо.

Налагодження міжнародного співробітництва зумовлює необхідність створення та запровадження довгострокової програми міжнародного співробітництва з підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців України, запрошення іноземних фахівців для участі в навчанні державних службовців, забезпечення направлення для вдосконалення фахової підготовки слухачів і викладачів системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців у іноземні держави; запровадження контрактної системи обміну педагогічними та науковими працівниками системи державної служби, створення спільних із іноземними державами центрів навчання державних службовців та підвищення їх кваліфікації, активізація вивчення міжнародного досвіду державного управління і навчання державних службовців шляхом ретельного відбору, перекладу та видання відповідної літератури; участь українських фахівців у міжнародних семінарах, конференціях, нарадах з питань кадрового забезпечення державної служби, сприяння представництву України у відповідних міжнародних організаціях; використання відповідно до законодавства різноманітних форм міжнародної допомоги.

**Шлепіна Ю. С.,
Свиридова Т. О.,**

*4 курс обліково-економічного факультету
Київський національний економічний університет*

ПОБУДОВА АНАЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ БАНКУ НА ПРИКЛАДІ ВАЛЮТНОГО ВІДДІЛУ

Про аналітичну систему банківських установ однозначно говорити не слід. Безумовно вона ґрунтується на даних бухгалтерського фінансового і управлінського обліку в банках. Втім, стверджувати про удосконалення тільки системи обліку недостатньо для створення ефективної системи управління банківською установою. Як облік, так і аналіз визначаються складовими частинами та функціями процесу управління в банках. Для розробки ефективної аналітичної системи, прийнятної для сучасних вимог банківського бізнесу, необхідно мати відповідні передумови: чітке і виважене керівництво процесом управління банком, налаго-

джену роботу фінансового банківського менеджменту, а також підрозділу аналізу діяльності банку і управління ризиками.

Завдання банківського аналізу — інформаційне і інтелектуальне забезпечення аналітичного процесу, розробка методології проведення різних видів аналізу банку, вивчення і застосування в оцінці діяльності банку нових методів і прийомів аналізу, перевірка на практичних результатах дієвості різних методик аналізу і вибір найбільш прийнятних для вітчизняної банківської системи.

Методи аналізу використовуються у багатьох підрозділах банку. Зокрема, це відділи маркетингових досліджень, відділи стратегічного і оперативного управління, відділ аудиту, кредитний відділ. Слід намагатися створити таку систему всередині банку, яка б пов'язувала всі перелічені відділи, а також складала базу економічних розрахунків. Ця система також повинна включити факти зовнішнього втручання експертів або аналітиків. Це значно скоротить витрати банку на проведення зовнішнього аналізу діяльності конкретного банку. Актуальність даної теми полягає у важливості вивчення зарубіжного досвіду створення подібних аналітичних систем, а також використання найкращих пропозицій щодо побудови таких систем в українських банках. За допомогою системи, яка б охоплювала всі банківські операції, а також внутрішньобанківське і зовнішньоринкове середовище, могла прогнозувати зміни цього середовища заздалегідь, можна сприяти розвитку банку і підвищенню прибутковості банківського бізнесу загалом.

Основними цілями дослідження є:

1. З'ясування ролі аналітичного підрозділу в банківській установі та його функцій.
2. Дослідження результатів аналізу показників діяльності на прикладі валютного відділу.
3. Обґрунтування необхідності розробки нових методів аналізу.

Система валютних відносин — важлива складова у структурі сучасної економіки. Складовими частинами національної валютної системи є такі її елементи, як національна валюта і ступінь її конвертованості, режим валютного курсу, стан валютної ліквідності країни, порядок використання резидентами міжнародних засобів обігу та платежу, регламентація міжнародних розрахунків, режим національного валютного ринку.

Постійно зростає роль статусу іноземної валюти, вдосконалюється порядок обігу з урахуванням необхідності забезпечення пріоритету обігу національної валюти і захисту її купівельної

платоспроможності. Врегульовуються інші чинники впливу на конвертованість національної валюти, як необхідної умови успішного включення країни до міжнародного поділу праці і міжнародної торгівлі. З метою захисту економічних інтересів держави в системі міжнародних економічних зв'язків.

Найбільш пріоритетними і доходними відділами банків є валютний та кредитний. На прикладі одного з відділень Промінвестбанку проведемо аналіз дохідності валютних операцій і розрахунки середньої ціни операції, що ілюструватиме процес створення ефективної аналітичної системи всередині банку. Проаналізуємо роботу саме валютного відділу. Зокрема, доходи філіалу з проведення міжнародних розрахунків і валютних операцій у 2004 році складають 955,6 тис.грн, що в 2,1 рази більше 2003 року (451,1 тис. грн). Водночас, витрати філіалу від проведення міжнародних розрахунків і здійснення валютних операцій у 2004 р.(без врахування процентних витрат) склали 100,4 тис.грн, що в 1,6 рази більше 2003 р (63,1 тис.грн). Отож, темпи зростання доходів випереджають темпи зростання витрат. Питома вага комісійних доходів від проведення валютних операцій у 2004 р. (955,6 тис. грн.) складає 21,2 % у загальній сумі комісійних доходів філіалу (4,5 млн. грн.).

Обсяг експортних розрахунків клієнтів філіалу у 2004 р. становив 7180,1 тис. дол. США, що на 135,41% більше 2003 р. (3051,7 тис. дол. США). Обсяг імпорتنих розрахунків клієнтів філіалу в 2004 р. становив 13010,3 тис. дол. США, що на 89,93 % більше попереднього року. Це свідчить про цілеспрямовану роботу філіалу по залученню клієнтів, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність.

Філія активно працює з фізичними особами — громадянами України, що отримують перекази в іноземній валюті із-за кордону. З цією метою на 1.01.05 р. фізичним особам відкрито 1084 рахунки, що на 25, 3% більше ніж на 1.01. 04 (865 рахунків).

Для зростання доходів банку пропонуємо:

І. активізувати роботу щодо збільшення обсягів операцій в іноземній валюті, операцій з купівлі — продажу банківських металів та нарощуванні мережі власних пунктів, що проводять валютно-обмінні операції з готівкою іноземною валютою;

ІІ. вжити заходи щодо нарощення комісійних доходів від здійснення послуг в іноземній валюті;

III. проведення роботи по залученню коштів фізичних осіб в іноземній валюті для відкриття довгострокових депозитних рахунків.

Оскільки проведення аналізу банківської діяльності потребує значних витрат, а найчастіше він здійснюється саме завдяки залученню допомоги ззовні, то доцільно на базі банку створити власну аналітичну систему. Для цього ми можемо відтворити взаємозв'язки між основними підрозділами банку, які використовують аналітичну інформацію і будують на її базі управлінські рішення. (Рис. 1)

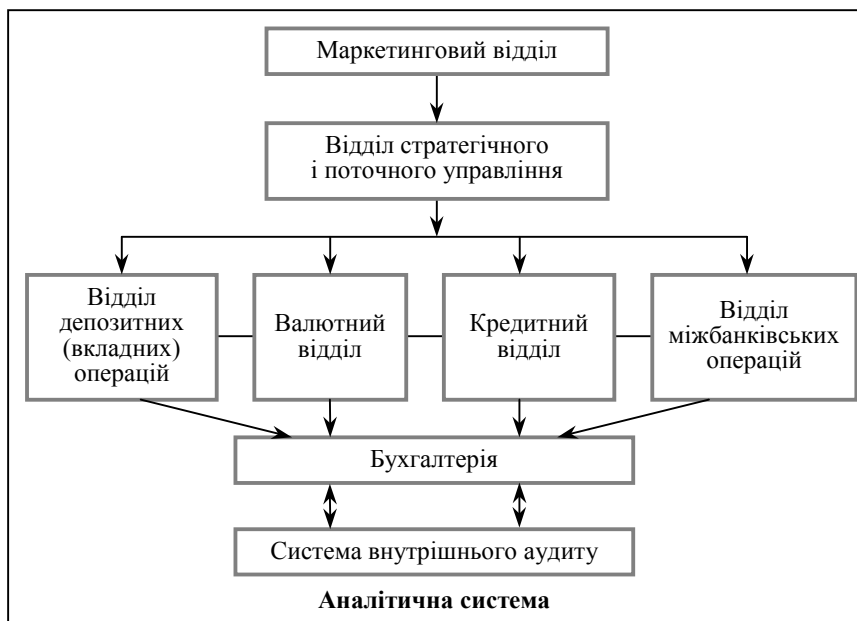

Рис. 1. Основні зв'язки аналітичної системи обліку

Необхідно зазначити, що валютний відділ повинен розробляти аналітичну інформацію, яка користувалася б попитом в усіх інших відділах банку. Також валютний відділ має розробити систему прогнозування ціни на багаточисельні послуги банку, що здійснюються в валюті. Для створення аналітичної системи доцільно вивчити роль валютного відділу. (Рис. 2).

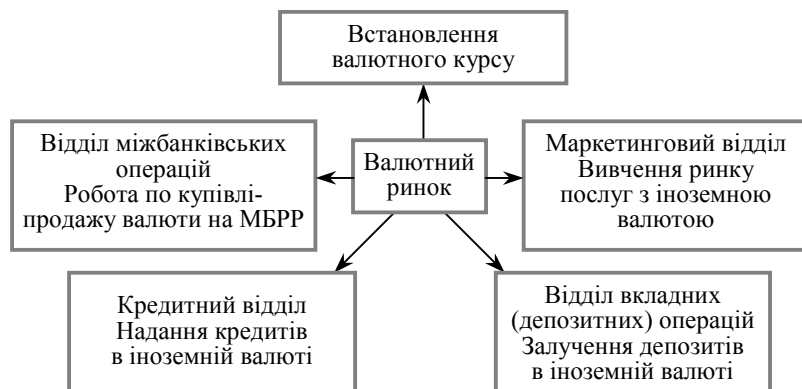

Рис. 2 Роль валютного відділу в аналітичній системі банку

Актуальність дослідження свідчить про те, що інформація щодо ведення валютних операцій банку займає велику питому вагу в забезпеченні ефективного функціонування аналітичної системи. Для подальшого дослідження необхідно використати нові методи аналізу та узагальнити отримані результати запропонованої методики.

Усенко В. М.,
5 курс, обліково-економічного факультету
Київський національний економічний університет

РОЛЬ БАНКІВ В АКТИВІЗАЦІЇ ЛІЗИНГОВИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ.

Сьогодні в Україні існує потреба в оновленні матеріальної бази, модернізації та розширенні основних фондів вітчизняних підприємств. Операції з придбання основних фондів виступають основою їх оновлення на підприємствах.

В умовах недостатності вільних обігових коштів, підприємства змушені шукати інші, ніж придбання, шляхи заміни фізично і морально застарілих основних фондів.

При цьому, перелік послуг, які надаються банками підприємствам, не завжди дозволяють в повному обсязі розв'язувати проблеми вдосконалення чи оновлення основних фондів, оскільки

існують досить високі ставки за кредитними ресурсами банків, а оновлення потребує довгострокових інвестицій.

На сьогодні саме банки є найбільш реальними суб'єктами господарювання, обсяг кредитних ресурсів яких дозволяє здійснювати успішне проведення лізингових операцій. Можливості лізингу фахівцями оцінюються вище, ніж можливості банківського кредиту, оскільки лізинг — гнучка форма фінансування, яка піддається меншому нормативному регулюванню (обмеженням), ніж банківська справа. Банкіри можуть бути обмежені не тільки банківськими регуляторними нормами, але й своєю більшою професійною консервативністю, натомість лізингодавці готові до ризику. Але, на жаль, в Україні операції лізингу ще не набули достатнього поширення.

Розвиток лізингових операцій у вітчизняній та світовій практиці обумовлений низкою чинників, найголовнішими з яких є такі:

- моральне старіння основних фондів;
- зростання конкуренції на ринку банківських послуг;
- активне кількісне зростання капіталомістких проєктів, особливо у сфері будівництва, машино-, літако-, суднобудування;
- потреба в економії обігових коштів;

При активному втіленні в практику лізинг внаслідок властивих йому можливостей стає потужним імпульсом технічного переозброєння виробництва та структурної перебудови економіки України.

В сучасних умовах лізинг є альтернативною формою фінансування, в якій присутні орендні відносини, елементи кредитування та фінансування.

А лізинг видається найпривабливішим механізмом реорганізації та переобладнання виробництва, бо має перед банківським кредитуванням дві істотні переваги:

1. зберігає право власності на активи;
2. безпосередньо пов'язує термін оплати лізингу зі здатністю генерувати кошти й терміном служби активів.

На шляху розвитку лізингу в Україні існує багато перешкод.

Першою перешкодою для розвитку лізингу в Україні є сам Закон «Про лізинг». Багато експертів зауважують некоректність визначень фінансового та операційного лізингу, казуси з термінологією, невідповідність нормативам з амортизації, суперечності з постановами Кабінету Міністрів. Але головне, що заважає, — це орієнтація документа на стару систему бух. обліку з її основоположним принципом амортизації. Сьогодні амортизаційна політика уряду в сфері лізингу просто заперечує міжнародні стандарти

бух. обліку, що ґрунтуються на перекладенні всіх ризиків і винагород щодо права власності на лізингоодержувача. Світова практика лізингу взагалі не використовує такого терміну як амортизація.

Разом з тим в Україні досі немає централізованого обліку та контролю за лізинговою діяльністю. Далеко не всі лізингові компанії знаходяться в реєстрі, і отже, багато хто з них не має права цією діяльністю займатися. В Україні, за даними Держфінмоніторингу, у відповідному реєстрі суб'єктів підприємницької діяльності значиться лише одна компанія, яка вважає фінансовий лізинг винятково своїм видом діяльності. Крім того, є ще 27 структур, які займаються цим видом фінансових послуг, хоча й не є лізинговими компаніями. А ще, в країні «підробляють» у цій сфері фінансової діяльності чимало неврахованих структур. Стосовно них Держфінмоніторинг має намір застосувати санкції.

На шляху до впровадження лізингу в Україні все ще існують старі проблеми, насамперед ті, що впливають з нинішньої системи оподаткування. Закон «Про лізинг», а також Цивільний кодекс, подекуди суперечать податковому законодавству. Роль відсутніх законодавчих норм можуть відігравати міжнародні конвенції, що стосуються лізингу (зокрема щодо ПДВ), амортизації, пільг та механізму бюджетних субсидій.

Виходячи з вищесказаного, можна сказати, що нагальними завданнями вдосконалення правового регулювання лізингу є прийняття змін і доповнень до Законів України «Про оподаткування прибутку підприємств» та «Податок на додану вартість» з метою приведення їх положень у відповідність із прийнятим Законом України «Про лізинг» і забезпечення економічного стимулювання розвитку лізингу; розроблення передбачених Законом України «Про лізинг» підзаконних актів та інших нормативно-методичних документів.

Третій антилізинговий чинник — неготовність до лізингових операцій як потенційних лізингодавців, так і лізингоодержувачів.

Неоднозначна відповідь і на інше важливе запитання: чи потребують підприємства в Україні лізингових послуг? Одне зрозуміло — потенційний попит великий. Але платоспроможний попит значно менший від потенційного.

П'ятдесят комерційних банків, які займаються лізингом, ще нескоро зможуть задовольнити попит на цей вид послуг. Причина одна — в Україні хронічно не вистачає власного капіталу. Чи спроможна буде Україна оновити свої основні фонди завдяки лізингу — це, власне, питання доступу до фінансових ресурсів. Якщо вони надійдуть в країну у вигляді фінансового лізингу, то

впродовж наступних двох-трьох років, як очікується, кількість малих та середніх підприємств зросте, а загальний обсяг лізингових операцій у цій сфері бізнесу збільшиться до 300—500 мільйонів доларів на рік.

Відкритим також залишається питання про наближення термінів амортизації активів, отриманих за договором фінансового лізингу, до термінів, на які банки згодні давати кредити.

Для вдосконалення і розвитку практики здійснення лізингових операцій в Україні необхідно вирішити певне коло першочергових проблем, які стоять на заваді цьому процесу.

Серед них, найважливішими завданнями виступають:

- приведення у відповідність законодавчих і нормативних актів, що регулюють проведення лізингових операцій;

- спрощення порядку оподаткування лізингових операцій, виправлення всіх існуючих суперечностей;

- проведення дослідження стосовно можливості запровадження та ефективності введення прискореної амортизації для приведення її у відповідність до строків кредитування;

- спростити процедуру повернення майна власнику в разі відмови від платежу за нього;

- для захисту власності лізингодавця обов'язково реєструвати лізингові угоди;

- впровадження дієвої системи реєстрації та ліцензування лізингової діяльності, а також контролю за цим процесом;

Реалізація перелічених заходів прискорить розвиток лізингових відносин в Україні, сприятиме технічному переоснащенню підприємств в умовах недостатності власних обігових коштів. Підприємства, привівши власні основні фонди у відповідність до сучасного технічного рівня матимуть можливість і здатність ефективніше діяти у сучасних ринкових умовах.

СЕКЦІЯ 3

«ОБЛІК В АГРОПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ»

Бондаренко Д. Д.,

II курс, факультет економіки АПК

Київський національний економічний університет

ФОРМИ ЗАСТОСУВАННЯ БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ

Система грошово-розрахункових відносин підприємств і організацій складається з готівкових та безготівкових розрахунків з постачальниками, покупцями, бюджетом, банками та іншими організаціями та підприємствами по оплаті товарів та послуг, а також з працівниками по заробітній платі та ін.

Від правильності організації грошового обігу та розрахункових відносин залежить розвиток не тільки самого підприємства, а й економіки держави в цілому.

Виконання вказаної умови можливе лише за систематичного зміцнення фінансового стану підприємств і організацій, забезпечення дотримання суворої розрахункової та фінансової дисципліни, що в свою чергу потребує високоорганізованої постановки і контролю за рухом грошових коштів і станом розрахунків.

Розрахунки готівкою фізичних осіб з підприємствами за придбані товари (виконані роботи, надані послуги) можуть проводитися підприємствами через установи банків в порядку, визначеному Інструкцією з організації емісійно-касової роботи в установах банків. Зазначені розрахунки здійснюються без надходження коштів до каси підприємства і відображення цієї операції в касовій книзі, а проводяться фізичними особами шляхом унесення готівки на внутрішні банківські рахунки і подальшого перерахування установою банку цих коштів на поточні рахунки підприємств та є для фізичних осіб (платників коштів) готівковими, а для підприємств (одержувачів коштів) — безготівковими.

Відповідно до пункту 4 «Основних засад детінізації грошового обігу», затверджених Указом Президента України від 20.03.01 №183/2001, передбачається запровадження безготівкових форм розрахунків юридичних і фізичних осіб, що має здійснюватися шляхом розвитку системи платіжних та кредитних карток.

Для проведення операцій із застосуванням банківських платіжних карток підприємствам та організаціям в установах банків відкривається картковий рахунок. Карткові рахунки відкриваються в установах банків на умовах договору.

Для проведення операцій із застосуванням банківських платіжних карток (корпоративна картка) на рахунковий рахунок платіжним дорученням зараховуються кошти шляхом їх переказу з відповідного рахунку підприємства чи організації.

Кошти, які зараховуються на такий картковий рахунок, є підзвітними коштами довіреної особи підприємства. Довірена особа може використовувати банківську платіжну картку для отриман-

ня готівки для здійснення господарської діяльності підприємства чи організації, в тому числі на витрати на відрядження, представницькі витрати тощо.

Оприбуткування отриманих коштів та включення їх до авансового звіту про їх використання проводяться довіреною особою на підставі виписки з карткового рахунку.

Довірена особа зобов'язана подати до бухгалтерії підприємства чи організації авансовий звіт про використання коштів з банківської платіжної картки разом із підтверджуючими документами відповідно до чинного законодавства. Залишки невикористаної готівки повертаються довіреною особою, згідно з чинним законодавством. При перерахуванні коштів з рахунку підприємства чи організації на корпоративні картки проводиться бухгалтерський запис по Д-ту рахунку 37 та по К-ту рахунку 31.

При застосуванні системи безготівкової виплати заробітної плати кошти перераховуються (за згодою працівників підприємства чи організації) на вкладні рахунки, або на карткові рахунки, відкриті в установах банків кожному працівнику. Так при перерахуванні коштів з рахунку підприємства чи організації на карткові рахунки працівників проводиться бухгалтерський запис по Д-ту рахунку 66 та по К-ту рахунку 31.

При застосуванні карткової системи розрахунків по виплаті заробітної плати працівникам підприємства чи організації, а також корпоративної картки для видачі коштів довірений особі під звіт для проведення витрат відпадає необхідність в утриманні касира, веденні касової книги, прибуткових та видаткових касових ордерів, журналу реєстрації цих ордерів, складанні журналу-ордера №1 с-г з ведення касових операцій, що призводить до зменшення та спрощення документообігу, полегшенню роботи працівників бухгалтерії та підвищенню якості бухгалтерського обліку та звітності.

Борисенко А. Б.,
студентка магістратури економічного факультету
Харківський національний аграрний
університет ім. В. В. Докучаєва

МАРЖИНАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА В АПК

Актуальність теми. Сучасний сільськогосподарський виробник перебуває в залежності від впливу багатьох зовнішніх факто-

рів, що диктують ринкові відносини. Один з таких факторів — сформована на визначений момент кон'юнктура ринку. Від того скільки і за якою ціною виробник зможе реалізувати свою продукцію залежить і його подальше фінансове становище. У зв'язку з цим підприємство оцінює власні можливості та порівнює їх з умовами ринку, розраховує той обсяг виробництва, при якому воно зможе відшкодувати свої витрати, тобто визначає рівень беззбитковості

Мета дослідження полягає у вивченні співвідношення між трьома групами найважливіших показників: витратами, обсягом виробництва (реалізації) продукції і прибутком, тобто впровадженні системи директ-костинг (методу маржинального аналізу).

Основний зміст. В основу методики покладено розподіл витрат на умовно-постійні та умовно-змінні, і використанні категорії маржинального доходу. Маржинальний дохід можна визначити за двома варіантами: як суму прибутку та постійних витрат на всю продукцію, або як різницю між виручкою від реалізації та змінними витратами.

Для розрахунку точки критичного (беззбиткового) обсягу продаж у вартісному виразі необхідно виручку від реалізації помножити на величину постійних витрат і поділити отриманий добуток на маржинальний дохід:

$$Тб = ЧД \times ПВ / МД$$

Підставивши в запропоновану формулу замість виручки максимальну кількість реалізованої продукції, отримаємо беззбитковий обсяг продажу в натуральному виразі:

$$Тб = К \times ПВ / МД$$

Важливо оцінити зону безпеки (стійкості) роботи підприємства (ЗБ), яка являє собою фактичне перевищення обсягу продажу (абсолютного і відносного) порівняно з критичним обсягом (точкою безпеки):

$$ЗБ = ЧД - Тб, \text{ або } ЗБ\% = (ЧД - Тб) / ЧД$$

Зона стійкості роботи підприємства показує можливе скорочення обсягу реалізації до точки збитковості. При цьому слід враховувати, що підприємство частину прибутку використовує на покриття першочергових виплат (податок на прибуток, проценти за кредити, короткострокові платежі і т.п.). Виходячи з цього зона стійкої роботи підприємства визначається не точкою безпеки

ки, а на деякому віддаленні від неї. Прийнято вважати, що зона (межа) безпеки менше 30% — ознака ситуації високого ризику.

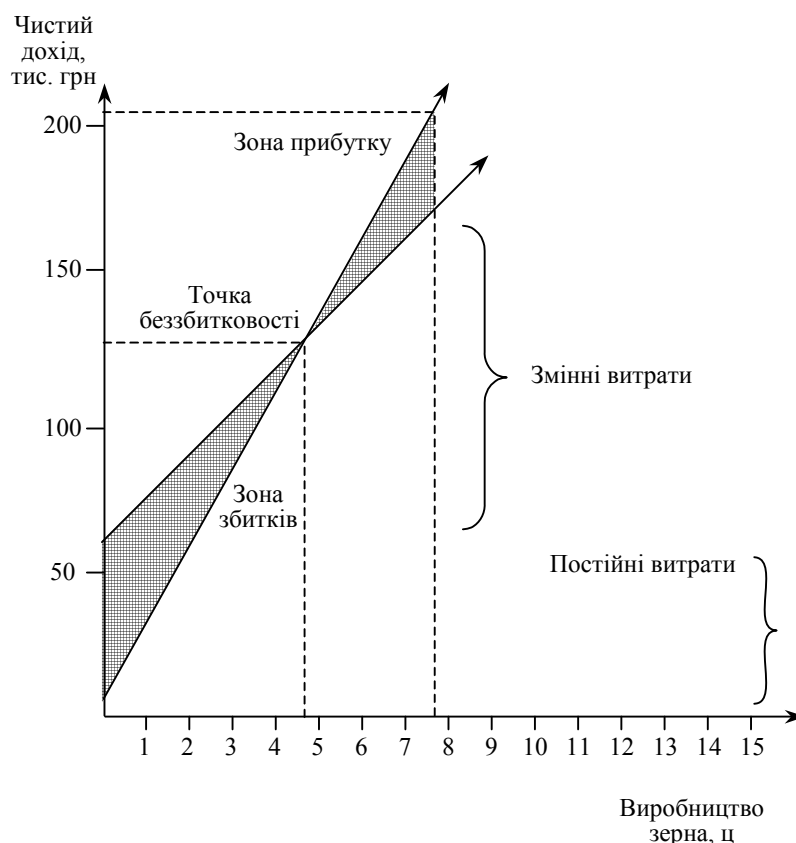

Рис. 1. Графік залежності прибутку від обсягу реалізації, суми постійних і змінних витрат

Крім аналітичного застосовується також графічний метод маржинального аналізу (Рис. 1). Коли обсяг продажу дорівнює нулю, величина збитку дорівнює величині постійних витрат. Точкою беззбитковості є перетин ліній виручки і сукупних витрат (змінних і постійних), що відображає обсяг реалізації продукції, за яким прибуток дорівнює нулю, тобто дохід дорівнює загальним витратам. Різниця по вертикалі між лініями виручки і сукупних витрат зліва від точки беззбитковості свідчить про збитки, а справа — про прибуток.

Кожна господарська одиниця намагається максимізувати прибуток. Однак не можна продати необмежену кількість продукції за однаковою ціною. Збільшення обсягу реалізації продукції призводить до зниження попиту. З метою визначення розміру максимально можливого прибутку необхідно ввести у графік взаємозв'язку витрат і обсягу реалізації криву попиту. Точка оптимальної ціни продажу продукції визначає обсяг виробництва, який забезпечує максимальний прибуток.

Висновки. Таким чином, за допомогою подібного методу бухгалтер-аналітик управлінського обліку має розробляти систему впливу на прибуток, розраховуючи точку беззбитковості, що дозволяє визначити, з якого рівня виробництва підприємство починає одержувати прибуток, тобто встановлює критичну межу, нижче якої воно не може зменшити обсяг виробництва.

Ця інформація має велике значення для керівництва, оскільки однією з важливіших змінних, які впливають на сукупний дохід від продажу, сукупні витрати і прибуток, є вихід продукції або обсяг виробництва. З цією метою використовується неперервний аналіз «витрати — обсяг — прибуток». Він дає можливість спрогнозувати величину прибутку шляхом регулювання ціни й обсягу збуту та визначення обсягу продажу, який необхідний для покриття додаткових постійних витрат.

Валігура І. І.,
ст.4-го к., 1-ї гр., ФЕАПК, спец.6106/4,
Київський національний економічний університет

ОБЛІК РОЗРАХУНКІВ З ПІДЗВІТНИМИ ОСОБАМИ

В умовах ринкової економіки значну роль відіграє бухгалтерський облік, без знання якого неможливо ефективно керувати підприємствами.

У процесі фінансово-господарської діяльності в організацій часто виникає необхідність придбання матеріальних цінностей, а також різних робіт, послуг не тільки по безготівковому розрахунку, але і за готівку. Тому якщо кожне підприємство, навіть невелике, видає грошові кошти під звіт для купівлі товарно-матеріальних цінностей, молодняку тварин або кошти на відрядження (по країні та закордон), воно має справу з підзвітними особами. І повинно вести облік розрахунків з підзвітними особа-

ми. Тому дана тема є досить важливою в сучасних умовах розвитку економіки України. Бо підприємство в процесі взаємодії з фізичними та юридичними особами звертається не лише безпосередньо до постачальників та покупців, а й до осіб, що отримують кошти під звіт.

За неможливості здійснити оплату через рахунки у банк або касу здійснюють видачу підзвітних сум. Готівку видають працівникам підприємства для використання **на** господарські потреби, а саме на такі цілі: для здійснення службових відряджень; для придбання ТМЦ та оплати послуг, тобто для відшкодування господарських витрат; для закупівлі сільськогосподарської продукції чи молодняку тварин; для заготівлі металолому, для збирання склотари та на інші потреби.

Підзвітні особи — це працівники підприємства, яким надані грошові кошти під звіт. Під звіт, як уже зазначалося вище, видається готівка на операційні, господарські витрати, пов'язані з відрядженням, на визначений термін і мету. Підзвітна особа по закінченню встановленого терміну зобов'язана надати звіт про витрати цих коштів за призначенням і пред'явити підтверджувальні документи, а також внести до каси невикористану суму.

Нормативними документами про службові відрядження і відшкодування витрат є: постанова Кабінету Міністрів України «Про норми відшкодування витрат на відрядження в межах України та за кордон» № 663 від 23 квітня 1999 року (Із змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ) та Інструкція про службові відрядження в межах України та за кордон, затверджена наказом Міністерства фінансів України за № 146 від 10 червня 1999 року, і зареєстрована в Міністерстві юстиції України за № 418/3711 від 29 червня 1999 року.

Службовим відрядженням вважається поїздка працівника **за** розпорядженням керівника підприємства, об'єднання, установи, організації (далі — підприємство) на певний строк до іншого населеного пункту для виконання службового доручення поза місцем його постійної роботи.

Окремим видом витрат, **що** не потребують спеціального документального підтвердження, є добові витрати, норми яких встановлені відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 23.04.99 № 663 (663-99-п) «Про норми відшкодування витрат на відрядження в межах України та за кордон»:

а) у разі коли до рахунків на оплату вартості проживання у готелях не включаються витрати на харчування, для відряджень

у межах України — 18 гривень, для відряджень за кордон — 280 гривень

б) у разі коли до рахунків вартості проживання у готелях включаються витрати на:

<* одноразове харчування, для відряджень у межах України — 14 гривень 40

коп., для відряджень за кордон — 224 гривні;

<* дворазове харчування, для відряджень у межах України — 10 гривень 80

коп., для відряджень за кордон — 154 гривні;

*! триразове харчування, для відряджень у межах України — 7 гривень 20 коп.,

для відряджень за кордон — 98 гривень.

Серед первинних документів, що використовуються для обліку розрахунків з підзвітними особами слід виділити такі: видатковий касовий ордер (для видачі коштів під звіт з каси), прибутковий касовий ордер (для повернення невикористаних сум тощо), наказ керівника підприємства, посвідчення про відрядження. Журнал реєстрації посвідчень про відрядження та Журнал обліку працівників, що прибули у відрядження і звичайно — Звіт про використання коштів, наданих на відрядження або під звіт.

Звіт про використання коштів, наданих на відрядження або під звіт, складається фізичними особами, що отримали такі кошти на підприємствах всіх організаційно-правових форм або у фізичних осіб, що є суб'єктами підприємницької діяльності на відповідні цілі.

Авансові звіти складаються також за підзвітні суми, використані для оплати господарських послуг, товарно-матеріальних цінностей. До цих звітів додають відповідні підтверджувальні документи (чеки, квитанції, акти). Звіти затверджує керівник підприємства. В авансовому звіті проставляють кореспондуючі рахунки за призначенням витрат.

Аналітичний облік розрахунків з підзвітними особами ведеться по кожній підзвітній особі з зазначенням залишку боргу на початок місяця, сум, виданих під звіт і списаних згідно зі звітами, залишку боргу на кінець місяця.

Бухгалтерський облік розрахунків з підзвітними особами ведеться на рахунку 37 «Розрахунки з різними дебіторами» субрахунку 372 «Розрахунки з підзвітними особами». Сальдо субрахунку **може** бути **як** дебетовим, **так і** кредитовим. Такі показники відображаються у балансі розгорнуто: дебетове сальдо — в скла-

ді оборотних активів, кредитове сальдо — в складі зобов'язань підприємств.

Для відображення розрахунків з підзвітними особами в реєстрах журнально-ордерної форми обліку призначено Журнал ордер № 7 с.-г., який є комбінованим обліковим реєстром, тобто в ньому поєднаний синтетичний та аналітичний облік. Аналітичний облік в цьому журналі-ордері ведуть по кожній окремо виданій в підзвіт сумі лінійно-позиційним методом записів.

Автоматизоване **ведення** обліку фінансово-господарських операцій включає завдання обліку розрахунків з підзвітними особами.

В склад системи автоматизованої обробки завдань фінансово-розрахункових операцій входять бази даних, мовні та програмні засоби, що реалізують доступ до даних та управління ними, а також програмне забезпечення для рішення даного комплексу завдань та засобів спілкування користувачів з системою у вигляді відповідного мовного діалогу.

Для вирішення завдань по обліку фінансово-розрахункових операцій із застосуванням автоматизованого робочого місця бухгалтера (АРМ бухгалтера) необхідна наступна інформація: дані первинного обліку, дані єдиної бази бухгалтерських записів, нормативно-довідкова інформація.

Облік розрахунків з підзвітними особами в системі обліку «1 (^Підприємство» належить до комплексу задач, які вирішує автоматизований облік фінансово-розрахункових операцій.

Отже, у господарсько-фінансовій діяльності підприємства неминучі операції, що пов'язані з купівлею товарно-матеріальних цінностей, оплатою послуг за готівковий розрахунок, поїздкою у відрядження працівників та ін., які потребують для їх здійснення витрачання готівкових коштів підзвітними особами. Тому питання обліку розрахунків з підзвітними особами є досить актуальним в умовах сучасного сьогодення.

Власенко Т. В.,
старший викладач кафедри аудит
Київський національний економічний університет

ОБЛІК ТА ПЛАНУВАННЯ КОРМОВОЇ БАЗИ

Кризові явища глибоко проникли в тваринницькій галузі, що призвело до значного скорочення поголів'я всіх видів тварин, зменшення виробництва м'ясних продовольчих товарів та їх споживання. Причини занепаду тваринництва та проблеми його відродження широко досліджуються у періодичній пресі. До кризового стану спричинилася, перш за все, негативна макроекономічна ситуація. По суті сільське господарство, в тому числі тваринництво, державою кинуте на призволяще, у результаті утворився диспаритет між цінами на промислові та сільськогосподарські товари. Практично до цих пір даний процес є некерований. Крім цього, із-за відсутності грошових ресурсів припинилися наукові дослідження в напрямку тваринництва, особливо це стосується селекційної роботи. Також зносились до критичної межі основні фонди. Отже, перш за все, виникає проблема розвитку інноваційних та інвестиційних процесів. З цієї метою необхідно забезпечити тваринництво дешевими кредитами та наданням лізингових послуг не тільки з метою відтворення основних фондів, а також забезпеченням обіговими коштами. Вихід тваринництва із кризової ситуації можливий лише за активної участі держави. Перш за все, необхідно чітко встановити умови державних дотацій, забезпечити тваринництво фінансовими ресурсами, встановити гарантований мінімальний рівень цін на основні види тваринницької продукції, передбачити в бюджеті кошти для розвитку наукових досліджень. Однак, це є необхідна умова виходу тваринництва із кризи, але далеко не достатня. Створення на державному рівні умови повинні бути ефективно використані сільськогосподарськими підприємствами з метою задоволення внутрішнього і зовнішнього ринку, а також підвищення економічної ефективності цієї галузі. Це можна досягти шляхом комплексного впровадження заходів соціально-економічного характеру. Перш за все це стосується значного підвищення платоспроможності населення. На рівні підприємств необхідно відновити та розширити генофонд тварин, забезпечити біологічно повноцінну годівлю тварин, використати переваги інтенсивних методів виробництва, забезпечити його управлінським обслуговуючим персоналом. Надто важливим є проблема використання генетичного потенціалу тварин, що потребує повноцінної годівлі. Відомо, що доля кормів у собівартості продукції тваринництва складає більше 50 % з однієї сторони, під впливом постійної зміни погодних умов урожайність кормових культур змінюється у значних границях, а тому виникає проблема забезпечення тварин повноцінною годівлею, а значить ефективного використан-

ня генетичного потенціалу. На рис. 1. показано сутність ефективності використання кормів.

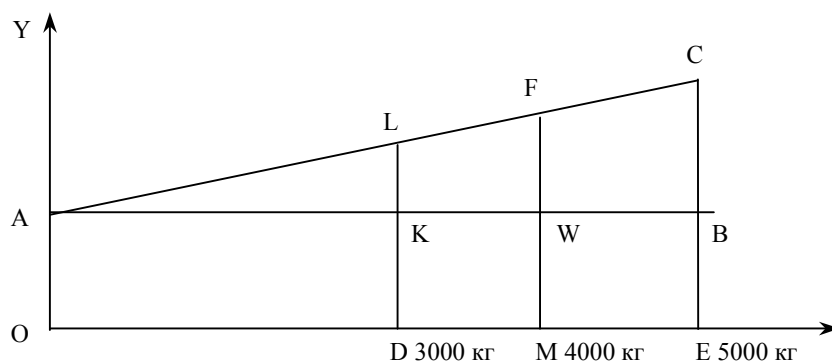

Рис. 1. Ефективність використання кормів

На осі ОХ відкладені показники продуктивності корів по ОУ — витрати кормів. Відрізок ОА показує кількість підтримуючого корму на одну тварину. Якщо надій від корови становить 3 000 кг, то корова споживає DL кормів, продуктивним є KL, підтримуючим — DK. Отже, поділивши DL на 30ц, отримуємо приблизно 1,8ц кормових одиниць. Тут підтримуючий корм DK ділиться на 30 і становить відповідну долю у затратах кормів на одиницю продукції. У випадку, коли продуктивність корови 5 000кг, то обсяг підтримуючого корму ділиться на 50ц. А тому в цьому випадку на один центнер витрати кормів складають 1,0—1,1ц кормових одиниць. Однак при високій продуктивності кормів якість останніх має бути вищою, тобто доля концентрованих кормів збільшується, але вони є дорожчими ніж, наприклад, грубі корми. Досвід показує, що на практиці перевитрати кормів на одиницю продукції сягають 25—50%, отже існує проблема оптимізації раціонів годівлі сільськогосподарських тварин, планування кормової бази з врахуванням генетичного потенціалу тварин, виробництва кормів. Задача оптимізації раціонів годівлі тварин є досить складною. Проблема ускладнюється ще тим, що поживність кормів у значній мірі залежить від погодних умов. А тому для оптимізації раціонів годівлі тварин необхідно мати достатньо точні дані про поживність. З цією метою потрібно створити мережу відповідних лабораторій, організувати облік наявності кормів та їх поживності.

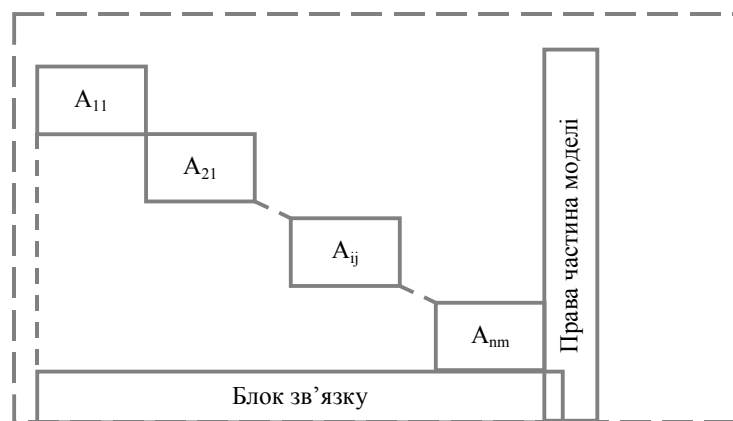

Рис. 2. Блочна економіко-математична модель оптимізації раціонів годівлі с/г тварин

В організації та плануванні кормової бази важливим є забезпечення на державному рівні відповідними кормовими добавками, якісними комбікормами. На практиці часто для годівлі худоби використовують дерть, що призводить до значних економічних втрат. Така практика продовжується з радянських часів, коли сільськогосподарські підприємства віддавали комбікормовим заводами зерно, а отримували неякісний, незбалансований по всіх компонентах комбікорм. Раціони годівлі тварин треба оптимізувати у розрізі статеві-вікових груп і продуктивності тварин. Наприклад, для годівлі корів продуктивністю 3000, 3500, 4000, 4500, 5000 і т.д. Отже, необхідно будувати економіко-математичні моделі великих розмірів. Як показують дослідження цю економіко-математичну модель можна представити у блочному вигляді (рис. 2), де кожний блок A_{ij} описує процес формування раціонів для i -ої статеві-вікової групи та j -ої продуктивності. Крім цього включені блоки, які описують використання відповідних кормів (блок зв'язку). У правих частинах відображені обсяги кормів. Комплексний підхід до розвитку тваринництва і кормової бази створить передумови виходу тваринництва з кризової ситуації, підвищить економічну ефективність виробництва тваринницької продукції.

Греджева Т. В.,
Магістр факультету «Облік і аудит»
 Таврійська державна агротехнічна академія

ОБЛІК ВИТРАТ В ЕКОЛОГІЧНОМУ ЗЕРНОВИРОБНИЦТВІ

В сучасних умовах України склалася вкрай складна кризова екологічна ситуація в різноманітних галузях національного агропромислового комплексу.

Дослідження, що стосуються проблем підвищення ефективності агропромислового й сільськогосподарського виробництва на основі агролісомеліорації потребують поглиблень із погляду необхідності екологізації зернового комплексу шляхом формування організаційно-економічного механізму екологічного регулювання зерновиробництва.

Не розробленою стороною еколого-економічного регулювання зерновиробництва є управління якістю зерна на основі комбінування процесів його вирощування, транспортування, збереження й переробки в єдиних виробничих комплексах.

Таким чином, актуальність зазначеної проблеми еколого-економічного регулювання зернового господарства на основі агролісомеліорації у перехідній економіці, їхня недостатня розробленість і практична значимість обумовили головну ціль і основні задачі екологізації зерновиробництва.

Іншою стороною екологізації є управління якістю продукції на всіх стадіях виробництва. На сучасному етапі розвитку України агропромисловий комплекс існує винятково в силу практичної невичерпної землі як чинника сільськогосподарського виробництва.

Метою, дослідження проблеми екологічно чистого виробництва, є: розробка пропозицій по удосконалюванню обліку витрат на підвищення ефективності керування виробництва зернової продукції шляхом дослідження витрат на екологію.

Досягнення цієї мети потребує послідовного вирішення таких задач: вивчення впливу технологічних і організаційних особливостей екологічно безпечного виробництва продукції рослинництва на систему бухгалтерського обліку; обґрунтувати об'єкти обліку, вдосконалити методику обліку собівартості зернової продукції при екологічному виробництві.

Донедавна існувала думка про те, що поняття підприємництво та охорона навколишнього середовища не сумісні по своїй природі. Отримання прибутку асоціювалось з безпощадною експлуатацією та ризикуванню природних ресурсів, а покращення екологічного стану пов'язувалось із зменшенням доходів підприємства та ростом цін на споживчі товари. Темпи викорис-

тання природних ресурсів, нераціональна структура виробництва та споживання призвели до виникнення забруднень навколишнього середовища, які перевищують граничні норми.

Екологічний стан сучасної України, негативно відображається на екологічній безпеці населення та потребує все більш значних витрат суспільства на ліквідацію та усунення наслідків забруднення навколишнього середовища.

Витрати підприємства на природоохоронні заходи дають змогу оцінити ступінь відшкодування шкоди, нанесеної у результаті господарської діяльності навколишньому середовищу.

Основними виконавцями екологічної програми є підприємства, які несуть безпосередньо витрати по проведенню природоохоронних заходів. Згідно П(С)БО 16 «Витрати» природоохоронні витрати включаються в собівартість виробленої продукції (робіт, послуг). Тому для отримання достовірної облікової інформації про собівартість продукції необхідно розмежувати витрати на: виробничі та природоохоронні.

Відсутність достовірних даних про природоохоронні витрати знижує роль бухгалтерського обліку як джерело необхідної інформації для управління діяльністю підприємства та проведення економічного аналізу ефективності природокористування та охорони навколишнього середовища.

В кінці-кінців ми дійшли висновку, що доцільно ввести збирально-розподільчий рахунок «Витрати на природоохоронну діяльність». Ці витрати — загально виробничі, оскільки вони пов'язані з виробництвом безпосередньо. Таким чином, необхідно витрати на природоохоронні заходи з достовірною точністю знайдуть своє відображення в собівартості продукції.

При поділі витрат по деяких видах продукції в зерновиробництві (насіння, солома) може бути використаний метод виключення витрат. Наприклад, при обчисленні собівартості насіння з витрат по його одержанню виключається вартість соломи.

У більшості випадків продукцію, що виключається, оцінюють за ціною можливої реалізації. Однак у цьому випадку необхідно врахувати, що чиста вартість реалізації віднімається з витрат спільного виробництва до їхнього розподілу між спільно виробленими продуктами без коректування сум на величину чистого прибутку. Тому, щоб уникнути перекручування собівартості продукції, що калькулюється, необхідно виторг зменшити на величину надбавки на прибуток і отриманий результат відняти з обсягу витрат спільного виробництва.

Щоб уникнути помилок, краще використовувати цей прийом для продукції з незначною питомою вагою в загальному обсязі виробництва.

Являючись складовою частиною управлінської системи, бухгалтерський облік надає безпосередньо взаємодію на ефективність виробництва та якість робіт, на результати фінансово-господарської діяльності підприємства в цілому. Тому оперативна облікова інформація про витрати на здійснення природоохоронної діяльності необхідна для об'єктивного попередження явищ, які негативно впливають на навколишнє середовище, а також допомагають виявленню та найбільш використанню матеріальних, трудових та фінансових ресурсів. Одним з недоліків діючої системи обліку витрат є неповноцінність та відсутність інформації про витрати на природоохоронні заходи. Внаслідок такого становища аналіз використання ресурсів з цією метою та визначення ефективності проведених заходів визначити важко.

Цей аналіз вказує на необхідність деталізації бухгалтерських положень щодо обліку природних ресурсів. Таким чином, детальне дослідження еколого-економічного ефекту введення обліку екологічної діяльності і впровадження його на підприємствах України як окремого виду обліку дасть змогу конкретно простежити дохідні та витратні операції діяльності підприємства при здійсненні природоохоронних заходів.

Дейна О. А.,
4 курс, обліково-фінансовий факультет
Донецький національний університет

ПРОБЛЕМИ ІНВЕНТАРИЗАЦІЇ ТОВАРНО-МАТЕРІАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» для підтвердження правильності та достовірності даних бухгалтерського обліку та звітності передбачено проведення підприємствами незалежно від форм власності інвентаризації майна, коштів і фінансових зобов'язань.

Для запобігання негативних явищ, що виникають в процесі господарювання в умовах ринкової економіки, таких як корисна мета діяльності, пов'язана з незаконним одержанням прибутку,

або приховування його справжнього розміру, злісна несплата податків, підприємства повинні підлягати контролю за діяльністю, здійснюваним як самостійно, так і за допомогою контролюючих органів. На сьогодні таким узаконеним засобом контролю є інвентаризація.

Під інвентаризацією розуміють перевірку фактичної наявності та стану об'єкту контролю, яка здійснюється шляхом спостереження, вимірювання, реєстрації та порівняння отриманих даних з даними бухгалтерського обліку. Інвентаризація в підприємствах АПК на сьогоднішній день має ряд проблем як з методологічної точки зору, так і з практичної. Нижче будуть розглянуті деякі з них, а також запропоновані можливі шляхи їх вирішення.

При проведенні інвентаризації ТМЦ неможливо зовсім припинити приймання і видачу у виробництво сировини, матеріалів, кормів. У сільському господарстві це пов'язано з технологічними процесами, оскільки худоба не може залишатися без кормів стільки часу, скільки проводитиметься інвентаризація. Тому слід передбачити дії членів інвентаризаційної комісії та матеріально відповідальних осіб при прийманні й видачі матеріальних цінностей під час проведення інвентаризації.

У зв'язку з цим Інструкцією № 69 в п.11.8 передбачено:

— на прибуткових документах на товарно-матеріальні цінності, що надійшли на об'єкт і прийняті під час його інвентаризації матеріально відповідальною особою, у присутності членів інвентаризаційної комісії за підписом її голови робиться відмітка «після інвентаризації» з посиланням на дату опису, де записані ці цінності;

— на видаткових документах, за якими відпускаються цінності з дозволу керівника підприємства і головного бухгалтера, у присутності членів інвентаризаційної комісії за підписом її голови, робиться відмітка і їх заносять до окремого опису під назвою «Інвентаризаційний опис товарно-матеріальних цінностей, що відпущені під час інвентаризації».

Важливий момент, що стосується інвентаризаційного процесу, є підхід до оцінки активів і зобов'язань. Наприклад, запаси відповідно до Положень (стандартів) бухгалтерського обліку № 9 «Запаси» відображаються в бухгалтерському обліку за найменшою з двох оцінок: первісною вартістю або чистою вартістю реалізації. Завдання інвентаризації при цьому — перевірка реальності таких облікових оцінок.

Серйозна проблема в обліку діяльності підприємств агропромислового комплексу — достовірна оцінка наявних в них біологічних активів (живих тварин або рослин), яким притаманні процеси росту, дегенерації, відтворення, які спричиняють якісні та кількісні зміни цих активів. Вирішуючи цю проблему, потрібно звернутись до принципів оцінки біологічних активів, закладених у Міжнародному стандарті бухгалтерського обліку № 41 «Сільське господарство». В ньому зазначається, що біологічний актив слід оцінювати не лише при первинному визнанні, але й на кожну дату балансу за його справедливою вартістю.

А що робити, коли справедливую вартість біологічного активу достовірно визначити неможливо? Підхід до її визначення спрощується при існуванні активного ринку, на якому діє підприємство. Ціни такого ринку є прийнятною основою для визначення справедливої вартості біологічного активу або сільськогосподарської продукції. При відсутності активного ринку слід використовувати останню ринкову ціну операції з такими активами або скориговані ціни на подібні активи. Інколи базою для справедливої вартості може бути собівартість активу (наприклад, саджанці фруктових дерев, висаджені безпосередньо перед датою балансу).

Іншим важливим завданням при проведенні інвентаризації в агропромисловому комплексі є здійснення з її допомогою уточнення вартості пайового фонду колишніх колективних сільськогосподарських підприємств різних організаційних форм і форм власності потребує такої інформації. При цьому проблемою, що вимагає негайного розв'язання, є розробка нових галузевих нормативних актів, які б регулювали проведення інвентаризаційного процесу в сільському господарстві України.

Здійснена реформа бухгалтерського обліку в Україні майже не вплинула на порядок проведення інвентаризації статей балансу і залишила не вирішеними ряд питань: визнання й оцінка активів і зобов'язань підприємства, оцінка біологічних активів, уточнення вартості пайового фонду колишніх колективних сільськогосподарських підприємств, їх активів і зобов'язань тощо.

Єрмолаєва М. В.,
студентка магістерського курсу навчання

ПРО ОСОБЛИВОСТІ КРЕДИТУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ

У забезпеченні сільськогосподарських підприємств коштами, потрібними для здійснення нормальної виробничої діяльності, велику рол відіграють кредити банків. Значення кредитів банків, як джерела фінансування виробничо — господарської діяльності особливо зростає у періоди, коли надходження коштів за реалізовану продукцію ще немає або їх не досить у зв'язку з відсутністю в певні періоди року продукції для реалізації.

На сьогоднішній день це питання залишається актуальним, адже як підтверджує практика в Україні потреба в кредитуванні поточного процесу виробництва забезпечується переважно у формі короткострокового кредитування на фінансування сезонних витрат сільськогосподарських підприємств — придбання насіння, сільськогосподарської сировини для промислової переробки, запасних частин, паливно — мастильних матеріалів, добрив, засобів захисту рослин.

Незважаючи на зростання обсягів кредитування, актуальною проблемою для підприємницьких структур залишається процедура отримання банківського кредиту і високі вимоги до застави. Як доводить практика, найчастіше застави вимагають комерційні банки, які надають кредити з частковою компенсацією відсоткової ставки. Слід зазначити, що предметом застави є здебільшого основні засоби, переважно сільськогосподарська техніка, худоба, майбутній урожай.

Із прийняттям Закону України «Про зерно та ринок зерна в Україні» № 37 — ІV від 4 липня 2002 року набули поширення кредити під заставу зернових культур та майбутнього урожаю. У разі оформлення під заставу зерна, запроваджене законом заставне свідоцтво передаватиметься на зберігання до банку до моменту погашення заборгованості за кредитним договором. Строк такого кредиту не може перевищувати строку зберігання зерна.

Базою дослідження проблеми кредитування ми обрали державне підприємство Дослідне господарство «Степне» Полтавського району Полтавської області. У 2004 році підприємство взяло кредит строком на 8 місяців в сумі 300000 грн. під 19 % річних на придбання:

- паливно — мастильних матеріалів — 100000 грн.;
- засобів захисту рослин — 60000 грн.;
- запасних частин — 90000 грн.;
- мінеральних добрив — 50000 грн.

Надання кредиту було оформлено у вигляді кредитної лінії. Це дало змогу підприємству проводити розрахунки з постачальниками своєчасно і швидко одержати необхідні матеріальні цінності.

При отриманні кредиту в договорі передбачається його цільове використання, тому позичальник не повинен використовувати фінансові кошти на інші потреби, які не вказані в кредитному договорі.

З досліджуваного матеріалу нами зроблені висновки, що кредит, який підприємство отримало в банку на початку весняно — польових робіт виявився ефективним для господарства. За його допомогою підприємство змогло забезпечити паливно — мастильними матеріалами, запасними частинами якраз в той період, коли це було необхідно. Тому потрібно пам'ятати, що саме від доступності кредитних ресурсів значною мірою залежить можливість підприємств аграрного сектора нарощувати обсяги виробництва. Недоліком сучасної системи кредитування через банківські установи є високі процентні ставки за користування кредитами.

Досліджуване підприємство сплатило 38 тис. грн. відсотків за кредит. 20 % було погашено за рахунок державного бюджету. На нашу думку ця сума недостатня. Для сільськогосподарських підприємств доцільно було би встановити 100% оплати банківських процентів за рахунок коштів державного бюджету. Високий рівень збитковості аграрного виробництва зробив цю сферу непривабливою для кредитування, оскільки ймовірність повернення кредитів низька, а рівень заборгованості підприємств аграрної сфери у 2003 році складав більше 16 млрд. грн.

Іншою проблемою, пов'язаною з розвитком аграрного кредитування є методика відображення в обліку відсотків за користування кредитом. Сучасні нормативні рекомендації відносять відсотки за кредит до фінансових витрат підприємства, тобто до витрат звітного періоду. На нашу думку слід застосовувати класифікацію кредитів за сферою використання кредитних коштів. Якщо позикові кошти використовувались на потреби основного виробництва, то сума відсотків повинна включатись у витрати відповідної галузі виробництва у складі загальновиробничих ви-

трат. Це дасть змогу для формування більш об'єктивної інформації щодо фактичної собівартості продукції.

Питання кредитування підприємницької діяльності в аграрному секторі економіки може вирішуватись через удосконалення механізму кредитування і створення системи кредитних спілок, кооперативів, банків. Особливу увагу державі слід звернути на удосконалення механізму погашення відсотків за користування кредитом.

Заїка Ю. М.,

IV курс, факультет економіки в АПК
Київський національний економічний університет

ОБЛІК ВИТРАТ ТА ВИХОДУ ПРОДУКЦІЇ В БОРОШНОМЕЛЬНОМУ ВИРОБНИЦТВІ

Борошномельна промисловість, як одна з найбільш потужних у харчовій та переробній промисловості справляє визначальний вплив на гарантування продовольчої безпеки держави та поліпшення життєвого рівня населення.

І саме тому питання обліку витрат і виходу продукції борошномельного виробництва є досить актуальним, тим паче, що в останні роки у борошномельній промисловості спостерігається тенденція значного зменшення обсягів виробництва продукції через суттєве зменшення кількості та якості зернової сировини, яка вирощується та заготовляється в країні, споживання населенням окремих сортів борошна, насичення ринку хлібопродуктів за рахунок ввезення в країну харчових продуктів іноземного виробництва, збільшення в країні кількості міні-млинів різних форм власності вітчизняного та іноземного виробництва, низьку платоспроможність споживачів хлібопродуктів. Зазначені негативні тенденції і проблеми розвитку притаманні, як правило, усім складовим борошномельної промисловості України.

На побудову бухгалтерського обліку в борошномельному виробництві впливає перш за все те, що млини можуть бути як окремим підприємством, яке спеціалізується лише на борошномельному виробництві, так і структурною одиницею великого сільськогосподарського товариства.

Так, Сопко В. В. в своєму підручнику «Бухгалтерський фінансовий та внутрішньогосподарський облік в галузях системи переробної промисловості АПК (на основі національних стандартів)», приділяє увагу борошномельному виробництву як основному виробництву і пропонує обліковувати витрати на субрахунок 231 «Основне виробництво», а Огійчук М. Ф., в свою чергу, в підручнику «Бухгалтерський облік на сільськогосподарських підприємствах» більше розглядає борошномельне виробництво як складову частину великого підприємства і пропонує обліковувати його витрати на субрахунок 233 «Промислові виробництва». Тому, зважаючи на рекомендації вищезазначених авторів ми в першому випадку, коли млин є окремим виробництвом, в бухгалтерському обліку використовується субрахунок 231, а якщо борошномельне виробництво є структурним підрозділом (цехом) сільськогосподарського товариства, то для обліку витрат використовується субрахунок 233.

За дебетом цих субрахунків відображають всі витрати понесені на виробництво борошна з власної сировини, а давальницька обліковується — позабалансово.

А за кредитом — вихід продукції, як основної, так і побічної.

Облік витрат у борошномельних виробництвах ведуть за такою номенклатурою: витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи, сировина і матеріали, роботи та послуги, витрати на утримання основних засобів, інші витрати, загальновиробничі витрати.

Облік витрат на виробництво здійснюється на основі оформленої у встановленому відповідними положеннями порядку первинної облікової документації, складання якої повинно забезпечувати облік витрат у розрізі елементів і статей витрат, за видами продукції, що виробляється, робіт і послуг, що виконуються.

Борошномельна галузь промисловості характерна тим, що при виробництві борошна вищого ґатунку виробляється борошно I, II, III ґатунків, манка, висівки та відходи двох категорій. Усі ці види продукції виготовляються одночасно і кожен з них має самостійну ціну реалізації.

Отже, доходи від реалізації побічної продукції, скориговані на витрати пов'язані з їх додатковою обробкою та доведенням до стану готовності після точки розподілу, потрібно вираховувати із собівартості основних продуктів, що спільно виготовляються, випуск яких дає змогу одержувати побічну продукцію.

Облік надходження і витрачання зерна на борошномельних підприємствах ведеться відповідно до діючих інструкцій з обліку хлібопродуктів.

Браком на борошномельних підприємствах вважається продукція, яка не відповідає вимогам стандартів, тимчасовим нормам якості або технічним умовам і яка не може бути використана за своїм безпосереднім призначенням або може бути використана лише після виправлення. Така продукція обліковується на рахунку 24 «Брак у виробництві».

Власне зерно борошномельного підприємства, яке передано на помел обліковується на субрахунку 206 «Матеріали передані в переробку», а переробка давальницької сировини ведеться на позабалансовому рахунку 022 «Матеріали, прийняті для переробки» (на балансових рахунках відображаються лише доходи у вигляді отриманої плати за переробку зерна).

Надбавки по якості переробленого власного зерна відносяться у бухгалтерському обліку в дебет субрахунку № 231 або № 233 з кредиту рахунку № 47 «Забезпечення наступних витрат і платежів».

Синтетичний облік витрат борошномельного виробництва як по рахунку 231 так і по рахунку 233 ведеться в журналі-ордері № 10.3 с.-г.

По кожному виду виробництву передбачено ведення таких виробничих звітів до журналу-ордеру № 10.3 с.-г.: Виробничий звіт № 10.3а с.-г. (для основного виробництва), Виробничий звіт № 10.3б с.-г. (для інших виробництв), Виробничий звіт № 10.3в с.-г. (для загальновиробничих витрат), Виробничий звіт № 10.3г с.-г. (для адміністративних витрат).

За наявності декількох виробничих звітів складають Зведену відомість до журналу-ордеру № 10.3 с.-г..

Для поліпшення ситуації в борошномельній промисловості, на нашу думку, необхідно, перш за все відремонтувати застарівши млини, облаштувати їх новітньою технікою, що дасть змогу підвищити їх продуктивність в декілька разів та створити необхідні умови для того, щоб працювати на млинах стало престижно. Звичайно, для того, щоб всі ці заходи впровадити в життя необхідний деякий час і кошти.

Але, незважаючи на всі проблеми, які існують в борошномельній промисловості, вона розвивається, але ці проблеми необхідно вирішувати як найшвидше і це дасть змогу нам в недалекому майбутньому стати конкурентноспроможною державою з вирощування зернових та їх переробки.

ОСОБЛИВОСТІ ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКОГО ОБЛІКУ НА ПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Від належної організації обліку витрат та калькулювання собівартості продукції залежать рівень економічного управління підприємством, ступінь впливу результатів діяльності окремих підрозділів на підвищення ефективності виробництва, обґрунтованість планування якісних та кількісних показників й оптимальне ціноутворення.

За результатами досліджень спеціалістів кількість переробних підприємств АПК, що мають високий рівень організації внутрішньогосподарського обліку, незначна. Першопричиною є традиційне ставлення бухгалтерів до внутрішньогосподарського обліку як до другорядного після фінансового обліку. До того ж питання про місце, роль та порядок організації управлінського обліку є предметом полеміки серед вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів. Як наслідок, існуюча система збирання та обробки інформації про стан витрат і собівартості продукції дає змогу фіксувати певні показники, але позбавляє можливості керувати ними, що часто призводить до збитковості підприємств та їх банкрутства.

Метою даного дослідження є обґрунтування необхідності впровадження внутрішньогосподарського обліку в практичну діяльність борошномельних підприємств, узагальнення способів організації облікової роботи, передусім з врахуванням потреб підприємства конкретної галузі діяльності.

У ст.1 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» дається визначення «внутрішньогосподарський (управлінський) облік — це система обробки і підготовки інформації про діяльність підприємства для внутрішніх користувачів у процесі управління підприємством».

У внутрішньогосподарський облік формується внутрішня інформація про діяльність підприємства для конкретних потреб управління (удосконалення виробництва, зменшення витрат тощо). Дані внутрішньогосподарського обліку в інших країнах складають комерційну таємницю і не підлягають розголошенню, оскільки вони відображають стратегію і тактику підприємства в його конкурентній боротьбі.

Насамперед, це інформація про витрати на виробництво по конкретних підрозділах, видах продукції, що виготовляється, статтях витрат, центрах відповідальності тощо. В теоретичних дослідженнях поняття «внутрішньогосподарський облік» плутають з виробничим обліком, що є неправильним. Поняття управлінського обліку значно ширше виробничого обліку. В це поняття, крім суто бухгалтерського обліку витрат на виробництво, входить і оперативний облік, елементи аналізу, планування, прогнозування тощо.

Згідно зі ст. 8 Закону про бухгалтерський облік «підприємство самостійно розробляє систему і форму внутрішньогосподарського (управлінського) обліку, звітності і контролю господарських операцій, визначає права працівників на підписання бухгалтерських документів».

В аналітичному обліку підприємств немає ніяких обмежень для застосування вже на сучасному етапі всіх виправдувальних прийомів управлінського обліку в частині обліку витрат, випуску продукції і калькулювання собівартості. Як відомо, аналітичний облік витрат організовується відповідно до галузевих методичних рекомендацій з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг). Але в межах однієї галузі кожне підприємство має суттєві особливості в технології і організації виробництва, і це не може не враховуватися в управлінському обліку при аналітичному обліку витрат.

При цьому підприємствам слід враховувати, що правильно організований внутрішньогосподарський облік повинен забезпечувати:

- своєчасне та достовірне документальне відображення операцій з приймання сировини, витрат матеріальних і трудових ресурсів на виробництво та реалізацію продукції;
- систематичний контроль за використанням ресурсів і дотриманням установлених норм витрат у процесі виробництва;
- контроль за збереженням сировини, матеріалів і готової продукції на всіх етапах технологічного процесу.

На сучасних переробних підприємствах АПК застосовуються чотири типи організації внутрішньогосподарського обліку витрат, кожний з яких має свої недоліки і переваги:

- облік на основі використання балансів сировини;
- рецептурний метод обліку із застосуванням рецептів-розрахунків;
- нормативний метод на основі звітності за 15 днів;
- нормативний метод на основі щоденної звітності.

Облік за балансом сировини передбачає облік витрат у фізичній масі за середньою розрахованою масовою часткою окремих видів сировини чи її компонентів (з врахуванням вмісту клейковини, вологості, засміченості тощо) та кількості в кілограмах. Виробництво кожного виду продукції відображається поетапно (для борошномельних підприємств — зародок, борошно за сортами, висівки) в Наприкінці кожного місяця для підсумування переробленого зерна та виходу продукції складається «Акт зачистки млина» (форма № 6-П). Цей акт має чотири розділи:

- 1) Використання потужностей, робочого часу і витрата палива (за основними цехами);
- 2) Фактично перероблено зерна в натурі;
- 3) Фактично одержано в переробку (вага нетто в кг);
- 4) Якість одержаної в переробку продукції і нестандартна продукція.

Недоліком такої методики обліку є дублювання багатьох показників у технологічній та обліковій документації (до 50%), що збільшує документообіг. Крім того, при обчисленні собівартості продукції потрібно провадити окремий розрахунок витрат сировини, яка може мати різні показники вмісту корисних речовин.

Рецептурний метод обліку застосовується насамперед під час виробництва продукції, яка виготовляється з суміші (наприклад, переробка зерна не на борошно, а на крупу). Суть цього методу — забезпечення рівності між витратами сировини у фізичній масі, корисних речовинах та готовій продукції з урахуванням втрат. При цьому складається рецепт-розрахунок з розрахунком балансу складу суміші залежно від складу використаної сировини так, щоб частки компонентів у готовій продукції відповідали вимогам чинної нормативної і технічної документації.

Нормативний метод обліку на основі звітності за 15 днів передбачає списання витрат сировини відповідно до затверджених норм. В основі методики передбачено рівність кількості сировини у фізичній масі та витрат сировини під час виробництва готової продукції й напівфабрикатів. Звітність при цьому (форма № 116 «Журналі начальника розмельного цеху») не така громіздка, як при обліку за балансом сировини. Недоліком цього методу є його недостатня оперативність незважаючи на короткі терміни виробництва більшості видів продукції зернопереробних підприємств.

Найефективнішим для оперативного визначення витрат виробництва і втрат сировини під час технологічного процесу є *нормативний метод обліку на основі щоденної звітності*. При за-

стосуванні цього методу реалізується можливість щоденного оперативного контролю та аналізу діяльності центрів відповідальності підприємства та своєчасного усунення виявлених недоліків у використанні сировини, дотриманні технологічних процесів, а також застосуванні норм витрат. Але такий метод потребує відповідного способу документування, який дає змогу уникнути дублювання показників у технологічних журналах і первинних документах та оперативно визначати відхилення від заданих норм за видами продукції в розрізі причин та винуватців.

На практиці для борошномельних підприємств основним документом, який відображає результати діяльності структурних підрозділів, є щоденний Акті переробки (форма № 7-П) та «Виробничий акті про використання сировини та виготовленню готової продукції» (форма № 121), який має дві частини:

- 1) засипано зерна (назва культури, вид помелу, вага, якість, домішки);
- 2) одержано з переробки (назва продукції, кількість мішків, вологість, крупність помелу).

Головним недоліком цього документа є те, що витрати сировини показуються в загальному вигляді, а не конкретно за видами продукції. Крім того, в Акті не передбачено порівняння фактичних витрат з нормативами, що не дає можливості оперативно визначати відхилення від норм за конкретними видами борошномельної продукції. Причини та винуватці цих відхилень відображаються в окремому документі, що вдвічі збільшує документообіг.

Для усунення вищенаведених недоліків пропонується нормативний внутрішньогосподарський облік витрат на борошномельних підприємствах АПК здійснювати на основі щоденної Відомості переробки зерна та зернопродуктів продуктів, яка б відповідно до визначеної на підприємстві номенклатури причин і відповідальних за відхилення від норм об'єднуватиме вищезазначені акти.

Впровадження внутрішньогосподарського обліку вирішує основне завдання — поточний контроль за економічністю процесів виробництва, починаючи з моменту одержання сировини і закінчуючи реалізацією готової продукції. При цьому забезпечується зменшення обсягів первинної документації (за рахунок скасування внутрішніх накладних руху сировини та напівфабрикатів), понаднормативних витрат та собівартість продукції, дає можливість оперативно визначати етап технологічного процесу, на якому виникають втрати, що значно підвищує відповідальність за витрачання ресурсів.

Вибір варіанту організації внутрішньогосподарського обліку пов'язаний з необхідністю постійного аналізу рівня витрат, обсягів виробництва та інших показників, які визначають кон'юнктуру. Цілеспрямоване управління витратами та швидке реагування на ринкові зміни дозволяють збільшити потенціал формування оперативного прибутку підприємства.

Золотарьова Н. С.,
асистент кафедри організації обліку та аудиту
Полтавська державна аграрна академія

НОМЕНКЛАТУРА СТАТЕЙ НА ІНКУБАТОРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Найоб'єктивнішою оцінкою виробленої продукції є сума понесених на її виробництво витрат, тобто її собівартість.

Для того, щоб визначити розмір собівартості необхідно знати, які витрати включаються до її складу. У зв'язку з цим їх класифікують за калькуляційними статтями. Законодавством, а саме Методичними рекомендаціями з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств запропоновано перелік таких статей, які господарюючі суб'єкти мають право змінювати відповідно до особливостей їх діяльності.

Враховуючи той факт, що інкубаторні підприємства поєднують у собі риси сільськогосподарських та промислових підприємств, спираючись на методичні рекомендації та поради фахівців, стосовно включення певних витрат в окремі статті калькуляції, пропонуємо наступний їх перелік:

- 1) інкубаційні яйця;
- 2) засоби дезинфекції;
- 3) ветеринарні препарати;
- 4) корми;
- 5) витрати на доставку яєць;
- 6) електроенергія;
- 7) витрати на оплату праці та відрахування на соціальні заходи;
- 8) амортизація обладнання та будівлі інкубаторного цеху;
- 9) витрати на ремонт необоротних активів;
- 10) вибрано задохликів.

Стаття «інкубаційні яйця» є аналогічною до статті «сировина та матеріали». Ми запропонували таку детальну назву, оскільки у інкубаторних підприємств.

Засоби дезинфекції необхідні для обробки інкубатора, яєць та приміщення інкубаційного цеху.

Оскільки інкубаційні яйця придбаються здебільшого у господарств інших районів та областей України, то витрати по доставці їх мають досить вагомий грошовий вираз. З зв'язку з цим, ми пропонуємо виділити такі статті, як «витрати на доставку яєць».

Як показав попередній аналіз структури собівартості одної голови добового молодняка, майже одну шосту частину складають затрати електроенергії. Зважаючи на значущість цих затрат, вони пропонуються нами до виділення в окрему статтю, а не у поєднанні разом з послугами автотранспорту у статтю «послуги допоміжних виробництв» як у сільськогосподарських підприємствах, для яких інкубація не є основним видом діяльності.

У Методичних рекомендаціях з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств передбачено виділення статті, що носить назву «витрати на ремонт необоротних активів». Ми скористаємося цим положенням та додамо ще й статтю «амортизація обладнання та будівлі інкубаційного цеху». Сума цієї статті дасть змогу судити про стан основних засобів, що використовуються для виробництва продукції.

Окремо від статті «засоби дезинфекції» пропонуємо виділити статтю «ветеринарні препарати». Таке розмежування їх на дві складові сукупності затрат пов'язане з тим, що ветеринарні препарати витрачаються вже на продукцію — добових пташенят, в той час, як засоби дезинфекції — на обладнання інкубаторію як до, так і після інкубації яєць; інкубації підлягають і самі яйця.

Стаття «корми» в інкубації може мати місце у випадку, коли птахо молодняк не реалізується протягом дня їх народження і залишаються на наступну добу на підприємстві. Така стаття затрат може мати сумовий вираз у випадку здійснення вільного продажу після виконання договорів з фізичними та юридичними особами.

При виборці молодняка з інкубатора отримують як живих пташенят, так і задохликів. Кількість останніх впливає на такий важливий показник продуктивності праці, як процент виводу добового молодняка, який, у свою чергу визначає розмір та знак фінансового результату від реалізації птахомолодняка. Тому за цим показником необхідно встановити суворий контроль і, згідно до наведених в економічній літературі критеріїв, виділити у самостійну статтю.

Зважаючи на особливості включення загальновиробничих витрат до собівартості виробленої продукції на інкубаторних підприємствах, які полягають у тому, що більшість з них займаються лише інкубацією, а отже, виробляють один вид продукції (оскільки сировина, як і види птиці переводяться у умовні); пропонуємо не виділяти ту частину загальновиробничих витрат, яку можна відразу віднести на вироблену продукцію, окремою статтею у структурі собівартості, а обліковувати на рахунку 91 «Загальновиробничі витрати». Наголошуємо, що це стосується лише тих підприємств, в яких інкубація — єдиний вид виробничої діяльності. На підприємствах, де присутні інші галузі тваринництва а також рослинництво, таку статтю калькуляцію, як «загальновиробничі витрати» передбачити необхідно. Там буде відображатися сума таких витрат, пов'язаних саме з інкубацією, решта загально виробничих витрат буде розподілятися. За базу розподілу, зважаючи на різноманіття галузей, які поєднуються у виробничій діяльності решти «не суто інкубаторних» підприємств, пропонуємо прийняти прямі витрати без вартості кормів в тваринництві та насіння в тваринництві, яєць в інкубації.

Для підприємств, де виробництво представлено лише інкубацією, виділення вищезазначених статей витрат необхідне для здійснення планування та аналізу структури собівартості. Це пояснюється однорідністю продукції на інкубаторних підприємствах. Калькуляційну функцію таке групування витрат виконує у випадку існування інших видів виробництв на таких підприємствах.

Іванюта П. В.,
Асистент кафедри «Організація обліку та аудиту»
Полтавська державна аграрна академія

ОСОБЛИВОСТІ ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКОГО ОБЛІКУ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Після реформування обліку в Україні і введення національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку (П(С)БО) значну увагу приділено фінансовому і податковому обліку, орієнтованому на потреби податкової служби, але недостатньо на формування внутрішньогосподарського обліку.

Вчені В. І. Ткач і М. В. Ткач, В. Ф. Палій, Ф. Ф. Бутинець, С. Ф. Голов, Н. М. Ткаченко, В. О. Ластовецький зазначають, що

суть внутрішньогосподарського обліку полягає в зборі інформації про ресурси і процеси, які відбулись, первинній обробці даних та їх систематизації, підготовці внутрішньогосподарської звітності, яка в подальшому використовуються керівниками і спеціалістами для прийняття управлінських рішень.

Розділяючи думку вчених, ми вважаємо, що внутрішньогосподарський облік — це підсистема обліку, яка забезпечує спостереження, вимірювання, оформлення, реєстрацію, обробку, зберігання і подання первинної та поточної інформації, пов'язаної з деталізацією виробничих витрат та калькулюванням як планової, так і фактичної собівартості продукції (робіт, послуг), її аналізом для ефективного прийняття управлінських рішень внутрішніми користувачами.

Внутрішньогосподарський облік, зорієнтований на управління ресурсами підприємства, сприяє успішній адаптації до зміни зовнішнього середовища, науковому підходу до вирішення облікової — аналітичних завдань, можливості здійснення управління витратами на різних стадіях виробничого циклу, застосуванню ефективних методів оптимізації витрат, оперативному відображенню економічної інформації, впровадженню нової техніки і прогресивних технологій обліку, аналізу і контролю.

Розвиток підприємництва в аграрній сфері, їх різного роду укрупнення і об'єднання потребують інформацію для планування, аналізу і контролю, щодо ціноутворення і асортименту продукції (товарів, робіт, послуг), винагороди за ефективну працю, виробничі витрати. Цю інформацію надає внутрішньогосподарський облік. В зв'язку із застосуванням інформаційних систем обліку зростає роль внутрішньогосподарського обліку, фіксації операцій в первинних документах та її систематизації в облікових регістрах. Тому виникає необхідність його поглибленого вивчення і удосконалення.

Враховуючи особливості сільськогосподарської галузі (сезонний характер виробництва; основний засіб виробництва є земля; характер технологічних процесів в рослинництві і тваринництві; наявність основної, побічної та сукупної продукції; залежність від природно-кліматичних умов) прийняття управлінських рішень неможливе без ведення внутрішньогосподарського обліку як за окремими видами продукції, підрозділах, так і підприємству в цілому.

Узагальнюючи досвід організації ведення внутрішньогосподарського обліку у сільськогосподарських підприємствах Полтавської області, можна зробити такі висновки:

— внутрішньогосподарський облік в сільськогосподарських підприємствах проводиться з використанням елементів внутрішньогосподарського розрахунку;

— внутрішньогосподарський облік у більшості випадків здійснюється по валовому виробництву продукції, виконанню робіт (послуг) і ліміту витрат. Система оплати праці працівників підрозділу і форма матеріального стимулювання побудована так, що розмір оплати праці і матеріального стимулювання залежать від рівня виконання виробничої програми і економії виробничих витрат;

— в деяких підприємствах внутрішньогосподарський облік здійснюється не лише по виробництву продукції і ліміту витрат, а й по сумі грошових надходжень від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тобто на бригади, ферми і інші підрозділи покладаються також функції збуту (реалізації) продукції;

— ряд підприємств веде внутрішньогосподарський облік лише по виконаних роботах або надходженню продукції в натуральних показниках, а в кінці кварталу або року обліковуються вартісні показники, по яких проводиться аналіз виробничо-фінансової діяльності;

— деякі підприємства внутрішньогосподарський облік ведуть за спрощеною системою через диспетчерську службу, а елементи внутрішньогосподарського розрахунку зберегли лише на облік оплати праці в залежності від кількості і якості виконаних робіт з застосуванням штрафних санкцій або матеріального стимулювання.

Таким чином, внутрішньогосподарський облік в сільськогосподарських підприємствах здійснюється у формі внутрішньогосподарського розрахунку та чекової форми контролю. Проведені дослідження свідчать, що в умовах адаптації сільськогосподарських підприємств до ринкових перетворень ця форма забезпечує високу ефективність господарювання.

Летягіна І. П.,

ННЦ «Інститут аграрної економіки» УААН

АМОРТИЗАЦІЙНА ПОЛІТИКА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ РЕСУРСІВ ВІДТВОРЕННЯ

У структурі ресурсів відтворення вагому частку займає амортизація основних засобів. Водночас, якщо облікові аспекти відо-

браження амортизації досліджуються доволі інтенсивно, то фінансово-економічні проблеми амортизаційної політики в ракурсі формування її як фінансового ресурсу відтворення на сільськогосподарських підприємствах поки що залишаються поза увагою менеджерів галузі і в науковій літературі висвітлені недостатньо. Тому на практиці нарахування амортизації основних засобів здійснюється здебільшого за методом, передбаченим у Законі України «Про оподаткування прибутку підприємств», хоч на кожному підприємстві можна використовувати інші, більш обґрунтовані методи її визначення.

Зокрема підприємства можуть визначати амортизацію за методами її нарахування, визначеними у Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби»: прямолінійним, зменшення залишкової вартості, прискореного зменшення залишкової вартості, кумулятивним, виробничим, а також застосовувати спосіб її розрахунку, передбачений податковим законодавством. Зрозуміло, що кожний із зазначених методів дає різні результати і коливання визначених сум будуть доволі суттєвими. Наші розрахунки показують, що найменшою є сума амортизації основних засобів, визначена за податковим методом. Якщо її прийняти за одиницю, то вона зростає за іншими методами в такій послідовності:

- прямолінійний — 1,25;
- виробничий — 1,27;
- кумулятивний — 2,22;
- прискореного зменшення залишкової вартості — 2,50;
- зменшення залишкової вартості — 3,63.

В результаті сумарна різниця між максимальною і мінімальною сумою амортизації, залежно від обраного методу її нарахування, складає, наприклад, у приватно-орендному підприємстві «Іванівське» Терехівлянського району Тернопільської області 947 тис. грн. і зрозуміло, що за сучасних умов вагомість такого фінансового ресурсу відтворення надто велика, аби можна було нехтувати його раціональним використанням.

Однак ця проблема теж не вирішена, бо виокремлення коштів амортизаційного фонду за існуючою методикою не передбачене і, не дивлячись на те, що у бухгалтерському обліку зараз затверджене Міністерством фінансів України застосування позабалансового рахунка 09 «Амортизаційні відрахування», це не забезпечує належного контролю, оскільки грошові потоки, в яких матеріалізовано частку амортизації, обліковуються загальними сумами, що

унеможливило визначення на кожний потрібний момент інформації про фактичне використання такого фінансового ресурсу.

Варто зазначити, що з цього приводу існують взаємно протилежні думки вчених стосовно доцільності запровадження розмежування коштів і виокремлення із загальної суми тих, що адекватні амортизаційним відрахуванням — від прихильників депонування на окремому рахунку, до заперечення такої необхідності, виходячи з мотиву недоцільності їх заморожування на тривалий термін.

На наш погляд, такі однозначні висновки потребують деяких уточнень. Звичайно, що депонування коштів на окремому рахунку в банку означає неможливість використання їх впродовж певного терміну для фінансування капітальних інвестицій. Тому застосування такого способу акумулювання коштів амортизаційного фонду може бути допустимим лише в тих випадках, коли підприємства зарані планує придбання вартісних об'єктів в чітко визначеному плановому періоді. В умовах сільськогосподарських підприємств це доцільне щодо нагромадження коштів для придбання тракторів, комбайнів, вантажних автомобілів, бо за існуючого порядку знеособленого обліку коштів амортизаційні відрахування надходять до господарського обороту й використовуються для розв'язання різних завдань, які не завжди пов'язані з цільовим призначенням цього ресурсу.

В інших же випадках достатньо обліковувати ці кошти на окремому субрахунку в банку, що попри їх використання на інші цілі, все ж таки дозволяє предметніше контролювати цільове використання амортизації, оскільки залишок за ним можна порівнювати із сальдо за введеним Міністерством фінансів України позабалансовим рахунком 09 «Амортизаційні відрахування», а різниця відразу ж покаже іммобілізацію коштів за нецільовим спрямуванням.

Лопата Н. П.,
обліково-економічний факультет,
кафедра аудиту
Київський національний економічний університет

**ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЕКТУ
ІНВЕСТИВАННЯ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ (АПК)**

З точки зору макроекономічного аналізу Україна, безумовно, має значний потенціал розвитку різних галузей економіки. Передусім це стосується металургії, машинобудування, будівництва, енергетики, сільського господарства та інших галузей. В державі існує значна матеріальна, технічна та наукова база для розвитку не тільки матеріалоемних виробництв, таких як металургія та машинобудування, але й для становлення наукоємних виробництв, пов'язаних з використанням високих технологій, інформаційних технологій та комунікацій, які могли б стати значним джерелом зростання національного багатства та джерелом експортних надходжень. Загальний стан економіки держави на сьогодні такий, що потребує обов'язкової програми інвестування будь-якої з зазначених галузей для досягнення бажаних результатів в майбутньому. Враховуючи загальний дефіцит капіталів та дефіцит державного бюджету країни, які є потенційним джерелом інвестиційних коштів, при визначенні найбільш перспективних галузей економіки необхідно враховувати наступні критерії: загальний обсяг інвестиційних коштів, необхідних для забезпечення галузі основними та оборотними коштами; термін окупності інвестиційних проектів; рентабельність виробництва; загальний обсяг продукції, що може випускатися галуззю; обсяг накопичених збитків галузі (загальна сума перевищення кредиторської заборгованості над дебіторською); цінова конкурентноздатність продукції як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Навіть поверхневий аналіз галузей економіки України визначає, що сільськогосподарське виробництво на сьогоднішній день є найбільш перспективною галуззю. Це визначається передусім величезним потенціалом галузі та необхідністю незначних, порівняно з іншими перспективними галузями, розмірах необхідного інвестування. За оцінками експертів загальний об'єм інвестиційних коштів (наданих на умовах комерційних кредитів та лізингових угод), необхідних для забезпечення підприємств агропромислового комплексу (АПК) основними та обіговими коштами, з врахуванням необхідності використання сучасних технологій виробництва, не перевищує 10 млрд. гривень. Прогнозовані строки окупності інвестицій, у випадку, якщо частину з них не буде спрямовано на погашення накопиченого обсягу збитків, складають 15 років. Рентабельність виробництва в галузі коливається в межах від 30 до 100% за один виробничий цикл, що є недостижним результатом для більшості галузей. Враховуючи існуючі виробничі фонди та історичні аспекти розвитку, можна стверджувати, що для галузі не є проблемою не тільки повне за-

безпечення внутрішніх потреб держави в сільськогосподарській продукції, але й значні інтервенції на зовнішній ринок, в першу чергу за рахунок задоволення значних світових потреб цукром, зерном та рядом технічних культур. Що стосується цінової конкурентноздатності, можна зазначити наступне. Очевидним є той факт, що значна доля в структурі собівартості продукції АПК належить оплаті праці. Враховуючи більш низький абсолютний рівень оплати праці, порівняно з рівнем цього фактору на європейському та світовому ринках, національна продукція має всі передумови бути конкурентноздатною.

Для оцінки ефективності інвестування АПК було розроблено економіко-математичну модель оптимізації ефективності інвестування АПК.

Цільовою функцією вказаної моделі є максимізація фінансового результату галузі за весь час реалізації проекту. Під фінансовим результатом діяльності галузі маємо на увазі різницю між загальними надходженнями грошових коштів на користь підприємств АПК та загальною сумою грошових платежів підприємств АПК на користь інших осіб. Надходження на користь підприємств будуть формуватись в першу чергу за рахунок надання комерційних кредитів та валової виручки від реалізації готової продукції. До грошових платежів підприємств будуть віднесені валові витрати виробництва, в тому числі сплата за сировину, матеріали, заробітна плата, відсотки за кредитами, сплата лізингових винагород, а також платежі, які не будуть віднесені до валових витрат, а саме — часткове погашення кредитів, сплата лізингових платежів за основною сумою боргу, погашення накопичених збитків, фінансування соціальної сфери села, сплата податку на додану вартість та податку на прибуток (у випадку, якщо підприємство є платником податків на загальних підставах). Дана модель враховує основні параметри, що суттєво впливають на результат сільськогосподарського виробництва, а саме: технології вирощування сільськогосподарських культур і тварин, погодні стани, що мають значний вплив на урожайність товарних і кормових культур, коливання цін на продукцію, необхідність ведення розширеного відтворення виробництва (рефінансування), ефективне використання земельних угідь з врахуванням сівозмін.

Існують три основні проблеми адекватного відображення процесу сільськогосподарського виробництва вищенаведеною економіко-математичною моделлю. Першою проблемою є фактична наявність в державі подвійного стандарту обліку — фі-

нансовий облік та податковий облік. Очевидно, що задачею фінансового обліку є всебічне та правильне відображення фінансово-господарських операцій підприємств в часі. Власне, такий облік надає найбільш достовірну інформацію для забезпечення реалізації економіко-математичної моделі, що пропонується. Основною ж метою податкового обліку є завищення податкових зобов'язань підприємства, прискорення їх виконання у часі, навіть якщо виконання таких податкових зобов'язань буде виконано за рахунок обігових коштів підприємства, а не фактично отриманого прибутку. Тобто, основною проблемою є правильне відображення моделлю податкових зобов'язань підприємств як в розмірах, так і в часі, так як модель є динамічною. Податкові зобов'язання підприємств визначаються за принципами податкового обліку, який має суттєві протиріччя з фінансовим обліком. Першим значним протиріччям є віднесення, з точки зору податкового обліку, до валових доходів підприємства обсягу відвантаженої, але не оплаченої продукції. Очевидно, що фактичний валовий дохід підприємство отримає лише після оплати цієї продукції, однак, за принципами податкового обліку, підприємство вимушене сплачувати основні податки (податок на прибуток та податок на додану вартість) авансом, тобто до отримання реальних грошових коштів за відвантаженою продукцією. Такий принцип обліку приводить до економічно необґрунтованого відтоку оборотних коштів підприємств, або нараження на штрафні санкції з боку податкових органів за несвоєчасну сплату податкових зобов'язань. Другою проблемою є надзвичайно складний облік валових доходів та валових витрат підприємства. Загальні обсяги законодавства, яке регламентує віднесення операцій на валові витрати, настільки значні та мають стійку тенденцію до постійних змін, що їх адекватне відображення економіко-математичною моделлю є досить проблематичним. Третьою проблемою є власне ставки податків, що сплачують підприємства АПК. Встановлення особливих розмірів ставок податків для підприємств АПК є, безумовно, позитивним кроком для цієї галузі, але, одночасно, надає їй особливий статус відносно інших галузей економіки, що порушує основні ринкові принципи.

Наведені факти не дають можливості достовірно спрогнозувати реальну структуру собівартості сільськогосподарської продукції, визначити рентабельність виробництва та адекватно в довгостроковій перспективі відобразити надходження та платежі підприємств.

Незважаючи на існуючі проблеми інформаційного забезпечення запропонованої моделі, її реалізація дозволяє з великою ступінню точності отримати результати щодо реалізації проекту інвестування АПК.

Мірошниченко Ю. А.,
4 курс, ФЕАПК

Київський національний економічний університет

АМОРТИЗАЦІЙНИЙ ФОНД ЯК ДЖЕРЕЛО ФІНАНСУВАННЯ ВІДТВОРЕННЯ БАГАТОРІЧНИХ НАСАДЖЕНЬ

На даному етапі розвитку економіки багато сільськогосподарських підприємств, які раніше ефективно займалися садівництвом, згортають свою діяльність або перекваліфіковуються. Це, насамперед, пов'язано з занепадом, як економіки в цілому, так і цієї специфічної галузі. При ринкових умовах господарювання така ситуація може тривати досить довго. Уже зараз спостерігається зменшення обсягу виробництва продукції, різке скорочення площі насаджень, до критичного рівня знизилися темпи їх відтворення. Основною причиною занепаду садівництва, на думку багатьох вітчизняних фахівців, яку я також розділяю, є недостатність капітальних вкладень у створення і відтворення плодоягідних насаджень. Виходом з цієї ситуації може бути, або системне згорання збиткового чи низькорентабельного виробництва, або ефективне інвестування.

Відтак є підстави стверджувати, що найгострішою проблемою у промисловому садівництві є проблема інвестицій, а точніше — формування реальних джерел інвестицій.

Доктор економічних наук, професор Шестопад О.М. в своїй статті, опублікованій в дев'ятому номері журналу «Економіка АПК» №9 за 2004 рік, пропонує виділяти п'ять джерел інвестування на підприємстві:

1. внутрішньогосподарське нагромадження на основі високо-ефективного ведення садівництва.
2. амортизаційний фонд.
3. найсприятливіше використання позитивних інвестиційних прикмет (ознак) ряду типів насаджень. Суть цих прикмет полягає в природній особливості культур, сортів забезпечувати в процесі

продуктивного використання швидкий обіг капіталу та високі темпи його нагромадження.

4. забезпечити державний протекціонізм галузі.

5. використання зарубіжних інвестицій.

Одним з основних джерел капітальних інвестицій повинен стати амортизаційний фонд. Амортизаційний фонд — це акумуляція щорічних амортизаційних відрахувань з балансової вартості садів і ягідників. Проте за чинного механізму амортизації цей фонд здебільшого не використовується за призначенням. Для того, щоб такий фонд за всі роки продуктивного використання насаджень за обсягом відповідав відновлювальній вартості насаджень, необхідно удосконалити механізм їх амортизації.

Механізм нарахування амортизації на багаторічні насадження, враховуючи їх специфіку та сутність амортизації, відбувається з моменту настання періоду плодоношення. Витрати на амортизацію будуть віднесені на собівартість одержаної продукції.

При цьому витрати на вирощування не включаються до амортизаційної вартості, а лише витрати на закладку.

Д-т1081 К-т156 — витрати на закладку багаторічних насаджень.

Д-т1081 К-т156 — витрати на вирощування та на закладку (включені).

Амортизація на багаторічні насадження нараховується щорічно прямолінійним методом. При цьому дебетується рахунок 23 «Виробництво» та кредитується рахунок 13 «Амортизація».

Для удосконалення цього механізму фахівці рекомендують урахування наступних пропозицій.

1. Удосконалити механізм амортизації, адже чинний механізм є чисто фіскальним, бо амортизаційний фонд формується загалом по підприємству, без об'єктивної диференціації. Через те він і не виконує притаманну йому функцію фінансового джерела відтворення конкретних видів насаджень;

2. Потрібно здійснити інвентаризацію плодоягідних насаджень та здійснити індексацію їх балансової вартості з урахуванням оцінки сучасного стану насаджень і нормативної відновлювальної вартості.

З огляду на складну ситуацію з амортизаційним фондом на підприємствах, уряд вирішив удосконалити амортизаційну політику. Результатом цього стало розпорядження Кабінету Міністрів України від 10.11.2003р. щодо забезпечення бухгалтерського обліку цільового використання амортизаційних відрахувань. Для цієї мети було введено новий позабалансовий рахунок 09 «Амор-

тизаційні відрахування». На цьому рахунку передбачено відображати та зіставляти суму нарахованих амортизаційних відрахувань та їх використання виходячи з вартості капітальних інвестицій. Незначні, на перший погляд, зміни у Плані рахунків бухгалтерського обліку й Інструкції по його застосуванню призвели до зміни типової форми №5 «Примітки до річної фінансової звітності».

Отже, за допомогою даних бухгалтерського обліку Уряд країни намагається посилити контроль за формуванням і використанням амортизаційних відрахувань. Необхідність такого контролю зумовлена тим, що амортизаційні відрахування вважаються важливим джерелом фінансування і є об'єктом державної політики, що знайшло своє відображення в таких нормативних актах:

- Концепції амортизаційної політики, яку схвалено Указом Президента України від 07.03.2001р. №169/2001;
- Проект Закону України «Про амортизацію»;
- Господарському кодексі України.

Враховуючи таку політику Уряду, можна сподіватися на покращення становища підприємств, які займаються вирощуванням плодоягідних насаджень завдяки розумному застосуванню коштів амортизаційного фонду. Адже занепад цієї галузі був значною мірою спричинений «неповним застосуванням» амортизаційних відрахувань українськими підприємствами для відновлення основних засобів. Таке явище стало наслідком існуючої фіскальної політикою держави та недосконалою методикою обліку цільового використання амортизації.

Пасенко В. В.,
Кафедра обліку, аналізу та аудиту в АПК
Київський національний економічний університет

ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ПІДПРИЄМСТВ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

Здійснюючи господарську діяльність, аграрні підприємства отримують фінансові результати, які приймають форму прибутку чи збитку. Основою розвитку підприємства є прибуток. Визначення фінансового результату — прибутку або збитку в бухгал-

терському обліку проводиться на рахунку 79 «Фінансові результати».

Діючий порядок ведення обліку на рахунку 79 «Фінансові результати», на якому накопичується інформація про фінансові результати від звичайної діяльності та надзвичайних подій, дає можливість повного об'єктивного висвітлення наслідків господарської діяльності. Однак практика ведення обліку на цьому рахунку показує, що наведений в Інструкції №291 і ПСБО 3 «Звіт про фінансові результати» механізм формування і визначення фінансових результатів недостатньо методично обґрунтований і не дає можливості за даними бухгалтерського обліку скласти звітність про визначення прибутку (збитку) від звичайної діяльності та надзвичайних подій.

Синтетичний рахунок 79 «Фінансові результати» має 4 субрахунки: 791 «Результат операційної діяльності», 792 «Результат фінансових операцій», 793 «Результат іншої звичайної діяльності», 794 «Результат надзвичайних подій». За кредитом субрахунків відображається:

791 — в порядку закриття рахунків сума доходів від реалізації готової продукції, товарів, робіт, послуг та від іншої операційної діяльності (рахунки 70 «Доходи від реалізації», 71 «Інший операційний дохід»);

792 — списання суми в порядку закриття рахунків обліку доходів від участі в капіталі та інших фінансових доходів;

793 — списання суми в порядку закриття рахунків обліку доходів від інвестиційної та іншої звичайної діяльності підприємства;

794 — списання доходів, одержаних від надзвичайних подій.

За дебетом субрахунків відображається:

791 — сума в порядку закриття рахунків обліку собівартості реалізованої готової продукції, товарів, робіт і послуг, адміністративних витрат, витрат на збут, інших операційних витрат (90 «Собівартість реалізації», 92 «Адміністративні витрати», 93 «Витрати на збут», 94 «Інші витрати операційної діяльності», 704 «Вирахування з доходу»);

792 — списання фінансових витрат з рахунків 95 «Фінансові витрати» та 96 «Втрати від участі в капіталі»;

793 — списання витрат з рахунку 97 «Інші витрати»;

794 — списання витрат від надзвичайних подій, що обліковуються на рахунку 99 «Надзвичайні витрати».

Крім того, за дебетом рахунку 79 «Фінансові результати» відображається сума нарахованого податку на прибуток, що пе-

реноситься з рахунка 98 «Податки на прибуток». При нарахуванні останнього необхідно попередньо визначити на основі додаткових розрахунків суму податку на прибуток (окремо від звичайної діяльності та надзвичайних подій). Податок на прибуток від надзвичайних подій (субрахунок 982) відповідно до П(С)БО 3 «Звіт про фінансові результати» відноситься на субрахунок 794 «Результат надзвичайних подій». На цьому субрахунку втрати від надзвичайних подій відображаються за вирахуванням суми, на яку зменшується податок на прибуток від звичайної діяльності внаслідок цих збитків втрат. В інструктивних матеріалах з бухгалтерського обліку не висвітлена методика віднесення податку на прибуток від звичайної діяльності (субрахунок 981) на фінансові результати — на конкретні субрахунки рахунку 79.

Тому з метою достовірного формування фінансових результатів у сільськогосподарських підприємствах залежно від видів діяльності пропонуємо ввести до рахунка 79 «Фінансові результати» субрахунок 795 «Фінансовий результат звітного періоду». **Новий субрахунок призначається для узагальнення інформації про фінансові результати, відображеної на субрахунках 791, 792, 793, 794, є базою нарахування податку на прибуток за даними бухгалтерського обліку та визначення фінансових результатів — чистого прибутку (чистого збитку) за звітний період.** Введення нового субрахунку 795 «Фінансовий результат звітного періоду» не суперечить чинному законодавству з бухгалтерського обліку.

Пропонуємо визначити таку характеристику і призначення субрахунку 795:

На субрахунку 795 «Фінансовий результат звітного періоду» визначається чистий прибуток (чистий збиток) від звичайної діяльності та надзвичайних подій за звітний період. За кредитом субрахунку відображається в порядку закриття рахунків сума кредитових залишків на субрахунках 791, 792, 793, 794, за дебетом — сума дебетових залишків на субрахунках 791, 792, 793, 794 та сума нарахованого податку на прибуток від звичайної діяльності — дебетове сальдо субрахунку 981 «Податок на прибуток від звичайної діяльності». Сальдо по субрахунку 795 при його закритті списується на рахунок 44 «Нерозподілені прибутки (збитки)». Відображення операцій на субрахунку 795 «Фінансовий результат звітного періоду» наведено в таблиці 1.

Введення субрахунку 795 «Фінансовий результат звітного періоду» сприяє достовірному відображенню в обліку процесу формування інформації про фінансові результати за звітний період, забезпечує повну інформацію для складання звіту за формою 2 «Звіт про фінансові результати» та контролю за формуванням фінансових результатів за різними видами діяльності підприємства.

Таблиця 1

**КОРЕСПОНДЕНЦІЯ РАХУНКІВ З ОБЛІКУ ФОРМУВАННЯ
ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ НА СУБРАХУНКУ
795 «ФІНАНСОВИЙ РЕЗУЛЬТАТ ЗВІТНОГО ПЕРІОДУ»**

№ з/п	Зміст господарських операцій	Субрахунок 795 «Фінансовий результат звітного періоду»	
		за дебетом з кредиту рахунків	за кредитом з дебету рахунків
1.	Закриття субрахунків:		
	— результати операційної діяльності	791	791
	— результати фінансових операцій	792	792
	— результати іншої звичайної діяльності	793	793
	— результати надзвичайних подій	794	794
2.	Нарахування податку на прибуток від звичайної діяльності	981	х
3.	Віднесення фінансових результатів:		
	— чистого прибутку на нерозподілені прибутки	441	х
	— чистого збитку на непокриті збитки	х	442

Петрова М. М.,
IV курс фінансовий факультет
Дніпропетровська державна фінансова академія

СУТНІСТЬ ТА ПРОБЛЕМИ ПОДАТКОВОГО ОБЛІКУ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ

Податок на додану вартість в бюджеті країни відіграє значну роль. На нинішньому етапі розвитку країни він служить стимулюючим важелем впливу на агропромисловий сектор.

Основна причина важкого фінансового стану аграрного сектора економіки полягає не у високих податкових платежах, а у великих витратах сільського господарства внаслідок диспаритету цін. Навіть повна відміна податків і відрахувань у позабюджетні фонди не компенсує збитків від диспаритету цін.

Необхідна жорстка державна дисципліна цін, яка дозволить кожній галузі одержати відповідну частку в доходах і залишити аграрному виробництву необхідні фінансові ресурси для його розвитку. Без виведення з кризового стану сільського господарства, виробництва необхідних обсягів якісних і доступних за цінами продуктів харчування та сировини для легкої та харчової промисловості подолати кризу в економіці України неможливо.

У нинішніх умовах при збереженні пільг сільськогосподарським товаровиробникам можна зберегти податки, які застосовуються в аграрному виробництві, але внести зміни в діючу систему з метою стимулювання інвестиційної діяльності. Фіскальна функція держави в галузі сільського господарства в подальшому повинна бути зведена до мінімального рівня, що в сукупності з іншими методами регулювання може сприяти стабілізації цін і доходів галузі.

Особливості організації аграрного виробництва потребують удосконалення обліку та методики вирахування податку на додану вартість. Дозволено при розрахунку податку на додану вартість застосовувати фактичну ціну реалізації продукції, якщо підприємство не змогло реалізувати продукцію за цінами вище собівартості у зв'язку з відсутністю попиту через зниження її якості або споживних властивостей. Це стосується сільського господарства із сезонним виробництвом, а отже, сезонними цінами на більшість видів продукції. Хіба інших причин не виникає, коли аграріям доводиться реалізувати продукцію за цінами нижче собівартості, щоб відшкодувати хоча б частину витрат, а не втратити все? Для сільського господарства повинні бути передбачені певні особливості обліку ПДВ з урахуванням специфіки галузі: обчислювати оподаткований доход на підставі фактичних цін реалізації і придбання товарів, а також після одержання коштів.

Подібна практика призводить до того, що ПДВ утримується з недоодержаної виручки. Даний парадокс ніяк не узгоджується ні з теорією, ні з практикою раціонального господарювання. Виходячи з цього, більше половини податків і обов'язкових платежів сільськогосподарські товаровиробники сплачували, не маючи ре-

альних джерел, а скорочуючи і так незначні фінансові ресурси, які призначались для цілей розширеного відтворення.

Аналізуючи шлях вдосконалення системи оподаткування, можна стверджувати, що будь-які пропозиції щодо скасування ПДВ і запровадження іншого непрямого податку у вигляді податку з продажу, податку з обороту — це крок назад, оскільки тривале функціонування ПДВ у країнах світу свідчить про його відповідність вимогам ринкової економіки. Обрання країнами Європейського Союзу ПДВ важелем, який створює умови для нормально-го функціонування економік країн-учасників, зобов'язує Україну, яка проголосила курс на співпрацю і поступове входження до Європейського Союзу одним із пріоритетів, врахувати ці вимоги.

Необхідне також вдосконалення законодавчих актів, що регламентують нині застосування ПДВ.

З метою створення кращих економічних умов для виробничої та інвестиційної діяльності пропонуються такі заходи щодо вдосконалення податкового обліку ПДВ сільськогосподарських товаровиробників:

1) при вдосконаленні податкової системи України поліпшувати умови функціонування вітчизняного товаровиробника — головної ланки у державі й основного платника в бюджет;

2) використовувати для всіх організаційно-правових форм господарювання в аграрному секторі диференційовану багатоканальну систему платежів у бюджет, які б сприяли ефективнішому рахуванню всіх чинників діяльності — засобів виробництва, включаючи земельні і трудові ресурси;

3) нараховувати податок на прибуток і додану вартість, виходячи з фактичних цін реалізації продукції, робіт і послуг, не проводити донарахування податків при реалізації за цінами, нижчими фактичної собівартості, що суперечить принципам ринкової економіки і призводить до додаткового вилучення коштів у бюджет, в тому числі і за рахунок збитків, при значних витратах галузі внаслідок диспаритету цін на сільськогосподарську продукцію і засоби виробництва.

Пойда Ю.М.,
аспірант

Київський національний економічний університет

ГРУПУВАННЯ ВИТРАТ НА ПІДПРИЄМСТВАХ КОМБІКОРМОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ЗА СТАТТЯМИ КАЛЬКУЛЯЦІЇ

Витрати на виробництво групують за економічними елементами та калькуляційними статтями собівартості.

Найбільш складною є проблема групування витрат на виробництво за статтями калькуляції, оскільки від неї залежить:

- 1) об'єктивність економічного аналізу діяльності підприємства;
- 2) планування та калькулювання собівартості продукції;
- 3) облік виробничих витрат.

З метою управління витратами групування елементів витрат здійснюють за структурними підрозділами та етапами виробничого процесу.

Відповідно до Методичних рекомендацій з формування собівартості продукції у промисловості (затверджених наказом Держкомітету промислової політики від 02.02.2001р. №47) групування витрат доцільно здійснювати за такими статтями калькуляції:

- сировина і матеріали;
- купівельні напівфабрикати та комплектуючі вироби, роботи і послуги виробничого характеру сторонніх підприємств та організацій;
- паливо й енергія на технологічні цілі;
- зворотні відходи (вираховуються);
- додаткова заробітна плата;
- відрахування на соціальне страхування;
- витрати на утримання та експлуатацію устаткування;
- загальновиробничі витрати;
- витрати від браку;
- інші виробничі витрати;
- попутна продукція (вираховується).

До наведеної вище типової номенклатури статей калькуляції підприємства можна вносити зміни з урахуванням особливостей техніки, технології та організації виробництва, питомої ваги окремих видів витрат у собівартості продукції, а також об'єднувати кілька типових статей калькуляцій в одну або виділяти з однієї типової статті кілька статей калькуляції.

Для підприємств комбікормової промисловості стаття «Попутня продукція» не використовується.

Наведемо спрощене групування витрат за статтями калькуляції для підприємств комбікормової промисловості:

- сировина й основні матеріали;
- зворотні відходи (вираховуються);

- купівельна сировина та послуги виробничого характеру сторонніх організацій;
- паливо й енергія на технологічні цілі;
- заробітна плата;
- відрахування на соціальні заходи;
- витрати на підготовку та освоєння виробництва;
- загальновиробничі витрати;
- витрати від технічно неминучого браку;
- інші виробничі витрати.

Сума наведених вище статей становить виробничу собівартість продукції.

При виробництві комбікормів, вітамінно-трав'яного борошна, гранульованих кормів, брикетів, кормосумішей тощо обліковують витрати і розраховують собівартість кожного виду продукції окремо. У витрати включають вартість продукції, що відпущена у виробництво, плюс витрати по переробці. Кормові добавки відносять прямо на конкретний вид продукції. Непрямі (цехові) витрати на переробку розподіляють пропорційно масі переробленої сировини. При калькуляції від загальної суми витрат віднімають вартість використаних відходів в оцінці за цінами можливого їх використання або реалізації.

Групування витрат за статтями калькуляції дає змогу більш детально охарактеризувати структурну собівартість продукції, дати об'єктивну оцінку їх рівня, виявити внутрішні резерви і джерела їх зниження.

На нашу думку, за ринкових умов питанню групування витрат за статтями калькуляції потрібно приділяти більше уваги. Для цього насамперед необхідно:

- 1) визначити номенклатуру статей калькуляції з урахуванням особливостей технології та організації виробництва;
- 2) прискорити розробку міжгалузевих положень та інструкцій з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції.

Самохвал С. П.,
аспірант

Київський національний економічний університет

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ НАФТОПРОДУКТІВ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Сільськогосподарське виробництво неможливе без використання техніки, яка в свою чергу потребує пального і мастильних матеріалів. Питома вага виробничих процесів та операцій, при яких необхідні нафтопродукти становить майже 70—80 %. Тому досить важливим постає питання організації обліку нафтопродуктів. Питанню обліку нафтопродуктів приділена значна увага авторів літератури з бухгалтерського обліку. Даної тематики також стосується велика кількість нормативно-правових актів, однак досить мало уваги приділено саме організації обліку нафтопродуктів за їх структурними групами.

Звертаючи увагу на вище зазначене метою нашого дослідження є розкриття організації обліку нафтопродуктів за їх групами, визначеними в інструкціях та положеннях.

Для організації обліку наявності та руху нафтопродуктів на підприємствах України чинним планом рахунків передбачено субрахунок 203 «Паливо» рахунку 20 «Виробничі запаси». Цей рахунок передбачений для обліку пально-мастильних матеріалів, твердого і газоподібного палива, придбаного чи заготовленого для технологічних потреб, експлуатації машин та транспортних засобів, а також для виробітку енергії чи обігріву приміщень (дизельне паливо, бензин, керосин мастильні матеріали, мазут, газ, вугілля дрова тощо).

Облік наявності та руху нафтопродуктів на субрахунку 203 ведуть за такими групами:

- 203/1 «Нафтопродукти на складах»;
- 203/2 «Нафтопродукти по талонах»;
- 203/3 «Паливо в банках транспортних засобів»;
- 203/4 «Нафтопродукти відпрацьовані»;
- 203/5 «Тверде паливо»;
- 203/6 «Газ в балонах, резервуарах та по талонах».

На субрахунку 203/1 обліковують наявність та рух всіх видів нафтопродуктів (дизельне паливо, бензин, керосин тощо), які знаходяться на нафтоскладах, в стаціонарних заправних пунктах, підрозділах, бригадах і інших місцях зберігання. Облік дизельного палива, бензину і керосину ведуть в літрах і кілограмах, а мастильних матеріалів — лише в кілограмах.

Субрахунок 203/2 призначений для обліку нафтопродуктів в єдиних (поясних) талонах на бензин, дизельне паливо і мастильні матеріали.

На рахунку 203/3 ведуть облік бензину, дизпалива, скрапленого газу, отриманого водіями автомобілів та трактористами-машиністами на пунктах заправки підприємства в натурі та у ви-

гляді талонів. Аналітичний облік палива ведуть, як правило, по кожному отримувачу. Перевитрату нафтопродуктів понад встановлені норми відносять на винних осіб для відшкодування у встановленому порядку.

На рахунку 203/4 відображають відпрацьовані мастила та інші нафтопродукти, злиті з двигунів, трансмісій та інших вузлів тракторів, автомобілів і інших машин, а також використані в ремонтній майстерні на промивку запасних частин, вузлів і агрегатів. Зібрані та прийняті на нафтосклад відпрацьовані нафтопродукти оприбутковують за цінами нафтопродукти оприбутковують за цінами можливої реалізації. За цими ж цінами відображають і витрачання відпрацьованих нафтопродуктів на внутрішньогосподарські потреби.

На рахунку 203/5 обліковують вугілля, торф, дрова та інше тверде паливо (відходи виробництва).

На рахунку 203/6 ведуть облік всіх видів газоподібного палива (за видами) в балонах, резервуарах, яке використовується на виробничі та побутові потреби, знаходиться на складах і окремо на місцях його споживання (окрім жилих будинків), а також газ по талонах.

Аналітичний облік нафтопродуктів ведуть за їх видами, марками та місцями зберігання.

Із проведеного дослідження можна зробити висновок, що питання організації обліку нафтопродуктів є досить важливим для сільськогосподарських підприємств, особливо беручи до уваги розподіл нафтопродуктів на групи. Використання запропонованих груп аналітичних рахунків для обліку нафтопродуктів забезпечить інформацією керівництво підприємства необхідною інформацією для контролю за наявністю і використання пально-мастильних матеріалів.

Швачко І. А.,

IV курс, фінансовий факультет
Дніпропетровська державна фінансова академія

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ СІЛЬГОСПВИРОБНИКІВ

Тема «Особливості облікової політики сільгоспвиробників» є дуже актуальною, так як від прийнятих облікових оцінок залежить фінансовий результат підприємства.

В обліковій політиці відображаються всі принципові питання організації бухгалтерського обліку на підприємстві, тому до її формування необхідно підходити дуже відповідально. На жаль, формуванню даної політики не в усіх сільськогосподарських підприємствах приділяється належна увага, перш за все з боку керівництва, засновників і власників підприємств.

Згідно із Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» та Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» облікова політика підприємства визначається як сукупність принципів, методів і процедур, які використовуються підприємством для своєчасного складання та подання об'єктивної фінансової звітності. При виборі напрямів і змісту облікової політики стосовно конкретного підприємства слід враховувати: галузеві особливості (спеціалізацію) або вид діяльності підприємства; організаційно-правову форму підприємства (форму господарювання); обсяг діяльності; рівень кваліфікації облікового апарату та забезпеченість його комп'ютерною й іншою обчислювальною технікою та ін.

Слід не вважати зміною облікової політики встановлення її для подій або операцій, які відрізняються за змістом від попередніх; подій або операцій, які не відбувалися раніше. Якщо неможливо розрізнити зміну облікової політики і зміну облікових оцінок, то це в бухгалтерському обліку й при складанні фінансової звітності розглядають та відображають як зміну облікових оцінок.

Відповідно до чинної нормативно-правової бази кожне підприємство має право самостійно визначати свою облікову політику, в її розвиток обирати форму бухгалтерського обліку як певну систему облікових реєстрів, встановлювати порядок і способи реєстрації й узагальнення інформації в них з дотриманням єдиних засад законодавства та з урахуванням особливостей своєї діяльності й технології обробки облікових даних. Підприємства можуть розробляти систему і форми внутрішньогосподарського (управлінського) обліку, звітності та контролю господарських операцій, визначати права працівників на підписання бухгалтерських документів. Це, безумовно, важливо при організації дійсного госпрозрахунку і формування принципів комерційного (підприємницького) розрахунку первинних колективів

підприємств. Підприємство самостійно визначає і затверджує на тривалий період правила документообігу і технологію обробки облікової інформації, при необхідності — додаткову систему рахунків і реєстрів аналітичного обліку. Для підвищення економічної заінтересованості власників, розвитку та впровадження принципів кооперації, інтеграції, оренди, самофінансування, стабілізації фінансового стану підприємство може виділяти на окремий баланс філії, представництва, виробничі відділення, товариства та інші відокремлені підрозділи, які зобов'язані вести бухгалтерський облік з наступним включенням їх показників до фінансової звітності підприємства.

Правове оформлення облікової політики зобов'язує керівників підприємств створити необхідні умови для правильного ведення бухгалтерського обліку, забезпечити неухильне виконання всіма підрозділами, службами і працівниками, причетними до бухгалтерського обліку, правомірних вимог головного бухгалтера щодо дотримання порядку оформлення й подання до обліку первинних документів.

У цілому формування облікової політики слід розглядати як важливий етап у діяльності сільськогосподарського підприємства, за який несуть відповідальність керівник і головний бухгалтер. Складові облікової політики розробляють і затверджують у наказі про облікову політику підприємства, в якій мають бути відображені всі способи і процедури, що використовуватиме підприємство для правильного відображення господарських операцій, фінансового стану, достовірного визначення результатів діяльності та забезпечення об'єктивності показників обліку для складання фінансової звітності.

Зміст більшості наказів про облікову політику не структуризовано. Деякі питання організації обліку окремих суб'єктів наводяться не в повному обсязі або зовсім не висвітлені. Тому в наказах про облікову політику з 2005 року доцільно зробити доповнення і уточнення. Робочий план рахунків, графік документообігу, перелік облікових реєстрів, що застосовуються на підприємстві, необхідно виносити у додатки до наказів.

Таким чином, цілеспрямоване формування облікової політики є досить трудомісткою і відповідальною роботою. Розробляючи методи і принципи облікової політики, підприємства повинні враховувати її вплив на системний облік і своєчасний контроль за витратами виробництва, одержанням доходів для забезпечення відтворення, позитивних фінансових результатів. Таким основним внутрішньогосподарським нормативно-правовим актом ко-

жного підприємства, який визначає побудову всієї системи бухгалтерського обліку, повинен стати наказ про облікову політику. Чітка організація обліку в агроформуваннях стане основою освоєння нового економічного механізму господарювання в ринкових умовах.

СЕКЦІЯ 4 «ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ»

Березюк О. О.,
4 курс, обліково-економічний факультет
Київський національний економічний університет

АНАЛІЗ ЛІКВІДНОСТІ ЯК ОСНОВНОГО ПОКАЗНИКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

Фінансовий стан підприємства визначається сукупністю параметрів, які виражають наявність, доцільність розміщення та ефективність використання фінансових ресурсів, реальні та потенційні фінансові можливості..

Він є синтетичним показником виробничо-господарської і фінансової діяльності підприємства, який впливає на ефективність господарської діяльності підприємства. У свою чергу фінансовий стан підприємства прямо залежить від результатів його діяльності. Якщо господарська діяльність є прибутковою, то утворюються додаткові джерела засобів, які в кінцевому результаті сприяють зміцненню фінансового стану підприємства. Брак або неправильне формування і використання активів може виявитися головною причиною несвоєчасності оплати заборгованості перед постачальниками за одержану сировину та матеріали, неповного та неритмічного забезпечення необхідними ресурсами, а отже, й погіршення результатів виконання підприємством своїх зобов'язань перед найманими працівниками, власниками та державою.

Ліквідність — здатність підприємства перетворити свої активи в грошові кошти для покриття боргових зобов'язань. Разом з тим ліквідність характеризує як поточний стан розрахунків, так і перспективний.

В умовах інфляції доцільно частку грошових коштів в активах зменшувати практично до нуля, так як гроші знецінюються в першу чергу. Тому є сенс переводити їх в інші, більш захищені від впливу інфляції види активів, тобто запаси сировини, матеріалів, палива, в устаткування, будівлі і споруди.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності показує, яка частина поточних зобов'язань може бути погашена активами, що мають абсолютну ліквідність. Нормативні значення цього показника, наведені при різних методиках, повинні дорівнювати або бути більшими 0,2; 0,5; 0,7. На коефіцієнт абсолютної ліквідності в основному повинні звертати увагу банки при виданні короткострокових кредитів в незначній сумі на короткий термін, які зацікавлені у поверненні кредитів та відсотків за ними в грошовій формі та своєчасно.

Коефіцієнт швидкої ліквідності (коефіцієнт «критичної оцінки», проміжний коефіцієнт ліквідності) характеризує, яка частина зобов'язань може бути погашена не лише за рахунок грошових коштів, але й за рахунок очікуваних надходжень за відвантаженою продукцією (виконані роботи, надані послуги). Зазначу, що вірогідність результатів розрахунків залежить від якості дебіторської заборгованості (строків утворення, фінансового стану боржника тощо). Значна питома вага сумнівної дебіторської заборгованості може створити умови для загрози фінансової стійкості підприємства. Отже, проводячи аналіз за допомогою цього коефіцієнту, слід звертати увагу не тільки на числове значення показника, але й на якість дебіторської заборгованості.

Порівняння найбільш ліквідних коштів (A_1) і швидколіквідних активів (A_2) з найбільш терміновими зобов'язаннями (Π_1) і короткостроковими пасивами (Π_2) дозволяє оцінити поточну ліквідність. Порівняння ж активів, що повільно реалізуються, з довгостроковими і постійними пасивами відображає перспективну ліквідність. Поточна ліквідність свідчить про платоспроможність (чи неплатоспроможність) підприємства на найближчий проміжок часу до моменту, що розглядається. Перспективна ліквідність є прогнозом платоспроможності на підставі порівняння майбутніх надходжень і платежів.

Хоча розглянуті показники ліквідності й відіграють важливу роль в аналізі платоспроможності підприємства, вони мають певні недоліки:

- статичність — показники розраховуються на підставі балансових даних, що характеризують майновий стан підприємства на певну дату і, відповідно, одномоментні. Звідси і необхідність аналізу їх за декілька періодів;
- можливість завищення значень показників ліквідності через включення до складу оборотних активів так званих «мертвих» статей, наприклад, неліквідних запасів товарно-матеріальних цінностей;
- можливість завищення показника за рахунок «неліквідної» дебіторської заборгованості. Оскільки значна частка дебіторської за-

боргованості — прострочена, деяка її частина є заборгованістю, маловірогідною для стягнення, яка може буде зовсім непогашена, можна зробити висновок, що на практиці сума заборгованості покупців збільшується в балансі саме через низьку платіжну дисципліну.. Через це для того, щоб підвищити об'єктивність аналізу показників ліквідності, необхідно провести попереднє дослідження, що дозволить в певній мірі оцінити «якість» дебіторської заборгованості, і перш за все, слід оцінити склад і строки виникнення заборгованості; з'ясувати, чи не об'єднані в одній статті види заборгованості. що мають значні розбіжності в строках виникнення;

- наявність потенційних зобов'язань, що не відображаються в балансі і не враховуються при розрахунках коефіцієнтів ліквідності. Саме тому необхідно розкрити повну суму фінансових зобов'язань в примітках до фінансової звітності.

Недостатня ліквідність, як правило, означає, що підприємство невмозможливі скористуватися новими вигідними комерційними можливостями. На цьому рівні недостатня ліквідність означає, що немає свободи вибору, і це обмежує свободу дій керівництва.

Більш значна нестача ліквідності свідчить, що підприємство не може оплатити свої поточні борги та зобов'язання. Це може призвести до інтенсивного продажу довгострокових вкладень та активів, а в найгіршому випадку — до неплатоспроможності та банкрутства.

Дія власників підприємства недостатня ліквідність може означати зменшення прибутковості, втрату контролю та часткову або повну втрату капіталу. Якщо власники несуть необмежену відповідальність, їх збитки можуть навіть перевищити початкові їх вкладення в підприємство.

Для кредиторів недостатня ліквідність у боржника може свідчити про затримку у сплаті відсотків та основної суми боргу. Поточний стан ліквідності підприємства може також вплинути на його взаємовідносини з контрагентами (покупцями та постачальниками товарів і послуг). Такі зміни можуть викликати неспроможність даного підприємства виконати умови контрактів та призвести до втрати зв'язків з постачальниками. Показники ліквідності важливі не тільки для керівників і фінансових працівників підприємства, але становлять інтерес для різних користувачів інформації: коефіцієнт абсолютної ліквідності — для постачальників сировини і матеріалів, коефіцієнт швидкої ліквідності — для банків; коефіцієнт покриття — для покупців і власників акцій і облігацій підприємства.

Ось чому аналізу ліквідності надається важливе значення. Якщо підприємство не може погасити свої поточні зобов'язання в міру того, як настає строк їх оплати, його подальше існуван-

ня ставиться під сумнів. Без системного підходу, без комплексного оздоровлення фінансової ситуації, яка має бути узгоджена з конкретними особливостями діяльності, конкретними змінами процесів у кожній функціональній ланці підприємства, засоби його оздоровлення нагадуватимуть лише тимчасову «косметичну» операцію. Стійкий фінансовий стан в свою чергу здійснює позитивний вплив на виконання виробничих планів і забезпечення потреб виробництва необхідними ресурсами. Для того щоб вижити в ринкових умовах і не допустити банкрутства підприємства, необхідно добре знати, як керувати фінансами, якою повинна бути структура капіталу по складу і джерелам утворення, яку частку повинні займати власні кошти, а яку - залучені.

Білоцька М. Ф.,
5 курс, обліково-економічний факультет, спец: 8106/2
Київський національний економічний університет

РЕЙТИНГОВА ОЦІНКА БАНКІВ УКРАЇНИ ЩОДО ЕФЕКТИВНОСТІ ФОРМУВАННЯ РЕЗЕРВІВ ПІД КРЕДИТНІ ОПЕРАЦІЇ

У структурі банківських активів кредити становлять близько 50—60 % і забезпечують 2/3 усіх доходів. Кредитні операції банку є найбільш дохідними, але разом з тим і найризикованішим.

Аналіз сучасних тенденцій розвитку банківської системи України свідчить, що обсяги кредитування постійно зростають як в абсолютних, так і відносних показниках. Кредитна діяльність сучасних банків досить багатогранна і включає різні форми та види позичок, наданих юридичним або фізичним особам для одержання доходів.

Минулий рік був найбільш успішним для банківської сфери України в новому столітті, окрім періоду «Помаранчевої революції», коли сім найбільших банків втратило біля 3,7 млрд. грн., а інші банки — 400 млн. грн. Обсяг кредитів, наданих банками в минулому році, становив 70 млрд. грн., але знизилися темпи кредитування порівняно з минулим роком з 61,2 % до 32 %.

Кредитний ризик — це невизначеність щодо повного та своєчасного виконання позичальником своїх зобов'язань згідно з умовами кредитної угоди.

Створення резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями комерційних банків як метод управління кредитним ризиком полягає в акумуляції частини коштів, які надалі використовуються для компенсації неповернених кредитів. З одного боку, резерв під кредитні операції служить захистом вкладників, кредиторів та акціонерів банку, а з іншого — резерви підвищують надійність і стабільність банківської системи в цілому.

Цей підхід базується на принципі обачності, за яким кредитні портфелі банків оцінюються на звітну дату за чистою вартістю, тобто з урахуванням можливих втрат за кредитними операціями. Для покриття цих витрат передбачається створення спеціального резерву переказування частини коштів банку на окремі бухгалтерські рахунки, з яких у разі неповернення кредиту списується відповідна сума. Якщо такий резерв не сформовано, то втрати за кредитними операціями відшкодовуються за рахунок власного капіталу банку. Значні кредитні ризики можуть призвести до повної втрати капіталу і банкрутства банку. Отже, створення резерву дає змогу уникнути негативного впливу кредитних ризиків на величину основного капіталу і є одним із способів самострахування банку.

Процес формування резерву починається з оцінювання якості кредитного портфелю банку — класифікації кредитів. За певними критеріями кожний кредит відносять до однієї з кількох категорій, диференційованих за рівнем кредитного ризику та розмірами можливих втрат. Нарахування до резерву здійснюється за встановленими для кожної категорії нормами відрахувань, визначеними у відсотковому відношенні до суми кредитів цієї категорії. Критерії оцінки кредитів, кількості категорій та норми відрахувань за кожною категорією кредитів на міжнародному рівні не стандартизовано, тому вони визначаються центральним банком.

Після того, як усі кредити класифіковано, обчислюється розрахункова величина на покриття втрат за кредитними операціями. Надалі банк формує цей резерв за рахунок певних джерел. Визначення джерел формування резерву — одна з найважливіших проблем у банківській діяльності. У міжнародній практиці резерв прийнято формувати за рахунок прибутку до оподаткування, що дозволяє зменшити оподатковувану базу а суму відрахувань до резерву і зменшує величину податків. Такий підхід створює для банків стимул формувати резерв у повному обсязі.

Але при цьому виникає загроза того, що банки намагатимуться ухилитися від сплати податків до бюджету, свідомо занижуючи якість кредитного портфеля та завищуючи відрахування до ре-

зерву. На практиці цей процес регулюється ринковими відносинами, оскільки завищення резерву зменшує не лише податки, а й прибуток, що залишається у розпорядженні банку. Це, у свою чергу, зменшує розмір дивідендних виплат, що негативно впливає на ринкову ціну акцій банку та призводить до відпливу капіталу. Крім того, в такий спосіб уникнути виплат податків удається лише протягом деякого періоду. Якщо ризик жне виправдався і кредит було повернуто, то прибуток у майбутньому періоді збільшується на відповідну суму.

Крім резерву під кредитні ризики банки створюють загальний резерв, джерелом формування якого є чистий прибуток. Створення та використання загального резерву регулюється чинним законодавством. Кошти загального резерву можуть спрямовуватися на покриття втрат за кредитами, які виникли з вини банку, на відшкодування судових витрат, на покриття втрат у повному обсязі, якщо коштів резерву під кредитні ризики для цього виявилось недостатньо.

Нині банки рідко можуть надати кредит, коли вартість забезпечення вдвічі не перевищує суми кредиту.

Якість кредитного портфеля суттєво впливає на рівень ризикованості та надійності банку, тому саме кредитна діяльність підлягає регулюванню з боку органів нагляду.

НБУ вимагає резервувати 8 % від суми кредитного портфелю. Хоча вітчизняні аудиторські фірми допускають формування резерву у межах 5—7 % від обсягу кредитного портфелю, а нижче 3 % не підтверджують. З іншого боку списання безнадійної заборгованості за рахунок сформованих резервів жорстко контролюється державними податковими органами.

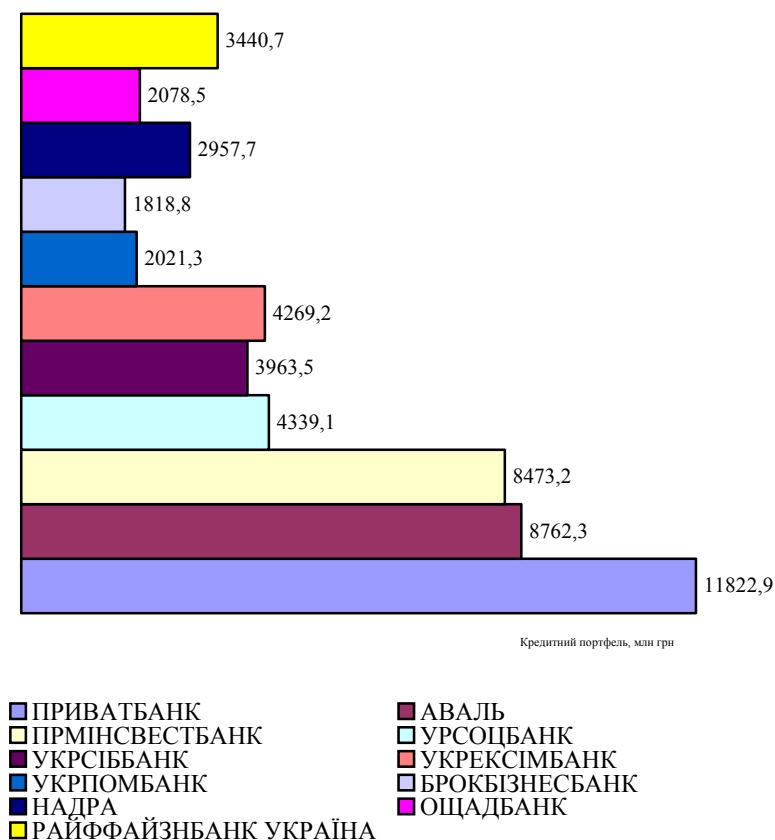
Формування резервів відбувається за рахунок прибутку, при чому варто зазначити, що утворені резерви під стандартну заборгованість збільшують капітал банку, а резерви сформовані під нестандартну заборгованість, навпаки, зменшують його.

Враховуючи все вище сказане, можна зробити висновок, що банки знаходяться так би мовити «між двох вогнів» — НБУ і ДПС.

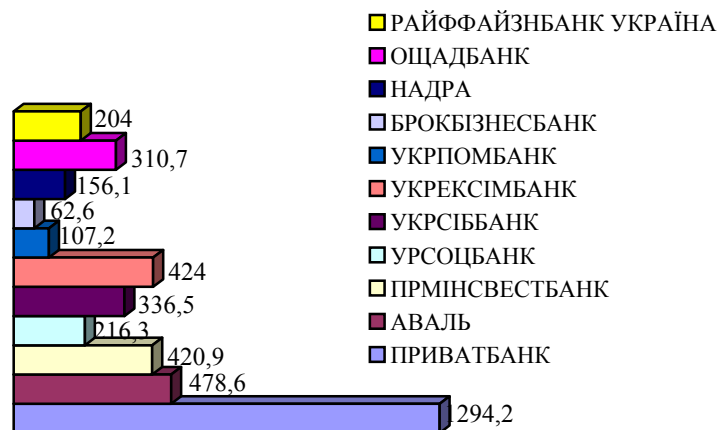
Дана проблема є досить актуальною й одночасно являється «білою плямою» аналізу, оскільки досі не існує методики аналізу формування та використання резервів під можливі втрати банків при здійсненні кредитних операцій. Це й не дивно, так як сам по собі аналіз резервів банку не дає ніякого результату про діяльність банку. В той же час створення резервів є шляхом уникнення сплати податків. Це здійснюється шляхом свідомого заниження класу позичальника й формування більших резервів. Проблемою в даному

випадку є недосконала методика аналізу фінансового стану позичальника-юридичної особи, оскільки при визначенні його класу рідко враховується галузева приналежність підприємств.

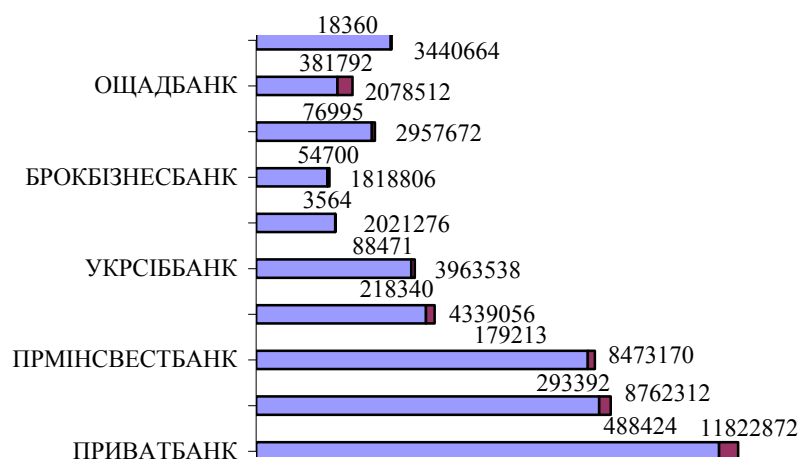
Зараз я хочу дослідити формування резервів на десяти найбільших банках України. Але спочатку варто навести частку цих банків у загальному підсумку, яка становить 55,74 % або 96784,5 млн грн. Діаграма розміру кредитного портфеля 10 найбільших банків наведена на мал. 1., а розмір сформованих резервів — мал. 2. Відношення прострочених і сумнівних кредитів до кредитного портфелю можна побачити на мал. 3.

Мал. 1. Розмір кредитного портфелю банків

Мал. 2. Сформовані резерви під кредитні операції

Мал. 3. Прострочені та сумнівні кредити в портфелі банку

ОЦІНКА ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ З ВИКОРИСТАННЯМ СУЧАСНИХ МЕТОДІВ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ

Сьогодні економіка України знаходиться на нелегкій стадії розвитку, а саме — входження до ринкової системи. Отже, для успішного функціонування підприємства необхідна висока ефективність виробництва конкурентоспроможність продукції та послуг, впровадження нової техніки й технологій, досконалих систем управління іншими словами, підприємництва та ініціативи.

В цих умовах місце і значення економічного аналізу неможливо переоцінити. На його основі та за його результатами формуються управлінські рішення. Працівники економічних служб підприємств повинні уявляти не тільки макроекономічні процеси, а знати та розуміти можливості та умови аналізу конкретних економічних ситуацій. Вони повинні володіти всіма методами аналізу, а в першу чергу тими, що відповідають ситуаціям і умовам ринку.

Нині в Україні досить швидкими темпами розвивається страховий ринок. Методів і способів управління й контролю за ним в світовій та економічній практиці досить багато.

В даній статті проводиться аналіз й дається оцінка діяльності страхових компаній, а саме за методикою Національної асоціації страхових організацій США (NAIS).

Законодавство зарубіжних країн досить терпимо сприймає ліквідацію підприємств, головне те, щоб при цьому проведені всі процедури, оскільки банкрутство одного підприємства може спричинити ланку банкрутств цього кредиторів. Тому необхідно забезпечити такий механізм контролю за діяльністю підприємства, щоб кожний з них міг в будь — який час розрахуватися за своїми боргами.

З цієї точки зору найбільшої уваги заслуговує діяльність страхових компаній, невиконання зобов'язань яких може призвести до тяжких економічних та соціальних наслідків для всього суспільства.

Основною ціллю страхового регулювання США є гарантування платоспроможності страхових компаній. На Заході по відношенню до страхових компаній найважливішими є дві концепції платоспроможності.

Технічна платоспроможність. Її можна представити, як ситуацію при якій компанія володіє певним залишком коштів (нерозподіленим прибутком), який забезпечує резервний запас, необхідний для підтримання відповідного рівня страхової діяльності компанії.

Довгострокова платоспроможність. В цьому випадку виконуються наступні вимоги:

- рух грошових коштів повинен відбуватися так, щоб величини зібраних грошових внесків було достатньо для покриття поточних операційних видатків і збитків, які мають місце в діяльності;
- компанія повинна забезпечити мінімальний рівень власного капіталу або вищий.

Офіційний підхід до визначення фінансової стабільності страхових компаній в США встановлено Національною асоціацією страхових організацій. В якості критеріїв використовується система показників, за допомогою якої визначається рівень фінансової стабільності, який розглядається в якості індикатора майбутньої платоспроможності страхової компанії.

Розглянемо ці показники причому викладені нижче відношення характеризують діяльність страхових компаній, які займаються майновим страхуванням (Non life). Вони розподілені на 4 групи, які характеризують відповідно загальні показники, прибутковість ліквідність та резерви.

Загальні показники.

Коефіцієнт 1. Відношення нетто-премії до чистого прибутку.

Чистий прибуток страхової компанії може пом'якшити незаплановані збитки, якщо вони перевищують нормальний рівень. Чим більший цей коефіцієнт, тим вищий ризик, пов'язаний з неможливістю чистого прибутку вирівнювати коливання в витратах страхової компанії. Нормальним є значення: $K1 < 300 \%$. Значення цього показника може бути покращено шляхом Укладення перестраховальних договорів.

Коефіцієнт 2. Рух премій.

Цей коефіцієнт являє ницю між премією отриманою в поточному і попередньому році, поділену на величину премії минулого року.

Великі зміни в величині чистої премії свідчать про нестабільність в діяльності компанії. Нормальне значення $K2$ знаходиться в межах — 33 і +33 %.

Коефіцієнт 3. Відношення чистого прибутку перестраховування до загального чистого прибутку.

Перестраховування ризиків є для страхових компаній звичайною і досить зручною практикою. Нормальне значення $K3$ не повинно перевищувати 25 %. Цей коефіцієнт дуже важливий, оскільки

значне його перевищення свідчить про те, що чистий прибуток не відповідає вимогам законодавства.

Показники рентабельності.

Рентабельність або прибутковість визначається як не перевищення доходів над видатками. З допомогою показників рентабельності вимірюється ефективність управління і цього вміння підтримувати довгострокову фінансову стабільність.

Коефіцієнт 4. Дворічний загальний операційний коефіцієнт. Він вираховується як сума рівнів збитковості за 2 роки та витрат за 2 роки за мінусом рівня інвестиційних доходів за 2 роки. Загальний операційний коефіцієнт висвітлює загальну картину прибутку і служить мірою рентабельності страхової компанії. Його аналіз надзвичайно важливий для визначення причин фінансової неспроможності: чи є причиною неспроможності високий коефіцієнт витрат або низька рентабельність інвестицій.

Коефіцієнт 5. Прибутковість інвестицій, яка являє собою відношення чистого доходу від інвестицій до середньорічної вартості інвестиційних активів.

Значення К5. Повинно перевищувати 5 %. Нижче значення свідчить про неефективну інвестиційну політику компанії.

Коефіцієнт 6. Динаміка величини чистого прибутку.

Зміни чистого прибутку — це різниця між чистим прибутком на кінець і на початок року поділена на чистий прибуток на кінець року. Встановлені межі значень цього коефіцієнта складають від -10 до +50 %. Різкі зміни чистого прибутку — це індикатор нестабільності, іноді вони пояснюються управлінськими помилками.

Показники ліквідності.

Ліквідність визначається як можливість оплачувати свої рахунки при настанні строків платежів. Вона має два джерела:

- надходження грошових коштів;
- ліквідація активів.

Адекватність цих джерел, які можуть надати фінансові ресурси для покриття збитків може бути виміряна за допомогою коефіцієнтів ліквідності; а саме:

Коефіцієнт 7. Відношення пасивів (зобов'язань компанії) до ліквідаційних активів. Значення К7 не повинно перевищувати 105 %. Погіршення значення коефіцієнта протягом кількох років означає падіння ліквідності і потенційну неплатоспроможність в майбутньому.

Коефіцієнт 8. Коефіцієнт кредиторської заборгованості, який визначається як відношення премій, які треба сплатити до чистого прибутку.

К8 не повинен перевищувати 40 %, тоді компанія є досить ліквідною. Перевищення показує, що компанія має велику суму залишків страхових внесків. Показник покращується, якщо враховувати чистий прибуток від перестрахування погіршується якщо кредиторська заборгованість агентів розраховується по сумі загальних доходів компанії, коли ж під чистим прибутком часто розуміють чистий дохід.

Показники резервів:

відношення річного руху резервів до чистого прибутку;

відношення дворічного резервів до чистого прибутку;

відношення поточного дефіциту резервів до чистого прибутку;

На основі надбаних теоретичних знань проведемо умовний розрахунок основних показників фінансової стабільності страхової компанії (табл. 1).

$$\frac{\text{Фізичний рух резервів}}{\text{Чистий прибуток}} \times 100\%$$

Таблиця 1

**УМОВНИЙ РОЗРАХУНОК ОСНОВНИХ
ПОКАЗНИКІВ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ**

Показник	Розрахунок	Сума
1. Коефіцієнт відношення премії до прибутку	$\frac{\text{Нетто премія}}{\text{Чистий прибуток}} \times 100\%$	240,0
2. Коефіцієнт прибутковості інвестицій	$\frac{\text{Чистий дохід від інвестицій}}{\text{Середньорічна вартість інвестиційних активів}} \times 100\%$	7,3
3. Коефіцієнт кредиторської заборгованості	$\frac{\text{Премії до сплати}}{\text{Чистий прибуток}} \times 100\%$	32,0
4. Коефіцієнт резервів	$\frac{\text{Фізичний рух резервів}}{\text{Чистий прибуток}} \times 100\%$	12,4

Отже, за даними таблиці видно, що коефіцієнти в межах норми, а це свідчить про досить стабільне фінансове функціонування компанії.

Таким чином, викладенні вище елементи системи IRIS, тобто інформаційної системи регулювання страхової діяльності, являють собою ланку показників, які характеризують основні фінансові результати діяльності страхових організацій в США і ство-

рюють діагностичний інструмент, який можна використовувати для вимірювання різноманітних аспектів їх платоспроможності.

В сучасних умовах внаслідок розширення діяльності українських страхових організацій на внутрішньому і зовнішньому страхових ринках, збільшення сукупного розміру страхових виплат, така практика страхового контролю США є досить цікавою при умові її адаптації до принципів українського бухгалтерського і фінансового управління.

Дремлюх А. А.,

4 курс, обліково-економічний факультет
Київський національний економічний університет

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ФІНАНСОВОГО ЛЕВЕРІДЖУ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ КОРПОРАЦІЙ

Ефективність діяльності корпорацій зазвичай виражається у таких показниках, як прибуток на акціонерний капітал (ROE) та ринкова ціна акції. При цьому основною задачею менеджменту є максимізація вкладень акціонерів, а тому першочергове значення має показник ринкової вартості акцій.

З метою підвищення прибутковості власного капіталу, корпорації використовують боргове фінансування активів, оскільки вартість залучення боргових коштів часто менша за прибутковість вкладень, крім того витрати на обслуговування боргу зменшують оподатковуваний прибуток. Використання боргу у структурі капіталу корпорації називають фінансовим леверіджем.

Проблематику використання фінансового леверіджу складають два основні протилежні за впливом фактора:

Фактор прибутковості акціонерного капіталу (ROE), який зростає при збільшенні боргового фінансування, і відповідно стимулює зростання ринкової ціни акції;

Фактор ризику, який збільшує вартість залучення боргу і відповідно зменшує ринкову привабливість акцій.

При ранжуванні показників відсотка залученого боргу, прибутковості акцій та вартості залучення боргу виявляється наступна закономірність: при малому значенні показника заборгованості приріст прибутку на додатково залучену одиницю боргу більший за приріст вартості боргу. Поступово цей розрив скорочується і після досягнення рівності між приростами (тобто коли розрив

дорівнює нулю), спостерігається протилежне. Момент досягнення рівності є оптимальним значенням залучення боргу, тобто найбільш ефективним рівнем використання фінансового леверіджу, за якого досягається максимальна ринкова ціна акцій.

Для розрахунку максимальної ринкової ціни акції і відповідно оптимальної заборгованості використовується наступна формула:

$$\text{Ціна } i = (ROE)_i / K_{si} \rightarrow (\max),$$

де (ROE) — середньо очікувана прибутковість акцій (у \$) з урахуванням усіх варіантів розвитку подій та можливості їх появи. При цьому припускається, що весь чистий прибуток спрямовується на сплату дивідендів;

K_s — вартість залучення акціонерного капіталу, тобто мінімальна дохідність акцій (у %), яка переконує середньостатистичного інвестора вкласти свої кошти саме в акції даної компанії за певного рівня ризикованості вкладень.

i — рівень використання боргу, для кожного з яких (ROE) та K_s має відповідне значення.

$$K_s = [k_{rf} + (k_m - k_{rf})b],$$

де b — показник ризику цінного паперу (ЦП), який показує міру впливу змін ринку на його дохідність. Середнім ризиком ЦП є ризик ЦП, дохідність на який змінюється в однакових межах із коливанням ринків ЦП (наприклад, за індексами *NYSE*) і приймається за 1;

k_{rf} — рівень дохідності ЦП за відсутності будь-яких ризиків. Як приклад, він може дорівнювати дохідності довгострокових облігацій уряду США;

k_m — необхідна дохідність ЦП із середнім рівнем ризику (при $b = 1$).

Із вказаних змінних k_{rf} та k_m визначаються на ринках ЦП і не залежать від рівня залучення боргу. Значення b -коефіцієнта за умови відсутності боргового фінансування визначається ринком і є заздалегідь відомим (b_u). При використанні фінансового леверіджу b -коефіцієнт зростає (оскільки зростає ризик), тобто незначна зміна кон'юнктури ринку може призвести до значної прибутковості або збитковості ЦП. Наступна формула відображає взаємозв'язок між величиною ризику і обсягу залучення боргу:

$$b = b_u[1 + (1 - \text{Ставка податку}) \times (\text{борг/акціонерний капітал})].$$

Найбільш ефективну структуру використання боргу можна також розрахувати шляхом мінімізації показника середньозваженої вартості капіталу (WACC):

$$WACC_i = w_d k_{di} (1 - \text{Ставка податку}) + w_c k_{si} \rightarrow (\min),$$

де w_d , w_c — відповідно частка боргу і акціонерного капіталу в активах, $w_d + w_c = 1$;

k_d , k_s — вартість залучення відповідно боргу і акціонерного капіталу.

При збільшенні частки боргу в структурі капіталу, зростає вартість як боргу, так і акціонерного капіталу. Проте за рахунок низької вартості боргу, їх поєднання у певних пропорціях дає нижчу вартість.

Отже, використання фінансового леверіджу майже завжди веде до зростання ефективності використання акціонерного капіталу. Маючи доступ до джерел інформації про внутрішнє та зовнішнє середовище діяльності компанії, можна з достатньою точністю розрахувати оптимальну структуру капіталу, за якої витрати на його залучення будуть мінімальні, а ринкова вартість компанії буде максимальна.

Заросило А.А.

*2 курс, факультет міжнародної економіки і менеджменту
Київський національний економічний університет*

ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ЯК СКЛАДОВА СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ БЮДЖЕТНОЮ УСТАНОВОЮ

Вдосконалення методики проведення аналізу фінансово-господарської діяльності бюджетної установи викликано необхідністю здійснення дієвого контролю за використанням бюджетних призначень, які починаючи з 2002 року у відповідності із Законом про Державний бюджет України, встановлюються головному розпоряднику у розрізі відповідальних виконавців за всіма бюджетними програмами.

Програмно-цільовий метод складання бюджету також запроваджує в бюджетний процес важливі елементи аналізу зіставлення витрат і досягнутих результатів. Цей аналіз є інструментом оцінки програм, який забезпечує схвалення та здійснення у бюджетній сфері тих програм, результати від реалізації яких (що можуть бути визначені кількісно) перевищуватимуть витрати на них. Однак оскільки часто результати, яких досягають, витрачаючи державні кошти, є нематеріальними за своєю природою, в багатьох випадках застосувати аналіз витрат і результату непросто. За умови, коли результат важко оцінити кількісно, нерідко застосовується дещо менш потужний критерій ефективності, а саме критерій ефективно-

сті витрат. Аналіз ефективності витрат спонукає розробників бюджетної політики шукати такий метод досягнення тієї чи іншої цілі, який пов'язаний із якнайменшими витратами.

Слід враховувати, що економічний аналіз діяльності бюджетної установи необхідно проводити на всіх етапах бюджетного планування — від кошторису виокремленої установи до бюджету держави в цілому. Аналіз являє собою невід'ємну частину процесу прийняття рішень в системі управління бюджетною установою.

Різноманітність функцій, які виконують бюджетні установи, особливості складу наданих ними послуг, обумовлює необхідність проведення аналізу господарської діяльності установ в розрізі галузей в яких функціонують бюджетні установи. В освіті це дитячі дошкільні заклади, професійні технічні училища, загальноосвітні школи, середні спеціальні та вищі учбові заклади. В галузі охорони здоров'я — лікарні і поліклініки. В науковій сфері — науково-дослідні інститути, дослідно-конструкторські виробництва та ін. Фінансово-господарська діяльність будь-якої із перерахованих установ являє собою основний об'єкт аналізу. Характерною ознакою при цьому являється те, що предметом споживання в даному випадку виступають не речі, а сам процес виробництва корисного ефекту діяльності установи, який забезпечує різноманітні потреби кожного члена суспільства. Визначення мети господарської діяльності як об'єкту аналізу дозволяє одночасно визначити характер і обсяг роботи бюджетної установи, а також прийняття оптимальних управлінських рішень по підвищенню ефективності пропонованих послуг.

Економічні явища і господарські процеси в діяльності установ формуються під впливом різноманітних об'єктивних факторів. Постійно впливаючи на результати діяльності установ вони віддзеркалюють об'єктивно діючі закономірності, зв'язки і взаємозалежності, дію об'єктивних економічних законів розвитку суспільного виробництва. Аналіз факторів цієї групи спричинений необхідністю врахування вимог економічних законів в практиці господарювання.

Необхідним складовим елементом господарської діяльності установи виступають ресурси: трудові, матеріальні і фінансові. Їх наявність і ефективне використання виступають основною передумовою збільшення обсягу і підвищення якості послуг, які можуть бути надані окремим групам населення або суспільству в цілому. Ресурси також містять в особі резерви подальшого зростання роботи установи. Спираючись на базу співставлення фактичних витрат зі встановленими нормативами здійснюється оцінка ефективності використання матеріальних цінностей, робочого часу, фінансових ресурсів, виявляються можливості подальшого

підвищення ефективності діяльності бюджетної установи. Важливе місце в реалізації стратегії бюджетної установи займає метод і методика економічного аналізу та її складові.

Насамперед, при організації аналітичної роботи необхідно створити такі умови, які б забезпечили вивчення взаємозв'язків між окремим показниками суб'єкта господарювання. Набутий досвід аналітичної роботи підказує, що у багатьох випадках резерви не використовуються не тому, що відсутні можливості для їх реалізації, а в зв'язку з тим що вони своєчасно не були виявлені. Подальше становлення економічного аналізу має враховувати особливості розвитку кожного суб'єкта господарювання і водночас базуватися на єдиному досягнутому рівні методології, методики та організації аналітичної роботи.

Зінченко О.В., здобувач

Київський національний економічний університет

АНАЛІЗ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ БОРОШНОМЕЛЬНОГО ВИРОБНИЦТВА

Собівартість продукції є головним ціноутворюючим чинником. Розмір собівартості (зростання та зменшення) впливає на формування фінансових результатів, а відповідно, й на платежі до бюджету і виплату дивідендів (для акціонерних товариств). Аналіз собівартості продукції борошномельного виробництва здійснюється для оцінки досягнутих результатів і посилення контролю за формуванням витрат. При цьому ретельно аналізують фактори організації виробництва, вдосконалення управління виробництвом, покращення використання необоротних активів та виробничих запасів. Аналітичні розрахунки повинні виявити резерви підвищення ефективності виробництва.

Аналіз собівартості доцільно розпочинати проведенням загальної оцінки рівня собівартості продукції як в цілому по підприємству, так і окремо за кожною асортиментною групою. Об'єктом дослідження стає також структура собівартості продукції за статтями витрат. У випадках зміни цін на сировину і матеріали, які не були враховані при складанні калькуляції, собівартість перераховують, виходячи з фактичних показників, але за плановими цінами.

Характерною особливістю підприємств зернопереробної галузі є той факт, що найбільшу питому вагу в структурі витрат має стаття «Сировина і матеріали». Через це значна кількість підпри-

ємств вважає за доцільне в процесі калькулювання окремо розраховувати загальну собівартість виробництва продукції та собівартість переробки (без витрат сировини і матеріалів). Якщо припустити, що затрати сировини є до певної міри стабільною величиною і належать замовникам, то показник «фактична собівартість переробки» дає змогу визначити, скільки коштує підприємству виробництво 1 тони продукції або «чисті затрати» на виробництво. Хоча визначення собівартості переробки і є досить умовним, однак цей показник має велике аналітичне значення.

Крім оцінки абсолютного та відносного відхилення рівня фактичної собівартості від базових показників (планових чи даних за попередні періоди), доцільно дослідити вплив окремих факторів на розмір собівартості продукції. Існує декілька науково обґрунтованих методик факторного аналізу собівартості. На наш погляд, найбільш повно враховує технологічні особливості борошномельного виробництва аналіз впливу таких факторів, як обсяг виробництва продукції та собівартість одиниці продукції.

Для визначення впливу на зміну собівартості *зміни обсягу виробництва* використовують логічне рівняння, в якому робиться припущення, що незмінним абсолютним значенням виступає базова собівартість одиниці продукції:

$$\Delta \text{ССВ}(V) = (V_{\text{факт}} - V_{\text{баз}}) \times \text{СВ}'_{\text{баз}},$$

де $\Delta \text{ССВ}(V)$ — зміна загальної собівартості продукції за рахунок зміни обсягу виробництва, грн.;

$V_{\text{баз}}$, $V_{\text{факт}}$ — базовий і фактичний обсяг виробництва, нат. од.;

$\text{СВ}'_{\text{баз}}$ — базова собівартість одиниці продукції, грн.

В свою чергу на обсяг виробництва зернопереробних підприємств впливають наступні фактори:

а) кількість переробленої сировини (зерна):

$$\Delta \text{ССВ}(C) = [(C_{\text{факт}} - C_{\text{баз}}) \times K_{\text{баз}}] \times \text{СВ}'_{\text{баз}},$$

де $\Delta \text{ССВ}(C)$ — зміна загальної собівартості продукції за рахунок зміни кількості переробленої сировини, грн.;

$C_{\text{баз}}$, $C_{\text{факт}}$ — базовий і фактичний обсяг переробленої сировини (зерна), нат. од.;

$K_{\text{баз}}$ — базовий коефіцієнт виходу продукції.

$$K_{\text{баз}} = \frac{V_{\text{баз}}}{C_{\text{баз}}};$$

б) фактичний вихід продукції з наявної кількості сировини:

$$\text{ДССВ}(K) = [(K_{\text{факт}} - K_{\text{баз}}) \times C_{\text{факт}}] \times \text{СВ}'_{\text{баз}},$$

де $\Delta \text{СВ}(K)$ — зміна загальної собівартості продукції за рахунок зміни виходу продукції

з переробленої сировини, грн.;

$K_{\text{факт}}$ — фактичний коефіцієнт виходу продукції.

$$K_{\text{факт}} = \frac{V_{\text{факт}}}{C_{\text{факт}}}.$$

Для оцінки впливу *зміни собівартості одиниці продукції* на загальну собівартість приймають за абсолютну незмінну величину фактичний розмір виробництва в натуральних одиницях. У вигляді формули таку залежність можна представити наступним чином:

$$\text{ДССВ}(V) = (\text{СВ}'_{\text{факт}} - \text{СВ}'_{\text{баз}}) \times V_{\text{факт}},$$

де $\Delta \text{СВ}(\text{СВ}')$ — зміна загальної собівартості продукції за рахунок зміни собівартості одиниці продукції, грн.;

$\text{СВ}'_{\text{факт}}$ — фактична собівартість одиниці продукції, грн.

Оскільки борошномельні підприємства, як ми відмічали раніше, відокремлюють витрати сировини від реальних витрат на переробку, факторний аналіз впливу собівартості одиниці продукції доцільно здійснювати за двома напрямками:

а) витрати сировини на одиницю продукції:

$$\text{ДССВ}(C) = \left(\frac{C_{\text{факт}}}{V_{\text{факт}}} - \frac{C_{\text{баз}}}{V_{\text{баз}}} \right) \times V_{\text{факт}},$$

де $\Delta \text{СВ}(C)$ — зміна загальної собівартості продукції за рахунок зміни витрат сировини на одиницю продукції, грн.

б) інші статті витрат (витрати переробки) на одиницю продукції:

$$\text{ДССВ}(V) = \left(\frac{IV_{\text{факт}}}{V_{\text{факт}}} - \frac{IV_{\text{баз}}}{V_{\text{баз}}} \right) \times V_{\text{факт}},$$

де $\Delta \text{СВ}(IV)$ — зміна загальної собівартості продукції за рахунок зміни витрат сировини на одиницю продукції, грн.;

$IV_{\text{баз}}, IV_{\text{факт}}$ — сума витрат за іншими калькуляційними статтями, грн.

Заключним етапом аналізу є виявлення резервів зниження собівартості продукції. Групувати резерви зниження собівартості можна за декількома напрямками (рис. 1).

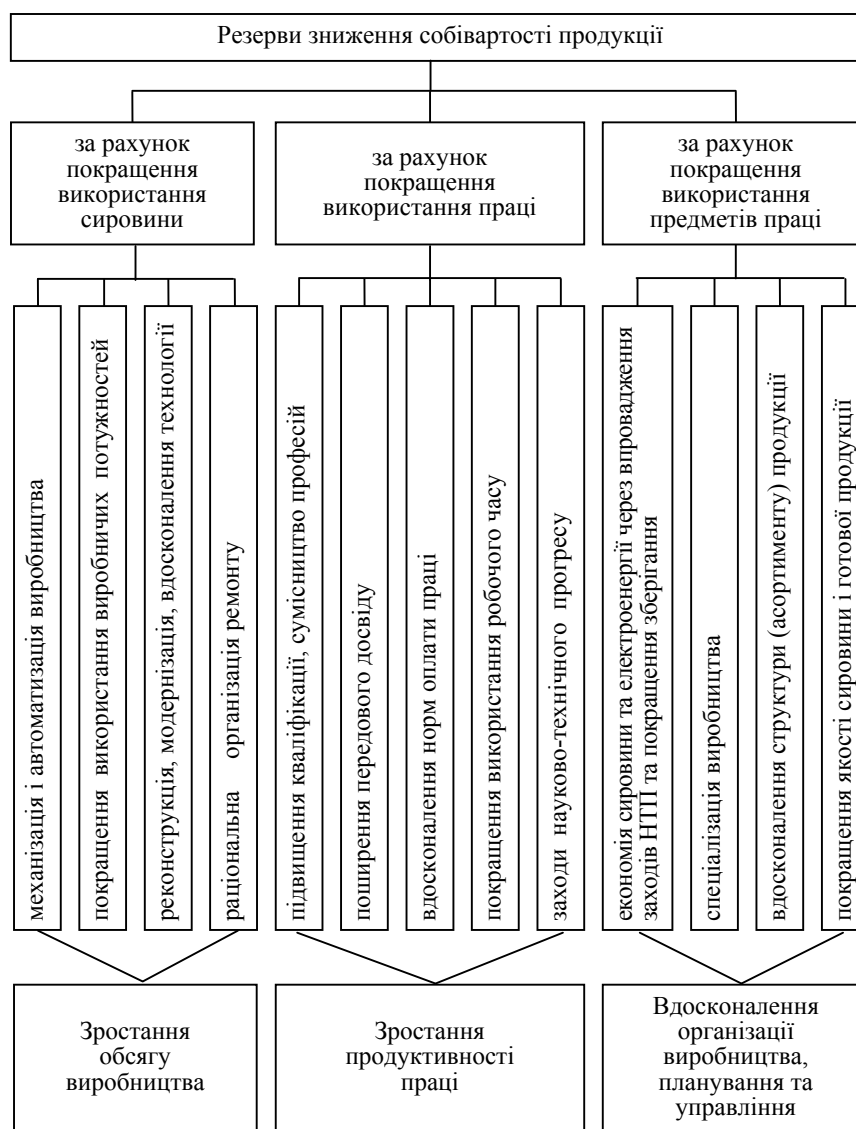

Рис. 1 Класифікація джерел зниження собівартості продукції

Таким чином важлива роль у забезпеченні оптимального рівня собівартості належить аналізу, головною метою якого є виявлення можливості раціонального використання виробничих ресурсів, зменшення витрат на виробництво, реалізацію і забезпечення зростання прибутку. Аналіз собівартості виступає важливим інструментом управління витратами. За допомогою якісної аналітичної інформації борошномельні підприємства можуть попередити негативні зміни в структурі та абсолютному значенні витрат.

*Іонін Д. Є.,
аспірант, обліково-фінансовий факультет
Донецький національний університет*

АНАЛІЗ АКТИВІВ КОМПАНІЇ ЯК КЛЮЧОВИХ ЧИННИКІВ ЗРОСТАННЯ ЇЇ ВАРТОСТІ

Постановка проблеми. Сучасні концепції управління компаніями орієнтовані на зростання їх вартості, але більшість керівників (менеджерів) не приділяє достатньої уваги аналізу активів, як ключових чинників створення та зростання вартості компаній.

Мета роботи полягає у визначенні напрямків використання та вдосконалення методів економічного аналізу активів компаній, які забезпечують контроль та попередження їх знецінення у довгостроковому періоді та створюють умови забезпечення життєдіяльності компаній.

Виклад основного матеріалу. Система управління вартістю компанії базується на виявленні, аналізі й оптимізації ключових чинників вартості. Згідно з відомим принципом Парето, 20 % чинників вартості забезпечують 80 % внеску до створення вартості, тому саме ці чинники є ключовими у створенні та зростанні вартості компанії. Задача менеджерів полягає у визначенні цих двадцяти відсотків, організації їх системного аналізу й розробки плану їх оптимізації.

При проведенні аналізу слід виходити із того постулату, що вартість компанії — це вартість усіх її активів, тому головною метою аналізу є їх оптимізація, тобто досягнення такого значення певного чинника, при якому його внесок у вартість компанії у комплексі з іншими чинниками буде максимальним.

Розробка аналітичних процедур передбачає наступні принципи положення:

- активи це вихідні джерела вартості компанії, які за своєю структурою мають різні масштаби впливу на створення та зростання вартості;

- активи мають свій життєвий цикл, що впливає на їх вартість, ліквідність та інші параметри;

- вартість активів залежить від внутрішніх та зовнішніх факторів бізнесу;

- вартість компанії розглядається у довгостроковому періоді, тому особливу увагу слід приділяти тим активам, що забезпечують тривалі темпи зростання вартості. Як відомо, в основі цього лежить багато чинників і, насамперед, технічний рівень та стан основних засобів. Значна частина показників їх стану може бути визначена за даними фінансової звітності, однак, слід враховувати, що показники зносу та придатності основних засобів в умовах ведення фінансового та податкового обліку не відображають їх реального стану. Така ситуація потребує погодження цих видів обліку, що в свою чергу, забезпечить умови прозорого управління розвитком компаній;

- грошові кошти, як вид активів, що знаходяться в обороті компанії, аналізуються згідно з концепцією вартості грошей у часі. Трендовий аналіз грошових коштів дозволяє установити темпи зниження спроможності активу приносити дохід, що спікається з економічною концепцією вартості, центральна ідея якої відбиває погляд ринку на вигоди, які одержує власник або інша особа від використання чого-небудь;

- за міжнародними стандартами фінансової звітності (стандарт 36 «Знецінення активів») необхідно проаналізувати ознаки, що вказують на можливість зменшення вартості активів, їх чутливість до різних показників. Особливої актуальності набувають питання прогнозу майбутніх потоків грошових коштів, що створює володіння активами. Серед методів економічного аналізу активів поряд із класичними методами горизонтального, вертикального та трендового аналізу, пропонується використовувати методи довгострокового аналізу дисконтованої вартості активів. Головна проблема використання цих методів пов'язана з обґрунтуванням ставки дисконтування, яка може бути на рівні показника рентабельності вкладу в активи або показника рентабельності власного капіталу. Останній із вказаних показників є більш привабливим з урахуванням концептуальних підходів до активів як ключових чинників зростання вартості компанії. Використання цього методу аналізу представляється важливим для компаній,

які працюють на ринку фінансових послуг, наприклад, для страхових компаній. Аналіз активів страховика дозволяє оцінити розмір коштів, що інвестуються у цінні папери, нерухомість, рахунки та депозити в банках, інші матеріальні цінності, права вимог до перестраховиків. Враховуючи нормативні обмеження на розміщення коштів страховика в активах, при аналізі необхідно визначити статті, взаємозв'язок між якими дає синергетичний ефект по відношенню до загальної вартості компанії: до таких активів належать довгострокові та поточні фінансові інвестиції, грошові кошти та їх еквіваленти. Аналіз вказаних активів проводиться за показниками темпів зростання валюти балансу, який слід порівнювати із показниками темпів зростання страхових внесків та виплат, власного капіталу й страхових резервів. Особливу увагу приділяють показнику рівня покриття інвестиційними активами й грошовими коштами страхових резервів, що характеризує ступінь ліквідності активів, а це є засобом забезпечення життєдіяльності компанії, яка має змогу виконувати свої страхові зобов'язання. В механізмі управління вартістю компанії може бути використаний також й функціонально-вартісний аналіз, мета якого — досягти поліпшень у роботі компанії за показниками вартості, трудомісткості й продуктивності.

Іщенко Н. В.,
*Кафедра обліку в кредитних
і бюджетних установах та економічного аналізу*
Київський національний економічний університет

МІСЦЕ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ УПРАВЛІННІ ЗБУТОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Виходячи зі змісту основних функцій, що відображають часові етапи управління, а саме етап попереднього управління (функція планування); етап оперативного управління (функція організації управління); та заключний етап управління (функція контролю) вченими виділено перспективний (прогнозний, попередній) аналіз, оперативний аналіз, поточний (ретроспективний) аналіз за результатами діяльності за той чи інший період.

Усі ці три види аналізу присутні й у процесі управління збутовою діяльністю підприємства. Поточний аналіз збутової діяль-

ності здійснюється за даними внутрішньої звітності підприємства про виконання планів збуту, за показниками ефективності збутової діяльності за певний період. Цей напрямок аналізу збутової діяльності якнайкраще забезпечить оцінювально-діагностичну функцію економічного аналізу. Його головне завдання – обґрунтування об'єктивної оцінки результатів за видами діяльності, комплексне виявлення внутрішніх невикористаних резервів та мобілізація їх для підвищення економічної ефективності господарювання в майбутніх планових періодах, виявлення тенденцій і закономірностей розвитку.

Перспективний аналіз збутової діяльності включатиме прогнозування показників збуту, насамперед показників обсягу збуту, на основі досягнень підприємства у сфері збуту у попередніх періодах (прогнозування обсягів збуту на основі дослідження ринку тощо відноситься до маркетингового аналізу). Розкриваючи ситуацію в майбутньому, перспективний аналіз забезпечує управляючу систему інформацією про майбутнє для розв'язання задач тактичного та стратегічного управління.

Оперативний аналіз проводиться за даними первинного обліку, що дозволяє системно, комплексно регулювати збутову діяльність підприємства, контролювати виконання планових завдань в процесі збуту продукції, здійснювати оперативне управління. Підсистема оперативного економічного аналізу має забезпечити можливості вироблення дієвих своєчасних управлінських рішень з оптимізації як швидкозмінних і регулярно повторювальних операцій господарської діяльності, так і операцій ситуаційного характеру. Вона вирішуватиме проблеми діагностики елементів невідповідності на регульованому об'єкті, постійної економічної оцінки змін, які відбуваються в господарських процесах стосовно регламентованого рівня (сприяти запровадженню управління за відхиленнями), пошуку альтернативних варіантів дій, вибору оптимального курсу з альтернативних варіантів дій.

Варто зазначити, що між цими підсистемами аналізу існує взаємозв'язок. Так, розробленню реальних перспективних планів передують ретроспективний аналіз, короткострокових – оперативний. Існують зв'язки і між підсистемами оперативного й ретроспективного аналізу. Об'єктивною основою цих зв'язків є кінцева мета аналізу збутової діяльності — забезпечувати систему управління інформацією необхідною для прийняття обґрунтованих рішень. Результати оперативного аналізу використовуються в ретроспективному аналізі. Результати ретроспективного аналізу, проведеного за важливіші планові періоди, доповнюють оде-

ржані у процесі оперативного аналізу висновки, розширюють й узагальнюють дослідження про хід збутової діяльності на тому або іншому рівні системи управління. Перспективний аналіз створює реальну базу для проведення оперативного й ретроспективного аналізу.

У зв'язку з тим, що за сучасних умов ставиться завдання прискорити перехід від виробничої концепції менеджменту до маркетингової, де орієнтиром є потреби споживачів, систему аналізу збутової діяльності потрібно підпорядкувати потребам маркетингового управління. Його головною метою стає забезпечення управління гнучкою інформаційною базою для прийняття ефективних та своєчасних управлінських рішень, пов'язаних з (за функціями управління): плануванням (маркетингової, зокрема збутової, діяльності; планування та розробка виробничих програм), організацією (раціональна організація системи збуту продукції; раціональна організація ресурсів збутової діяльності на підприємстві; раціональна організація виробництва продукції), контролем (контроль за здійсненням збутової діяльності; контроль за збереженням та ефективним використанням ресурсів та потенціалу підприємства; своєчасною адаптацією підприємства до змін внутрішнього та зовнішнього середовища; зниженням ризиків здійснення збутової діяльності; забезпеченням ефективного функціонування підприємства та його максимального розвитку в умовах конкуренції; якнайповнішим задоволенням потреб споживачів; забезпеченням відповідності збутової діяльності цілям та стратегії підприємства) та мотивацією (мотивацією працівників, зайнятих виконанням збутової діяльності до ефективного виконання своїх функцій).

Крохіна Н. В.,

IV курс, економічний факультет
Харківський інститут бізнесу і менеджменту

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних ринкових умовах система бухгалтерського обліку та аналізу господарської діяльності повинна задовольняти потрібною інформацією керівників та інших користувачів не тільки на

фіксовану дату, але й у динаміці для визначення тенденцій подальшого розвитку підприємства, визначення правильного напрямку його подальшої діяльності.

На жаль, у зв'язку з необхідністю визначати і бухгалтерський, і податковий прибуток та значними розбіжностями у порядку їх визначення, такі показники діяльності, як фінансовий результат, рентабельність втратили частину своєї, до цього часу зрозумілої, економічної сутності. Коли підприємство, маючи значні показники діяльності, не має достатнього розміру найбільш ліквідних активів навіть для погашення термінових зобов'язань, це може свідчити про нестійке фінансове положення підприємства. У зв'язку з цим керівників підприємств все більше цікавить не стільки питання отримання прибутку, скільки рух грошових коштів підприємства. Тому перед бухгалтерами й аналітиками підприємства постає завдання визначення та аналізу грошових потоків у всіх напрямках діяльності підприємства.

Згідно з П(С)БО 4 «Звіт про рух грошових коштів» під грошовими потоками розуміють надходження та вибуття грошових коштів та їх еквівалентів.

В літературі з фінансового аналізу проблемі аналізу грошових потоків поки що приділяється недостатньо уваги. Зокрема, серед українських авторів знайдено висвітлення чіткого визначення терміну «грошові потоки» та підходів до їхнього аналізу в монографії Лахтіонової Л. А. «Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання».

Однак, незважаючи на деяке «ігнорування» такої проблеми в літературі, власники, керівники підприємств, інвестори та ін. вже встигли зрозуміти необхідність аналізу руху грошових коштів для успішної діяльності підприємств. Адже, як визначає І. А. Бланк, грошовий потік можна представити як систему «фінансового кровообігу» організму підприємства. Ефективно організовані грошові потоки є найважливішим симптомом його фінансового здоров'я, передумовою досягнення високих кінцевих результатів його діяльності в цілому.

Аналіз грошових потоків допомагає досягнути головної мети діяльності кожного підприємства — збільшення майна його власника. Також на аналізі ґрунтується прийняття раціональних управлінських рішень щодо подальшого управління грошовими потоками.

На підприємствах, як правило, аналіз грошових потоків проводиться або в цілому по господарській діяльності підприємства, або у розрізі видів діяльності: операційної, інвестиційної, фінансової.

Надходження грошових коштів від операційної діяльності пов'язано з отриманням виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), авансів від покупців та замовників. Вибуття пов'язано з оплатою рахунків постачальників, інших контрагентів, виплатою зарплати, відрахуваннями на соціальні заходи, розрахунками з бюджетом та ін.

Надходження коштів від інвестиційної діяльності — від реалізації майна, отримання довгострокових позик, реалізації довгострокових цінних паперів; вибуття — купівля основних засобів, погашення довгострокових позик, довгострокові фінансові вкладення (купівля цінних паперів інших суб'єктів господарювання).

Надходження коштів від фінансової діяльності пов'язано з надходженням власного капіталу при формуванні Статутного капіталу, отриманням короткострокового кредиту банку та ін.; вибуття коштів — погашення позик, сплата дивідендів, інші платежі.

Цілі аналізу руху грошових коштів для окремих суб'єктів (власників, керівників підприємства, інвесторів, державних органів) істотно відрізняються. Але якою б не була мета аналізу грошових коштів, завдання аналізу не змінюються. Це оцінка ситуації відносно об'єкту аналізу, визначення факторів, що впливають на рух коштів, виявлення причин впливу факторів, пошук резервів поліпшення ситуації, провадження заходів по використанню резервів.

Аналітична практика сформувала два основні методи аналізу руху грошових коштів: прямий та непрямий.

Прямий метод, заснований на складанні Звіту про рух грошових коштів за прямим методом, найчастіше використовують при внутрішньому аналізі. Сутність його полягає в прямому зіставленні надходження (припливу) грошових коштів з їх витрачанням (платежами). Джерелами інформації при цьому є баланс та дані поточного бухгалтерського обліку. Вихідним елементом є виручка.

Рух грошових коштів від операційної діяльності визначається у такій послідовності:

- 1) визначення суми надходження від покупців (замовників);
- 2) визначення суми інших надходжень від операційної діяльності;
- 3) визначення суми платежів постачальникам;
- 4) визначення суми сплачених операційних витрат;
- 5) визначення суми сплачених відсотків;
- 6) визначення суми сплачених податків.

По інвестиційній діяльності визначається обсяг виручки від реалізації основних засобів, довгострокових цінних паперів, отримання довгострокових кредитів та порівнюється з відтоком в результаті придбання засобів довгострокового використання, погашення довгострокових позик.

Рух коштів в результаті фінансової діяльності визначається порівнянням між надходженням власних коштів та короткострокових кредитів і вибуттям внаслідок погашення кредитів та виплати дивідендів.

Аналіз грошових коштів підприємства за таким методом дає змогу оцінити ліквідність підприємства з кожного виду діяльності, а отже зробити оперативні висновки щодо достатності коштів для погашення зобов'язань.

Недоліком методу є те, що він не розкриває взаємозв'язку отриманого фінансового результату і зміни величини грошових коштів на рахунках підприємства.

Цей метод зручно використовувати на підприємствах малого бізнесу.

Аналіз грошових потоків за непрямим методом заснований на складанні Звіту про рух грошових коштів за непрямим методом. Він полягає в перетворенні величини прибутку від звичайної діяльності до оподаткування на величину грошових коштів. Для аналізу використовуються дані балансу, Звіту про фінансові результати, Звіту про рух грошових коштів, дані Головної книги, дані поточного бухгалтерського обліку. Визначаються рух коштів за кожним напрямом діяльності та сукупний результат.

Аналіз починається з оцінки змін, що відбулися у складі активів підприємства та джерелах його формування. Далі необхідно визначити, як відхилення по кожній статті активу і пасиву відобразилися на стані грошових коштів підприємства. Вплив цих відхилень, що коригують величину прибутку, повинен привести до відображення результатів зміни грошових коштів.

Аналіз грошових коштів за цим методом дає змогу здійснювати контроль за поточною платоспроможністю, приймати оперативні рішення з її стабілізації, оцінювати можливість здійснення додаткових інвестицій.

При аналізі грошових потоків за таким методом визначають три основні показники: чистий рух коштів у результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності. Відправним показником є прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування, який коригують на суми змін запасів, дебіторської та кредиторської заборгованості, пов'язаної з операційною діяльніс-

тю, на суми, наведені у негрошових статтях, наведені у статтях, пов'язаних з рухом грошових коштів в результаті інвестиційної та фінансової діяльності.

Рух грошових коштів від інвестиційної діяльності визначається на основі аналізу змін у статтях розділу балансу «Необоротні активи» та статті «Поточні фінансові інвестиції».

Рух коштів від фінансової діяльності визначається на основі змін у статтях балансу по розділу «Власний капітал» та статтях, пов'язаних з фінансовою діяльністю, у розділах балансу: «Забезпечення наступних витрат і платежів», «Довгострокові зобов'язання» і «Поточні зобов'язання». Виходячи з цих показників визначається чистий рух коштів підприємства за звітний період.

Аналіз руху грошових коштів за другим методом дає можливість зробити більш обґрунтовані висновки про те, в якому обсязі та з яких джерел були отримані грошові кошти, що надійшли; які основні напрями їх використання; чим пояснюється розбіжність величини отриманого прибутку і наявності грошових коштів. Дані можуть порівнюватись в динаміці за ряд періодів на основі одного або декількох звітів.

Таким чином, можна зробити висновок, що аналіз грошових потоків є важливою складовою для забезпечення високих темпів зростання, фінансової стійкості, платоспроможності підприємства, його незалежності від зовнішніх джерел фінансування.

Аналіз грошових потоків створює умови для визначення таких аспектів:

- чи створює підприємство кошти, необхідні для придбання додаткових ресурсів з метою подальшого розвитку;
- чи має підприємство кошти для покриття своїх боргів;
- чи достатньо у підприємства власних коштів для фінансування своєї діяльності.

Знаючи це, керівництво підприємства приймає оперативні рішення щодо подальшого управління грошовими потоками для досягнення високих результатів діяльності.

На жаль, методи аналізу грошових потоків, які представлені в літературі з фінансового аналізу, пов'язують аналіз руху грошових коштів лише зі складанням Звіту про рух грошових коштів. Але такого аналізу для підприємства недостатньо, бо цей Звіт складається лише раз на рік, а грошові потоки для ефективного управління ними потрібно аналізувати за більш короткий період (квартал, місяць, декаду або навіть кожного дня). Та й як бути з малими підприємствами, які не складають цього Звіту. Практика доводить, що не обов'язково для аналізу

мати Звіт про рух грошових коштів. Можна використовувати й інші джерела (наприклад, Головну книгу, журнали-ордери, банківські виписки, Касову книгу). За допомогою цих даних можна дати оцінку грошових потоків, визначити фактори, що на них вплинули, виявити причини впливу факторів, винайти резерви підвищення ефективності управління грошовими потоками для досягнення високих результатів діяльності та розробити заходи для використання резервів.

Виходячи з зазначених підходів, нами було проаналізовано грошові потоки ТОВ «ЦБК» за 2004 рік. Проведений аналіз підтвердив доцільність використання зазначених методів його проведення для прийняття управлінських рішень щодо подальшого управління грошовими потоками.

Ларікова Т. В.,
4 курс, обліково-економічного факультету
Київський національний економічний університет

РОЛЬ АНАЛІЗУ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Функціонування сучасної економіки України неможливе поза ефективною банківською системою. Провідну роль у вирішенні зазначеної проблеми відіграє аналіз банківської діяльності.

Термін «аналіз» походить від грецького слова «analysis», що в перекладі означає «розділяю», «розчленовую». Отже, аналіз являє собою розчленування явищ або процесів на складові для вивчення їх, як частин цілого. Таке розчленування дає змогу «заглянути всередину» досліджуваного предмета, явища, процесу, зрозуміти його внутрішню сутність та визначити роль кожного його елемента.

Аналіз діяльності банків є системою спеціальних знань, пов'язаних із дослідженням тенденцій усебічного розвитку, науковим обґрунтуванням планів і управлінських рішень, контролем за їх виконанням, оцінкою досягнутих результатів, а також пошуком, вимірюванням і обґрунтуванням резервів підвищення ефективності фінансових показників діяльності банку.

На рис. 1 показна система аналізу банківської діяльності сучасного банку, що включає аналіз пасивів, аналіз активів та аналіз і оцінка фінансових результатів та фінансового стану банку.

Метою аналізу пасивних операцій банку є визначення ефективності формування ресурсної бази банку, за зниження її вартості, та підвищення фінансової стабільності, який включає до себе капітал банку та зобов'язання банку.

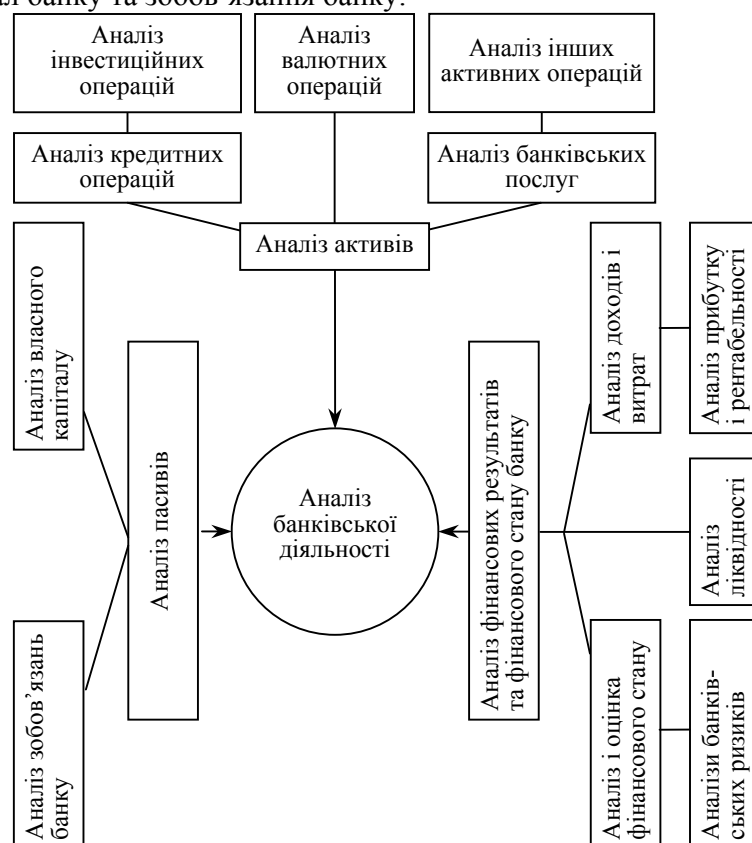

Рис. 1. Система аналізу банківської діяльності сучасного банку

Аналіз активних операцій включає до себе аналіз кредитних операцій, аналіз банківських послуг, аналіз інвестиційних операцій, аналіз валютних операцій, аналіз інших активних операцій і головним його завданням є виявлення напрямів розміщення ресурсів банку, які дають найбільший дохід і здійснюється в такій послідовності:

- вивчається динаміка зміни загальних активів;
- аналізуються структура активів банку за різними класифікаційними ознаками;

- з'ясовується структура активів за дохідністю, що характеризує ділову активність банку;
- аналізується структура активів банку за ліквідністю та ризикованістю.

Аналіз і оцінка фінансових результатів та фінансового стану банку включає до себе аналіз доходів і витрат, аналіз прибутку і рентабельності, аналіз ліквідності, аналіз банківських ризиків, аналіз і оцінка фінансового стану банку. Він необхідний у виявленні резервів зростання прибутковості банківської діяльності та формуванні пропозицій щодо використання виявлених резервів, основного центру прибутковості банку та факторів, які впливають на збільшення величини прибутку та підвищення рентабельності банку; у вирішенні завдань пошуку оптимального співвідношення між активами і зобов'язаннями як з погляду забезпечення потреб ліквідності, так і щодо їх дохідності та вартості; дає змогу уникнути або значно зменшити неминучі втрати, які виникають у банківській діяльності і оцінити фінансову стійкість, ділову активність, ліквідність та ефективність управління банківської установи.

Для аналізу ефективності банківської діяльності найважливішими є показники прибутковості активів (*return of assets* — *ROA*) і прибутковість капіталу (*return on capital / equity* — *ROA*). Вони істотно впливають на ринкову ціну акцій банку, тому в процесі аналітичних досліджень їм приділяють особливу увагу. Навіть Дж. Сінкі стверджує, що «прибуток на активи є вичерпним показником ефективності роботи банку з погляду бухгалтерського обліку».

Показник прибутковості активів застосовується для оцінки ефективності роботи керівництва банку і визначається як відношення чистого прибутку до середньої вартості загальних активів:

$$ROA = \frac{NP}{A} \times 100,$$

де *NP* — чистий прибуток (після оподаткування); *A* — середня вартість активів.

Показник прибутковості капіталу визначається як відношення чистого прибутку до капіталу банку:

$$ROE = \frac{NP}{K} \times 100,$$

де *K* — власний капітал банку.

Якщо взяти окремі показники діяльності банків в Україні можна побачити, найбільшу кількість банків, які функціонують протягом 2000—2003 рр., висвітлені в табл. 1.

З таблиці видно, що за 4 роки виключено з Державного реєстру у зв'язку з реорганізацією 6 банків, у зв'язку з ліквідацією 32 банку.

Таблиця 1

ОКРЕМІ ПОКАЗНИКИ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ УКРАЇНИ

	2000	2001	2002	2003
Кількість банків за реєстром (на кінець періоду)	195	189	182	179
Кількість банків, які мають ліцензію на здійснення банківських операцій та надають звітність	154	153	157	157
Кількість банків, які мають ліцензію на здійснення валютних операцій	149	149	153	153
Кількість банків виключених з Державного реєстру (за період)				
у зв'язку з реорганізацією	—	3	2	1
у зв'язку з ліквідацією	9	6	10	7

Для того, щоб забезпечити стабільність банківської системи, банківські установи повинні не просто функціонувати, але і мати максимальні доходи. І тільки проаналізувавши та порівнявши показники діяльності банку, можна зробити висновки щодо прибутковості банків. На базі вищесказаного можна зробити висновки, про те, що аналіз діяльності банків відіграє важливу роль у забезпеченні стабільності та ефективності вітчизняної банківської системи.

Нетребчук Л. О., аспірант

Київський національний
торговельно-економічний університет

**НАПРЯМКИ АНАЛІЗУ БАНКОМ
ОБ'ЄКТІВ ДОВГОСТРОКОВОГО ФІНАНСОВОГО ВКЛАДАННЯ**

Метою даної публікації є визначення основних напрямків здійснення аналізу об'єктів довгострокових фінансових вкладень банку. Під аналізом прийнято розуміти розчленування досліджуваного об'єкту на складові для вивчення притаманних лише йому ознак. Дослідження основних аспектів здійснення аналізу, його видів, принципів та етапів відобразились в роботах таких науковців, як Баканов М. І., Шеремет А. Д., Сайфулін Р. С., Каракоз І. І., Самборський В.І. Специфіку здійснення аналізу комерційними банками розкрито в роботах Митрофанова Г. В., Батракової Л. Г., Кочеткова В. Н., колективу авторів під загальною редакцією Ф. Ф. Бутинця та А. М. Герасимовича. Але, як правило, в роботах виділяються лише загальні напрямки проведення аналізу інвестиційної діяльності та зосереджується увага на оцінці цінних паперів як об'єкту вкладання коштів.

Д. Ендовицький пропонує здійснювати відокремлений аналіз довгострокових інвестицій (які він ототожнює з капітальними вкладеннями) та фінансових вкладень за наступними класифікаційними ознаками: метою аналізу; об'єктами аналізу; суб'єктами аналізу; інформаційною базою аналізу; користувачами інформації; довжиною проведення аналітичних заходів; використанням методів та прийомів аналізу; видів аналізу; підходів до організації та методики проведення аналізу.

Отже, передусім необхідно виділити основні аспекти здійснення аналізу довгострокових фінансових вкладень банку. На думку автора, до них необхідно віднести: оцінку інвестиційних якостей об'єктів фінансового вкладання; аналіз інвестиційної привабливості об'єктів вкладання; аналіз ринку об'єкту фінансового вкладання; аналіз ризиків інвестування та джерел їх покриття; аналіз джерел формування інвестиційних ресурсів; потенційну та фактичну оцінку ефективності вкладень; розрахунок невикористаних резервів чи втрачених можливостей банку (такий аналіз здійснюється визначенням альтернативних напрямків вкладання коштів банку та віддачі від них; найбільш прийнятним напрямком з точки зору ризикованості є довгострокові депозити в інших банках).

При плануванні довгострокових фінансових вкладень банку необхідно визначити основні інвестиційні якості об'єктів вкладання коштів — доходність, ліквідність та ризик.

Наступним напрямком аналізу є визначення привабливості компанії. Основними аспектами аналізу інвестиційної привабливості компанії є: аналіз ліквідності балансу компанії; аналіз фінансової стійкості компанії; аналіз обертання ресурсів компанії;

аналіз ділової активності компанії; аналіз ефективності та прибутковості компанії тощо.

Аналіз ліквідності компанії дає можливість виявити спроможність компанії вчасно та в повному обсязі розраховуватись за своїми короткостроковими зобов'язаннями (терміном погашення до одного року). Тому частіше за все ліквідність розглядають у прив'язці до стану платоспроможності компанії — загальної здатності компанії сплачувати свої борги.

На сьогодні виділяють наступні показники оцінки ліквідності підприємства (коефіцієнт абсолютної ліквідності, проміжний коефіцієнт покриття, загальний коефіцієнт покриття), які мають рекомендовані теоретичні значення, на відміну від трьох показників ліквідності банківських установ (миттєвої, поточної та короткострокової ліквідності), що не повинні бути нижчими від встановлених нормативів НБУ.

Аналіз фінансової стійкості компанії чи банку дозволяє виявити інвестиційні ризики з точки зору можливості повернення вкладених коштів та отримання стабільного ефекту від такого вкладання, передусім в грошовій формі. Шиллер Р. виділяє такі складові оцінки фінансової стійкості: капітальну, організаційну, функціональну, комерційну. Але, на нашу думку, оцінка лише фінансової стійкості компанії не дає змоги банку-інвестору мати впевненість у стабільності компанії, оскільки об'єкт вкладання коштів банку може мати, наприклад, оптимальні показники ліквідності, але проблеми управлінського характеру, що в цілому призведе до негативних наслідків. Тому, доцільно розглядати загальну стійкість компанії, як-то: капітальну стійкість; ресурсну стійкість; функціональну стійкість; комерційну стійкість; фінансову стійкість; організаційну стійкість; управлінську стійкість.

Для здійснення математичного оцінювання стійкості компанії необхідно розробити бальну систему оцінювання впливу кожної складової на інтегральний показник стійкості.

Аналіз обертання ресурсів компанії передбачає визначення швидкості та періоду обертання коштів, що інвестовані банком до компанії. При цьому не слід забувати, що інвестування коштів до інших підприємств та банків потенційно передбачає тривалий термін участі в діяльності компанії. Тому на відміну від класичного вимірювання часу обертання активів компанії, ми вважаємо за доцільне розмежовувати ці два напрямки, тобто аналіз проводити окремо щодо активів компанії (з розрахунком частки коштів банку в активах компанії) та самих ресурсів, які вкладені банком до компанії, з визначенням часу співпраці, прогнозних обсягів

співпраці, періоду та частоти отримання доходів на вкладений капітал.

Оцінка ділової активності компанії чи банку, крім класичних показників вимірювання (коефіцієнту ділової активності, оборотності коштів, відношення обсягів продукції чи послуг або прибутку до авансованих ресурсів), передбачає аналіз ринкової частки компанії на різних сегментах ринку, визначення конкурентних переваг компанії, її продукції чи послуг, ефективності маркетингової та виробничої стратегії, наявності конкурентів та їх переваг.

Аналіз ефективності функціонування компанії передбачає визначення показників віддачі вкладеного капіталу як банку, так і самої компанії. При цьому банку доцільно розраховувати чотири блоки показників: доходності, витратності, прибутковості, ефективності.

Одним з найголовніших аспектів оцінки об'єкту інвестування коштів банком є визначення конкурентних переваг цієї компанії (банку, фірми). Зарубіжні вчені Т. Коупленд, Т. Коллер, Д. Муррін виділяють три методи визначення конкурентних переваг господарюючого суб'єкта: аналіз сегментів споживчого попиту на продукцію чи послуги; аналіз конкурентної бізнес-системи; аналіз галузевої структури.

Незважаючи на значну диференціацію в масштабах передінвестиційних досліджень і процедурах аналітичного обґрунтування довгострокових фінансових вкладень, що відносяться до різних класифікаційних груп, повинна бути визначена послідовність (етапи) здійснення такого роду аналізу. Запропонована модель прийняття і реалізації інвестиційних рішень з відповідними кожному етапу напрямками економічного аналізу наступна:

- 1) стратегічний (передінвестиційний) аналіз фінансових вкладень;
- 2) аналіз потреб банку у довгострокових фінансових вкладеннях;
- 3) аналіз потенційних ризиків об'єкту вкладання коштів, з врахуванням інфляційних ризиків через тривалий термін вкладання;
- 4) аналіз обсягів та структури портфелю довгострокових фінансових вкладень банку;
- 5) аналіз вартості інвестованих коштів в розрізі власних та залучених коштів;
- 6) аналіз грошових потоків від довгострокового фінансового вкладання в цілому та за окремими об'єктами;
- 7) аналіз наявних ризиків здійсненого довгострокового фінансового вкладання коштів банку та ризиків діяльності самого банку;

8) оцінка ефективності здійснення довгострокових фінансових вкладень;

9) ретроспективний аналіз проведеного довгострокового фінансового вкладання. Послідовне дотримання кожного етапу розробки і прийняття відповідних рішень у

10) у визначеній мірі гарантує успішну реалізацію запланованих довгострокових фінансових вкладень.

Рябчикова О. А.,

IV курс, обліково-фінансовий факультет

Донецький національний університет

УНІФІКАЦІЯ ТА СТАНДАРТИЗАЦІЯ МЕТОДИКИ ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ

В сучасних умовах переходу до ринкової економіки дуже важливою є адекватна оцінка фінансового стану підприємства. У економічному аналізі застосовується досить багато показників, які характеризують фінансовий стан підприємства. Через те, що єдиної, нормативно затвердженої системи економічних показників досі не розроблено, виникають певні проблеми як під час проведення аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства, так і при спробі порівняння показників, розрахованих на різних підприємствах. Це пов'язано з тим, що в літературі існують різні методики розрахунку, різні системи коефіцієнтів, які інколи мають навіть різні назви. Питання уніфікації та стандартизації назви та порядку розрахунку коефіцієнтів є дуже актуальним, адже результати порівнянь розрахованих коефіцієнтів, що характеризують фінансово-господарську діяльність різних підприємств, не можуть бути визнані достовірними, якщо немає впевненості у єдиній методиці розрахунку фінансових коефіцієнтів.

Методика розрахунку деяких фінансових показників, запропонована на нормативному рівні, насамперед Методичні рекомендації по виявленню ознак неплатоспроможності підприємств та ознак дій по прихованню банкрутства, фіктивного банкрутства або доведення до банкрутства, затверджені наказом Мінекономіки України від 17.01.2001 р. №10, занадто категорично встановлюють граничні межі банкрутства. Це призводить до того, що підприємство вважається неплатоспроможним. В той же час розрахунки за загальноприйнятими коефіцієнтами свідчать, що ймовірність банкрутства такого підприємства низька. Слід переглянути встановлені критерії визнання підприємства схильним до

банкрутства, адже згідно з вищезазначеними рекомендаціями, до категорії потенційних банкрутів не належать лише підприємства зі значною часткою найліквідніших активів у структурі активів підприємства.

У методологічному плані слід рекомендувати подальше проведення роботи зі стандартизації фінансового аналізу як з боку уніфікації формул та назв коефіцієнтів, так і з боку визначення їх обов'язкової та рекомендованої сукупності, що зможе підсилити їх значення при проведенні порівняльного економічного аналізу. Аналітична практика більшості вітчизняних підприємств базується на відносних показниках, використання яких поширено у країнах з розвинутою ринковою економікою. Але оптимальні критерії відносних показників мають бути модифіковані до потреб українських підприємств з урахуванням часу та особливостей національної економічної ситуації.

Для більш повної реалізації можливостей промислового потенціалу Україні необхідне створення та юридичне затвердження національних стандартів фінансового аналізу та державної фінансово-аналітичної структури, яка має бути продовженням великої роботи щодо стандартизації в національній системі бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

Створена система національних стандартів фінансового аналізу повинна бути юридично затверджена та має стати обов'язковою для використання всіма підприємствами, які займаються комерційною діяльністю, для своєчасного контролю за фінансовим станом підприємства відділами фінансового контролю або іншими внутрішніми фінансовими службами. Введення таких стандартів зробить економіку країни більш прозорою. Важливим результатом такого кроку стане зростання інвестиційної привабливості української економіки для іноземних інвесторів. А це, згідно з прийнятим економічним курсом держави, є одним з найважливіших чинників розвитку української економіки.

Повинна бути створена спеціальна комісія, до складу якої увійдуть висококваліфіковані спеціалісти-практики та науковці, які працюють у сфері фінансового аналізу. Ця комісія у співпраці з міжнародними організаціями та федераціями фінансових аналітиків має створити нормативну базу національної системи фінансового аналізу. Фінансові терміни мають бути чітко визначені. Усі визначення повинні бути написані зрозумілою мовою — це виключить їхнє невірне тлумачення. Має бути затверджена єдина система скорочень фінансових показників. Це виключить розбіжності в їхньому використанні. Має бути подане трактування

значень показників у формі таблиць, у яких будуть визначені оптимальні, припустимі, критичні та небезпечні межі показників та визначено, що теоретично могло привести до цього. Доцільним є затвердження додатку, у якому будуть надані рекомендації щодо шляхів подолання негативних явищ та попередження кризового стану підприємств, а також впровадження системи фінансового моніторингу з оперативним виявленням відхилень фінансових коефіцієнтів від оптимальних значень та своєчасним прийняттям відповідних управлінських рішень.

Розробка та прийняття законодавчих актів про систему фінансового аналізу буде кроком вперед у створенні єдиної системи фінансового аналізу. Зрозуміло, що при розробці національних стандартів фінансового аналізу повинен бути взятий до уваги як міжнародний досвід, так і національна специфіка — стан економіки, стратегічний курс держави та вітчизняні методи ведення бізнесу.

Сівер М. М.,

5 курс, факультет банківської справи

Київський національний торговельно-економічний університет

МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ АНАЛІЗУ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ БАНКУ

Аналіз кредитного портфелю банку передусім потребує визначення його сутності та складу. Згідно «Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків», кредитний портфель банку — це сукупність всіх наданих банком кредитів, а саме: кредитів, наданих іншим банкам та сумнівна заборгованість за ними; кредитів, що надані суб'єктам господарської діяльності за факторинговими операціями та операціями репо, прострочена заборгованість за ними; кредитів, наданих за врахованими векселями та сумнівна заборгованість за ними; кредитів СГД у поточну та інвестиційну діяльність та сумнівна заборгованість за ними; кредитів, наданих органам державної влади та сумнівна заборгованість за ними; кредитів в інвестиційну діяльність і на поточні потреби, надані фізичним особам та сумнівна заборгованість за ними; сумнівна заборгованість за виплаченими гарантіями, виданими СГД та іншим банкам. Згідно з бухгалтерським принципом

«перевага змісту над формою» до складу кредитного портфелю відносяться строкові депозити, розміщені в інших банках та сумнівна заборгованість за ними.

На сьогодні в Україні не існує чітко визначеної методики аналізу кредитного портфелю банку, більшість інструктивного матеріалу та праць науковців зосереджують свою увагу лише на оцінці кредитів чи кредитної діяльності банку. Згідно наведеного вище Положення, класифікація кредитного портфеля здійснюється за ступенем ризику: «стандартна» — 1 %, «під контролем» — 5 %, «субстандартна» — 20 %, «сумнівна» — 50 %, «безнадійна» — 100 %.

Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні визначає нормативи кредитного ризику: норматив максимального розміру кредитного ризику на 1-го контрагента (Н7), норматив великих кредитних ризиків (Н8), норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих 1-му інсайдеру (Н9), норматив максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам (Н10).

Отже, пропонуємо наступну комплексну методику аналізу кредитного портфелю банку.

По-перше, в ході аналізу кредитного портфеля використовуються наступні групувальні ознаки: по суб'єктах господарювання (кредити юридичним особам в розрізі державних та недержавних організацій з урахуванням галузевої специфіки; позики фізичним особам; міжбанківські кредити), по валюті кредиту (в національній валюті; в іноземній валюті), по строках надання кредиту (довгострокові; середньострокові; короткострокові; кредити овернайт та овердрафт).

До узагальнюючих показників при аналізі кредитного портфеля банківської установи належить безпосередньо обсяг кредитного портфеля, який являє собою суму усіх позик, наданих банком, включаючи прострочені, та сумнівні позики. Крім того, аналізуються показники динаміки та оборотності кредитного портфелю: рівень надання кредитів характеризує питому вагу наданих кредитів у сумі залишків кредитних вкладень на початок року та наданих протягом періоду кредитів; рівень погашення кредитів визначається відношенням суми погашених кредитів до суми залишків кредитних вкладень на початок періоду та наданих протягом періоду кредитів; оборотність кредитних вкладень у кількості оборотів обчислюється як відношення кредитів до залишків на кінець періоду (або до середніх залишків кредитних вкладень). Аналіз погашення наданих банком кредитів здійснюється за обсягом та питоною вагою прострочених переоформлених (продовгованих) кредитів. Обсяги і терміни простроченої заборгованості

по наданим позикам аналізуються в залежності від терміну їх виникнення. Аналіз погашення наданих кредитів має на меті прискорення їх оборотності та підвищення на цьому етапі ефективності використання кредитних ресурсів комерційного банку.

Після оцінки узагальнюючих показників аналізу кредитного портфеля аналітичною службою здійснюється аналіз показників ризику кредитного портфеля. У найбільш загальному вигляді сутність ризику кредитного портфеля може бути визначена через дві ключові проблеми діяльності банку: концентрацію банківських кредитних ризиків, тобто надання значної частки кредитів одному позичальнику або обмеженому колу клієнтів; надмірне розширення та швидке зростання обсягів кредитної діяльності, тобто надання позик у розмірах, які не відповідають капіталу банку або розширення діяльності на недосліджені регіони.

Ризик кредитного портфелю обчислюється як співвідношення добутку обсягів відповідної групи кредитів на ступінь ризику за даною групою до загального обсягу кредитного портфелю банку.

З метою запобігання понесенню збитків внаслідок надмірного кредитного ризику, банком повинен регулярно проводитися коефіцієнтний аналіз ризику кредитного портфеля. Одним із інструментів такого аналізу є коефіцієнт співвідношення капіталу банку та кредитів (k_1):

$$k_1 = \frac{\text{Капітал банку}}{\sum \text{кредитів, зважених на ризик}}.$$

Використання даного показника в практиці проведення аналізу дасть можливість своєчасно і оперативно відреагувати на зростання ризикованості кредитної діяльності внаслідок надмірного розширення обсягів операцій з кредитування. Проте цей показник має суттєвий недолік: він не дає уяви щодо розподілу кредитного портфелю за ступенями ризику. Тому більш реальне відображення ризикованості кредитної діяльності банку дає коефіцієнт покриття класифікованих позик (k_2):

$$k_2 = \frac{\text{Обсяг сформованих резервів}}{\text{Обсяг кредитів з урахуванням ризику}}.$$

Надзвичайно важливим показником ступеня ризику кредитного портфеля є коефіцієнт класифікованих кредитів (k_3), який розраховується за формулою:

$$k_3 = \frac{\text{Обсяг класифікованих кредитів}}{\text{Загальний обсяг виданих кредитів}}.$$

Вивчення коефіцієнта класифікованих позик є досить цікавим при проведенні аналізу по певній банківській установі в динаміці або при здійсненні порівняльного аналізу кредитної діяльності окремих відділень або установ банку.

Аналіз забезпеченості позик, які надає своїм клієнтам комерційний банк, має на меті визначати можливості компенсації боржниками збитків, що зазнає банк внаслідок неповернення наданих кредитів і позик. Аналіз забезпеченості позик ґрунтується на дослідженні співвідношення суми забезпечення і суми позикової заборгованості клієнтів банку. Особлива увага повинна звертатись на оцінку поточної та прогнозованої ліквідності забезпечення, що надається позичальником, а також потенційних цін при продажу забезпечення. У рамках оцінки ступеня ризику кредитного портфеля як самостійний напрямок аналізу здійснюється вивчення стану проблемної заборгованості банку відповідно до групування кредитів за рівнем кредитного ризику. В ході аналізу проблемної заборгованості використовується система наступних показників: абсолютний розмір проблемної заборгованості (простроченої та пролонгованої заборгованості); питома вага проблемної заборгованості в кредитному портфелі банку; питома вага проблемної заборгованості в загальній сумі повернених кредитів.

Отже, запропонована методика аналізу дозволяє здійснити загальну оцінку кредитного портфелю банку та основні тенденції його формування.

СЕКЦІЯ 5

«АУДИТ ТА ДЕРЖАВНИЙ ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ В УКРАЇНІ»

Білявська Є. В., аспірант

Київський національний економічний університет

ВИНИКНЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОГО АУДИТУ

Становлення та розвиток соціально-економічних відносин у суспільстві завжди супроводжувався виникненням та розвитком багатьох сфер наукового знання, що було зумовлено зміною та зростанням потреб людства. Це стосується, зокрема, обліку, контролю, аналізу тощо.

Метою даної статті є визначення основних передумов виникнення незалежного аудиту.

Момент виникнення аудиту відносять до 4000 р. до н. е., коли древні цивілізації Близького Сходу почали створювати високоорганізовані держави та налагоджувати господарську діяльність. На рівні держав, провінцій, міст та маєтків вівся облік доходів, витрат, державні функціонери збирали податки. Для визначення правильності ведення обліку, складання звітів, контролю сплати податків необхідним стало запровадження контролю, включаючи аудит. Існує інша думка про те, що насправді виникнення аудиту слід відносити до 700 р. до н. е., де існував пост Генерального аудитора, який мав гарантувати чесність урядових чиновників, які мали право користуватись державними коштами та майном. При цьому державна система обліку династії Чжоу (1122—256 рр. до н. е.) у Китаї включала ретельно розроблений бюджет та аудит всіх урядових департаментів. Однак у всіх цих випадках власником коштів (майна) виступала держава, яка і була замовником таких послуг. Тому, говорячи про аудит у стародавні часи, слід зазначити що це був переважно державний аудит. Аудитори, які здійснювали такі перевірки, перебували на державній службі і не були незалежними від замовника.

На мою думку, говорячи про виникнення саме незалежного аудиту, слід відзначити момент виникнення акціонерного капіталу і підвищення значимості у суспільстві приватної власності. Поштовхом до цього стала промислова революція XVII–XIX сторіч. Зростаючі потреби суспільства, а також рівень розвитку науки та техніки зробили можливим впровадження нових виробничих потужностей, які були значно продуктивніші, порівняно з існуючими на той час. Це сприяло загальному підвищенню ефективності виробництва, його прибутковості та якості продукції, однак потребувало значних капіталовкладень. Тому власники мануфактур об'єднували свої капітали, створюючи таким чином могутні промислові підприємства у формі акціонерних товариств. При цьому управління підприємствами починають здійс-

нювати наймані висококваліфіковані працівники, які здатні забезпечити їх належне функціонування. Безумовно, у власників виникала потреба у перевірці належного ведення справ управлінським персоналом та правдивому відображенні інформації у наданих звітах про діяльність підприємств.

Також у цей час широкого розголосу набувають справи, пов'язані з шахрайствами, коли акціонерні товариства створювалися з єдиною метою — збанкрутувати, отримавши кошти акціонерів. Однією з найгучніших справ стала діяльність «Південно-морської Компанії» у Великій Британії у 1720 році. Ця подія в історії відома як «Південноморський пузир». Коли з'ясувалось, що апарат управління компанії не спроможний ані виконати взяті зобов'язання по сплаті дивідендів, ані викупити випущені акції, у справу втрутилися державні органи. Ними був призначений бухгалтер на ім'я Чарльз Снел для незалежної перевірки облікових записів цієї компанії. У результаті розгляду цієї справи парламент Великої Британії у 1720 році прийняв «Акт про Мильний пузир», який забороняв корпоративну форму підприємницької діяльності і єдиною можливою визнав партнерство.

Саме тому виникає потреба у проведенні перевірки діяльності акціонерних товариств незалежною особою, яка б змогла визначити наскільки правдиво та достовірно акціонерне товариство відобразило у своїй фінансовій звітності результати діяльності та фінансовий стан.

Зважаючи на те, що переважна частина акціонерних товариств за часів промислової революції була створена на території Великої Британії, саме вона стала першою країною, яка проголосила необхідність обов'язкової незалежної перевірки і підтвердження щорічної звітності акціонерних товариств і у 1844р. прийняла відповідний Закон про компанії. Відповідно до нього керівники акціонерних товариств були зобов'язані раз на рік запрошувати незалежного бухгалтера (аудитора) для перевірки звітності та надавати звітність акціонерам. При цьому аудиторі забезпечувалося право безперешкодного доступу до облікових книг та реєстрів для інформування акціонерів про те, наскільки точно та правдиво надані звіти керівництвом. Законодавчі акти, аналогічні Закону про компанії щодо обов'язковості аудиту, були прийняті у Франції (1867 р.), США (1887 р.), Німеччині (1931 р.) та інших країнах.

Після остаточного усвідомлення важливості ролі аудиту і його значення для суспільства, держави та власників, йому починають надавати офіційний статус незалежної об'єктивної перевірки звітності.

На цьому етапі основною метою здійснення незалежного аудиту було виявлення помилок в облікових записах та викриття шахрайства. Під час здійснення аудиту чи не найбільша увага приділялася руху грошових коштів. У зв'язку з цим задача аудитора полягала у комплексному вивченні усіх операцій і підготовці скоригованих рахунків та бухгалтерської звітності. Три чверті часу аудитора витрачалося на підрахунки. Такий аудит мав поглиблений характер. Це був досить дорогий підхід, який не гарантував, що в майбутньому будуть вирішені існуючі в системі обліку недоліки. Очевидною стала потреба внесення змін до облікової системи та організаційної структури, що дозволило б підвищити ступінь точності облікових сум та знизити ймовірність випадків шахрайства.

Тестування почало використовуватися лише в останньому десятилітті XIX століття — у зв'язку зі зростаючими обсягами виробництва аудитор не мав можливості перевірити кожну операцію великої компанії. Про застосування вибіркового тестування матеріали справи «Лондон і Загальний Банк» (1895р.).

Не зважаючи на використання нового аудиторського прийому ціль аудиту не змінилась. Вона, як і раніше, полягала у виявленні шахрайства. Закономірність взаємозв'язку вибіркової перевірки та системи внутрішнього контролю була усвідомлена аудиторами лише на початку XX століття.

Отже, основними передумовами виникнення незалежного аудиту були:

- зрушення у складі та самому образі інвесторів, викликані майновою диференціацією населення, а також розвитком фіктивного капіталу;
- прийняття рішень на необ'єктивній інформації призводило до негативних наслідків й до кризового стану деяких акціонерних товариств;
- потреба в професійних знаннях спеціалістів, здатних висловити незалежне судження про достовірність фінансової звітності;
- поділ інтересів власників коштів й адміністрації підприємств;
- становлення фондового ринку;
- необхідність зниження ризику при прийнятті рішень.

Слід зазначити, що ці процеси також були передумовою не лише активного розвитку аудиту в Україні в 90-х роках минулого століття, але й вдосконалення його методів і прийомів на сучасному етапі. Прийняття Міжнародних стандартів аудиту, надання впевненості та етики в якості національних сприятиме підвищенню якості аудиторських послуг в Україні й дозволить українсь-

ким аудиторським фірмам виступати рівноправними конкурентами на світовому ринку аудиторських послуг.

Бугай Н.О.,
асистент кафедри аудиту
Київський національний економічний університет

ЕКОНОМІЧНИЙ КОНТРОЛЬ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Процес інтеграції України у світове співтовариство вимагає реформування і системи контролю. Зміни в державній політиці щодо економіки України ставлять наявність на українських підприємствах системи контролю на рівні світових стандартів.

Контроль у сучасних умовах розглядається не як тимчасовий захід, а як постійна система спостереження за процесами в економіці. Визнання контролю економічною категорією, самостійною галуззю знань представляється дуже важливим кроком у розвитку науки про контроль.

Сутність контролю у своїх роботах розкривали Кужельний М. В., Завгородній В. П., Сопко В. В., Чумаченко М. Г., Кузьмінська О. Е., Белобжецький І. А.

Розроблені цими авторами теоретичні і методологічні аспекти економічного контролю використовуються в практичній діяльності контролюючих органів, але багато питань ще не досліджено або досліджено не досить глибоко.

Важливим кроком уперед у розвитку науки про контроль стало визначення контролю як однієї з функцій системи управління, яка сприяє досягненню підприємствами України більш високих результатів за умови дотримання чинних законодавчих і нормативних актів.

Основний зміст контролю, як функції управління, що здійснюється протягом всього часу та на всіх стадіях практичної реалізації управлінського рішення, полягає в:

- попередженні незаконних та недоцільних з точки зору підприємства господарських операцій на початковій стадії прийняття управлінського рішення;
- виявленні порушень нормального ходу господарської діяльності і встановленні їх причин;

- узагальненні прогресивного досвіду господарської діяльності, характеризуючи контроль як систему нагляду і перевірки процесу функціонування і фактичного стану об'єктів управління з метою оцінки обґрунтованості і ефективності прийнятих управлінських рішень та результатів їх виконання, виявлення відхилень від вимог зазначених рішень та усунення негативних явищ.

Хочу торкнутись змін в соціально-економічній ситуації та системі управління хлібопекарських об'єднань, що включає в себе ліквідацію командно-адміністративної системи управління, відмову від вирішення господарських проблем з позиції державних інтересів, співіснування різних форм власності. Вони викликають необхідність радикальних перетворень в організації контролю в плані застосування найефективніших його форм та раціоналізації порядку їх здійснення та організації.

Якщо спиратися на системний підхід, який є основою всіх управлінських рішень, то економічний контроль є підсистемою управління і має розглядатися в нерозривному зв'язку з її елементами і властивостями.

Виходячи з цього потребують наукового опрацювання нові методичні основи контролю, розкриття його ролі, особливостей і значення в діяльності підприємств чіткого визначення переліку контролюючих суб'єктів, характеру зв'язків та співвідношення між ними.

Важливе значення в процесі контролю мають дотримання певних принципів, обов'язкове дотримання яких визначає його результативність. До основних принципів контролю, відомих у теорії й на практиці, слід віднести: раптовість, всеохоплюваність, безперервність, об'єктивність, точність, законність, своєчасність, гласність, оптимальність, результативність, попередження порушень; виявлення порушень та визначення їх наслідків; вивчення причин та умов, що призвели до порушень; розрахунок та мобілізація виявлених резервів. Зазначені принципи дадуть змогу об'єктивно відображати реальний зміст контролю з тим, щоб його результати були точними і детальними.

Якщо розглядати організаційно-методичні аспекти внутрішньогосподарського контролю фінансових активів на підприємствах хлібопекарської галузі, то елементами системи внутрішнього контролю підприємств хлібопекарської галузі виступають:

- середовище контролю
- система бухгалтерського обліку
- процедури внутрішнього контролю

Середовище контролю — набір характеристик, який визначає службові взаємовідносини, сприятливі для внутрішнього контролю, що формуються під впливом внутрішніх і зовнішніх факто-

рів, серед яких найважливіше значення мають: загальний стан економіки, нестабільність законодавства, державне регулювання обліку, підпорядкованість підприємства.

Забезпечення керівництва інформацією здійснюється за допомогою бухгалтерського обліку — другого елементу системи внутрішнього контролю, до складу якого відносять облікову політику, форму обліку та спосіб обробки облікової інформації. Процедури здійснення внутрішнього контролю передбачають: санкціонування господарських операцій; розподіл прав, обов'язків і відповідальності; документування господарських операцій; обмеження доступу до активів; інвентаризація і документований контроль; робочий пакет документів (наказ по підприємству про зміст облікової політики на поточний період; положення про бухгалтерію, посадові інструкції облікових працівників; робочий план рахунків; альбом форм первинних документів, облікових реєстрів і звітності; графік документообігу та представлення звітності).

Підсумовуючи вищесказане контроль потребує забезпечення управління інформацією з необхідною точністю і в певний час.

*Гарипп И. А.,
IV курс, учетно-финансовый факультет
Донецкий национальный университет*

ВНУТРЕННИЙ АУДИТ В СИСТЕМЕ ВНУТРЕННЕГО КОНТРОЛЯ ОРГАНИЗАЦИИ

Множество компаний во всем мире страдает от неэффективного использования различных ресурсов — людских, финансовых, материальных, от недостатка информации необходимой для принятия правильных решений, искажения отчетности, а так же различного рода мошенничества и хищений. Эти проблемы можно предотвратить, создавая внутри компаний эффективную систему внутреннего контроля

Как система, контролирующая деятельность предприятия внутренний контроль появился в начале XX века в виде совокупности трёх элементов: разделение полномочий, ротация персонала, использование и анализ учетных записей.

С течением времени функции внутреннего контроля начали расширяться, их действия направляются на обеспечение сохран-

ности активов, проверку надежности учетной информации, следование учетной политике предприятия. Таким образом, эти предпосылки выводят понятие внутреннего контроля за рамки круга вопросов, касающихся обычного бухгалтерского учета. Эта проблема и тот факт, что даже отлично отлаженная система внутреннего контроля нуждается в оценке своей деятельности, приводят к тому, что необходима какая-то новая система, которая могла бы разрешить этот вопрос, в этих условиях и возникает понятие внутренний аудит.

Внутренний аудит представляет собой систему оперативного, периодического обеспечения руководства или собственников экономического субъекта информацией путём организации независимого контроля и подготовки управленческих решений силами штатных работников или независимым аудитором для достижения основной цели функционирования экономического субъекта — получение максимальной прибыли.

Согласно этому определению, внутренний аудит предназначен для удовлетворения различных пользователей его информации: как руководства, так и собственников предприятия. К институтам внутреннего аудита относятся различные органы, контролирующие финансово-хозяйственную деятельность, которые создаются внутри экономического субъекта, назначенные руководством (внутренние аудиторы) или выбранные общим собранием акционеров (ревизионные комиссии, ревизоры акционерных обществ и обществ с ограниченной и дополнительной ответственностью), а так же привлеченные для совершения внутреннего аудита сторонние организации и внешние аудиторы, не зависимо от того, чьи интересы (руководства или собственников) они представляют.

Деятельность предприятий в современных условиях хозяйствования, связанная с некоторой законодательной неопределенностью относительно будущего и перспектив их развития, сопровождается различными рисками. Руководители компаний должны прогнозировать, оценивать риски и создавать эффективную систему управления ими. Исходя из этого, расширяется роль системы внутреннего аудита.

Одной из главных задач внутреннего аудита является контроль за состоянием и функционированием системы внутреннего контроля. Существуют критерии внедрения внутреннего аудита на том или ином предприятии. Внутренний аудит как правило, осуществляется в крупных акционерных обществах, корпораци-

ях. Поэтому самым главным критерием является масштаб деятельности предприятия, от которого зависит:

- необходим ли дополнительный контроль за деятельностью предприятия, так как известно, что чем меньше предприятие, тем меньше риск невыявления ошибок обычным внутренним контролем;
- располагает ли предприятие достаточными средствами для содержания службы внутреннего аудита.

Создавая службу внутреннего аудита руководителю предприятия необходимо выбрать форму ее организации. На отечественных предприятиях в зависимости от типа общей организационной структуры возможны два варианта организации отдела внутреннего аудита:

1. Дивизиональная организационная структура, которая предполагает создание в каждом дивизионе отдела внутреннего аудита дивизиона. Так же отдел внутреннего аудита создается на каждом предприятии, которое входит в состав дивизиона. При этом работу всех служб внутреннего аудита возглавляет и организует главный внутренний аудитор. Эта сложная система внутреннего аудита является выгодной лишь на тех крупных предприятиях, когда в состав дивизионов входит несколько предприятий, объединенных по определенным однородным признакам.

2. Командный вариант (метод) организации службы внутреннего аудита, который применяется на предприятиях не со столь сложной организационной структурой. На предприятиях, которые используют этот метод, в состав службы внутреннего аудита входят специалисты различных направлений, которые подчиняются главному внутреннему аудитору (руководителю службы), который в свою очередь, подотчетный вице-президенту по финансово-экономической службе.

Важно помнить, что при выборе любого из вариантов организации отдела внутреннего контроля, именно руководство компании, а не внутренние аудиторы, ответственны за создание и поддержание надежной, эффективной системы внутреннего контроля. А основная цель внутреннего аудита — помочь менеджерам предприятия эффективно выполнять возложенные на них обязанности, уверить менеджеров в том, что активы предприятия используются наиболее эффективно для достижения целей и задач, которые стоят перед предприятием в целом и его отдельными подразделениями.

Таким образом, необходимо отметить, что на сегодняшний день складываются благоприятные условия для того, чтобы внутренний

аудит продемонстрировал свои широкие возможности и доказал свою необходимость как собственникам, так и менеджменту компаний. А у собственников и менеджмента компании может появиться мощный инструмент повышения эффективности бизнеса.

*Грицай Т. Л.,
III курс, обліково-економічний факультет
Київський національний економічний університет*

ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОГО АУДИТУ В УКРАЇНІ

Демократизація суспільства та реалізація політичних і соціально-економічних перетворень в Україні потребує обрання нової моделі контролю ефективності управління в сфері державних фінансів. У зв'язку з цим особливого значення набуває питання перспективності впровадження та розвитку державного аудиту.

Досліджуючи цю проблему, вітчизняні науковці та практики з урахуванням міжнародного досвіду обґрунтували необхідність створення трирівневої системи державного фінансового контролю, яка може реалізуватися на практиці лише шляхом застосування державного аудиту.

У відповідності з положеннями Лімської декларації про керівні принципи контролю, яку було прийнято у жовтні 1977 року на IX Конгресі Міжнародної організації вищих органів фінансового контролю (ІНТОСАІ) «державний аудит» — це функція державного управління та форма державного контролю, що реалізується шляхом аналізу фінансово-господарської діяльності суб'єкта права з метою визначення правильності ведення ним обліку та достовірності показників фінансової звітності, законності здійснення операцій та відповідності їх встановленим нормам, а також дослідження економічності, ефективності й результативності адміністративної діяльності в державному секторі економіки (враховуючи комунальну сферу) для внесення пропозицій та рекомендацій щодо виправлення виявлених недоліків.

Перспективи впровадження державного аудиту в Україні бачаться у чіткому впорядкуванні меж компетенції фахівців, яким згідно з законодавством передано право щодо здійснення перевірок. Таке впорядкування можливе лише завдяки окресленню діяльності

кожного органу зовнішнього та внутрішнього державного фінансового контролю потрібним рівнем його відповідальності.

На вищому рівні системи зовнішній (незалежний) державний аудит у повній мірі реалізовується Рахунковою палатою України та її регіональними підрозділами. У рамках контрольних повноважень Рахункова палата здійснює контроль діяльності законності, ефективності і доцільності використання державних фінансових ресурсів; виявлення фактів незаконного та (або) ефективного використання фінансових ресурсів держави; підготовки пропозицій щодо поліпшення ситуацій у сфері державних фінансів і доведення їх до відома Верховної ради України, Президента і суспільства. Рахункова палата як центральний орган координує діяльність регіональних рахункових палат, що самостійно відповідають за організацію контрольної діяльності на власній території.

На першому рівні виконавцем внутрішнього державного аудиту є ГоловКРУ, яке забезпечує контроль законності і ефективності витрат державних коштів та використання державної власності.

Суб'єктами внутрішнього аудиту на другому рівні є відповідні підрозділи контрольно-ревізійної служби, що створюються як у системі органів управління державного сектора, так і в системі місцевого самоврядування та підпорядковані їм підприємства і організації.

Для успішності розвитку державного аудиту в Україні особливе значення має закріплення фундаментальних взаємовідносин між суб'єктами різних рівнів. На нашу думку, суб'єкт аудиту нижчого рівня має звітувати про свою діяльність перед суб'єктом аудиту вищого рівня. А суб'єкт вищого рівня, з іншого боку, надаватиме методологічну, методичну та інформаційно-технічну підтримку суб'єкту нижчого рівня. При цьому, суб'єкт аудиту нижчого рівня залишатиметься організаційно не підпорядкованим.

Відмітимо, що згідно зі стандартами ІНТОСАІ державний аудит як незалежна перевірка державних фінансів реалізується на практиці у двох напрямках, а саме:

- фінансовий аудит;
- аудит адміністративної діяльності.

Під фінансовим аудитом розуміють традиційний аудит законності та правомірності сутності управління бухгалтерського обліку і фінансової звітності.

Аудит адміністративної діяльності — це аудит економічності діяльності відповідно до ефективних управлінських принципів та практики, а також управлінської стратегії; аудит ефективності

використання людських, фінансових та інших ресурсів, включаючи перевірку інформаційних систем та оцінку використання процедур, якими керуються об'єкти аудиту для виправлення виявлених недоліків; аудит результативності діяльності щодо досягнення об'єктом аудиту визначених цілей та оцінка фактичних результатів діяльності у зіставленні з очікуваними.

Удосконалення державного аудиту України здійснюється на основі впровадження такого його напрямку, як аудит адміністративної діяльності. Це втілюється вже майже півстоліття в США, Канаді, Великобританії, Швеції та інших країнах. Саме їх досвід вчить, що для ефективного проведення державного аудиту, слід аудит адміністративної діяльності виділити в окремий напрям діяльності органів державного фінансового контролю, що має бути визначено на законодавчому рівні. У діючому Законі України «Про Рахункову палату» до складу повноважень цього органу віднесено контроль ефективності управління державними ресурсами. Виходячи з сутності виконуваних Рахунковою палатою функцій і повноважень, вважаємо за доцільне застосувати поняття «державний аудит» до контрольної діяльності Рахункової палати України. Таке поняття слід юридично визнати та включити в Закон України «Про Рахункову палату».

Стандарти ІНТОСАІ передбачають, що для ефективного здійснення своїх повноважень вищий орган фінансового контролю (ВОФК) повинен мати необхідних для цього спеціалістів з відповідним досвідом роботи. Проведення аудиту повинно доручатись особам, рівень підготовки і досвід яких відповідає характеру, направленню та складності завдання. У зв'язку з цим зростає потреба в людському потенціалі та нових технологіях контролю. А тому протягом двох останніх років спеціалісти Рахункової палати навчалися по Програмі Європейського Союзу Tasic «Аудит державних фінансів» і Шведського Інституту державного управління в рамках Проекту «Підтримка реформи державного управління в Україні», брали участь у роботі семінарів ряду європейських країн і знайомилися з організацією роботи ВОФК країн з розвинутою демократією. У 2004 році Київським національним економічним університетом на базі магістерської підготовки силами кафедри аудиту було організовано підвищення кваліфікації для фахівців Рахункової палати України за програмою Tasic «Аудит державних фінансів». У найближчий час у рамках спеціальності «Облік і аудит» на кафедрі буде відкрито магістерську програму «Аудит і фінансовий контроль».

Отже, на етапі реформування національної системи державного фінансового контролю у світлі загальноприйнятої міжнародної практики пропонується переглянути норми законодавчого забезпечення суб'єктів аудиторської діяльності для максимального наближення до міжнародних та європейських стандартів, а також здійснити правове й методологічне закріплення аудиту адміністративної діяльності як сучасного прогресивного напрямку контролю в Україні та утворити в структурі Рахункової палати самостійний підрозділ аудиту адміністративної діяльності. Тільки в такому випадку державний аудит буде професійним, незалежним, політично нейтральним та прозорим для суспільства.

Грицак Н. Ю.,
аспірант кафедри аудиту обліково-економічного факультету
Київський національний економічний університет

РОЛЬ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ ВИТРАТ НА АВТОТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Важливе значення при прийнятті управлінських рішень має достовірність інформації. В сучасних умовах господарювання їй сприяє аудит. Внутрішній аудит витрат не тільки сприяє достовірності інформації, а й виступає засобом ефективного контролю за наявністю витрат автотранспортних підприємств. Та через недооцінку значення внутрішнього аудиту, нерозуміння відмінностей його від зовнішнього, внутрішній аудит витрат не знайшов достатнього поширення на автотранспортних підприємствах.

При цьому слід додати, що процес реформування вітчизняної системи бухгалтерського обліку із застосуванням міжнародних стандартів зумовив суттєві зміни в організації та методології обліку витрат автотранспортних підприємств.

Необхідно нагадати, що транспорт — одна із найважливіших галузей економіки, що має задовольняти потреби населення й суспільного виробництва у перевезеннях, а автомобільний транспорт є найвагомішою складовою транспортної галузі. В його практичній діяльності виникає багато проблемних питань обліку та ефективної системи проведення внутрішнього аудиту витрат, що зумовлено галузевою специфікою. Разом з тим, в останні роки ці проблеми майже не досліджувались. Отже, в умовах набли-

ження бухгалтерського обліку до міжнародних стандартів, об'єктивно виникають умови для перегляду існуючої облікової практики та розробки засад методики внутрішнього аудиту витрат автотранспортних підприємств.

Слід зауважити, що раніше сформована система обліку і контролю внаслідок застарілого методологічного базису вже практично не відповідає сучасним вимогам управління витратами, тому що в умовах введення П(С)БО 16 «Витрати» (затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 31.12.1999 р. №318, ряд теоретичних і практичних аспектів обліку та аудиту витрат не було висвітлено ні в нормативних документах, ні в економічній літературі.

Значний внесок у розвиток організації та методології обліку і внутрішнього аудиту витрат зробили такі вітчизняні вчені-економісти, як М. Т. Білуха, А. М. Герасимович, С. Ф. Голов, В. П. Завгородній, В. Я. Савченко, В. В. Сопко, В. Г. Швець та інші. Віддаючи належне науковим напрацюванням вітчизняних вчених, слід відзначити, що питання обліку і внутрішнього аудиту витрат автотранспортних підприємств після переходу до Національних положень(стандартів) бухгалтерського обліку і Міжнародних стандартів аудиту потребує подальших наукових досліджень.

Насамперед, забезпечення оптимальності структури витрат автотранспортних послуг вимагає удосконалення системи управління. Тому в сучасних умовах господарювання посилення управлінського контролю полягає у вдосконаленні методів управління витратами, як основи формування вартості автотранспортних послуг. Адже, в управлінському обліковому аспекті значення витрат полягає не лише у формуванні фінансового результату діяльності, але й у розробці гнучкої системи тарифів, вибору стратегії діяльності автотранспортних підприємств та підвищення конкурентоспроможності у ринковому середовищі.

Разом з тим, становлення ринкових відносин у суспільстві вимагає додаткового вивчення ряду теоретичних і практичних проблемних питань щодо методики та організації обліку і аудиту витрат автотранспортних підприємств, а саме: існує невідповідність первинних документів з обліку процесу перевезень та матеріальних витрат сучасним вимогам щодо повноти висвітлення інформації; потребує оптимізації розподілу накладних витрат за об'єктами обліку; постає необхідність вибору найефективнішої організаційної форми проведення внутрішнього аудиту витрат відповідно до специфіки його об'єктів. Таким чином, ефективність та дієвість внутрішнього аудиту витрат на автотранспорт-

них підприємствах значною мірою залежить від вирішення організаційних проблем його здійснення. При цьому, дослідження питань організації і методики проведення внутрішнього аудиту на автотранспортних підприємствах підтверджує необхідність його удосконалення.

Практичний досвід роботи автотранспортних підприємств показує, що на українських підприємствах, на відміну від закордонних, внутрішній аудит не отримав достатнього розвитку. Головними причинами такого стану речей є: відсутність у достатньому для практичного застосування обсязі необхідної інформації про методику створення, роль, функції, об'єкти, прийоми і методи внутрішнього аудиту, а також спостерігається відсутність бажання з боку керівництва або власників підприємств створювати служби внутрішнього аудиту на своїх підприємствах. Адже, на їх погляд, витрати на подібні підрозділи є очевидними, а вигоди від функціонування внутрішнього аудиту — дещо завишеними.

Отже, проводити внутрішній аудит витрат автотранспортних підприємств пропонується в три етапи: 1) підготовчий етап; 2) етап дослідження (фактична перевірка); 3) завершальний етап. На підготовчому етапі для більшої наочності об'єкти внутрішнього аудиту (витрати) слід викласти у вигляді таблиць або схем. На етапі фактичної перевірки, досліджуючи адекватність й ефективність систем внутрішнього контролю витрат, більшість аудиторів віддає перевагу методу спостереження. Проте, попри переваги цього методу пропонується проводити додаткову перевірку витрат автотранспортних підприємств методом спостереження свідчень, яка повинна підтвердити, що система внутрішнього контролю на автотранспортних підприємствах працювала постійно і безперебійно протягом усього аудированого періоду. З цією метою, доцільно застосовувати метод тестування системи внутрішнього контролю за допомогою опитування водіїв та експедиторів.

Варто зазначити, що стандартної форми звітів внутрішніх аудиторів, які складаються на завершальному етапі перевірки витрат автотранспортних підприємств, не існує, і ймовірно, ніколи не буде існувати через багатоманітність об'єктів перевірки, різниць у здібностях та інтересах керуючих. Проте, складаючи аудиторський звіт доцільно передбачити у ньому такі моменти: 1) викладення фактів порушення термінів перевезень; 2) критерії оцінки фактів порушень щодо обсягів перевезень; 3) причини та наслідки порушень тарифів.

Отже, роль внутрішнього аудиту витрат на автотранспортних підприємствах зростає з кожним днем, тому поглиблене вивчення цих питань є досить актуальним і своєчасним.

Грицюк І.В.,
Чернівецький торговельно-економічний
інститут КНТЕУ

ПІДВИЩЕННЯ РОЛІ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В СФЕРІ УПРАВЛІННЯ

Необхідною умовою існування будь-якої держави є формування пріоритетів ефективного управління як державою в цілому, так і окремими господарюючими одиницями, зокрема. Як відомо, управлінський цикл складається із кількох стадій: планування, організація, виконання, звітування, контроль. Причому «контроль» є одночасно як самостійною стадією управління, так і може бути реалізований у відношенні до окремих стадій. Без контролю цикл управління залишається незакінченим, оскільки результати управління не перевірені та не піддані об'єктивній критиці для виявлення можливих адміністративних прорахунків, правових порушень, відхилень від стандартів або недотримання управлінських принципів.

Контроль, з одного боку, є заключною стадією управлінського процесу і основною, самостійною та загальною функцією, а з іншого боку, відрізняючись від інших функцій за змістом, контрольна функція є допоміжною, бо вона охоплює всі стадії управлінського процесу від підготовки і прийняття управлінського рішення до перевірки його виконання, тобто завжди присутня при формуванні і реалізації управлінських рішень.

Отже, контроль є однією з функцій управління, яка являє собою систему спостереження і перевірки функціонування об'єкта з метою оцінки обґрунтованості та ефективності прийнятих управлінських рішень, виявлення ступеня їх реалізації, наявності відхилень та несприятливих ситуацій, про які потрібно своєчасно проінформувати компетентні органи, які мають право вжити певних заходів для покращання стану справ.

Під контролем розуміється визначення, встановлення або виявлення фактів, їх співставлення із цілями і регламентами та сигналізація компетентним органам про результати. Водночас до

компетенції контролю не входить прийняття рішення про зміни напрямку діяльності досліджуваної ланки. Характерним для контролю є не засоби втручання чи покарання, а інформаційно-аналітичне забезпечення вищих управлінських ланок. З цього приводу Є. Старосьцяк підкреслює, що: «нагляд не обмежується спостереженням, а включає також й елемент керівництва за допомогою відповідних директив». Водночас, М. Студенікіна зазначає, що, на відміну від адміністративного нагляду органи контролю цікавляться не тільки тим, чи не порушив суб'єкт управління діюче законодавство, але й тим, наскільки правильно, доцільно й ефективно він використав усі надані йому повноваження.

Оскільки фінансова діяльність держави та її суб'єктів являє собою одну із сфер державного управління і спирається на загальні принципи ринкового управління, які характеризуються у сфері фінансової діяльності відповідними особливостями, то найважливішою функцією державного фінансового управління є фінансовий контроль.

Розглядаючи фінансовий контроль як функцію управління фінансовими потоками, потрібно відмітити, що ця функція в певній мірі здійснюється всіма органами влади і управління незалежно від характеру їх основної діяльності. Це пов'язано з тим, що фінансовий контроль є об'єктивною необхідністю відтворювального процесу, яка обумовлена сутністю фінансів, і тому не може здійснюватися відокремлено.

Організація та функціонування чіткої системи фінансового контролю — обов'язковий елемент фінансової політики, і тому удосконалення системи фінансового контролю повинно здійснюватися не автоматично, а як складова загальної системи заходів перебудови фінансового механізму.

Будь-яка форма державного регулювання економіки має у своєму складі контрольні дії, спрямовані на те, щоб гарантувати виконання поставлених завдань. При цьому в кожній країні провідна роль належить фінансовій сфері, тому що саме на базі фінансів і управління ними формуються відносини між усіма суб'єктами економіки. Звідси випливає, що поняття «державний контроль» і поняття «фінансовий контроль» не є відокремленими один від одного, а взаємодоповнюючими, тому що державний контроль сприяє реалізації соціально-економічної політики держави для забезпечення дотримання законодавства у різних сферах, зокрема, при формуванні, перерозподілі, використанні фінансових ресурсів та відстеженні фінансових потоків держави. За допомогою державно-

го фінансового контролю реалізується контрольна функція державного регулювання економіки. Державний фінансовий контроль забезпечує дотримання об'єктом регулювання законодавства з фінансових питань шляхом виявлення небажаних відхилень від норми, встановлення винних осіб та вжиття заходів для усунення порушень і попередження їх на майбутнє.

На сьогодні єдиного визначення поняття державний фінансовий контроль не існує. Так, за визначенням Є. Калюги, «державний фінансовий контроль — це контроль, який здійснюється з метою забезпечення фінансової політики, що реалізується державою через систему законодавчих, організаційних, адміністративних, правоохоронних та інших заходів».

У свою чергу С.Юргелевич поняття державного фінансового контролю трактує як «одну з найважливіших функцій державного управління, яка спрямована на виявлення відхилень від прийнятих стандартів законності, доцільності й ефективності управління фінансовими ресурсами та іншою державною власністю, а за наявності таких відхилень — на своєчасне вжиття відповідних коригувальних і запобіжних заходів».

Але спільним є те, що державний фінансовий контроль є прояв контрольної функції фінансів, який покликаний регулювати державний сектор економіки для попередження недбалості в управлінні фінансами та дотримання доцільності й ефективності при витрачанні державних коштів.

У нашій країні запровадження нових законодавчих та інших нормативно-правових актів значно обмежило державний фінансовий контроль за фінансово-господарською діяльністю підприємств, установ та організацій, а в певних сферах зовсім виключило можливість його застосування. Розвиток ринкових відносин позитивно позначився на різних сферах функціонування підприємств: на джерелах формування фінансових ресурсів, на принципах фінансування, на ціноутворенні та грошових розрахунках. За цих умов виявилось багато напрямів фінансового контролю, яких не було в планах контрольних органів і яким не приділялась належна увага при пануванні адміністративної системи управління. Відтак сформувалась величезна сфера для фінансового контролю. Ефективність такого контролю, в першу чергу залежить від наявності чітких законодавчих документів, які містять нормативи, ліміти, санкції, обмеження щодо використання державних коштів.

Діюча сучасна система державного фінансового контролю може бути відпрацьована на основі системної методології його організації, вивчення вітчизняного та зарубіжного досвіду та до-

сягнень сучасної практики в області організації фінансового контролю. Тому побудова системи загальнодержавного фінансового контролю повинна здійснюватись з позицій таких організаційних принципів: сконцентрованість дій, комплексність, поетапність розвитку та організаційна динамічність.

Для підвищення дієвості контролю назріла необхідність створення єдиної системи загальнодержавного фінансового контролю. Необхідно розробити та прийняти закон України «Про систему фінансового контролю», де висвітлити всі положення, які стосуються організації загальнодержавного фінансового контролю в Україні. Дія такого Закону сприятиме забезпеченню законності та ефективності формування, володіння та використання фінансових ресурсів з метою захисту фінансових інтересів держави, місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання та громадян, стане суттєвим кроком у запровадженні в Україні нової системи державного фінансового контролю в цілому.

Грібова О. В.,

5 курс, облік і аудит

Інститут економіки і підприємництва

АУДИТ ГОТОВОЇ ПРОДУКЦІЇ ТА ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ

Аудит є одним з найбільш надійних і достовірних критеріїв контролю за станом бухгалтерського обліку та засобом виявлення існуючих і можливих у майбутньому проблем. Загалом, виникнення та становлення даної процедури обумовлено життєвою та економічною необхідністю незалежного контролю в умовах ринкової економіки. У загальній системі аудиту одне з провідних місць відводиться питанню аудиту готової продукції та її реалізації. Це пояснюється тим, що якісне його проведення, з отриманням позитивного висновку аудитора сприяє виявленню резервів підвищення виробництва, зниження її собівартості, поліпшення якості продукції, а відтак — зростанню величини чистого прибутку підприємства.

Об'єктом аудиту готової продукції та її реалізації є власне готова продукція, а також записи в первинних документах, облікових регістрах і звітності та інформація про порушення порядку ведення бухгалтерського обліку, недостачі, зловживання, які

знайшли підтвердження в актах ревізій, перевірок, висновках аудиторів, постановках правоохоронних органів.

Узагальнена структура аудиту готової продукції та її реалізації включає: ознайомлення з підприємством; оцінка ризиків; оцінка системи внутрішньогосподарського контролю готової продукції та її реалізації; розробка аудиторських програм; проведення перевірки та підготовки аудиторського висновку.

На практиці прийнято розрізняти аудит власне готової продукції та аудит реалізації продукції, доходів і фінансових результатів, оскільки перевірка того чи іншого, вже сама по собі, є глобальною процедурою. Проте, поняття готової продукції, її подальшої реалізації і отримання фінансового результату є дуже взаємопов'язаними, а тому, виникає необхідність, при проведенні аудиту, їх узагальнення. Для аудитора, розгляд кожного з цих об'єктів окремо, не дасть можливість вірно оцінити ситуацію, яка склалася на підприємстві, і розробити ефективні шляхи вдосконалення виробництва продукції. Ось чому, аудит готової продукції та її реалізації варто розпочати з правильно сформульованих завдань, які ставить перед собою перевіряючий. Отже, основними завданнями аудиту готової продукції та її реалізації є:

- оцінка виробничої програми та її виконання;
- виявлення резервів для збільшення випуску продукції і покращення якості, освоєння і введення в виробництво нових видів продукції, зменшення собівартості;
- правильність визначення цін на реалізовану продукцію;
- перевірка процедури оприбуткування на склад, збереження та списання готової продукції;
- своєчасність та правомірність складання первинних документів, які відображають відвантаження продукції;
- перевірка стану обліку розрахунків з покупцями за відвантажену продукцію;
- визначення доходу і результатів діяльності.

На промислових підприємствах, зокрема тих, які мають значні обсяги виробництва та реалізації продукції, доцільно використовувати логістичні способи та прийоми управління випуском і збутом продукції. Специфіка їх застосування потребує також і проведення аудиту, під яким, в даній ситуації, розуміють періодичні перевірки стану окремих елементів логістичної системи і статусу логістичної активності. Ми вважаємо, що дана процедура є необхідною, особливо в умовах ринкової конкуренції. Крім того, використовуючи досвід закордонних вчених та спеціалістів виникає можливість застосування різних видів аудиту: загальний

функціональний аудит; аудит попиту і рівнів споживчого сервісу; аудит характеристик готової продукції; аудит логістичних витрат та загальний фінансовий аудит; аудит цінової політики підприємства; аудит товарно-транспортної документації та ін. Для проведення аудиторських перевірок в логістичній системі до уваги приймаються спеціальні документи, доповіді персоналу логістичного менеджменту, періодичні звіти та ін. До їх числа також відносяться: звіт про рівень витрат і сервісу («cost-service statement»); звіт про виробництво («productivity report»); діаграма виконання («performance chart»).

Огляд наукових робіт зарубіжних і вітчизняних авторів (Дефліз Ф. Л., Дженік Г. Р., Ковальова О. В. та ін.) дозволяє стверджувати, що нерозкритими залишаються організаційно-методичні питання аудиту продажу й отримання виручки, які мають залежати від характеру діяльності підприємства, умов господарювання та ґрунтуватись на результатах оцінки системи внутрішнього контролю. Саме тому, на нашу думку, перш за все необхідно розробити рекомендації по проведенню процедури аудиту готової продукції та її реалізації на підприємствах, які відносяться до категорії найбільших і стратегічно важливих об'єктів в економіці України.

Драбчинська Т. Ю.,
4 курс, економічний факультет
Миколаївський державний аграрний університет

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ В ОРГАНІЗАЦІЇ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ

Діяльність підприємств у сучасних умовах, пов'язана з деякою законодавчою невизначеністю щодо майбутнього та перспектив їх розвитку, супроводиться різноманітними ризиками. Перед керівниками підприємств постають завдання прогнозування, оцінки ризиків і створення ефективної системи управління ними. В цих умовах зростає роль системи внутрішнього аудиту.

Введення в організаційну структуру вітчизняних підприємств служби внутрішнього аудиту є новим та недостатньо дослідженим явищем. Однією з передумов ефективної роботи підприємств є правильна організація роботи служби внутрішнього аудиту. Виникнення багатьох питань на практиці пов'язано з недостатні-

стю не лише практичного досвіду, а й теоретичних розробок і рекомендацій.

Думки авторитетних вчених і фахівців США і Великої Британії мали значний вплив на результати досліджень з проблем внутрішнього аудиту вчених Росії та України.

Питання організації служби внутрішнього аудиту досліджували вітчизняні науковці, зокрема Н. Дорош, О. Кіреєв, В. Рудницький, А. Ткаченко та ін., які лише в загальному вигляді висвітлювали це питання.

Процесу організації системи внутрішнього аудиту передують низка процедур, серед яких вивчення:

- різних типів організаційних структур підприємств, їх переваг, недоліків і доцільності впровадження системи внутрішнього аудиту;
- організаційних структур західних компаній, що успішно впровадили систему внутрішнього аудиту, а також можливостей адаптації на вітчизняних підприємствах.

В Україні внутрішній аудит часто все ще розуміють як сучасну назву контролю чи ревізії. Втім, фахівці цієї справи зосереджуються на пошуку недоліків та винуватців, а не можливостей удосконалення існуючих систем і процесів, виявлення ризиків.

Сучасний бізнес супроводжують різноманітні ризикові події. Тому менеджери розробляють стратегію ризик-менеджменту, а внутрішні аудитори — новий підхід до внутрішнього аудиту, який базується на визначенні ризику.

Взагалі внутрішній аудит — це діяльність щодо надання незалежних та об'єктивних гарантій і консультацій, спрямованих на вдосконалення господарської діяльності підприємства. Внутрішній аудит допомагає підприємству досягти поставленої мети шляхом систематизованого та послідовного підходу до оцінки й підвищення ефективності управління ризиками, контролю та системи корпоративного управління.

Отже, діяльність внутрішніх аудиторів зміщується з виконання експертної та контрольної функцій до консультаційних послуг та надання керівництву гарантій (впевненості) ефективної діяльності підприємства.

Під впливом зазначених вище факторів в Україні необхідно формувати концепцію внутрішнього аудиту на таких аспектах:

1. Підходи

1.1. Орієнтування на ризики. Стосовно предмета, об'єктів, завдань особливістю сучасного внутрішнього аудиту є його

спрямування передусім на ризики. Зовнішній та внутрішній аудитор розглядають їх по-різному. Перший оцінює аудиторський ризик, що відображає небезпеку невідповідного аудиторського висновку. Другий зорієнтований насамперед на виявлення ризиків діяльності (підприємницький, або ризик бізнесу), їх оцінку та пошук шляхів зниження. Для цього внутрішні аудитори використовують концепцію ризик-менеджменту, сутність якої полягає у виконанні послідовних дій з метою зменшення, трансформації або уникнення ризику взагалі.

Важливо не лише виявити ризик і визначити його розмір, а й постійно контролювати тенденції зміни величини ризику і розробити комплекс заходів щодо його мінімізації.

1.2. Системний підхід.

У західній практиці внутрішнього аудиту саме системний метод (його ще називають системний підхід) використовується найчастіше. Однак його не можна ототожнювати із системно орієнтованим аудитом (об'єктом дослідження якого є здебільшого система внутрішнього контролю), коли перед здійсненням процедур детального тестування оцінюють організацію внутрішнього контролю. З точки зору внутрішнього аудиту системний підхід означає, що фахівець повинен зважити адекватність та ефективність систем контролю ризиків, обробки й передачі інформації та управління в цілому.

Необхідно враховувати основні властивості системи внутрішнього аудиту.

- ◆ Елементами внутрішнього аудиту як системи є мета, завдання, суб'єкти, об'єкти, функції, інструменти. Особливість сучасної концепції внутрішнього аудиту полягає в тому, що банківська установа розглядається як діюча система, котра складається з певних елементів, управляється, виробляє певний продукт (послугу) і має мету існування. В рамках такого підходу доречно аналізувати не окремі бізнес-процеси, а розглянути банківську установу як єдине ціле, враховуючи всі її складові. У внутрішньому аудиті системний підхід повинен бути базовим

- ◆ Наявність істотних зв'язків між елементами, які підтверджують інтеграційні властивості системи і проявляються через їх взаємозв'язок. Так, визначення мети внутрішнього аудиту дає змогу сформулювати задачі для її досягнення; сукупність цих задач орієнтує на вибір об'єкта і суб'єкта дослідження; коло інтересів внутрішнього аудиту потребує певного інструментарію, тобто способів, прийомів, техніки контролю, а його результати

зводить у контрольній інформації, зміст, порядок узагальнення і реалізація якої підпорядковані основній меті.

♦ У системному підході ціле завжди більше від суми окремих елементів. Оцінити ефективність системи в цілому недостатньо, необхідно розглянути кожен її елемент, а потім вивести загальний висновок.

1.3. Послідовний підхід.

Організація внутрішнього аудиту передбачає його здійснення у певній послідовності, за етапами: планування аудиту, збір інформації з метою тестування системи контролю і детального тестування, аналіз цієї інформації, розробка рекомендацій. Розглянемо ці етапи.

Планування аудиту. Внутрішній аудитор детально знайомиться з діяльністю об'єкта перевірки, зосереджуючись на таких аспектах:

- об'єкт аудиту і мета його діяльності, продукти і послуги, вироблені системою;
- оцінка ризиків у цілому (якщо система не виконує поставлених завдань);
- організація і структура діяльності;
- персонал, плани, попередні звіти аудиторів.

Особливість системного підходу на етапі планування внутрішнього аудиту полягає в тому, що аудитор у разі необхідності може внести свої корективи, навіть якщо завдання внутрішнього аудиту вже узгоджене з менеджментом компанії. Повна і ясна картина вимальовується поступово, розуміння системи не буде цілісним доти, доки аудит не стане комплексним.

2. Оцінка системи контролю. Внутрішні аудитори діють з метою підвищення ефективності системи контролю. Завдяки контролю знижується ризик того, що підприємство не виконає завдання. Тому внутрішні аудитори мусять впевнитися, що процес налагоджено, належним чином. Завдяки контролю знижується ризик невиконання підприємством завдання.

Перш ніж перейти до виконання того чи іншого завдання, аудитори вивчають організацію і структуру управління системою в цілому та внутрішнім контролем зокрема. Вони повинні з'ясувати:

- чи забезпечує наявна система внутрішнього контролю достатню впевненість менеджерів і правління банку в тому, що поставлені завдання будуть виконані;
- чи знижує ця система ризики виникнення помилок та неадекватних дій.

3. Тестування системи контролю. Отримавши всі докази, оцінивши адекватність контрольного середовища, аудитор виби-

рає тип тестування, на підставі якого він підтвердить адекватність та відповідний рівень управління системи внутрішнього контролю. Існує два різних типи тестів: тести на відповідність та субстантивне тестування.

Тестування на відповідність. Завдання тестів на відповідність аудиторськими доказами підтвердити, що процедури внутрішнього контролю функціонують, як передбачено. Головна мета таких тестів полягає не у виявленні помилок або потенційного шахрайства, а в ідентифікації контролю, який не завжди здійснюється відповідно до вимог. Причини помилок та зловживань для внутрішнього аудитора вагоміші, ніж їх масштабність. Обсяг тестування на відповідність залежатиме від значимості одиниці аудиту після її оцінки та впевненості в ефективності роботи системи внутрішнього контролю.

На цьому етапі аудитор використовує відомості бухгалтерського, управлінського обліку, інших інформаційних систем банку. Аудитор повинен з'ясувати ефективність обробки масиву інформації, її потоки (вхідна та вихідна інформація). При цьому він може використати методи системного аналізу, зокрема теорію черг, яка дає змогу визначити ключові точки аудиту, тобто ті елементи системи, які відіграють важливу роль у процесі виявлення ризиків, котрі знижують ефективність роботи системи.

Якщо тести на відповідність без зауважень розкрили аудиторську оцінку системи внутрішнього контролю, це означає, що система внутрішнього контролю функціонує належно. У такому разі процедури субстантивного тестування можна скоротити.

Субстантивне тестування (процедури перевірки на суттєвість). Це тестування операцій, звітності, інші процедури, зокрема аналітичний огляд, які дають змогу отримати аудиторські докази щодо точності, повноти, надійності, оцінки інформації, котра міститься в обліковій та управлінській звітності підприємства. Водночас, на відміну від тестів на відповідність, вони менше пов'язані з оцінкою адекватності контролю. З огляду на це субстантивне тестування має відігравати обмежену роль при внутрішньому аудиті, аудитори використовують його для з'ясування значимості недоліків, коли не в змозі іншими методами переконати менеджерів стосовно відповідності чи невідповідності функціонування системи.

Після тестування системи контролю на надійність та відповідність внутрішні аудитори переходять до складних завдань — формування висновків, розробки та написання рекомендацій.

4. Формування висновків та написання рекомендацій. Внутрішній аудит покликаний забезпечити достатню впевненість

керівництва в тому, що ризики, притаманні системі, є контролюваними й керованими. А фахівці, які його проводять, повинні бути впевнені, що управління ризиками та система внутрішнього контролю постійно вдосконалюються відповідно до змін зовнішнього середовища.

Висновки не узагальнюються, як рекомендації. *Аудиторський висновок* — це повідомлення менеджменту і правлінню, яким повинен бути контроль, аби виявити ризики, що супроводжують діяльність підприємства. Остаточний варіант звіту внутрішнього аудиту формується після зустрічі з відповідним управлінським персоналом. Внутрішні аудитори з одного боку, повинні висвітлити зони низького контролю, де виявлено ризики, а з другого — зони високого контролю, де ефективні превентивні заходи запобігають їх виникненню.

Внутрішні аудитори повинні не лише рекомендувати запровадити чи посилити контроль, а й пропонувати змінити його систему там, де виявлено істотні ризики, які неадекватно управляються та контролюються. Необхідно досягати балансу між величиною, негативним впливом ризику на систему та витратами на створення (зміну) системи контролю для уникнення ризику. Витрати на впровадження контролю мають відповідати затратам на управління або зниження ризику, а витрати на управління всім внутрішнім контролем — доходам підприємства від його запровадження.

Щоб довести необхідність рекомендацій, внутрішні аудитори повинні подати їх як:

- фундаментальні (тобто запропоновані заходи допоможуть убезпечити підприємство від високого ризику);
- суттєві (рекомендовані операції дадуть змогу уникнути істотних ризиків);
- доцільні (в результаті здійснення операції підвищиться ефективність системи контролю, а отже, й дохід).

Підсумовуючи результати виконаної роботи, аудитори повинні переконатися, що внутрішній контроль, ризик-менеджмент, процес корпоративного управління оптимізовані так, що підприємство готове до будь-яких можливих змін зовнішнього середовища. У свою чергу системна, орієнтована на оцінку ризиків та контроль за ними діяльність внутрішніх аудиторів має забезпечити підприємству успіх у майбутньому і переконати в тому, що наслідки того чи іншого ризику ліквідовано.

У висновках і рекомендаціях внутрішні аудитори повинні спрогнозувати можливі втрати підприємства та несприятливі для

його діяльності ситуації. Зосереджуючи увагу на ефективності системи управління ризиками, внутрішні аудитори пропонують «ліки» не лише для поточних проблемних зон, а й від можливих втрат. Із цією метою використовуються методи прогнозування і діагностики.

Послуги з надання гарантій та консультацій полягають у тому, що внутрішні аудитори, аналізуючи аудиторські докази дають змогу об'єктивно оцінити системи управління ризиками, контролю, корпоративного управління. «Права рука» менеджменту підприємства, внутрішні аудитори є консультантами з усіх аспектів його діяльності, володіючи великим масивом інформації щодо діяльності підприємства, вони повинні бути готові задовольнити всі запити керівництва.

Завгородній Р. В.,
асистент кафедри аудиту
Київський національний економічний університет

ВНУТРІШНІЙ АУДИТ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

На сучасному етапі розбудови економіки України питання розвитку внутрішнього аудиту є стратегічним завданням, яке постає перед підприємствами з розгалуженою системою управління. При ринковій системі господарювання суб'єкт підприємницької діяльності є самостійно організованою, соціально-орієнтованою системою, що має повну господарську самостійність, яка функціонує в умовах жорсткої конкуренції. Його діяльність направлена на завоювання нових та утримання старих позицій на ринку і досягнення переваги над конкурентами. У таких умовах незмірно росте ціна кожної припущеної помилки, що покладає велику відповідальність на керівництво господарюючого суб'єкта та змушує його оперативно реагувати на зміни і своєчасно приймати управлінські рішення, а при необхідності оперативно їх корегувати.

Беручи до уваги необхідність більш глибокого впровадження в структуру управління підприємством внутрішнього аудиту як нової форми внутрішньогосподарського контролю в тезах пропо-

нується розглянути питання щодо його розвитку та функціонування в сучасних умовах господарювання більш докладно.

У сучасних умовах господарювання надання своєчасної, повної та достовірної інформації керівництву економічного суб'єкта його структурними підрозділами може мати вирішальну роль у подальшому функціонуванні та успішному розвитку підприємства. Звідси, до основних задач внутрішнього аудиту мають входити надання топ-менеджменту компанії високоякісної інформаційної бази для прийняття своєчасних управлінських рішень та забезпечення основних показників ефективності функціонування економічного суб'єкта.

Посилення конкурентних відносин на світових і національних ринках, транснаціоналізація капіталу та стрімкий розвиток технологій суттєво ускладнюють процес управління підприємством, що, в свою чергу, ускладнює систему внутрішньогосподарського контролю. Останній у сучасних умовах господарювання набуває характеру основи та є присутнім на всіх рівнях управління, тому утворення внутрішнього аудиту як підрозділу внутрішньогосподарського контролю в системі управління підприємством є цілком обґрунтованим та доцільним.

Внутрішній аудит — безперервний процес здійснення контрольних заходів і дій, спрямованих на дотримання встановленого порядку ведення бухгалтерського обліку, а також оцінку надійності та ефективності внутрішнього контролю всередині економічного суб'єкта в інтересах його власників. Виконання функцій внутрішнього аудиту повинно проводитись спеціальною службою або окремим аудитором, що перебувають у штаті економічного суб'єкта та є фахівцями високої кваліфікації, до яких власником підприємства повинні ставитись дуже високі вимоги щодо професійного рівня та етичних якостей.

Наявність служби внутрішнього аудиту в системі корпоративного управління підвищує інвестиційну привабливість компанії і тому є позитивним знаком для потенційних інвесторів і кредиторів.

Необхідно зауважити що, чим більше компанія, тим складніше її організаційна структура і, отже, тим ширше вимоги до системи внутрішньогосподарського контролю і актуальніше задача підвищення якості її функціонування на підприємстві. Для ефективної роботи компаній зі складною дивізіональною структурою або структурою філіального типу надзвичайно необхідний якісний рівень формалізації діяльності, так як в таких компаніях існують проблеми, що пов'язані з великою кількістю вирішуваних задач, чисельним штатом співробітників і територіальною відда-

леністю філіалів від головного офісу, які обмежують можливості керівництва з ефективного та своєчасного прийняття рішень та значно ускладнюють процес управління підприємством.

Організація внутрішнього аудиту на підприємстві, його роль та функції визначаються самим господарюючим суб'єктом в залежності від виду діяльності, величини, системи управління та стану внутрішнього контролю. Крім цього, при організації підрозділу внутрішнього аудиту слід враховувати принципи незалежності та об'єктивності, на підставі яких має ґрунтуватись робота співпрацівників цього підрозділу. Дані принципи закладені в Кодексі професійної етики незалежних аудиторів. Внутрішні аудитори можуть виконувати свою роботу вільно і неупереджено, якщо вони не будуть мати прямої або непрямої фінансової зацікавленості. А саме внутрішні аудитори повинні оцінювати наявність майнової, родинної, фінансової або будь-якої іншої залежності:

- від виконавчих органів управління підприємства, оскільки при їх перевірці втрачається об'єктивність в зв'язку з підпорядкованістю служби внутрішнього аудиту цим органам;
- від своїх колег, тому що внутрішній аудитор повинен бути незалежним у своїх судженнях від будь кого;
- від тих структурних підрозділів та філіалів економічного суб'єкта або окремих осіб, чію роботу він перевіряє, оскільки при наявності функціональної або адміністративної підпорядкованості, чи у випадку певної зацікавленості внутрішнього аудитора в їх роботі перевірка не буде ефективною та об'єктивною.

Для досягнення максимальної ефективності роботи служби внутрішнього аудиту його діяльність повинна підпорядковуватись безпосередньо власнику господарюючого суб'єкта, перед яким він несе відповідальність за виконання своїх обов'язків. Внутрішній аудитор не повинен брати участь у корегуванні виявлених ним відхилень та здійснювати перевірку тієї діяльності, в якій він раніше брав участь.

Спираючись на світовий досвід, слід зазначити, що незалежно від ступеня самостійності та об'єктивності внутрішнього аудиту, він не зможе досягнути того ступеня незалежності, який вимагається від зовнішнього аудитора при висловленні ним думки про фінансову звітність.

Таким чином, можна зробити висновок, що в сучасних умовах розбудови економіки нашої держави, які характеризуються посиленням конкурентних відносин, розповсюдженням новітніх технологій, швидким зростанням великих недержавних підприємств

корпоративного типу виникає необхідність більш широкого впровадження внутрішнього аудиту, так як майбутнє ускладнення фінансово-господарських відносин несе з собою вимоги до застосування нових підходів по розробці ефективних систем управління підприємством в складних умовах господарювання.

Іванова Л. І.,
асистент кафедри аудиту
Київський національний економічний університет,

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АУДИТУ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ

Становлення в Україні ринкового господарства вимагає вирішення проблем, пов'язаних з забезпеченням суспільства об'єктивною інформацією про фінансово-господарський стан суб'єктів господарювання, а також із захистом інтересів власників і професійним підтвердженням достовірності фінансової звітності, яка надається підприємствами недержавних форм власності заінтересованим користувачам. Ця необхідність зумовлена залежністю наслідків прийняття рішень власниками, інвесторами, кредиторами та іншими контрагентами підприємства від якості інформації, отриманої за результатами проведення аудиту з метою надання максимальних гарантій користувачам фінансової звітності відносно повноти, правдивості і неупередженості наведеної інформації про фінансовий стан, результати діяльності та зміни у складі власного капіталу і грошових коштів підприємства. Тобто завданнями аудиту власного капіталу є встановлення достовірності його відображення у бухгалтерському обліку та фінансовій звітності суб'єктів господарювання.

Повнота вирішення аудиторських завдань у значній мірі залежить від методичного забезпечення аудиту, обраних аудитором методів і конкретних процедур підготовки, проведення та оформлення результатів аудиту.

При проведенні аудиту власного капіталу основними аудиторськими процедурами є наступні:

- ознайомлення з предметом діяльності підприємства-клієнта та змістом фінансово-господарських операцій, що здійснюються ним у межах статутної діяльності;

- перевірка правильності оформлення статутних документів і встановлення наявності в них відомостей про засновників та частки останніх у статутному капіталі;
- встановлення наявності дозволів на заняття видами фінансово-господарської діяльності відповідно до вимог статутних документів;
- перевірка видів рахунків, що відкриті в установах банків;
- перевірка порядку утворення резервного капіталу та інших складових власного капіталу;
- оцінка інформації про наявність філіалів та дочірніх підприємств;
- перевірка своєчасності і правильності відображення у статутних документах усіх змін власного капіталу;
- оцінка порядку розподілу прибутку до оподаткування;
- аналіз структури управління підприємством-клієнтом;
- аналіз організації бухгалтерського обліку, формування облікової політики та визначення їх впливу на методику обліку власного капіталу;
- оцінка стану синтетичного і аналітичного обліку власного капіталу щодо правильності застосування відповідних рахунків бухгалтерського обліку;
- перевірка правильності розрахунків із засновниками за внесками до статутного капіталу і нарахуванню доходів;
- встановлення обґрунтованості відображення записів на рахунках бухгалтерського обліку з метою забезпечення достовірності даних про власний капітал у фінансовій звітності клієнта;
- перевірка правильності складання облікових регістрів, тожності записів операцій щодо обліку власного капіталу з показниками Головної книги і статей балансу та звіту про власний капітал.

Методологічні вимоги до побудови бухгалтерського обліку власного капіталу і формування інформації про них у фінансовій звітності регламентовані Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.99р. №996 і П(С)БО 5 «Звіт про власний капітал», затвердженими наказом Міністерства фінансів України від 31.03.99р. №87. Отже, фінансова звітність підприємства-клієнта, яку буде перевіряти аудитор, повинна бути складена з урахуванням цих нормативних документів. Дія П(С)БО 5 поширюється на підприємства, організації та інші юридичні особи (крім бюджетних організацій) незалежно від форм власності. Аудитору слід також брати до уваги, що норми П(С)БО 5 застосовуються з урахуванням особливостей, вста-

новлених іншими П(С)БО щодо визначення і оцінки власного капіталу та розкриття інформації про його складові у фінансовій звітності. Так, П(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.03.99 р. №87, визначає власний капітал як частину в активах підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань.

П(С)БО 2 «Баланс», затвердженим наказом Міністерства фінансів України від 31.03.99 р. № 87, за умови визнання власного капіталу визначає одночасне його відображення в балансі з активами і зобов'язаннями, які призводять до змін власного капіталу. При цьому, умовами визнання статей балансу, що відображають активи і зобов'язання, є достовірність їхньої оцінки та ймовірність збільшення економічних вигод, пов'язаних з використанням активів, і зменшення економічних вигод внаслідок погашення зобов'язань.

Отже, визначення поняття «власний капітал» у бухгалтерському обліку здійснюється за залишковим принципом, який передбачає його розуміння як частини в активах підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань. Визнання та оцінка власного капіталу у балансі безпосередньо залежить від визнання та оцінки активів і зобов'язань. При чому, перевіряючи правильність оцінки статей балансу, аудитор повинен враховувати, що вартість власного капіталу — це абстрактна величина, яка не відображає поточної чи реалізаційної вартості майна підприємства-клієнта, а отже, і поточної вартості прав його власників.

Розуміння особливостей визнання і оцінки власного капіталу у балансі допоможе аудитору визначитися із загальними методичними підходами до проведення аудиту власного капіталу та розробити необхідні аудиторські процедури, що дозволять перевірити правильність складання першого розділу пасиву, а врахування взаємозв'язку між показниками цього розділу і звіту про власний капітал — оцінити достовірність статей форми № 4.

Здійснюючи аудиторські процедури перевірки залишків за статтями звіту про власний капітал, аудитор впевнюється у тотожності записів щодо власного капіталу та його складових з показниками Головної книги і облікових регістрів. При цьому він оцінює не тільки правильність організації та методики ведення бухгалтерського обліку цих господарських операцій, але й перевіряє їх відповідність засновницьким документам та чинному законодавству. Важливими є й процедури оцінки надійності та ефективності системи внутрішнього контролю, що існує на підприємстві.

Проведення основних аудиторських процедур повинне бути належним чином заплановане аудитором, а отримані результати — оформлені документально. Узагальнена інформація подається аудитором клієнту у вигляді аудиторського висновку щодо достовірності відображення даних про власний капітал у фінансовій звітності клієнта.

Карась К. С.,
асистент кафедри аудиту
Київський національний економічний університет

ОСОБЛИВОСТІ АУДИТУ В КОМП'ЮТЕРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Інтенсивний розвиток комп'ютерної техніки дав відповідний поштовх започаткуванню, а відтак і удосконаленню методів аудиту в комп'ютерному середовищі.

Міжнародний Комітет Аудиторської Практики (МКАП) як частина Міжнародної федерації аудиторів випустив попередній варіант документа, що складається з чотирьох тем, що формують додаток до ISA (International Standard on Auditing) 401 «Аудит у комп'ютерній інформаційній системі (KIC).» Ці чотири теми:

- Навколишнє середовище KIC — Автономні Мікро-комп'ютери.
- Навколишнє середовище KIC — Комп'ютерні системи Он-лайн.
- Навколишнє середовище KIC — Системи Баз даних.
- Методика аудиту з використанням комп'ютерів (СААТ).

Відповідно до проекту «Процедури аудиту в середовищі баз даних будуть торкатися переважно тією мірою, якою дані в базі даних використовуються системою обліку.» У багатьох сучасних організаціях, система керування базами даних використовується, щоб керувати більшістю дій і тримати найважливішу інформацію для підприємства, а не тільки для системи внутрішнього аудиту.

Відповідно до попереднього варіанта документа, ціль «полягає в тому, щоб забезпечити керівництво у використанні СААТs, що є методами, при яких комп'ютер є інструментом аудиту».

З метою забезпечення ефективності аудиторських зусиль, для керування аудиторськими ресурсами з ціллю максимальної вигоди для організації в правовому полі щодо аудиту створений аудит-

менеджмент. Це змушує до розгляду процесів і дій, що містять самі великі ризики, до планування і складання індивідуальних аудиторських зобов'язань, до належного ведення звітів по попередніх і поточних перевірках, до вивчення персоналу, і ефективному спілкуванню з клієнтам. Аудит-менеджмент означає більше чим тільки використання правильних інструментів аудиту. Інструменти, застосовані аудитором, можуть бути класифіковані в такий спосіб: аналіз ризику, планування і складання графіків, керівництво проектом і аудиторське відстеження, база даних персоналу й аналіз навичок, комунікації, презентація, простежування результатів / отриманих даних, оцінка задоволення клієнта, навчання, Інтернет.

СААТs може бути розділений на наступні групи:

Електронні Робочі документи, інформаційний пошук і аналіз виявлення шахрайства, безпека мережі, електронна торгівля й інтернет-безпека, безперервний контроль, аудиторські звіти, база даних аудиторських перевірок, навчання, що базується на використанні комп'ютера.

Облікові системи, які використовують комп'ютери, сприяють здійсненню аудиторських перевірок із використанням комп'ютерної мережі клієнта. Цей прийом відомий як методика аудиту з використанням комп'ютерів (Computer-Assisted Audit Techniques — СААТs).

Існують дві основних складові СААТs, які використовує внутрішній аудитор: програмне забезпечення аудиту: комп'ютерні програми, що використовуються для перевірки змісту файлів клієнта; контрольні дані: дані, що використовуються аудитором для комп'ютерної обробки з метою перевірки функціонування комп'ютерних програм клієнта. Аудитор повинен або оволодіти технічними знаннями і навичками роботи на комп'ютері, або одержати практичну допомогу від експертів, необхідну для того, щоб зробити компетентні висновки. Можна використати аналітичну перевірку як сферу застосування аудиторського програмного забезпечення, коли записи клієнта збираються у файлах комп'ютера.

Аудитор може використати також програмований метод контролю, який свідчить про повноту, правильність і законність записів у облікових регістрах. Загальний контроль відрізняється від прикладного тим, що належить до середовища, в якому система розробляється, підтримується і функціонує, тобто має найбільш широке застосування.

Причому, процедури можуть варіюватися від простих зіставлень до широких комп'ютерних програм, які реалізують най-

новіші статистичні розробки (наприклад, множинний регресивний аналіз). Багато вчених-економістів вважають, що аудитор може широко використовувати комп'ютер для здійснення низки аналітичних, розрахункових та інших аудиторських процедур. Особливо важливо використати комп'ютер на дослідній стадії аудиторського процесу, коли збирається максимум доказів.

Вітчизняним аудиторам слід керуватися Рішенням Аудиторської палати України № 73 від 18.12.98, яким затверджено повний текст Національних нормативів аудиту в Україні, у тому числі норматив № 30 «Використання комп'ютерів в аудиті». Мета і галузь діяльності аудитора не змінюються, коли йдеться про перевірку середовища електронної обробки даних (ЕОД).

Однак прикладна програма може поставити аудитора перед необхідністю використання комп'ютера як засобу контролю. Ці різноманітні варіанти використання комп'ютера відомі як Метод аудиту при сприянні комп'ютера (МАСК). Метою цього нормативу є забезпечення використання керівництвом МАСК. Ці методи можна використовувати із залученням всіх відомих типів конфігурацій комп'ютерів. Причому необхідність використання МАСК виникає тоді, коли нема вхідних документів і немає можливості повністю простежити хід операцій, і тоді, коли ефективність аудиту можна покращити за допомогою використання спеціальної комп'ютерної аудиторської програми.

Норматив № 30 «Використання комп'ютерів в аудиті» характеризує два методи: програмне забезпечення контролю; дані тесту.

Програмне забезпечення контролю (ПЗК) складається з комп'ютерних програм, що використовуються аудитором як частина процедур перевірки, які обробляють дані контрольних тестів системи обліку підприємства. Під час планування аудитору слід з'ясувати можливість комбінування ручного аналізу даних з обробкою на ПЗК.

Перевірку методом тестування даних використовують під час проведення процедур контролю, отриману вибірку даних вводять у комп'ютерну систему клієнта і порівнюють її з результатами: даних тесту, які використовуються для перевірки специфічних засобів управління в комп'ютерних програмах щодо типу пароля і доступу до даних; на шляху операцій тесту використовується «фіктивний» модуль (наприклад, відділ або службова особа), дії цього модуля визначені, результати порівнюються з проходженням даних через аналогічний модуль

програми клієнта. Коли контрольні дані обробляються разом з реальними даними клієнта, аудитор повинен бути впевненим, що після завершення тестування всі контрольні записи будуть вилучені з реального розрахунку клієнта. Коли аудитор починає аудит у середовищі ЕОД, він повинен мати необхідні навички і досвід роботи з технікою або залучити спеціаліста. Слід проаналізувати відповідність МАСК засобам обслуговування комп'ютера і автоматизованим системам бухгалтерського обліку та картотекам. Ефективність аналітичних процедур може бути поліпшена при використанні МАСК з погляду отримання й оцінювання контрольного доказу.

*Кононенко О. М.,
4-го курс ОФФ*
Київський національний
торговельно-економічний університет

ДЕРЖАВНИЙ ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ В УМОВАХ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Державний фінансовий контроль є однією із найважливіших функцій державного управління, значення якої дедалі зростає.

Належне використання контролю в управлінні державними фінансовими ресурсами дасть можливість створити необхідні передумови для здійснення в державі ефективної економічної політики.

Сутність державного фінансового контролю можна визначити наступним чином. *Державний* — означає включення всіх контролюючих заходів в державному секторі. *Фінансовий* — підкреслює фінансовий (адміністративний, управлінський або бюджетний) характер діяльності, яка має перевірятися. *Контроль* — означає всі види діяльності, спрямовані на здійснення нагляду за всією сферою фінансового менеджменту, для забезпечення контролю з боку держави над її фінансами (і тому охоплює всі інструменти контролю).

В науковому плані питання державного фінансового контролю вивчене і розроблене недостатньо. В сфері державного фінансового контролю існують наступні проблеми:

1) переплітання державного фінансового контролю з державними, регіональними, корпоративними та індивідуальними інтересами;

2) відсутність чіткої концепції та нормативно-правового поля у сфері державного фінансового контролю;

3) відсутність чіткої взаємодії у діяльності контролюючих органів.

В даній доповіді пропонується розв'язання проблем державного фінансового контролю наступним чином:

розроблення відповідної концепції, законопроекту про урядовий фінансовий контроль, який би визначав правові й організаційні засади створення цілісної системи державного фінансового контролю, систему контрольних органів, сферу їхньої діяльності, основні завдання й повноваження та порядок взаємодії;

до суб'єктів державного фінансового контролю запропоновано відносити тільки органи, які здійснюють безпосередньо контрольні функції: Рахункову палату, Державну контрольно-ревізійну службу й органи відомчого контролю;

визначення завдань і мети державного фінансового контролю, методологічних основ його формування, що дає можливість чітко розмежувати завдання і повноваження контрольних органів, усунути дублювання й паралелізм у їхній роботі;

На сьогодні на Державну контрольно-ревізійну службу покладено функції з контролю за законністю та ефективністю використання коштів державного та місцевого бюджетів, державних цільових фондів, валютних кредитів. Проте, у бюджетній сфері залишається чимало проблем, що зумовлюють значні втрати коштів і матеріальних цінностей. Традиційно, деякі керівники установ, підприємств та організацій порушують вимоги бюджетного кодексу. Зокрема, це стосується нецільового використання бюджетних коштів, взяття до сплати зобов'язань понад затверджені в кошторисі асигнування, відволікання бюджетних коштів у тривалу дебіторську заборгованість, неефективне використання державного майна тощо.

Тому вважаємо, що головною функцією Державної контрольно-ревізійної служби має стати контроль за законністю, ефективністю й цільовим використанням державних коштів кожним розпорядником бюджетних коштів і їхнім отримувачем.

Контроль Рахункової палати України здійснюється за трьома напрямками: законність, ефективність та доцільність використання бюджетних коштів.

Сьогодні Рахункова палата формально не є органом Верховної Ради, але, як і раніше, вона має майже ті ж самі функції та завдання, які мала, коли була контролюючим органом парламенту, тому таку відокремленість від Верховної Ради можна вважати в деякій мірі умовною, а контроль з боку Рахункової палати — опосередкованим контролем з боку Верховної Ради. Саме це зу-

мовлює необхідність чіткого визначення на законодавчому рівні взаємовідносин і взаємозалежності між Рахунковою палатою і Верховною Радою.

На сьогодні Рахункова палата України позбавлена реальної можливості усувати виявлені порушення та притягати до відповідальності винних осіб власними процесуальними засобами. Діяльність Рахункової палати України зводиться лише до виявлення недоліків і презентації пропозицій (вказівок), що дуже негативно відбивається на рівні ефективності її роботи.

Діяльність Рахункової палати має переорієнтуватися від контролю за фінансовими потоками до контролю за ефективністю використання бюджетних коштів.

Законопроекти, які стосуються бюджетних питань, від проекту бюджету до інших законопроектів, прийняття яких потребує додаткових бюджетних витрат, а також змін податкового законодавства, повинні проходити експертизу в Рахунковій палаті. Це дасть змогу налагодити ефективну й незалежну експертизу законопроектів у частині фінансових питань.

В даній доповіді запропоновано врегулювати питання взаємовідносин і взаємодії контрольних органів, закріпити положення про те, що Рахункова палата є найвищим органом державного контролю і здійснює контроль як за доходами, так і видатками Державного бюджету України й має право на перевірки всіх державних інституцій, а Державна контрольно-ревізійна служба забезпечує періодичне проведення ревізій та перевірок, у тому числі й на прохання правоохоронних органів. Водночас контрольні функції тих чи інших структур, що здійснюють державний фінансовий контроль, повинні визначатися спеціальними законами.

На сьогодні перший крок реформування органів державного фінансового контролю вже зроблено, адже програмою нового уряду передбачено зміни функцій Рахункової палати та Державної контрольно-ревізійної служби..

Виконання запропонованих заходів дасть можливість створити цілісну й ефективну систему державного фінансового контролю, поліпшити бюджетну дисципліну, звести до мінімуму зловживання у бюджетній сфері й використанні державного майна, удосконалити управління державними фінансами і досягти стандартів демократичних країн щодо прозорості цього процесу. Нарешті, здійснені заходи прискорять інтеграцію України в європейське співтовариство.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ АУДИТУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ, ЕМІТОВАНИХ БАНКІВСЬКИМИ УСТАНОВАМИ

Основною формою внутрішнього контролю в банківських установах є внутрішній аудит. Відділ внутрішнього аудиту наглядає за поточною діяльністю банку, контролює дотримання законів, нормативно-правових актів Національного банку України та рішень органів управління банку, перевіряє результати поточної фінансової діяльності банку, аналізує інформацію та відомості про діяльність банку, професійну діяльність її працівників, випадки перевищення повноважень посадовими особами банку, надає Правлінню дирекції висновки та пропозиції за результатами перевірок тощо. Одним із його напрямків роботи є аудит цінних паперів, емітованих банком, що проводиться з метою забезпечення виконання вимог чинного законодавства України та забезпечення повноти, своєчасності і вірогідності відображення операцій у первинних документах, бухгалтерських реєстрах.

Нормативними документами, що регламентують діяльність банків на ринку цінних паперів, є Закони України «Про Національний банк України», «Про банки і банківську діяльність», «Про цінні папери і фондову біржу», «Про обіг векселів в Україні», нормативно-правові акти Національного банку України (НБУ) та Державної Комісії з цінних паперів і фондового ринку (ДКЦПФР), внутрішніми положеннями та постановами банківських установ.

Завдання аудиту цінних паперів полягає у перевірці обігу, їх випуску, використання, збереження, правильності нарахування дивідендів, відсотків їхнім користувачам, правильності відображення операцій з ними, їх оподаткування та наявності обов'язкових реквізитів у них з метою запобігання навмисної фальсифікації.

Об'єктами аудиту є акції, облігації, векселі, ощадні сертифікати.

До основних джерел інформації для проведення аудиту цінних паперів, емітованих банківською установою, належать організаційні документи (протоколи Зборів засновників, акціонерів, Реєстр акціонерів), установчі документи, баланс, звіт про прибутки/збитки, первинні документи з обліку цінних паперів

(позабалансові ордери, розпорядження, накази, заяви на купівлю акцій, заяви на достроковий викуп акцій, довіреності встановленого зразка, реєстри векселів, видаткові та прибуткові позабалансові ордери, розписки, повідомлення, доручення, акти прийому-передачі векселів, заяви на купівлю-продаж векселів тощо), база даних акціонерів, журнал обліку операцій з векселями в електронному вигляді, журнал обліку операцій з ощадними сертифікатами, відомість розрахунку процентного доходу за облігаціями тощо.

Методика аудиту акцій пов'язана із перевіркою установчих документів та порядком формування та обліку статутного капіталу. Особливістю перевірки установчих документів банку є перевірка відповідності сум акціонерного капіталу, яка зафіксована в реєстрі акціонерів сумам, що зазначені в балансі; порядку поширення акцій, правильності розміру внесеної частки за кожним акціонером і порядок документального оформлення операцій з акціями; ведення реєстру акціонерів, внесення до реєстру акціонерів всіх обов'язкових реквізитів; порядку проведення реєстрації випусків акцій, додержання термінів відкритої передплати акцій та термінів оплати у разі випуску цінних паперів на період перевірки; відображення всіх операцій щодо зміни сум статутного капіталу в протоколах Загальних зборів акціонерів і в установчих документах, додержання правил та вимог додаткового випуску акцій; ведення аналітичного обліку за кожним засновником, видами акцій, перевірка залишків по рахунках акціонерів в Реєстрі акціонерів, а також всього списку акціонерів з сумою випущеного акціонерного капіталу; правильності виплати дивідендів за акціями шляхом вивчення протоколів Загальних зборів акціонерів за результатами року, звірка проведених виплат дивідендів з документальним підтвердженням тощо.

Окрім цього, аудиторська служба здійснює перевірку правильності визначення та обґрунтованості розміру статутного капіталу, рішення про випуск акцій, перевірку оплати акцій виключно грошовими коштами, дотримання строків їх оплати чи погашення заборгованості, порядку випуску, зберігання та обліку акцій, проводить аналіз особистих рахунків власника акцій.

Аудитори звертають увагу на аналітичний облік акцій на рахунку 9820 «Бланки цінних паперів», на правильність та своєчасність відображення в обліку курсової різниці по реалізації акцій на рахунку 5010 «Емісійні різниці» та її цільового використання, на відповідність даних зазначених в розділі «Капітал» балансу банку та по рахунку 5000 «Статутний капітал банку» з даними

zareєстрованого статутного фонду за установчими документами. Синтетичний і аналітичний облік на рахунку 5000 «Статутний капітал банку» перевіряється з даними реєстру власників іменних цінних паперів.

При перевірці статутного капіталу аудиторській службі необхідно звернути увагу на зменшення або збільшення статутного капіталу, яке здійснюється за рішенням Загальних зборів акціонерів після реєстрації нової величини статутного капіталу. В бухгалтерському обліку операції, пов'язані зі змінами статутного капіталу, не можуть бути відображені без відповідного рішення акціонерів, підтвердженого реєстрацією в державних органах.

Аудит операцій з акціями починається з їх інвентаризації, яка проводиться одночасно з інвентаризацією грошових коштів в касі. У випадку недостачі або лишків акцій, аудиторська фірма складає порівняльну відомість, виявлена недостача стягується з винних осіб, лишки оприбутковуються. Потім перевіряються операції по емісії акцій, продажу, обміну, викупу, нарахуванню дивідендів.

Аудиторська служба повинна впевнитись чи оприбутковані акції за видами, місцями зберігання, чи складені всі акції, описи з зазначенням їх вигляду, номеру, серії, номінальної вартості, строку погашення; чи ставляться при погашенні відповідні примітки в описі.

Початковим етапом аудиту векселів є перевірка умов збереження бланків векселів, наявності у векселі всіх обов'язкових реквізитів. Крім того, на даному етапі об'єктом перевірки є журнал обліку операцій з векселями та правильність ведення обліку на рахунку 3300 «Прості векселі, емітовані банком». Аналітичний облік повинен вестися по кожному одержаному векселю. Перевіряється також правильність, обґрунтованість та правомірність видачі векселів банківською установою.

Основним моментом при здійсненні аудиту облігацій та ощадних сертифікатів — перевірка наявності усіх їх обов'язкових реквізитів та правильності використання та списання бланків цінних паперів з рахунку 9820 «Бланки цінних паперів».

Аудиторська служба перевіряє обґрунтованість випуску облігацій, які можуть емітуватись тільки після повної оплати акціонерами всієї вартості акцій. Що стосується ощадного сертифіката, треба пересвідчитись, що його бланк має кілька ступенів захисту, подібно до грошових знаків.

Завершується аудит цінних паперів, емітованих банком, написанням звіту. Виявлені недоліки і порушення нормативно-

правових актів у систематизованому порядку за їх значущістю викладають у документі аудиту згідно з чинним законодавством та стандартами аудиту.

У зв'язку з тим, що чітка методика проведення аудиту цінних паперів не закріплена у жодному нормативному документі, на нашу думку, необхідно розробити Інструкцію, яка стосується методології організації аудиту цінних паперів банку, в якій необхідно чітко визначити об'єкт завдання, джерела інформації аудиту цінних паперів та описати етапи здійснення перевірки кожного виду цінного паперу.

*Круш Д. В.,
1 курс, кафедра аудиту*
Київський національний економічний університет

АУДИТ ЕФЕКТИВНОСТІ ТА ДЕРЖАВНИЙ ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Проведення ефективної розбудови економіки та динамічного, сталого розвитку України на шляху європейської інтеграції в значній мірі залежить від своєчасного створення в нашій країні необхідної законодавчої бази, адаптованої до європейських стандартів, а також відповідного механізму реалізації Законів України при наявності системи ефективного контролю за їх виконанням.

Для здійснення контролю за виконанням законів України, Державного бюджету України, розподілом доходів і видатків бюджету, витрачанням органами виконавчої влади бюджетних коштів, в тому числі і за їх цільовим призначенням, перевірки законності і ефективності використання фінансових ресурсів держави, здійснення експертно-аналітичних оцінок тощо, діє Рахункова палата України.

З метою вдосконалення нормативно-правової бази державного фінансового контролю, Законом України від 08.12.2004 № 2222-IV «Про внесення змін до Конституції України» була затверджена нова редакція ст.98 Конституції України щодо здійснення Рахунковою палатою України парламентського контролю за надходженням коштів до Державного бюджету України та його видатками.

Враховуючи вищезазначені зміни у Конституції України, які набирають чинності з 1 вересня 2005 року, основними напрямками розвитку та удосконалення системи державного фінансового контролю в Україні, який здійснюється Рахунковою палатою, є:

- формування системної нормативно-правової бази,
- стандартизація державного фінансового контролю;
- приведення методологічної основи у відповідність до сучасних умов;
- реформування організаційних структур;
- вдосконалення відносин з органами державної влади та органами фінансового контролю європейських країн.

При формуванні нормативно-правової бази державного фінансового контролю в Україні необхідно виконати також наступні завдання:

- розробити методологію державного фінансового контролю та поставити цю діяльність на наукову основу;
- визначити понятійний апарат державного фінансового контролю;
- розробити порядок систематизації нормативно-правових актів державного фінансового контролю;
- визначити напрями взаємодії правових актів державного фінансового контролю з іншими галузями права.

Вищезазначений процес повинен базуватись на основному правовому акті, якій має бути системоутворюючою ланкою загальної системи нормативно-правових актів державного фінансового контролю. Таким правовим актом, повинен бути Закон України «Про державний фінансовий контроль». Прийняття Закону має започаткувати формування комплексної системи законодавчих і нормативно — правових актів державного фінансового контролю.

Закон України «Про державний фінансовий контроль» повинен законодавчо розмежувати всі органи державного фінансового контролю в Україні на органи загальної компетенції, органи державного фінансового контролю галузевої компетенції, органи державного фінансового контролю міжгалузевої компетенції та органи державного фінансового контролю спеціальної компетенції.

Для вдосконалення незалежного фінансового контролю доцільно прийняти в новій редакції Закон України «Про Рахункову палату», з врахуванням змін щодо здійснення незалежного контролю за формуванням і використанням державних фінансових та інших ресурсів. Вищезазначені зміни до Закону України «Про

Рахункову палату», доцільно внести до набуття чинності змін до ст. 98 Конституції України.

Враховуючи досвід розвитку України в умовах незалежності і результати діяльності органів державної влади, доцільним може бути прийняти рішення про передачу Рахунковій палаті всієї системи ГоловКРУ, з метою створення ефективно діючого незалежного контролюючого органу, який забезпечить виконання функцій передбачених Конституцією України.

В Законі України «Про Рахункову палату» необхідно визначити відповідні санкції, які має право накладати Рахункова палата на організації та на керівників цих організацій, при встановленні порушень, та порядок реагування на висновки Рахункової палати. Також слід передбачити право звернення Рахункової палати до суду у випадку виявлення у ході контрольних заходів порушень державних інтересів. Надання права Рахунковій палаті встановлювати санкції суттєво підвищать результативність її діяльності та відповідальність розпорядників державних коштів.

Враховуючи внесення змін до Конституції України, в частині надання повноважень здійснювати контрольні функції не тільки за видатками з Державного бюджету, а і за надходженнями до нього, в діяльності Рахункової палати особливої важливості набуває питання здійснення аудиту ефективності (результативності) управління державними фінансами. Здійснення аудиту спрямоване на встановлення результативності, ефективності прийняття рішень на державному рівні, щодо управління державними фінансами та іншими державними ресурсами, встановлення законності прийняття управлінських рішень, відповідності діючим правовим нормам.

Для забезпечення ефективної діяльності державних контролюючих органів необхідно вирішити ряд методологічних питань — від понятійного апарату до наукового, політичного і економічного підґрунтя фінансового контролю. Водночас треба вирішити питання сутності фінансового контролю і державного аудиту. Досягнення цілей аудиту потребує розробки та затвердження системи стандартів і показників аудиторської діяльності, її результативності та ефективності без чого всі висновки та оцінки будуть суб'єктивними.

Важливим також є вирішення питання щодо впровадження методики аналізу інформаційних ресурсів з метою здійснення більшості контрольних-аналітичних функцій без відряджень в регіони. Рахункова палата повинна самостійно на власній інформаційній базі здійснювати незалежний звітний контроль за надходженням та використанням коштів Державного бюджету

України та місцевих бюджетів. При цьому необхідно забезпечити контроль якості отриманих інформаційних матеріалів.

Враховуючи розширення повноважень Рахункової палати щодо здійснення контрольних функцій, необхідним є вирішення кадрового питання для забезпечення ефективного виконання завдань передбачених Конституцією України. Доцільно розробити та затвердити спеціальні учбові програми з метою планової підготовки фахівців для державних контролюючих органів за спеціальністю «Аудит управлінської діяльності», «Фінансовий аудит», та включити їх до складу навчальних курсів вищих економічних навчальних закладів.

Кузь В. І.,

*IV курс, обліково-кредитний факультет
Буковинська Державна Фінансова Академія*

МЕТОДОЛОГІЯ ВІТЧИЗНЯНОГО АУДИТУ ТА ШЛЯХИ ЇЇ УДОСКОНАЛЕННЯ

Вітчизняний аудит в Україні виник на соціальне замовлення і, ще не маючи глибокої теорії почав виконувати практичні завдання щодо підтвердження відповідної фінансової інформації. Але методика аудиторської діяльності в умовах ринкової економіки, з урахуванням української специфіки потребує подальшого дослідження тому, що у нас відсутні комплексні наукові праці, які б визначали методику проведення аудиту, а також відсутнє єдине визначення суті такого поняття, як метод аудиту.

Невипадково М. Білуха метод аудиторського контролю визначає як «сукупність методичних прийомів контролю процесів розширеного відтворення суспільно необхідного продукту і додержання його законодавчого та нормативно-правового регулювання в умовах ринкової економіки». Вважаємо, що це визначення сформовано виходячи з розгляду функції аудиту на макрорівні, яка охоплює всі процеси розширеного відтворення.

В. Рудницький не поділяє такого погляду і вважає, що одним із недоліків наведеного визначення є те, що аудит не охоплює повною мірою всі процеси розширеного відтворення, зокрема значну частину процесів розподілу та споживання. На його думку, аудит доцільно розглядати на мікроекономічному рівні, оскі-

льки процес аудиту безпосередньо стосується фінансово-господарської діяльності окремих підприємств.

Б. Валуєв вважає, що метод аудиту — це «сукупність прийомів, за допомогою яких оцінюється стан об'єктів, що підлягають вивченню».

Особливістю поглядів економістів І. Яремко і Р. Сиротяк є те, що вони розглядають окремо метод аудиту і метод аудиторської діяльності.

Отже, у визначенні поняття методу аудиту є розбіжності. Додержання вченими та практиками єдиної термінології у сфері аудиторської діяльності дасть змогу об'єктивніше визначити суть методу аудиту, його врегулювання на законодавчому рівні.

У зв'язку з тим, що в спеціальній літературі не існує чіткого та однозначного визначення поняття «метод аудиту», пропонуємо таке його формулювання:

Метод аудиту — це система способів і конкретних методів аудиторського контролю, яка реалізує обраний підхід до здійснення перевірки об'єктів аудиту, вказує шлях встановлення істини, визначає взаємозв'язки та взаємозалежності досліджуваної аудитором системи (об'єкта перевірки) і забезпечує додержання принципів аудиту.

В аудиторській практиці використовують дві групи методів:

- 1) загальнонаукові;
- 2) власні (специфічні).

До загальнонаукових методів відносять аналіз, синтез, індукцію, дедукцію, аналогію, моделювання, абстрагування, конкретизацію, системний аналіз, функціонально-вартісний аналіз.

Власні (специфічні) методи аудиту — це методи, сформовані під впливом теорії та практики аудиту і спрямовані на вирішення спеціальних аудиторських завдань у ході перевірки. Вони історично склались під впливом потреб аудиту та досягнень в інших галузях знань.

Лише окремі науковці наводять класифікацію специфічних методів аудиту. Зокрема, М. Білуха пропонує поділити їх на п'ять груп: 1) органолептичні; 2) розрахунково-аналітичні; 3) документальні; 4) узагальнення і реалізація спостережень; 5) вибіркові спостереження.

Здійснюючи рішучі кроки на інтеграцію аудиту до світової практики аудиту, Аудиторська палата України на своєму засіданні 18 квітні 2003 року вирішила прийняти Міжнародні стандарти аудиту та етики. Даний процес передбачає застосування також і Положень з міжнародної практики аудиту, які регулюють спеціа-

льні умови проведення аудиту в умовах застосування сучасних комп'ютерних технологій.

Загальні цілі та обсяг аудиту не змінюються, якщо аудит проводиться у середовищі комп'ютерних інформаційних технологій. Проте застосування аудиторських процедур може вимагати від аудитора розгляду прийомів, відомих як «Комп'ютеризовані методи аудиту», за яких комп'ютер використовується як засіб аудиту.

Комп'ютерні методи аудиту — комп'ютерні програми та інформація, що використовуються аудитором як елемент аудиторських процедур для обробки даних, що перебувають в інформаційних системах підприємства і є важливими для аудиторської перевірки. Це можуть бути дані про операції, до яких аудитор хоче застосувати тести контролю або процедури по суті, чи дані будь-якого іншого типу.

Отже, на сьогоднішньому етапі розвитку методології аудиту постає проблема чіткого визначення та використання методів аудиту, методів окремої науки — аудит. Адже більшість аудиторів змушені виконувати перевірки, які практично нічим не відрізняються від звичайної документальної ревізії. Незалежний аудит в Україні ще не набрав широкого розмаху розвитку, який притаманний країнам з розвинутою економікою. Ефективний аудит потрібний Україні для багатьох цілей, серед яких перше місце займає підвищення репутації українських господарюючих суб'єктів на міжнародній арені, тому, що іноземні контрагенти будуть з ними співпрацювати знаючи про достовірність інформації діяльності, яку перевірили висококваліфіковані аудитори використавши при цьому міжнародну методологію аудиту та сучасні її надбання, скориговані на специфіку розвитку української економіки.

Кулешова К. І.,

4 курс, обліково-економічний факультет

Київський національний економічний університет

АУДИТ ВИТРАТ НА ВИРОБНИЦТВО В КОМП'ЮТЕРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Новітні інформаційні технології (НІТ) глибоко проникають у всі сфери життєдіяльності людини. Їх запровадження почалося в

50-ті роки XX ст., коли в США створили перші моделі електронних машин для бухгалтерських розрахунків. Поступово цей процес охопив і всю економічну діяльність. Тепер сучасні інформаційні системи обслуговують не тільки окремі комплекси задач, а й забезпечують в цілому комп'ютеризацію управлінської діяльності підприємств, банківських установ та інших економічних суб'єктів.

Такий процес дав відповідний поштовх зародженню, подальшому розвитку, а потім і удосконаленню методів комп'ютерного аудиту, сприяв підвищенню його ефективності. В зарубіжній практиці цей прийом добре відомий як методика аудиту з використанням комп'ютерів (Computer-Assisted Audit Techniques — СААТs). Зарубіжні фахівці навіть виокремлюють аудит «навколо комп'ютера» та аудит «в комп'ютері».

У вітчизняній аудиторській практиці використання комп'ютерної техніки і спеціальних програмних засобів почалося з 80-х років XX ст. Сучасні прикладні програми дозволяють використовувати комп'ютер також в якості засобу контролю, що дає змогу вирішувати завдання, поставлені перед контролем і аудитом у регламентному і запитному режимах (у діалозі з користувачем), контролювати результати обчислень, здійснювати повторний розрахунок тощо.

Комп'ютерна аудиторська перевірка може здійснюватись такими способами:

- 1) комплексна аудиторська перевірка, тобто, аудитор перевіряє загалом всю господарську діяльність підприємства;

- 2) проведення аудиторської перевірки окремих операцій (основні засоби, матеріальні цінності, праця та заробітна плата, витрати виробництва, реалізація готової продукції тощо). У такому разі перевірка проводиться за процедурами, передбаченими конкретно для даного комплексу задач.

Аудиторська перевірка обліку витрат виробництва за допомогою спеціального програмного забезпечення може бути як складовою комплексної аудиторської перевірки або як аудиторською перевіркою окремого комплексу облікових задач. Вона повинна вирішувати такі основні задачі: аудит формування первинних облікових даних з обліку витрат, а також перевірка повноти і своєчасності відображення їх у регістрах бухгалтерського обліку; аудит обліку витрат у місцях їх виникнення; аудит правильності ведення аналітичного обліку витрат за окремими замовленнями; аудит своєчасності і правильності розподілу непрямих витрат між окремими видами продукції, робіт чи послуг; аудит правиль-

ності віднесення витрат майбутніх періодів на собівартість продукції; аудит правильності відображення сум незавершеного виробництва; аудит правильності списання втрат від браку; аудит проведення інвентаризації та правильного відображення її результатів в обліку; аудит зведеного обліку витрат на виробництво; аудит правильності калькулювання собівартості продукції; аудит правильності віднесення тих чи інших витрат на відповідні, спеціально для цього призначені, рахунки.

Для перевірки окремих даних чи показників аудитором формується запит, що має бути написаний професійною мовою бухгалтерів із обов'язковим зазначенням періоду та необхідних даних. За допомогою інформаційної мови показників обліку, контролю і аудиту проводяться відсортювання даних, необхідні розрахунки та інші дії, що передбачені алгоритмом вирішення задачі. Необхідна інформація відображається на моніторі, і за необхідності може бути роздрукована.

За допомогою запитів можливе проведення наступних досліджень:

- співставлення даних первинного обліку, відображених на рахунках обліку витрат на виробництво, і даних, що відображені на інших АРМБ при вирішенні окремих облікових задач;
- перевірка достовірності і повноти первинних даних, що введені для проведення аудиту операцій з обліку витрат;
- формування інформації за статтями витрат, в тому числі і в розрізі структурних підрозділів;
- формування інформації за рахунками, субрахунками та кодами аналітичного обліку;
- формування інформації по замовленням, договорам, виробам та формування калькуляції по ним;
- формування інформації про незавершене виробництво;
- формування відхилень між сумами, відображеними на рахунках бухгалтерського обліку, та сумами у його регістрах.

Окрім інформації з вищезазначених запитів аудитор може отримати також зведену інформацію за всіма показниками, що знаходяться у базі даних витрат на виробництво.

Для успішної і продуктивної діяльності аудитору необхідна відповідна нормативно-довідкова інформація. Вона може бути представлена наступними довідниками: довідник статей обліку, довідник допустимої кореспонденції рахунків, довідник типових господарських операцій, довідник взаємозв'язку показників звітності, база знань, довідник-календар, довідник відповідності показників, відображених у регістрах бухгалтерського обліку; ін-

формаційна мова показників обліку, довідник типів помилок, довідник планових відсотків непрямих витрат.

Згідно з поставленими задачами аудитор аналізує отриману інформацію та виявляє існуючі розбіжності. Цей аналіз здійснюється за допомогою низки процедур, які за відповідним алгоритмом обробляють облікову інформацію, здійснюють відповідні розрахунки і формують вихідний документ, що має назву «Протокол для аудиторського висновку». У ньому фіксуються всі виявлені відхилення і заносяться сформовані на основі бази даних та довідника типів помилок управлінські рішення з усунення даних відхилень. На основі такого протоколу аудитор при необхідності у режимі запиту з використанням інформаційної мови показників обліку, контролю та аудиту перевіряє ще раз або просто уточнює показники і дані, за якими були виявлені відхилення. Результати такої перевірки відображаються у протоколі відхилень.

В наш час ринок програмного забезпечення, у тому числі галузевого, характеризується підвищенням рівня технологічної і функціональної складності. Безумовно, подібна тенденція спостерігається і у сфері інформаційно-програмних продуктів для аудиторів. Тут можна відзначити перехід від систем інформаційної підтримки прийняття рішень, що раніше мала місце, до систем автоматизації окремих видів аудиторської діяльності, у цілому, і зокрема аудиторської перевірки як головної складової цієї діяльності. На практиці аудитор зіткнувся із комп'ютерними інформаційними обліковими системами різних фірм розробників. Складність полягає в тому, що практично неможливо досконало знати особливості роботи кожної конкретної такої бухгалтерської інформаційної системи. Тому сучасним аудиторам, які досконало уміють працювати з одним-двома бухгалтерськими програмними продуктами, досить складно здійснювати аудит «в комп'ютері», тоді коли об'єктом є малознайома бухгалтерська програма.

Найбільш актуальними і затребуваними задачами, що аудитор ставлять перед програмним забезпеченням сьогодні, є:

- автоматизація і стандартизація діяльності аудиторів на всіх етапах аудиторської перевірки: від підготовки і планування загального аудита до збору, систематизації і оформлення підсумкових документів відповідно діючим стандартами;
- ефективне збереження результатів аудиторської перевірки — тобто створення так званого корпоративного банку аудиторської документації.

АУДИТ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У БЮДЖЕТНІЙ СФЕРІ

1. Аудит адміністративної діяльності (ААД) — це форма контролю, яка є сукупністю статистичних, ревізійних і аналітичних дій, спрямованих на визначення рівня ефективності державних вкладів у процесі реалізації запланованих цілей, встановлення факторів, які перешкоджають досягненню максимального результату при використанні визначеного обсягу трудових, матеріальних і фінансових ресурсів, та обґрунтування пропозицій щодо підвищення ефективності використання фінансових ресурсів.

2. Законодавством України не передбачено, що аудит може проводитись в будь-якому сегменті державного сектора. Проведення аудиту у державному секторі передбачено Міжнародним стандартом аудиту (МСА) 120 «Концептуальна основа МСА».

3. Діяльність суб'єктів недержавної форми власності регулює ринковий механізм; у бюджетній сфері пропонується застосовувати аналог ринкового механізму — ААД. Його необхідність саме зараз пояснюється тим, що за дефіциту ресурсів увага зосереджується на тому, яким програмам слід віддавати пріоритет. Таким чином, ААД здійснює контроль за ефективністю витрачанням бюджетних коштів і може стати основою прийняття рішень.

4. Головні методи, які застосовуються при проведенні ААД визначені у методичних рекомендаціях щодо проведення аудиту ефективності виконання бюджетної програми, що діють з березня 2003 року.

5. Найважливішими питаннями, при проведенні ААД: є такі: аналіз вихідних техніко-економічних умов цільової бюджетної програми, механізму реалізації програмних вимог; вибір оптимальних методів досягнення мети при виконанні програм; оцінка якості(після завершення програми) отриманих результатів.

6. Проблеми впровадження ААД: відсутність у державі достатньої нормативно-правової бази; відсутність шкали оцінки використання бюджетних коштів.

Лавріненко Л. В.,
аспірантка кафедри аудиту
Київський національний економічний університет

КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО РОЗПОДІЛУ НАКЛАДНИХ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА

Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку № 16 «Витрати» *витрати* визначаються як зменшення економічних вигод внаслідок вибуття активів або збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок внесків власників).

Найскладніша стадія при розрахунку точної собівартості одиниці виробу полягає у визначенні розміру накладних витрат, що припадають на кожен вид робіт чи одиницю продукції. Чітке визначення складу, призначення, місця виникнення накладних витрат, і, найголовніше — справедливий їх розподіл між продукцією, що виготовляється, є актуальним питанням серед сучасних економістів.

Облік накладних витрат розпочав свій розвиток ще на початку 20-го століття і спочатку базувався на обліку прямих витрат праці.

Стрімкий розвиток виробничих потужностей призвів до значного урізноманітнення видів товарів, які стали відрізнятися за розмірами, витратами ресурсів, складністю дизайну. Тому в деяких компаніях величина накладних витрат зросла до тієї точки, коли перестала простежуватися кореляція між ними і прямими витратами праці.

На зміну оцінки за прямими витратами праці в масштабах всього підприємства прийшла інша модель — модель оцінки нормативів цехових накладних витрат на кожен вид продукції. При цьому розміри нормативів встановлювались виходячи з особливостей виробничого циклу і лишалися незмінними протягом достатньо тривалого часу.

Моделі оцінки нормативів цехових накладних витрат на кожен вид продукції притаманні й свої недоліки: велика варіація видів продукції призводить до систематичної переоцінки видів

продукції з високим рівнем виробничих витрат і недооцінки продуктів з їх низьким рівнем.

Ситуація, що склалася, потребувала застосування більш точного методу, яким виявився метод поопераційного обліку або ABC-метод (від англійської Activity Based Costing). Застосування цього методу є більш раціональним порівняно з простим діленням витрат на змінну та постійну частини.

Суттєвим поняттям при використанні ABC-методу є поняття «cost driver», яке на українську мову можна перекласти як «провідник витрат» або «носії витрат».

Головною перевагою цього методу перед іншими є можливість відстеження причин виникнення накладних витрат, а це в свою чергу дозволяє більш точно визначити собівартість одиниці продукції.

Структура ABC-методу включає в себе такі етапи, як: аналіз бізнес-процесу виробництва продукції чи надання послуг; визначення операційних центрів; відстеження витрат за операційними центрами; вибір провідників витрат.

Аналізуючи доцільність застосування методу обліку накладних витрат підприємства, який базується на прямих витратах праці, та ABC-методу може скластися враження, що використання останнього є рішенням всіх проблем обліку витрат.

ABC-метод має ряд переваг, але існують і обмеження в його застосуванні, зокрема, — відома довільність у виборі базового показника та потреба великих витрат на дослідження операцій, ведення документацій і т.д. Тому в деяких випадках вони можуть перевищувати очікуваний ефект.

Компанія, яка збирається застосовувати ABC-метод, повинна відповідати визначеним характеристикам для отримання користі від його використання. Наприклад: продукція компанії суттєво розрізняється за об'ємами випуску, величиною партій і складністю виробництва, накладні витрати компанії високі і постійно зростають і т.д.

Вивчення та порівняння зазначених вище методик обліку накладних витрат дає можливість виявити основні можливості, недоліки та переваги одна перед іншою.

Альтернативне питання вибору доцільного методу лишається актуальним. Кожне підприємство має свою специфіку. Хоча вона може і не мати вирішального фактору під час вибору методики локалізації накладних витрат за видами продукції, однак врахування її обов'язкове. Тому сучасний облік накладних витрат має бути змішаним та ефективно поєднувати декілька підходів одно-

часно та виключати при цьому можливі протиріччя і перекручення інформації. Доведемо це наступними твердженнями.

Відомо, що для підвищення продуктивності праці широко застосовується змішана система оплати праці: крім основної існує додаткова заробітна плата, яка сплачується за працю понад встановлені норми, за трудові досягнення і винахідництво та ін. Але при цьому для контролю якості продукту слід розробити норми виробітку продукції, які б визначали максимально допустимі (можливі) об'єми виробництва в межах певного часу без порушення всіх технологічних вимог виробництва.

Даний підхід розглядає виключно витрати праці і не враховує вплив інших факторів на накладні витрати компанії. Хоча цей метод є швидким і простим, він може використовуватися тільки тоді, коли вплив «інших» факторів незначний, інакше перекручення носять суттєвий характер і доцільним є використання АВС-методу.

Безперечно, АВС-метод має безліч переваг та заслуговує на те, щоб бути визнаним основним підходом управлінського обліку стосовно розподілу накладних витрат підприємства. Разом з тим, застосування комплексного підходу до розподілу загальногосподарських (накладних) витрат, який дозволяє справедливо розподілити витрати між продукцією, що визначені як в цілому по виробництву (електроенергія), так і за кожним цехом окремо є найбільш прийнятним.

Очевидним є висновок, що не існує єдиного універсального підходу щодо розподілу загальногосподарських витрат і тільки досконале знання існуючих методик та вдале їх поєднання, тобто комплексний підхід зможуть забезпечити ефективне управління витратами підприємства.

Левченко А. М.,
IV курс, обліково-економічний факультет
Київський національний економічний університет

ПИТАННЯ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ АУДИТОРСЬКОГО ВИСНОВКУ

З розвитком та вдосконаленням аудиторської діяльності виникає необхідність в оптимізації всіх етапів аудиту. Особливо вели-

ку роль варто приділити заключному етапу – складання аудиторської звітності та подання аудиторського висновку, який є складовою частиною бухгалтерської звітності в Україні.

Законодавча база, яка регулює процес складання аудиторського висновку:

1. Ст. 8 Закону України «Про аудиторську діяльність» (далі — Закон).»Аудиторський висновок про достовірність, повноту і відповідність чинному законодавству та встановленим нормативам балансу та інших форм публічної бухгалтерської звітності повинен ґрунтуватися на аналізі достатнього обсягу інформації щодо наслідків фінансово-господарської діяльності...»

2. МСА 700. «Висновок аудитора — чітко викладена в письмовій формі думка аудитора про фінансову звітність в цілому».

На сьогоднішній день виникла об'єктивна необхідність розширити інформаційно-довідкову базу, яку надає користувачам аудиторський висновок. «Достатній обсяг інформації» за ст. 8 Закону передбачає такий об'єм інформації, який включає дані, що лежать в основі фінансової звітності, а також підтверджена інформація, отримана з інших джерел. Тому аудитор не повинен обмежуватися тільки констатацією факту відповідності поданої фінансової звітності встановленим законодавчим нормативам, але і всебічно досліджувати суть економічних процесів на підприємстві. Метою таких дій є отримання достатніх та доречних аудиторських доказів з метою формування обґрунтованих висновків, на яких ґрунтується аудиторський висновок. За МСА 520 аудитор повинен застосовувати аналітичні процедури при плануванні, проведенні загального огляду фінансової звітності, її аудиту та на інших стадіях.

В МСА 520 зазначено, що аналітичні процедури включають розгляд фінансової інформації суб'єкту в порівнянні з:

- ◆ співставною інформацією за попередні періоди;
- ◆ очікуваними результатами діяльності суб'єкта;
- ◆ аналогічною галузевою інформацією;

Особливу увагу варто приділити необхідності включення «співставної інформації за попередні періоди», яка по суті є оглядом фінансової інформації про підприємство за попередні періоди.

Використання методів господарського аналізу, зокрема для співставлення інформації за попередні періоди, обґрунтоване необхідністю:

1. Дотримання принципу суттєвості, що вимагає подання на розгляд користувачам бухгалтерської звітності всієї суттєвої інформації, що може вплинути на прийняття рішень.

2. Зниження аудиторського ризику, зокрема ризику невиявлення викривлень в сальдо рахунків.

3. Підтвердження суджень, шляхом отримання аудиторських доказів з додаткових джерел.

4. Економії коштів — принцип комбінування в роботі аудитора.

Особливість впровадження вдосконаленого аудиторського висновку для різних груп підприємств, згідно законодавства України:

1. Підприємства, де проведення аудиту є обов'язковим, згідно ст. 10 Закону чи інших законів, та підприємств, де аудит проводиться щорічно. Оскільки до цієї групи потрапляють акціонерні товариства, то перш за все тут забезпечується контроль над діями керівництва з боку власників часток (паїв).

2. На підприємствах, де проведення аудиту не є обов'язковим або проводиться вперше, виникає потреба в інформації за попередні періоди, без якої важко об'єктивно оцінити реальний стан справ на підприємстві.

Враховуючи вимоги Закону, аудиторам доречно брати до розгляду різну кількість попередніх періодів. Найоптимальніший період для розгляду — попередні 3-5 років. Аналіз показників за цей період дасть аудитору додаткові джерела формування цілісного уявлення про об'єкт. Таке уявлення є необхідною умовою задоволення вимоги МСА 570, де зазначається, що аудитор повинен розглянути доречність припущення про безперервність діяльності підприємства, що лежить в основі підготовки фінансової звітності, а відсутність такого припущення викликає необхідність коректування суми та класифікацію активів та зобов'язань.

Практичне впровадження вищезазначених пропозицій здійснюється шляхом включення даних аналізу фінансової звітності (фінансовий аналіз) минулих періодів на основі показників:

1. Платоспроможності.

2. Заборгованості та структури капіталу.

3. Рентабельності.

Економічний ефект від впровадження такого нововведення буде позитивним як для внутрішніх, так і зовнішніх користувачів та значно сприятиме роботі аудитора завдяки:

1. Покращенню рівня попередніх знань аудитора про підприємство та можливість належного порівняння отриманих даних.

2. Знання отримані під час аудиторської перевірки, поряд з уявленнями про ефективність діяльності за минулі періоди

дасть можливість аудитору висловити думку з більшою впевненістю.

3. Отриманню керівництвом комплексної інформації про теперішній стан та динаміку розвитку підприємства.

4. Отриманню зовнішніми користувачами обґрунтованішої інформації про підприємство.

Пропоновані аналітичні процедури здійснюються в якості загального огляду фінансової звітності минулих періодів на оглядовому етапі аудиту. Висновки по зазначеним процедурам в аудиторському висновку варто відобразити так:

1. В безумовно-позитивному висновку. Дані отримані аудитором підтверджують його позитивну думку про фінансову звітність та формулюються так: «Аудит також включає дослідження принципів бухгалтерського обліку, застосовуваних керівництвом, та суттєвих оцінок, підготованих керівництвом, а також оцінку загального представлення фінансової звітності за 20XX та попередні 3 (5) роки;

2. В модифікованому висновку. Аудитор повинен включити пояснюючий параграф, що вказує на існування фактору, що вплинув на висловлення модифікованої думки та розкриває вплив цього фактора на фінансовий стан підприємства.

*Ломонос М. В.,
асистент кафедри аудиту*
Київський національний економічний університет

НЕОБХІДНІСТЬ ПРОВЕДЕННЯ КАБІНЕТНОГО АУДИТУ

Основним завданням, що стоїть перед податковими службами, є вирішення проблеми податкових надходжень шляхом перевірки правильності нарахування, своєчасності та повноти сплати податків до бюджету. З цією метою проводиться плановий або позаплановий податковий аудит з виїздом на місцезнаходження платника податків. Але дана форма контролю є не завжди доцільною, оскільки не передбачає попередження порушення платником податків податкового законодавства за допомогою постійного надання інформаційних послуг та моніторингу діяльності платників податків шляхом аналізу інтегрованої бази даних, на підставі якої буде формуватись інтегрований образ клієнта. Звідси і виникає

необхідність створення такої форми контролю як кабінетний аудит. **Кабінетний аудит** є комплексом заходів, спрямованих на упередження порушення платником податків податкового законодавства, які здійснюються за допомогою процедур аналізу показників поданої платником податкової звітності та інформації, яка надійшла з різних джерел і накопичена в базах.

Процедури кабінетного аудиту є одним із напрямів забезпечення контролю за виконанням податкових зобов'язань клієнтами (платниками податків). Суть реорганізації системи обробки та аналізу даних податкової і фінансової звітності та іншої зовнішньої інформації полягає в створенні принципово нової технології проведення кабінетного аудиту, яка базуватиметься на використанні комп'ютерних мереж та баз даних.

Аналіз фінансово-господарської діяльності клієнтів повинен базуватися на достовірній інформації з внутрішніх та зовнішніх джерел, що потребує запровадження ефективних методів перевірки звітних даних з обов'язковим використанням методів співставлення показників податкової і фінансової звітності.

Процедури кабінетного аудиту — це технологія діяльності податкової служби, яка передбачає попередження порушення платником податків податкового законодавства за допомогою постійного надання інформаційних послуг та моніторингу діяльності платників податків шляхом аналізу інтегрованої бази даних, на підставі якої буде формуватись інтегрований образ клієнта, а також здійснення остаточного аналізу матеріалів перевірки податкової звітності клієнтів за допомогою інформаційної системи (відповідно до статті 38 та 44 Закону України від 2 жовтня 1992 року № 2657-XII «Про інформацію») та автоматизованої системи по роботі з податковими ризиками.

Здійснення процедур кабінетного аудиту є ефективним засобом у сприянні детальному вивченню специфіки відповідного виду діяльності та оперативному і своєчасному спостереженню за господарською діяльністю платника податків, зорієнтованим на протидію виникненню схем ухилення від оподаткування клієнтами при виконанні податкових зобов'язань, відстеженні сфер фінансово-господарської діяльності клієнта з резервами розширення задекларованої ними бази оподаткування на основі наявних податкових ризиків, детальне вивчення специфіки відповідного виду діяльності платника податків.

До внесення змін у законодавчі акти, зокрема до Закону України «Про інформацію», згаданого вище, (щодо надання інформації всі-

ма міністерствами та відомствами про платників податків та формування її у ЦБД), до створення центру обробки даних в рамках пілотного проекту, передбаченого Стратегічним планом розвитку державної податкової служби України на період до 2013 року, затвердженого наказом ДПА України від 07.04.2003 № 160, відповідно до наказу ДПА України від 07.10.2003 № 478 «Про затвердження моделі загальної організаційної структури ДПС України та проекту Консолідації органів ДПС регіонального рівня», в межах реалізації Концепції створення ЦОД, затвердженої наказом ДПА України від 23.09.2003 № 444 «Про затвердження Концепції створення центру обробки документів» та до створення спеціального підрозділу кабінетного аудиту, всі можливі на теперішній час процедури кабінетного аудиту виконуються підрозділами, на які покладено виконання аналогічних процедур поточними нормативними документами ДПА України.

Ключовим моментом у проведенні кабінетного аудиту є відстеження сфер фінансово-господарської діяльності клієнта для збільшення податкових надходжень.

Найбільший ефект від виконання зазначеного завдання можливо отримати від здійснення постійного моніторингу діяльності інтегрованих економічних структур, а саме: промислово-фінансових груп, транснаціональних структур та великих корпорацій, підприємств, які займаються виробництвом та обігом алкогольно-тютюнової продукції, підприємств, створених на територіях спеціальних (вільних) економічних зон та зонах пріоритетного розвитку, підприємств паливно-енергетичного та гірничо-металургійного комплексу, харчової промисловості, банківських установ та великих підприємств.

Після здійснення процедур кабінетного аудиту необхідно надавати рекомендації для проведення виїзного аудиту з визначенням питань для включення їх до програми перевірок з обов'язковим обґрунтуванням наданих пільг по податках та зборах та визначенням, при необхідності, податкових зобов'язань непрямыми методами та можливих шляхів оптимізації діяльності платника податків.

До моменту державної реєстрації форми висновку кабінетного аудиту відповідно до п. 1 Указу Президента України від 3 жовтня 1992 року № 493/92 «Про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади» він оформлюється довільної форми.

Отже, процес кабінетного аудиту є послідовністю дій, які необхідно провести податківцю для того, щоб у кінцевому резуль-

таті отримати повну інформацію про платника податків та зробити відповідні висновки щодо його надійності чи сумнівності.

Лоншакова О. С.,
5 курс, обліково-економічний факультет
Київський національний економічний університет

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ АУДИТУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Проведення аудиту дебіторської заборгованості особливого значення набуває в умовах приведення національної системи бухгалтерського обліку до вимог ринкової економіки та міжнародних стандартів.

Зарубіжний і вітчизняний досвід аудиторської практики свідчить, що аудиторська перевірка складається з окремих послідовних етапів, які в узагальненому вигляді можна назвати так: підготовчий, проміжний, основний та заключний етап.

На підготовчому етапі аудитору потрібно отримати всю необхідну інформацію для загального ознайомлення з підприємством-клієнтом, в тому числі й загальні дані щодо реалізації продукції та дебіторської заборгованості.

Під час аудиту дебіторської заборгованості аудитор повинен отримати аудиторські докази відносно достовірності відображення наступної інформації: про види або категорії продукції, яка реалізується в кредит, та оборотів за кожним видом; кількість та адреси центрів (пунктів) відвантаження товарів та характеристика клієнтів-покупців товарів (для власних потреб, з метою продажу тощо); основних покупців (у порядку зменшення обсягу придбаних товарів); обсяг реалізації та виставлених рахунків (у тому числі передоплата; оплата готівкою або чеком; продаж в кредит; бартерні розрахунки; оформлення векселями); торговельну та фінансову політику підприємства (спосіб реалізації товарів; тарифна цінова політика; надання відстрочки платежів або знижок; гарантійні зобов'язання, що надаються; визначення безнадійних та сумнівних боргів); загальну схему системи виставлення

рахунків; елементи системи внутрішнього контролю за станом дебіторської заборгованості.

На проміжному етапі аудитор здійснює перевірку надійності системи внутрішнього контролю дебіторської заборгованості підприємства-клієнта згідно з вимогами Міжнародних стандартів аудиту (МСА): 400 «Оцінка ризиків і система внутрішнього контролю» і 610 «Розгляд роботи внутрішнього аудиту». Оцінка стану внутрішнього контролю операцій по розрахункам з дебіторами здійснюється за такими напрямками: наявність розподілу повноважень в циклі продаж; відокремлення функцій видачі санкції на реалізацію готової продукції від функцій організації її відвантаження, а функцій оприбуткування надходжень від реалізації від функцій відвантаження; частота проведення і дієвість звірок залишків дебіторської заборгованості; наявність та функціонування органів внутрішнього контролю на підприємстві тощо. Результати оцінки стану внутрішнього контролю дебіторської заборгованості мають бути задокументовані аудитором і подані у вигляді робочого документу — тесту оцінки системи внутрішнього контролю.

У рамках проміжного етапу аудиту аудитор слід також оцінити величину аудиторського ризику перевірки в цілому і дебіторської заборгованості зокрема. На цьому етапі аудитор повинен визначитись, які методи і прийоми він буде застосовувати при проведенні перевірки. Під час аудиту дебіторської заборгованості найдоцільнішим вважаю застосування таких методів і прийомів як запит, оцінка, тестування, вибіркова документальна перевірка та аналітичний огляд. Після виконання вказаних процедур, а також у відповідності з вимогами МСА 300 «Планування» наприкінці проміжного етапу аудитор повинен скласти план та програму аудиторської перевірки.

План аудиту дебіторської заборгованості є основою для підготовки аудиторської програми і має використовуватися керівництвом під час здійснення програми аудиту дебіторської заборгованості.

Програма аудиту дебіторської заборгованості має включати основні питання, по яких здійснюється перевірка, а саме: стан розрахунків з вітчизняними та іноземними покупцями і замовниками; порядок створення резерву сумнівних боргів; оцінка безнадійної заборгованості; перевірка розрахунків за виданими авансами, з підзвітними особами, за нарахованими доходами, за претензіями, з відшкодування заподіяних збитків та з іншими дебіторами.

На основному етапі аудиту аудитор аналізує правильність складання фінансової звітності і достовірності та законності відображення дебіторської заборгованості за звітний період, а при виявленні суттєвих недоліків в обліку останньої у письмовому вигляді інформує про це підприємство-клієнта та надає рекомендації з виправлення помилок.

Основний етап включає етап фізичної перевірки та етап перевірки показників фінансової звітності.

На етапі фізичної перевірки головною метою аудитора є отримання доказів щодо реальності існування залишків дебіторської заборгованості та наявності прав її контролю у підприємства-клієнта. Для цього вибірково окремим дебіторам надсилаються листи-запити з проханням підтвердити суму заборгованості.

На етапі перевірки показників фінансової звітності, який проводиться після закінчення звітного періоду, аудитор здійснює конкретні аудиторські процедури щодо перевірки дебіторської заборгованості за встановленими критеріями оцінки фінансової звітності. На мій погляд, при перевірці дебіторської заборгованості до таких критеріїв можуть бути віднесені: наявність, права й зобов'язання, повнота, вимірювання, подання і розкриття інформації.

На заключному етапі аудиту дебіторської заборгованості аудитором виконуються наступні аудиторські процедури: узагальнення знайдених помилок і порушень та встановлення фактичного рівня суттєвості помилок; аналітичний огляд показників і тенденцій діяльності підприємства за період, що перевірявся; формулювання висновків за окремими статтями (у тому числі за статтею балансу «Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги») та складання аудиторського висновку та інших підсумкових документів аудитора; передача підсумкових документів замовнику.

За результатами аудиторських процедур, проведених під час аудиту дебіторської заборгованості можуть складатися робочі документи аудитора, як контроль залишків дебіторської заборгованості покупців і замовників продукції; лист-запит на підтвердження залишків дебіторської заборгованості; перевірка відповідності записів відвантаження продукції і відображення в обліку дебіторської заборгованості; перелік дебіторської заборгованості, списаної на витрати; перелік виявлених помилок і порушень при перевірці дебіторської заборгованості та їх вплив на достовірність її відображення у фінансовій звітності і дотримання законо-

давства. Також аудитор може скласти документи, що є специфічними і характерним при аудиті розрахунків з певним дебітором.

Якщо в ході перевірки аудитором отримано достатньо даних, не було ніяких обмежень і перешкод в отриманні інформації, а попередньо оцінена величина аудиторського ризику була виправданою, то аудитор може скласти аудиторський висновок за результатами перевірки. За результатами аудиту дебіторської заборгованості крім аудиторського висновку можуть складатися й інші види підсумкової документації.

Вважаю, що як підсумковий документ за результатами аудиту дебіторської заборгованості потрібно скласти аудиторський звіт, який може мати довільну форму, але обов'язково дотримуватись таких вимог: чіткості, стислості та змістовності викладення висновків і рекомендацій аудитора щодо достовірності і законності відображення дебіторської заборгованості у фінансовій звітності підприємства-клієнта з виділенням різних рівнів значущості даних, належного оформлення та вміщення реквізитів аудитора (аудиторської фірми), клієнта та (або) замовника аудиту, зазначення періоду, за який проводилася перевірка.

Пономаренко О. Г.,
ННЦ «Інститут аграрної економіки» аспірант,
Полтавська державна аграрна академія асистент

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ РИЗИКУ В АУДИТІ

Оцінка ризику — ядро сучасного підходу до аудиту, тому першочерговим завданням для вітчизняних аудиторів є розробка власних та оволодіння передовими зарубіжними концептуальними підходами до оцінки ризику.

В економічній літературі використовують кілька термінів і понять, пов'язаних з різними аспектами ризику. Розмежувавши такі поняття як «інформаційний ризик користувачів результатів аудиту», «ризик бізнесу аудитора», та «професійний ризик аудитора», детальніше розглянемо останній.

Наукові уявлення з питань аудиторського ризику еволюціонували від перших спроб застосувати категорію «ймовірність» щодо аудиту Л.А.Карманом в 1933 році до введення в стандарти

47»Аудиторський ризик і суттєвість в аудиті» Американського інституту присяжних бухгалтерів у 1983 році мультиплікативної моделі наступного вигляду:

$$AR = IR \times CR \times DR,$$

де AR — загальний аудиторський ризик;

IR — властивий ризик;

CR — ризик контролю;

DR — ризик невиявлення.

Мультиплікативна модель є найбільш визнаною та широко-вживаною серед концептуальних підходів до оцінки аудиторського ризику, але вона має ряд суттєвих недоліків:

- оцінки прийнятного аудиторського ризику, властивого ризику та ризику контролю значною мірою суб'єктивні і в кращому випадку лише наближено відображають реальність;

- мультиплікативна модель — це модель планування, тому її використання при оцінці результатів аудиту обмежені;

- модель є надто загальною і не дає можливості кількісно оцінити вплив основних факторів на її елементи;

- існує проблема агрегування ризику (модель не дає рекомендацій по переходу між рівнями: звітність — клас операцій — стаття — рахунок);

- запис моделі в мультиплікативній формі по визначенню передбачає незалежність всіх її складових, але при детальному розгляді це твердження можна спростувати, причому зв'язки існують не лише між результативною (загальний аудиторський ризик) та факторними ознаками, а і між самими факторними ознаками-компонентами загального ризику;

- залежність об'єму вибірки від ризику невиявлення за мультиплікативною моделлю відповідає абсолютно однорідній фінансовій звітності, коли значимість усіх документів однакова. В дійсності аудитор має можливість вибрати ті, що становлять для нього більший інтерес. Тому корисність перших документів, що перевіряються, в багато разів перевищує корисність останніх;

- мультиплікативна модель не розрізняє пріоритетів у компонентах аудиторського ризику, тобто загальний рівень ризику у двох окремих випадках буде однаковим за різних обсягів його компонентів.

Отже, формалізація процесу аудиту в цілому та оцінки аудиторського ризику зокрема, дозволяє зробити доступнішим процес навчання аудиторів, дякуючи полегшенню розуміння процесів аудиту; логічно обґрунтувати проведення вибірових досліджень;

ефективно організувати проведення аудиту командою, не всі члени якої є висококваліфікованими. Однак на практиці домінують неформалізовані підходи, основною причиною чого є потреба вкладення додаткових коштів в навчання персоналу. Підхід, що обов'язково призведе до економії коштів в довгостроковій перспективі, часто не входить в короткострокові інтереси вітчизняних аудиторських фірм. На нашу думку, в процесі розвитку аудиту значення оцінки ризику зростатиме в зв'язку з тим, що ризики піддаються управлінню.

Потопельська Г. Г.,
аспірантка II року навчання
кафедри обліку підприємницької діяльності
Київський національний економічний університет

СТАНОВЛЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ В УКРАЇНІ

З вдосконаленням виробничих відносин, розвитком суспільства, контроль підлягав різноманітним методологічним змінам і проходив через різні організаційні форми. Аудит — одна із його форм, появився порівняно недавно. Його поява викликана, насамперед, переходом до ринкових відносин, коли сам контроль у чистому вигляді уже не в змозі задовольнити різноманітні структури і власників підприємств.

В умовах перебудови економіки в Україні особливу актуальність набувають питання організації і методики внутрішнього аудиту, як однієї із найважливіших форм контролю. Адже будь-який вид управління неможливий без контролю, тому, що не можна керувати, не перевіряючи поставлених вимог, не виявляючи справжнього стану справ на об'єктах, не даючи оцінки і конкретних пропозицій щодо покращення діяльності, що в повній мірі відноситься і до управління доходами та витратами підприємства від операційної діяльності.

Виникнення та розвиток аудиту в системі фінансово-господарського контролю пов'язане з виникненням різних форм власності капіталу в різних соціально-економічних формаціях та потребою його раціонального використання з метою примноження.

В Україні розвиток внутрішнього аудиту почався зі створення відділів внутрішнього аудиту в банках. На підставі міжнародних стандартів внутрішнього аудиту Національним банком України розроблені та впроваджені Національні стандарти внутрішнього аудиту в банках, які знайшли відображення в Методичних вказів-

ках щодо застосування стандартів внутрішнього аудиту в банках України. Згідно Національних стандартів кожний банк може розробляти внутрішні стандарти аудиту.

Міжнародний досвід свідчить, що становлення інституту внутрішнього аудиту проходило ті ж стадії, що й зовнішнього. У 1941 році створено Міжнародний інститут внутрішніх аудиторів, призначення якого — підвищувати їх професійний рівень та освіту.

В нашій державі у 2001 році також було створено Всеукраїнський інститут внутрішніх аудиторів України, який діє на правах громадської організації. Його діяльність тісно пов'язана з діяльністю Міжнародного інституту внутрішніх аудиторів. Перед Всеукраїнським інститутом внутрішніх аудиторів України стоять наступні важливі задачі:

- визначити наукове обґрунтування внутрішнього аудиту як соціального явища;
- законодавчо закріпити положення професії внутрішнього аудитора на ринку трудових ресурсів України.

Створення інституту дасть змогу розробити і запровадити стандарти та Кодекс етики внутрішніх аудиторів, що значною мірою сприятиме підвищенню їх професійного рівня. Індивідуальні та корпоративні члени українського інституту автоматично стають членами Міжнародного інституту внутрішніх аудиторів, що відкриває доступ до його матеріалів і дає змогу скласти екзамени на диплом сертифікованого внутрішнього аудитора CIA.

Отже, незважаючи на труднощі становлення внутрішнього аудиту в Україні, його перспективи видаються обнадійливими.

Внутрішній аудит є органічною частиною загальної системи менеджменту на підприємстві. Під внутрішнім аудитом розуміється організована на підприємстві, діюча в інтересах керівництва та (або) власників і регламентована внутрішніми нормативними актами система контролю за дотриманням встановленого порядку ведення бухгалтерського обліку, складання та подання звітності, внутрішнього її аналізу, та надійністю функціонування всієї системи внутрішнього контролю. Необхідність впровадження внутрішнього аудиту виникає, як правило, в зв'язку з потребами вищої ланки керівництва у відповідній інформації або підтвердженні достовірності звітів менеджерів нижчої ланки керівництва.

Разом з тим, слід відзначити, що український внутрішній аудит значно відрізняється від внутрішнього аудиту зарубіжних колег.

По-перше, незалежність внутрішнього аудиту умовна.

Відсутні як законодавчі так і етичні норми, які визначають незалежність внутрішніх аудиторів від безпосереднього впливу керівництва економічного суб'єкту і його структурних підрозділів.

По-друге, відсутні професійні стандарти діяльності внутрішніх аудиторів.

По-третє, відсутні єдині вимоги до професійного та освітнього рівня внутрішніх аудиторів.

Необхідність росту професійності внутрішніх аудиторів проявляється у зростаючій їх потребі власників та управлінців підприємства, адже ефективний внутрішній аудит є діючим засобом зниження ризику банкрутства комерційної організації та своєрідним захистом інтересів акціонерів.

Сіренко Є. В.,

*4 курс, обліково-економічний факультет
Київський національний економічний університет*

АУДИТОРСЬКИЙ РИЗИК В УМОВАХ КОМП'ЮТЕРНОЇ ОБРОБКИ

Сучасний розвиток комп'ютерної техніки і програмного забезпечення дає змогу значно розширити сферу застосування ЕОМ у процесі аудиту, а саме залучити комп'ютер до виконання логічних, аналітичних, розрахункових та інших процедур.

Але з розвитком інформаційних технологій все частіше постає питання аудиторського ризику, тобто, як можна його мінімізувати, використовуючи комп'ютерну техніку. Це питання хвилює багатьох аудиторів, адже вирішити його досить складно. Чинне вітчизняне аудиторське програмне забезпечення хоч і спрощує та удосконалює роботу аудиторів, але воно ще мало ефективне, оскільки не повною мірою задовольняє вимогам користувачів. Кожна аудиторська фірма прикладає максимум зусиль для того, щоб аудиторський висновок був якомога точнішим, звідси впливає і намагання мінімізувати аудиторський ризик. А це на сьогоднішній день велика необхідність.

Згідно з МСА 400 «Оцінка ризиків та внутрішній контроль», аудиторський ризик — це ризик того, що аудитор висловить невідповідну аудиторську думку, якщо фінансові звіти містять суттєво викривлену інформацію. Виокремлюють три різновиди аудиторського ризику: властивий ризик, ризик контролю та ризик невиявлення. Властивий ризик — це ризик викривлення залишку на рахунку (або класу операцій), який може бути суттєвим, окремо або разом з ви-

кривленням залишків на інших рахунках (або класів операцій), якщо припустити відсутність відповідних заходів внутрішнього контролю. Ризик контролю — це ризик того, що викривленню залишку на рахунку (або класу операцій), які могли б виникнути і які могли б бути суттєвими, окремо або разом із викривленням залишків на інших рахунках (або класів операцій), не можна буде своєчасно запобігти (або виявити та виправити його) за допомогою систем бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю. Ризик невиявлення — це ризик того, що аудиторські процедури по суті не виявлять викривлення залишку на рахунку (або класу операцій), які можуть бути суттєвими, окремо або разом з викривленням залишків на інших рахунках (або класів операцій).

Щоб оцінити аудиторський ризик в умовах комп'ютерної обробки, аудиторів потрібно мати високий рівень компетентності та професійної майстерності. Він повинен володіти глибокими знаннями з технічного і програмного забезпечення ЕОМ, володіти методикою контролю з використанням комп'ютерів, знати технологію автоматизованого облікового процесу.

За МСА, аудиторська робота полягає в тому, щоб оцінити власний ризик і ризик контролю щодо суттєвих тверджень у фінансових звітах. Ці ризики в середовищі комп'ютерних інформаційних систем (КІС) можуть мати як загальний, так і зосереджений на конкретному рахунку вплив на ймовірність суттєвих викривлень інформації:

- ризики можуть бути наслідком недоліків таких загальних функцій КІС, як розробка та експлуатація програми, підтримка системного програмного забезпечення, операції, забезпечення фізичного захисту КІС, а також контроль за доступом до спеціальних привілейованих програм-утилітів. Ці недоліки мають загальний вплив на всі прикладні системи, які використовуються на комп'ютері;

- ризики можуть збільшити ймовірність помилок та шахрайства в конкретних прикладних програмах, базах даних або головних файлах, а також при комп'ютерній обробці. Наприклад, помилки не є незвичайним явищем у системах, що виконують складні логічні процеси чи обчислення, і в системах, що стосуються багатьох інших виняткових умов. Системи, що контролюють витрати грошових коштів або інші ліквідні активи, чутливі до шахрайських дій з боку користувачів або операторів КІС.

При створенні нових технологій КІС замовники використовують їх з метою розробки складніших комп'ютерних систем, що можуть містити зв'язки типу «мікрокомп'ютер — супер-

комп'ютер», розподілені бази даних, системи обробки даних для кінцевого користувача, а також системи управління підприємством, інформація від яких надходить безпосередньо до системи бухгалтерського обліку. Подібні системи збільшують загальний ступінь складності КІС, а також ступінь складності окремих прикладних програм, на які вони впливають. Унаслідок цього вони здатні збільшити ризик і потребувати додаткового розгляду.

На практиці, як правило, аудиторські фірми перевіряють лише ризик контролю. Це можна пояснити високою вартістю аудиторської перевірки та значними витратами часу, тоді як замовник зацікавлений в її оперативності та помірній ціні. Щоб скоротити тривалість перевірки та не впливати негативно на кінцевий результат в оцінці ризику контролю, аудиторські фірми використовують математичні методи, вибірку та тестування. Чим детальніше будуть проведені ці методи, тим аудиторський ризик буде меншим. Але в умовах комп'ютерної обробки зробити це досить складно. Чому?

На ринку України конкурують близько 200 фірм — розробників автоматизованих систем обліку, але вони не здатні задовольнити всіх вимог як бухгалтера, так і аудитора. Наприклад, аудиторська фірма «Ей Сі Джі», при оцінці аудиторського ризику, використовує тестування, так як не може бути впевнена, що програма видасть висновок без похибки. Тобто, аудиторські фірми ще не повністю перейшли на повну автоматизацію, бо не можуть на 100 % поклатися на розроблені програми. Якщо ж інколи (залежно від розмірів фірми, її діяльності та автоматизації ведення бухгалтерського обліку), використовують лише аудиторські програми, то їх часто доводиться видозмінювати та пристосовувати під кожного замовника. Всі ці процедури займають багато часу і сил аудиторської фірми, що погіршує умови праці аудиторів.

Отже, на сьогоднішній день існує гостра проблема автоматизації аудиторської перевірки, особливо при оцінці аудиторського ризику. Щоб її подолати, потрібно розробити таке аудиторське програмне забезпечення програму, яке можна було використовувати як на великих підприємствах, так і на малих фірмах.

Оскільки в аудиторську перевірку обов'язково входить оцінка аудиторського ризику, то її найчастіше використовують тоді, коли фірма, чи підприємство на межі банкрутства, чи вже повністю банкрут. Саме тому, на аудиторів перекладається вся відповідальність. Якщо збігаються факти банкрутства клієнта і невірною аудиторського висновку щодо звітності, користувачі цієї звітнос-

ті вправі вважати винною аудиторську фірму і жадати від неї відшкодування заподіяних збитків. Це може згодом привести до банкрутства самої аудиторської фірми, тобто ризик для аудитора може обернутися ризиком для його фірми. Якість аудиторської перевірки оцінюється на рівні професіоналізму і компетентності аудитора. Тому аудитор повинен приділяти значну увагу контролю аудиторського ризику, що у свою чергу допоможе уникнути, чи хоча б знизити підприємницький ризик. Крім того, невірний висновок може привести до падіння репутації фірми і втрати клієнтів, до зниження конкуренції на ринку аудиторських послуг, професійному розслідуванню, позбавленню сертифіката, припиненню діяльності і позбавленню свідчення.

Тимофієв Д. А.,

5 курс, обліково-фінансовий факультет

Київський національний торговельно-економічний університет

АУДИТ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ДЕРЖАВНИХ РЕСУРСІВ

В даній статті зроблена спроба розкрити поняття і суть аудиту ефективності використання державних ресурсів, правові засади запровадження та зміст аудиту ефективності в Україні, розглянути процес здійснення аудиту ефективності, його відмінність від основних видів контролю — аудиту адміністративної діяльності, ревізії, перевірки, фінансового аудиту і аудиту фінансової звітності. Також в ній розкриваються 3 підвиди аудиту ефективності використання державних ресурсів.

Цілі даної статті полягають у докладному розкритті суті аудиту ефективності використання державних ресурсів, його застосування в умовах незалежної України, дослідженні способів оцінки ефективності управління державними ресурсами, модернізації державного фінансового контролю, спрямуванні його на проведення глибокого аналізу системи державного управління в різних сферах господарювання з метою виявлення в них слабких місць і вишукування резервів для підвищення ефективності вітчизняної економіки.

В останні роки Уряд дедалі більше наголошує на необхідності оцінки ефективності управління державними ресурсами, а це, відповідно, потребує модернізації державного фінансового контролю, спрямування його на проведення глибокого аналізу системи державного управління в різних сферах господарювання з ме-

тою виявлення в ній слабких місць і вишукування резервів для підвищення ефективності вітчизняної економіки.

Шлях до підвищення ефективності державного фінансового контролю лежить через удосконалення основних складників його системи, зокрема через уточнення мети, завдань, об'єктів і вдосконалення форм контролю.

Низка дослідників основною формою контролю фінансово-господарської діяльності визначають ревізію, вказуючи, що це засіб контролю всієї фінансово-господарській діяльності підприємства, установи чи організації за певний проміжок часу з метою встановлення законності операцій та достовірності облікових і звітних даних.

Водночас у світову практику поряд з ревізією вже давно увійшла така форма контролю, як **аудит ефективності використання ресурсів**. У контексті Глосарію основних термінів, який розроблено 1989 року в рамках МОВКО (Міжнародної організації вищих контрольних органів), це поняття має таке значення — це форма контролю якості управлінських рішень на предмет економічності та ефективності використання трудових, фінансових і матеріальних ресурсів. Таким чином, аудит ефективності використання ресурсів є ширшою формою контролю, ніж всі інші, бо під «сумнів» контролери ставлять не тільки законність і достовірність використання ресурсів за призначенням, а й доцільність і необхідність того чи іншого управлінського рішення про їх використання взагалі. Відповідно, з огляду на те що забезпечити повне усунення наслідків порушень за результатами всіх інших форм контролю практично неможливо, результати аудиту ефективності мають більше значення для підвищення ефективності економіки держави.

У світовій практиці застосування такого аудиту виокремлюють три підвиди аудиту ефективності:

- 1) аудит ефективності виконання окремого рішення;
- 2) аудит ефективності виконання програми (функції);
- 3) аудит ефективності функціонування системи (галузі).

Найпростішим для виконання є аудит ефективності виконання окремого рішення, бо він передбачає дослідження доцільності прийняття і результативності виконання окремого рішення (операції) з метою пошуку резервів щодо зменшення виробничих і адміністративних витрат та підвищення окупності використаних ресурсів.

Аудит ефективності виконання програми (функції) — це дослідження однієї або кількох програм чи функцій, спрямоване на оцінку відповідності отриманих результатів поставленим завданням і

витраченим ресурсам. Програма, що підлягає аудиту ефективності, може охоплювати і окрему галузь, і окремих учасників — суб'єктів господарювання, при цьому навіть різних за формою власності.

Аудит ефективності функціонування системи (галузі) є складною до виконання формою контролю, бо дослідженню піддається організація внутрішнього управління в галузі, відомстві, об'єднанні підприємств чи іншій самодостатній структурі з метою оцінки ефективності, раціональності і оптимальності взаємозв'язків різних органів управління в процесі виконання поставлених завдань і досягнення запланованих цілей.

Метою аудиту ефективності є визначення слабких місць в організації виконання бюджетних програм (функцій), впливу цих вад на досягнення запланованих цілей та обґрунтування пропозицій щодо підвищення ефективності використання державних ресурсів.

Відповідно основними завданнями аудиту ефективності є:

- визначення рівня досягнення цілей державної програми;
- встановлення упущень і вад адміністративного, нормативно-правового і фінансового характеру, які перешкоджають своєчасному і повному виконанню бюджетної програми (функції);
- визначення рівня впливу встановлених упущень і вад на якість виконання бюджетної програми (функції);
- оцінка доцільності подальшої реалізації бюджетної програми (функції) та обґрунтування пропозицій щодо її припинення чи забезпечення своєчасного й повного виконання із залученням оптимального обсягу державних ресурсів.

Аудиторський звіт містить конструктивну, об'єктивну інформацію про стан виконання бюджетної програми, яка зібрана під час дослідження з різних джерел (інформування органів влади, статистичні дані, результати ревізій і анкетування тощо). Підписується звіт тільки аудитором, оскільки цей документ охоплює сферу діяльності всіх учасників бюджетної програми, а не одного розпорядника бюджетних коштів.

Процес аудиту ефективності складається з трьох фаз його організації і проведення: 1) підготовки до аудиту, 2) проведення аудиторського дослідження, 3) реалізації результатів аудиту.

1) Підготовка до аудиту. Якість проведеного дослідження майже наполовину залежить від ретельної підготовки, яка містить процедури: вибір теми аудиту; визначення об'єкта аудиту; визначення проблеми аудиту; визначення гіпотез аудиту; підбір персоналу для проведення дослідження; розробка докладної програми аудиту.

2) Друга фаза організації аудиту ефективності — проведення безпосередньо аудиторського дослідження, яке складається із:

збору, опрацювання та узагальнення інформації про виконання програми (функції); підготовки висновків щодо підтвердження чи спростування гіпотез існування проблеми аудиту; розробки пропозицій щодо поліпшення роботи з виконання програми (функції); складання і погодження аудиторського звіту.

3) Узгоджений з виконавцями бюджетної програми (функції) аудиторський звіт надсилається ГоловКРУ для реагування Верховній Раді або її комітетам, Кабінету Міністрів України, Міністерству фінансів, вищим органам управління (за підпорядкованістю), відповідним органам державної влади, причетним до виконання бюджетної програми, головним розпорядникам бюджетних коштів і публікується в пресі.

Цюцяк А. Л., викладач

Західноукраїнський економіко-правничий університет

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИКИ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОВЕДЕННЯ АУДИТУ ЗВІТУ ПРО РУХ ГРОШОВИХ КОШТІВ

Інформація звіту про рух грошових коштів надає його користувачам великі можливості щодо прийняття ефективних управлінських рішень. Однак складність заповнення цього звіту, як правило, призводить до викривлення даних про надходження і витрачання грошових коштів від видів діяльності підприємства. У цьому зв'язку є актуальним питання стосовно особливостей методики та організації проведення аудиту звіту про рух грошових коштів.

Метою аудиту фінансової звітності є незалежна оцінка фінансової звітності для встановлення її реальності та достовірності відповідно до вимог чинного законодавства.

Основними джерелами інформації для проведення аудиту звіту про рух грошових коштів є: первинні документи та облікові регістри, синтетичні оборотні відомості та дані за рахунками бухгалтерського обліку, головна книга, фінансова звітність (баланс, звіт про фінансові результати, звіт про рух грошових коштів та примітки до річної фінансової звітності).

У вітчизняній літературі процес загального аудиту фінансової звітності в організаційному плані поділяється на наступні етапи: підготовчий етап; проміжний етап; основний та заключний етап. Для більш чіткого розуміння змісту кожного з етапів розглянемо

основні ключові аудиторські процедури при проведенні аудиту звіту про рух грошових коштів:

На підготовчому етапі аудитору слід здійснити наступні процедури: ознайомитись із фінансово-господарською діяльністю клієнта, а саме: формою власності та видами діяльності, галузевою приналежністю, установчими документами; дослідити організацію бухгалтерського обліку клієнта з метою визначення її надійності, оскільки на основі його інформації формується фінансова звітність підприємства; ознайомитись із принципами, що відображені в наказі про облікову політику підприємства; здійснити попередню оцінку системи внутрішнього контролю клієнта та визначити рівень аудиторського ризику; скласти план та робочу програму на проведення аудиту.

На проміжному етапі основними аудиторськими процедурами є наступні: 1) оцінка системи внутрішнього контролю клієнта з тим, щоб визначити дотримання законності і економічної доцільності відображення руху грошових коштів в облікових регістрах та звіті про рух грошових коштів. Таку оцінку проводять на основі методів і прийомів розроблених аудиторською фірмою; 2) важливою процедурою даного етапу є фактична перевірка (інвентаризація) активів та зобов'язань підприємства, що надасть можливість пересвідчитись у достовірному їх відображенні в балансі.

Основний етап проводиться аудитором за підсумками фінансово-господарського року, коли сформовано всі форми фінансової звітності загалом та звіт про рух грошових коштів зокрема. На цьому етапі аудитору слід виконати наступні аудиторські процедури:

➤ по-перше, оскільки джерелами інформації для складання звіту про рух грошових коштів слугують баланс, звіт про фінансові результати та регістри бухгалтерського обліку, аудитору слід впевнитись у достовірності даних, що відображені в цих формах фінансової звітності;

➤ по-друге, провести оцінку правильності і доцільності застосування на підприємстві класифікації грошових потоків в розрізі операційної, фінансової та інвестиційної діяльності підприємства-клієнта;

➤ по-третє, провести інспекцію господарських операцій підприємства-клієнта стосовно того, чи не включено до складу операції, що пов'язані із внутрішніми змінами у складі грошових коштів та негрошові операції (наприклад, операції з отримання активів на умовах фінансової оренди, бартерні операції, при-

дбання активів шляхом емісії акцій, придбання активів за рахунок позики тощо);

- по-четверте, перевірити правильність визначення чистого руху грошових коштів у результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності;

- по-п'яте, оцінити правильність підрахунку показника чистого руху грошових коштів за звітний період;

- по-шосте, провести аналіз руху грошових потоків за звітний період та визначити динаміку і тенденції отримання грошових коштів у майбутньому;

- по-сьоме, виявити помилки, недоліки та інші перекручення інформації (наприклад, шахрайство) у формах фінансової звітності;

- по-восьме, надати рекомендації клієнту щодо вдосконалення системи внутрішнього контролю та достовірності відображення інформації про рух грошових потоків в облікових регістрах та у звіті про рух грошових коштів (наприклад, запровадити нагромаджувальні відомості до журналів та відомостей по рахунках грошових коштів з групуванням додаткової інформації щодо руху грошових потоків. Такі відомості доцільно вести щомісяця наростаючим підсумком, що надасть можливість по закінченню звітного періоду заповнити статті I розділу звіту, що не витікають із порівняння статей балансу на початок і кінець року та прямих статей II і III розділу звіту).

При проведенні аудиторських процедур основного етапу перевірки звіту про рух грошових коштів можна виділити такі найсуттєвіші помилки: неправильне відображення інформації в звіті, внаслідок недостовірності даних балансу, звіту про фінансові результати та даних бухгалтерського обліку; невірна класифікація грошових коштів від видів діяльності; включення до звіту про рух грошових коштів негрошових операцій; помилки, що виникають при арифметичних підрахунках.

На заключному етапі аудитор аналізує зібрані аудиторські докази з метою їх оцінки щодо реальності та можливості висловлення думки про достовірність показників звіту про рух грошових коштів. Основне завдання даного етапу полягає в одержанні достатнього обсягу аудиторських доказів для визначення того, наскільки об'єктивно розкрито інформацію у звіті про рух грошових коштів.

Результати аудиту звіту про рух грошових коштів можуть бути оформленні у вигляді загального аудиторського висновку про достовірність фінансової звітності (у рамках загального аудиту

фінансової звітності) або у вигляді окремого звіту аудитора про достовірність звіту про рух грошових коштів (у рамках ініціативного аудиту звіту про рух грошових коштів).

Висновок або звіт аудитора передається клієнтові, а всі зібрані робочі документи аудитора формуються у вигляді аудиторського досьє, яке передається до архіву аудиторської фірми.

Не дивлячись на те, що аудитор відповідає за складання звіту про рух грошових коштів та висловлює свою думку про нього, відповідальність за підготовку і надання фінансової звітності несе керівництво підприємства-клієнта. Аудит звіту про рух грошових коштів не звільняє керівництво підприємства від відповідальності за недостовірне відображення даних у ньому.

Цюцяк І. Л., викладач
Західноукраїнський економіко-правничий університет

МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ АУДИТУ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ

Метою аудиту нематеріальних активів є отримання інформації про реальне відображення наявності та руху нематеріальних активів та достовірне їх відображення у фінансовій звітності.

Основними завданнями аудиту нематеріальних активів є: 1) перевірка реальності існування нематеріальних активів та права власності на них; 2) перевірка правильності визнання та оцінки нематеріальних активів; 3) перевірка правильності документального оформлення та відображення в обліку операцій пов'язаних з рухом нематеріальних активів; 4) перевірка правильності нарахування амортизації на об'єкти нематеріальних активів; 5) перевірка своєчасності проведення інвентаризації нематеріальних активів, її документального оформлення та правильності відображення інвентаризаційних різниць в бухгалтерському обліку; 6) перевірка правильності відображення операцій з нематеріальними активами на рахунках бухгалтерського обліку та в облікових регістрах; 7) перевірка достовірності відображення інформації щодо нематеріальних активів у звітності клієнта.

Основними джерелами інформації при проведенні аудиту нематеріальних активів виступають: установчі документи підприємства-клієнта; наказ про облікову політику підприємства; первинні документи та облікові регістри; головна книга; фінансова звітність (баланс, звіт про фінансові результати, звіт про власний

капітал, звіт про рух грошових коштів та примітки до річної фінансової звітності); податкова звітність; статистична звітність; акти перевірок контролюючих органів; попередній аудиторський висновок; матеріали служби внутрішнього контролю; матеріали отримані від третіх осіб; висновки експертів.

Дано визначення нематеріальних активів згідно Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи» та Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств».

Згідно П(С) БО 8 *нематеріальний актив* — це немонетарний актив, який не має матеріальної форми, може бути ідентифікований (відокремлений від підприємства) та утримується підприємством з метою використання протягом періоду більше одного року (або одного операційного циклу, якщо він перевищує один рік) для виробництва, торгівлі, в адміністративних цілях чи надання в оренду іншим особам.

Згідно вимог Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» *нематеріальний актив* — це об'єкти інтелектуальної, в тому числі промислової власності, а також інші аналогічні права, визнані у порядку, встановленому відповідним законодавством, об'єктом права власності платника податку.

Складність проведення аудиту нематеріальних активів полягає в тому, що як було зазначено вище дані активи не мають матеріальної форми. Відповідно до цього розпочинати аудит нематеріальних активів необхідно з перевірки достовірності їх існування. З цією метою необхідно застосовувати наступні методи аудиту: 1) спостереження; 2) опитування; 3) аналітичний огляд.

Про підтвердження існування нематеріальних активів можуть свідчити наступні документи: 1) документи, які ідентифікують нематеріальні активи (права на користування майном та природними ресурсами, патенти, ліцензії, технічні паспорти); 2) документи, що підтверджують майнові права та права інтелектуальної власності; 3) документи, що підтверджують отримання нематеріальних активів від інших осіб.

Аудитору слід переконатися чи придбані нематеріальні активи відповідають наступним критеріям:

- по-перше, існує імовірність одержання майбутніх економічних вигод, пов'язаних з використанням нематеріальних активів.

- по-друге вартість нематеріальних активів може бути достовірно визначена.

- по-третє, нематеріальні активи утримуються з метою використання на протязі більше одного року або операційного циклу, якщо він перевищує один рік.

Аудитору необхідно провести оцінку правильності списання нематеріальних активів які не відповідають зазначеним критеріям та включення їх у витрати звітного періоду.

Аудитору потрібно провести інспекцію господарських операцій, щодо правильності оцінки нематеріальних активів. Згідно П(С)БО 8 придбані нематеріальні активи зараховуються на баланс за первісною вартістю, яка складається з наступних витрат: (вартості) придбання (крім отриманих торговельних знижок); мита, непрямих податків, що не підлягають відшкодуванню; та інших витрат, які безпосередньо пов'язані з його придбанням та доведенням до стану, у якому він придатний для використання за призначенням.

У разі придбання нематеріальних активів за рахунок кредиту аудитор перевіряє чи витрати на сплату відсотків за кредит не включенні до первісної вартості нематеріальних активів, оскільки такі відсотки відносяться до витрат звітного періоду.

Проводячи аудит порядку нарахування амортизації нематеріальних активів необхідно переглянути строк корисного використання об'єктів пам'ятаючи про те, що він не повинен перевищувати 20 років. Згідно вимог П(С)БО 8 підприємство має право самостійно обирати метод нарахування амортизації нематеріальних активів, що визначені у П(С)БО 7.

Відповідно до статті 8 Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» при складанні податкової Декларації з податку на прибуток амортизація нематеріальних активів визначається за лінійним методом — за яким кожний окремих вид нематеріального активу амортизується рівними частками виходячи з його первісної вартості протягом строку корисного використання таких нематеріальних активів, але не більше 10 років безперервної експлуатації. Амортизаційні відрахування провадяться до досягнення залишковою вартістю нематеріального активу нульового значення.

Здійснюючи аудит нематеріальних активів аудитору необхідно перевірити чи підприємство проводило переоцінку нематеріальних активів до справедливої вартості щодо яких існує активний ринок.

Особливу увагу при аудиті нематеріальних активів слід звернути на відображення в обліку та у фінансовій звітності інформації про їх вибуття в наслідок списання, реалізації, безоплатної передачі, внесення до статутного капіталу інших підприємств. При цьому аудитору необхідно перевірити порядок визначення фінансового результату від вибуття об'єктів нематеріальних активів та проконтролювати нарахування платежів до бюджету.

Аудитор перевіряє правильність відображення інформації по наявності та рух нематеріальних активів на рахунках бухгалтерського обліку, в журналі 4 «Облік необоротних активів та фінансових інвестицій» та відомості 4.3. аналітичного обліку нематеріальних активів, головній книзі, а також у фінансовій звітності клієнта.

При проведенні аудиту нематеріальних активів необхідно звернути увагу на найсуттєвіші помилки, перекручення та зловживання які виникають при їх обліку, а саме:

1) витрати на придбання об'єктів нематеріальних активів відображають по дебету рахунку 12 «Нематеріальні активи» в кореспонденції з кредитом рахунків 63, 685 без використання рахунку 15 «Капітальні інвестиції». Таким чином в балансі суму придбаних нематеріальних активів відображають не по рядку «Незавершене будівництво», а по рядку «Первісна вартість нематеріальних активів»;

2) витрати на поліпшення об'єктів нематеріальних активів відразу відображають по дебету рахунку 12 минаючи рахунок 15 «Капітальні інвестиції»;

3) відображення в балансі застарілих об'єктів нематеріальних активів, які в майбутньому від їх використання не принесуть економічних вигод;

4) включення до складу об'єктів нематеріальних активів, активів зі строком служби до одного року;

5) не проводиться нарахування або неправильно нараховується амортизація на об'єкти нематеріальних активів;

6) нарахування амортизації на об'єкти нематеріальних активів проводиться поквартально, згідно вимог податкового законодавства;

7) не проводиться нарахування податку на додану вартість на залишкову вартість вибулих нематеріальних активів;

8) не проводиться переоцінка об'єктів нематеріальних активів;

9) не проводиться інвентаризація нематеріальних активів перед складанням річної фінансової звітності;

10) не оформляються або не належним чином оформляються документи з руху нематеріальних активів.

Чиричкіна О. С.,
третій курс економічного факультету
Миколаївський державний аграрний університет,

ДЕРЖАВНИЙ ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ: НЕОБХІДНІСТЬ, ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

1. Фінансовий контроль — це одна із завершальних стадій та необхідна умова управління в сфері фінансових відносин. Метою управління в економіці є досягнення збалансованості, пропорційності і оптимальності свідомим спрямуванням у відповідному напрямку економічних та соціальних процесів з врахуванням дії об'єктивних економічних законів, впливу потреб та інтересів різних верств населення.

2. Метою державного фінансового контролю є контроль за виконанням державного бюджету та позабюджетних фондів, організацією грошового обігу, використанням кредитних ресурсів, станом державного внутрішнього і зовнішнього боргу, державних резервів, наданням фінансових і податкових пільг та переваг.

3. До проблем державного фінансового контролю можна віднести, перш за все, контроль за підготовкою проекту бюджету та його виконанням, оцінку ефективності організаційних та управлінських структур виконавчої влади та контроль за їхньою діяльністю, підготовку рекомендацій по законопроектах, виконавчих наказах та інших нормативних актах тощо.

4. Ефективність роботи верховних органів фінансового контролю визначається насамперед обсягами щорічної економії коштів, що досягається внаслідок впровадження пропозицій рахункового відомства. Характерним параметром ефективності державного фінансового контролю є питома вага застосування об'єктами контролю запропонованих за підсумками перевірок та ревізій рекомендацій.

5. На сьогодні необхідно визначитися, яке ж державне управління потрібне економіці України та яке місце в цьому процесі має займати державний фінансовий контроль. Практика управління формуванням і використанням фінансових ресурсів свідчить про недооцінку ролі контролю у фінансово-господарській діяльності, а це призводить до того, що практичні засади організації, системного забезпечення та здійснення державою контрольних функцій стають недосконалими. Зараз вкрай необхідно розробити шляхи удосконалення всієї системи державного фінансового контролю.

6. Ефективна робота органів фінансового контролю не можлива без створення єдиного правового поля розвитку системи державного фінансового контролю, чіткого визначення повноваження вищих органів державної влади в системі державного фінансового контролю, оптимізації організаційної структури державного фінансового

контролю, без звертання особливої уваги на контрольні дії профілактичного характеру щодо недопущення фінансових порушень, на удосконалення кадрового забезпечення системи державного фінансового контролю, покращення матеріально-технічного, наукового та інформаційно-аналітичного забезпечення функціонування системи державного фінансового контролю і т.д..

7. Для набуття досвіду побудови структури та організації контролю в галузі державного управління держава має брати активну участь у міжнародних відносинах.

8. Верховною Радою України затверджена програма діяльності Кабінету Міністрів України під назвою «Назустріч людям», у якій передбачено вирішення найгостріших проблем і суперечностей в сфері державного фінансового контролю.

Чубай В. М.,

кафедра обліку і аналізу

Національний університет «Львівська політехніка»

ПРОБЛЕМИ ПРОВЕДЕННЯ АУДИТУ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА І ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

На сьогоднішній день все більше керівників в Україні прагнуть перевести свої підприємства на інноваційний тип розвитку, розуміючи, що це єдиний шлях і в майбутньому отримувати суттєві прибутки та не втрачати своїх ринкових позицій. Необхідною умовою такого переходу є формування, а згодом і реалізація ефективної інноваційної стратегії підприємства. Однак, при незадовільному стані або й повній відсутності на підприємстві процесів стратегічного планування, управління і контролю, існує великий ризик невдалого вибору стратегії або непрофесійної її реалізації, що в багатьох випадках призведе до великомасштабних втрат ресурсів підприємства або й до його банкрутства. Зважаючи на значну кількість незацікавлених в такому результаті осіб, а саме акціонерів, працівників, інвесторів підприємства, виникає гостра потреба в проведенні незалежного аудиту процесу формування і реалізації інноваційної стратегії підприємства.

Однак, на шляху до його широкого застосування підприємствами, є такі проблеми і перешкоди:

1. Обмеженість кількості аудиторів, а в деяких регіонах і їх відсутність, які б мали відповідні знання й кваліфікацію для проведення аудиту стратегії підприємства.

2. Відсутність оптимальних методик аудиту стратегії підприємства.

3. Неможливість точного визначення результатів від реалізації тої чи іншої стратегії підприємства.

4. Занадто великий аудиторський ризик при аудиті стратегії підприємства.

5. Відсутність законодавчо-нормативних актів, що регулюють цей особливий вид аудиторських перевірок і встановлюють відповідальність за непрофесійне і некваліфіковане їх проведення.

6. Високий ризик витоку інформації про інноваційні проекти підприємства, спричинений недобросовісними діями аудиторів і аудиторських фірм.

7. Тривалий термін проведення аудиту стратегії з метою детального вивчення усіх аспектів процесу формування і реалізації стратегії, умов внутрішнього і зовнішнього середовища в розрізі їх минулого, теперішнього і майбутнього стану.

8. Складність визначення суттєвості помилок під час проведення аудиту стратегії підприємства, зумовлена неможливістю визначити величину втрат підприємства від них.

9. Необхідність великої кількості різнопланової інформації, яку неможливо отримати безпосередньо на підприємстві.

10. Надзвичайно висока динаміка об'єктів аудиту стратегії підприємства.

11. Складність взапов'язування певних негативних відхилень і результатів у процесі формування та реалізації стратегії з причинами їх виникнення і винними у цьому особами.

12. Висока вартість аудиту стратегії підприємства, особливо аудиту стратегій великих диверсифікованих підприємств і об'єднань різного типу.

13. Необхідність залучення фахівців у галузі розробки інноваційної продукції та технологій, і, відповідно, виникнення ризику викрадення інноваційних розробок підприємства або незаконного використання науково-дослідних та дослідно-конструкторських напрацювань відповідних відділів підприємства.

14. Проблематичність у наданні підприємству пропозицій і рекомендацій стосовно вибору чи зміни існуючої інноваційної стратегії підприємства.

15. Висока суб'єктивність висновків за результатами аудиту стратегії підприємства.

16. Відсутність достатньої кількості навчально-методичної і наукової літератури з аудиту стратегій підприємств.

17. Неможливість проводити аудит стратегії декількох підприємств певної галузі однією аудиторською фірмою, оскільки це спричинить несвідоме або свідоме порушення конфіденційності інформації, отриманої при аудиті стратегій підприємств-конкурентів.

18. Відсутність на більшості підприємств документування дій в процесі формування і управління стратегією та записів про відхилення у процесі її реалізації і про отримані результати від неї.

19. Неготовність керівництва підприємств відкривати аудиторським фірмам інформацію про процес формування і реалізації стратегії підприємства.

20. Відсутність в Україні великих та різнопланових баз даних, необхідних для аудиту процесів стратегічного планування і управління на підприємствах.

Для подолання деяких з цих проблем необхідно, зокрема, здійснювати такі заходи: постійне ознайомлення аудиторів з новими науково-практичними розробками в сфері стратегічного планування, стратегічного управління і стратегічного контролю, яке має проводитись регіональними відділеннями Спілки аудиторів України; організацію конференцій і семінарів по тематиці аудиту стратегій підприємств, і зокрема інноваційних стратегій; підвищення відповідальності аудиторів за результати своєї роботи і за розголошення конфіденційної інформації підприємств шляхом внесення відповідних статей до ряду законодавчо-нормативних актів і жорсткого контролю зі сторони Аудиторської палати України та Спілки аудиторів України щодо їх чіткого виконання; доповнення чинного законодавства положеннями про особливості аудиту стратегії підприємства та про порядок його проведення; видачу Аудиторською палатою України окремих дозволів на право проводити аудит стратегій підприємств, що здійснюватиметься на основі результатів відповідних іспитів і співбесід.

Отже, в сучасних умовах господарювання здійснення аудиту інноваційних стратегій підприємств значно сприятиме нормальному їх розвитку, зокрема, за рахунок вчасного виявлення недоліків і відхилень в процесі формування і реалізації цих стратегій. Несвоєчасне виявлення негативних моментів в проходженні цих процесів, може призвести до повного або часткового недосягнення цілей, що ставило перед собою керівництво підприємства.

ЗАСТОСУВАННЯ АНАЛІТИЧНИХ ПРОЦЕДУР ПІД ЧАС АУДИТУ

Практика проведення аудиторських перевірок та вивчення зарубіжної і вітчизняної економічної літератури свідчить про об'єктивну необхідність застосування аналітичних процедур на всіх стадіях аудиту (планування, перевірки і завершення аудиту). І це закономірно, оскільки аналітичні процедури є одним із видів аудиторських процедур, які аудитор використовує для формування аудиторських доказів високого рівня достовірності. Міжнародна аудиторська практика свідчить про те, що питома вага аналітичних процедур під час аудиту має тенденцію до стабільного зростання. Зокрема, на думку аудиторів, аналітичні процедури допомагають виявити 27,1 % помилок, прогнозування і дискусії — 18,5 %, а разом взяті ці «неточні» процедури — 25,6 % помилок. Крім того, значення аналітичних процедур полягає ще в тому, що вони менш трудомісткі і більш ефективні порівняно з аудиторськими процедурами (перерахунок, огляд, підтвердження та інші), які орієнтовані на первинні документи і облікові регістри. Однак, не дивлячись на їх важливість, в економічній літературі не має однозначного трактування поняття аналітичних процедур. В цих визначеннях підкреслюють лише ту чи іншу особливість аналітичних процедур. На нашу думку, аналітичні процедури — це один із видів аудиторських процедур на сутність, зміст яких полягає в аналізі найважливіших співвідношень між фінансовими і не фінансовими показниками та тенденцій з наступним дослідженням незвичайних коливань, які не узгоджуються з іншою відповідною інформацією або відхиляються від прогнозованих значень. Аналітичні процедури включають:

- аналіз співвідношень взаємопов'язаних фінансових показників (наприклад, доходу (виручки) від реалізації продукції і собівартості реалізованої продукції) або фінансових і не фінансових показників (наприклад, заробітної плати і чисельності персоналу);
- аналіз взаємоузгодженості показників форм фінансової звітності і бухгалтерських регістрів;
- порівняння показників за поточний та минулий періоди;

- порівняння фактичних даних з даними бізнес-плану;
- порівняння фактичних даних з даними встановленими аудитором;
- розрахунок відносних коефіцієнтів звітного періоду і порівняння їх з нормативними значеннями;
- порівняння показників підприємства з показниками споріднених підприємств даної галузі або середньогалузевими показниками;
- порівняння залишків на рахунках звітного періоду з відповідними залишками попередніх періодів;
- аналіз змін показників фінансової звітності і відносних коефіцієнтів протягом звітного періоду;
- вивчення незвичайних відхилень і причин їх виникнення тощо.

Основною метою аналітичних процедур є виявлення наявності або відсутності незвичайних чи неправильно відображених у звітності та регістрах бухгалтерського обліку фактів і результатів господарської діяльності, які визначають сфери потенційного ризику і вимагають особливої уваги аудитора. Крім того, аналітичні процедури застосовують для:

- вивчення фінансово-господарської діяльності підприємства;
- виявлення помилок та фактів перекручень у звітності і регістрах бухгалтерського обліку;
- скорочення кількості та обсягу аудиторських процедур під час аудиту;
- оцінки фінансового стану підприємства, його дочірніх підприємств та філіалів і перспектив їх безперервної діяльності в майбутньому;
- визначення рівня ділової активності підприємства.

Під час здійснення аналітичних процедур аудитори в якості інформаційної бази використовують: установчі документи підприємства (установча угода і статут); протоколи зборів акціонерів, ради директорів і трудового колективу; фінансову, статистичну і внутрішню звітність звітного і попередніх періодів; бізнес-план підприємства; бюджети або кошториси і прогнози підприємства на звітний період; наказ про облікову політику підприємства; дані бухгалтерського (фінансового і управлінського) та статистичного обліку; документи з інвентаризації активів і зобов'язань; галузеві і статистичні дані; акти перевірок контролюючих органів; аудиторські висновки і звіти за попередні періоди; дані засобів масової інформації; інформацію про виробничі потужності і чисельність працюючих тощо.

При виконанні аналітичних процедур аудитори можуть застосовувати різні методи: читання звітності; простого порівняння; групування; балансовий, вертикальний аналіз; горизонтальний аналіз; коефіцієнтний аналіз; перспективний аналіз; факторний аналіз; регресійний аналіз та інші. Кількість, зміст і обсяг застосовуваних аналітичних процедур залежить від впливу таких факторів, як: вид діяльності підприємства й особливості його функціонування; наявність фінансової і не фінансової інформації, вивчення якої дає більш переконливі результати, ніж аналіз фінансових показників; структура і зміст звітності про господарську діяльність підприємства, його дочірніх підприємств, філіалів; наявність зведеної та консолідованої фінансової звітності та інших.

На практиці аналітичні процедури виконуються поетапно. Однак в економічній літературі не має єдиної думки щодо кількості етапів виконання аналітичних процедур. Зокрема, одні автори виділяють чотири етапи виконання аналітичних процедур, а саме: визначення мети процедури; вибір виду процедури; виконання процедури; аналіз результатів виконання процедури. Скобара В.В. також виділяє чотири етапи, але замість етапу вибір виду виділяє етап вибір методу аналітичної процедури. Інші — визначення цілей і завдань аналізу (аудиту); визначення інформаційної бази; визначення методів аналізу; проведення аналітичних процедур; оцінки результатів. Аналіз цих підходів свідчить про упущення важливих етапів виконання аналітичних процедур, а саме: вибір виду; визначення інформаційної бази; визначення методів виконання процедури. У зв'язку з тим виконання аналітичних процедур повинно включати такі етапи:

- постановка мети аналітичної процедури;
- вибір виду аналітичної процедури;
- визначення інформаційної бази для виконання аналітичної процедури;
- визначення методів виконання аналітичної процедури;
- виконання аналітичної процедури;
- документальне оформлення результатів виконання аналітичної процедури;
- аналіз і оцінка результатів виконання аналітичної процедури.

Аналітичні процедури використовують на всіх етапах аудиту. На етапі планування аудиту застосування аналітичних процедур дає можливість аудитору виявити сфери потенційного ризику. Тобто ті рахунки і господарські операції, яким необхідно приділити більше уваги у зв'язку з наявністю надзвичайних відхилень. На етапі проведення аудиту аналітичні процедури відіграють ва-

жливу роль перевірки правильності залишків і оборотів на рахунках бухгалтерського обліку. Застосування аналітичних процедур під час перевірки на сутність призначено для виявлення звичайних і незвичайних відхилень. На етапі завершення аудиту аналітичні процедури використовують для підтвердження висновків, сформованих під час перевірки, а також для оцінки фінансового стану та перспектив діяльності в найближчому майбутньому.

В результаті виконання аналітичних процедур можуть бути виявлені сфери, котрі потребують проведення додаткових аудиторських процедур.

Рівень довіри, яку аудитор покладає на результати проведених аналітичних процедур, залежить від таких факторів:

- суттєвості величин (статей), які розглядаються;
- інших аудиторських процедур, спрямованих на цей об'єкт;
- точності, з якою очікувані результати аналітичних процедур можуть бути передбачені;
- величини відхилень показників, які використовуються при виконанні аналітичних процедур;
- використання не фінансової інформації під час виконання аналітичних процедур (наприклад, при перевірці повноти відображення доходів від реалізації можуть бути використані дані про кількість відвантаженої продукції);
- оцінки власного ризику і ризику внутрішнього контролю.

Результати виконання аналітичних процедур аудитор повинен належним чином відобразити в робочій документації. Еволюція розвитку аудиту в зарубіжних країнах свідчить про те, що застосування аналітичних процедур сприяє скороченню кількості детальних аудиторських процедур і підвищує якість проведення аудиту.

Яцишин Н. З.,
здобувач кафедри обліку і контролю
фінансово-господарської діяльності
Тернопільська академія народного господарства

ПРОБЛЕМА РОЗРАХУНКУ ПОПЕРЕДНЬОГО РІВНЯ СУТТЄВОСТІ ПРИ ПЛАНУВАННІ АУДИТУ

Одним із важливих питань, що вирішує аудитор при плануванні аудиторської перевірки є судження про суттєвість виявлених помилок в бухгалтерському обліку та звітності клієнта. Правильне визначення критерію суттєвості ймовірних помилок прямо пропорційно пов'язане із підприємницьким ризиком при здійсненні аудиту, а також взаємопов'язане із рівнем аудиторського ризику. Саме тому визначення рівня суттєвості вимагає від аудитора високого професіоналізму. Разом з тим, немає законодавчо чи нормативно визначеної методики встановлення гранично припустимого розміру помилок ні в загальному по всій фінансовій звітності, ні по її окремих елементах. Щоправда, позитивним є момент, що проблемі оцінки рівня суттєвості виявлених помилок у процесі аудиту присвячені праці вітчизняних вчених Петрик О., Дмитренко І., Петренко С., Крапивко М. та Кузнєцової М. Зокрема, всі автори дотримуються думки про те, що оцінку суттєвості доцільно проводити в декілька етапів, ключовими з яких є (рис. 1):

Рис. 1. Ключові етапи оцінки суттєвості

На етапі планування аудиторської роботи аудитор проводить попередній розрахунок гранично допустимого рівня суттєвості та розподіл визначеного рівня суттєвості за елементами фінансової звітності. При цьому розрізняють абсолютну величину та відносну величину суттєвості. Абсолютна величина — це певна кількісна фіксована величина помилки, наприклад, 100 чи 200 грн, що не залежить ні від розміру підприємства-клієнта та масштабів його діяльності, ні від елементів звітності. Відносна величина суттєвості — це певне відсоткове відношення розміру помилки до вибраної аудитором базової величини. Переважна більшість практикуючих аудиторів дуже обережно ставляться до використання абсолютної величини суттєвості, оскільки вона не враховує величини діяльності клієнта, особливостей окремої аудиторської перевірки.

Для розрахунку рівня суттєвості по конкретній фінансовій звітності аудитор необхідно визначитись з базовими показниками та величиною відхилень, а також з прийнятною методикою розрахунку, яка б вирішувала наступні завдання:

- визначити і описати коло користувачів бухгалтерської звітності;
- охарактеризувати мету і типи рішень, що приймаються кожним із користувачів бухгалтерської звітності на основі інформації, що міститься у звітності;
- по кожному із користувачів звітності описати критерії прийняття рішень, по можливості, виділивши порогові значення даних критеріїв.

Що ж стосується базових показників та рівнів суттєвості, то вирішення питання про обрання системи показників для визначення рівня суттєвості в загальному і по елементах фінансової звітності залежить від галузі, до якої належить клієнт, від величини документообороту клієнта. Прикладами базових показників для визначення рівня суттєвості для клієнта сфери матеріального виробництва можуть бути: виручка від реалізації, валюта балансу, прибуток до оподаткування. Значення критерію суттєвості коливаються від 1 до 10 %, «золотою серединою» прийнято вважати величину у 5 %.

Наголосимо, що на етапі планування аудиту здійснюється вибір використовуваних базових показників, розраховується планова межа сумарної помилки та здійснюється розподіл сумарної помилки по елементах звітності. Елементами вважаються статті балансу, та, за необхідності, статті інших форм фінансової звітності.

Для розрахунку попереднього рівня суттєвості можуть використовуватися як показники звітного періоду, так і середньоарифметичні показники звітного і попередніх показників. Попередній розрахунок рівня суттєвості може проводитись одним із способів:

А) можуть використовуватись середні показники, взяті на 6 або 9 місяців звітного року та 6 або 9 місяців попереднього року;

Б) можуть використовуватись прогнозні значення показників фінансової звітності звітного періоду;

В) можуть використовуватись середні значення прогнозних показників звітного періоду і показників попереднього періоду.

Якщо, на думку аудитора, значення окремих показників або їхня відсутність у фінансовій звітності клієнта за період, що підлягає аудиту, не характерне для даного підприємства, наприклад,

прибуткове підприємство за який-небудь період отримало збиток, рекомендується або використовувати дані попереднього періоду, або не включати ці показники в розрахунок. Розраховану величину рівня суттєвості для зручності можна округлити в межах 20 %.

Варто зазначити, що розрахунки попереднього рівня суттєвості є досить громіздкими і математично складними, тому доцільним є використання комп'ютера та спеціального програмного забезпечення в ході роботи. На нашу думку, оскільки методика визначення суттєвості вважається інтелектуальною власністю аудиторської фірми, варто дану методику оформляти, як внутрішньофірмовий стандарт аудиту.

ЗМІСТ

Секція 1 «Облік підприємницької діяльності»

<i>Алексєєва Н. О.</i> Реформа галузевого обліку в контексті світової і вітчизняної практики удосконалення.....	
<i>Алхазян І. А.</i> Інвентаризація товарно-матеріальних цінностей в сучасних умовах господарювання.....	
<i>Астахова М. М.</i> Класифікація забезпечень: міжнародний та вітчизняний досвід.....	
<i>Булкот Г. В.</i> Правові аспекти створення акціонерних товариств в Україні.....	
<i>Герасименко О. С.</i> Форми об'єднання підприємств	
<i>Гироль С. В.</i> Управлінський облік витрат виробництва	
<i>Карась К. С.</i> Шляхи оптимізації витрат в умовах інформаційних систем	
<i>Катукова А. О.</i> Доход як об'єкт бухгалтерського обліку.....	
<i>Кір'ян С. М.</i> Реальні інвестиції як об'єкт облікового процесу.....	
<i>Коліндрицьк О. Д.</i> Порівняльний аналіз методів обліку витрат виробництва і калькулювання собівартості продукції	
<i>Ланова М. І.</i> Сучасний погляд на методологію управлінського обліку.....	
<i>Ларіков В. Ю.</i> Роль інформаційного забезпечення в системі управління витратами підприємства.....	
<i>Липчанська О. В.</i> Методика економічного аналізу ринку цінних паперів та проблеми побудови українських фондових ринків	

<i>Лосіцька М. А.</i> Удосконалення обліку оренди основних засобів у орендодавця.....	
<i>Лунка Ю. С.</i> Проблеми легітимації управлінського обліку в Україні	
<i>Малюська В. А.</i> Роль та місце обліку в забезпеченні економічної безпеки підприємства та держави	
<i>Ночовна Ю. О.</i> Проблеми формування облікової політики підприємства.....	
<i>Пархоменко О. П.</i> Проблема з'ясування суті дебіторської заборгованості	
<i>Пастушенко В. І.</i> Сутність показника собівартість продукції.....	
<i>Платонова К. М.</i> Зміст облікової політики підприємства.....	
<i>Проскурівський М. І.</i> Методи оцінки вибуття запасів та їх вплив на прибуток підприємства.....	
<i>Протопопенко Г. О.</i> Напрямки удосконалення системи обліку та контролю дебіторської заборгованості підприємств	
<i>Рябчикова О. А.</i> Аналіз змін у законодавстві щодо критерію віднесення матеріальних цінностей до основних засобів	
<i>Сиротенко Н. А.</i> Нормативно-методичне забезпечення бухгалтерського обліку матеріальних ресурсів — сучасність та перспективи	
<i>Старченко Н. П.</i> Проблемні питання обліку доходів від реалізації послуг постачання холодної води, що використовується для подачі в систему гарячого водопостачання, на підприємствах водопровідно-каналізаційного господарства	
<i>Сушко С. С.</i> Амортизація: співставлення бухгалтерського та податкового методів її нарахування.....	
<i>Ткач І. В.</i> Побудова обліку витрат в будівельних організаціях.....	
<i>Уланчук О. В.</i> Особливості ведення бухгалтерського обліку суб'єктам малого підприємництва	
<i>Устимчук Е. С.</i> Калькулирование затрат с использованием метода «директ-костинг»	
<i>Федоренко М. М.</i> Концепція збереження капіталу і визначення прибутку в вітчизняній системі обліку	
<i>Фоміна О. В.</i> Облік продажу товарів зі знижками.....	

Секція 2 «Облік в банках і бюджетних установах»

<i>Буткевич О. В.</i> Реалізація функцій контролю в системі банківського менеджменту	
<i>Гагаріна С. А.</i> Варіанти ведення управлінського обліку в банках.....	
<i>Гербич Л. А.</i> Стандарти бухгалтерського обліку як вихідна методологічна основа побудови фінансового обліку операцій з іпотечного кредитування.....	
<i>Рябінкіна Т. С.</i> Особливості аналізу складу кадрового забезпечення бюджетної установи.....	
<i>Свиридова Тетяна Олександрівна</i> Побудова аналітичної системи банку на прикладі валютного відділу	
<i>Усенко В. М.</i> Роль банків в активізації лізингових процесів в Україні	

Секція 3 «Облік в агропромисловому комплексі»

<i>Бондаренко Д. Д.</i> Форми застосування безготівкових розрахунків	
<i>Борисенко А. Б.</i> Маржинальний підхід до визначення ефективності виробництва в АПК	
<i>Валігура І. І.</i> Облік розрахунків з підзвітними особами	
<i>Власенко Т. В.</i> Облік та планування кормової бази	
<i>Греджева Т. В.</i> Особливості облікової політики сільгоспвиробників.....	
<i>Дейна О. А.</i> Проблеми інвентаризації товарно-матеріальних цінностей в сільськогосподарських підприємствах	
<i>Єрмолаєва М. В.</i> Про особливості кредитування сільськогосподарських товаровиробників.....	
<i>Заїка Ю. М.</i> Облік витрат та виходу продукції в борошномельному виробництві	
<i>Зінченко О. В.</i> Особливості внутрішньогосподарського обліку на переробних підприємствах.....	
<i>Золотарьова Н. С.</i> Номенклатура статей на інкубаторних підприємствах.....	
<i>Іванюта П. В.</i> Особливості внутрішньогосподарського обліку у сільськогосподарських підприємствах	
<i>Летягіна І. П.</i> Амортизаційна політика та її вплив на формування ресурсів відтворення.....	
<i>Лопата Н. П.</i> Економіко-математичне моделювання проекту інвестування агропромислового комплексу (АПК)	

<i>Мірошниченко Ю. А.</i> Амортизаційний фонд як джерело фінансування відтворення багаторічних насаджень.....	
<i>Пасенко В. В.</i> Формування фінансових результатів підприємств: теорія і практика.....	
<i>Петрова М. М.</i> Сутність та проблеми податкового обліку податку на додану вартість в агропромисловому комплексі.....	
<i>Пойда Ю. М.</i> Групування витрат на підприємствах комбікормової промисловості за статтями калькуляції	
<i>Самохвал С. П.</i> Організація обліку нафтопродуктів в сільськогосподарських підприємствах	
<i>Швачко І. А.</i> Облік витрат в екологічному зерновиробництві.....	

Секція 4 «Економічний аналіз»

<i>Березюк О. О.</i> Аналіз ліквідності як основного показника фінансового стану підприємства	
<i>Білоцька М. Ф.</i> Рейтингова оцінка банків України щодо ефективності формування резервів під кредитні операції	
<i>Горлова Т. М.</i> Оцінка діяльності страхових компаній з використанням сучасних методів економічного аналізу	
<i>Дремлюх А. А.</i> Аналіз впливу фінансового леверіджу на ефективність діяльності корпорацій	
<i>Заросило А. А.</i> Економічний аналіз як складова системи управління бюджетною установою.....	
<i>Зінченко О. В.</i> Аналіз собівартості продукції борошномельного виробництва.....	
<i>Іонін Д. Є.</i> Аналіз активів компанії як ключових чинників зростання її вартості	
<i>Іщенко Н. В.</i> Місце економічного аналізу в управлінні збутовою діяльністю підприємства	
<i>Крохіна Н. В.</i> Методичні підходи до аналізу грошових потоків підприємства.....	
<i>Ларікова Т. В.</i> Роль аналізу діяльності банків у забезпеченні стабільності банківської системи України	
<i>Нетребчук Л. О.</i> Напрямки аналізу банком об'єктів довгострокового фінансового вкладання.....	
<i>Рябчикова О. А.</i> Уніфікація та стандартизація методики фінансового аналізу	

Сівер М. М. Методика проведення аналізу кредитного портфеля банку.....

Секція 5 «Аудит та державний фінансовий контроль в Україні»

Білявська Є. В. Виникнення незалежного аудиту	
Бугай Н. О. Економічний контроль на сучасному етапі.....	
Гаріпп І. О. Внутренний аудит в системе внутреннего контроля организации	
Грицай Т. Л. Перспективи впровадження та розвитку державного аудиту в Україні.....	
Грицак Н. Ю. Роль внутрішнього аудиту витрат на автотранспортних підприємствах.....	
Грицюк І. В. Підвищення ролі державного фінансового контролю в сфері управління	
Грібова О. В. Аудит готової продукції та її реалізації	
Драбчинська Т. Ю. Сучасні тенденції в організації внутрішнього аудиту	
Завгородній Р. В. Внутрішній аудит в системі управління підприємством.....	
Іванова Л. І. Методичне забезпечення аудиту власного капіталу.....	
Карась К. С. Особливості аудиту в комп'ютерному середовищі.....	
Кононенко О. М. Державний фінансовий контроль в умовах ринкової економіки	
Кравчук Н. В. Особливості проведення аудиту цінних паперів, емітованих банківськими установами.....	
Круш Д. В. Аудит ефективності та державний фінансовий контроль в сучасних умовах європейської інтеграції України	
Кузь В. І. Методологія вітчизняного аудиту та шляхи її удосконалення.....	
Кулешова К. І. Аудит витрат на виробництво в комп'ютерному середовищі.....	
Кушнірук В. С. Аудит адміністративної діяльності у бюджетній сфері.....	
Лавріненко Л. В. Комплексний підхід до розподілу накладних витрат підприємства	
Левченко А. М. Питання щодо вдосконалення аудиторського висновку	
Ломонос М. В. Необхідність проведення кабінетного аудиту.....	
Лоншакова О. С. Особливості організації та проведення аудиту дебіторської заборгованості на підприємстві.....	
Пономаренко О. Г. Окремі аспекти оцінки ризику в аудиті.....	

<i>Потопальська Г. Г.</i>	Становлення внутрішнього аудиту в Україні.....
<i>Сіренко Є. В.</i>	Аудиторський ризик в умовах комп'ютерної обробки.....
<i>Тимофіїв Д. А.</i>	Аудит ефективності використання державних ресурсів
<i>Цюцяк А. Л.</i>	Особливості методики та організації проведення аудиту звіту про рух грошових коштів.....
<i>Цюцяк І. Л.</i>	Методика проведення аудиту нематеріальних активів.....
<i>Чиричкіна О. С.</i>	Державний фінансовий контроль: необхідність, проблеми та шляхи вдосконалення
<i>Чубай В. М.</i>	Проблеми проведення аудиту процесу формування та реалізації інноваційної стратегії підприємства і шляхи їх подолання.....
<i>Щирба І. М.</i>	Застосування аналітичних процедур під час аудиту
<i>Яцишин Н. З.</i>	Проблема розрахунку попереднього рівня суттєвості при плануванні аудиту.....